

# בריתני יצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

בענין: ההבדל בין  
העבודה זרה של  
ירבעם ובין הע"ז  
של הבעל

## איך נכשל יהוא בן נמשי בע"ז של ירבעם

מסכת סנהדרין (דף קא עמוד ב): מאי ויעץ? אמר רבי יהודה: שהושיב רשע אצל צדיק. אמר להו: חתמיתו על כל דעבידנא? – אמרו ליה: הין. – אמר להו: מלכא בעינא למיהוי. – אמרו ליה: הין. – כל דאמינא לכו עבידתו? – אמרו ליה: הין. – אפילו למפלח לעבודה זרה? – אמר ליה צדיק: חס ושלום! – אמר ליה רשע לצדיק: סלקא דעתך דגברא כירבעם פלח לעבודה זרה? אלא למינסניהו הוא דקא בעי, אי קבליתו למימריה. ואף אחיה השילוני טעה וחתם. דהא יהוא צדיקא רבה הוה, שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבת לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל, וכתוב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' א-להי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל, מאי גרמא ליה? אמר אביי: ברית כרותה לשפתים, שנאמר אחאב עבד את הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה. רבא אמר: חותמו של אחיה השילוני ראה, וטעה.

יש להקשות איך טעה יהוא בן נמשי לעשות ע"ז, הרי הוא נצטווה מפי אלישע הנביא להרוג את כל בית אחאב, וקיים זה, וא"כ ידע שאסור לעשות ע"ז ואיך טעה אח"כ לעבוד ע"ז בגלל מכתב של אחיה השילוני, איך זה מסתדר עם מה שהרג כל בית אחאב.

ונראה לומר, שיהוא בן נמשי עשה חילוק בין ע"ז של הבעל ובין ע"ז של עגלי זהב של ירבעם, שחשב שעגלי ע"ז של ירבעם זה לא ממש ע"ז אבל של בעל זה ע"ז וזה אסור, והוא חשב שאחיה השילוני התיר רק ע"ז של ירבעם ולא של הבעל.

ובפסוקים מפורש שיש הבדל בין ע"ז של הבעל ובין עגלי ע"ז של ירבעם שעגלי ע"ז של ירבעם הוא לא כ"כ חמור כע"ז של הבעל.

מלכים (ב פרק ג ח): ויהורם בן אחאב מלך על ישראל בשמרון בשנת שמנה עשרה ליהושפט מלך יהודה ומלך שנים עשרה שנה: (ב) ויעשה הרע בעיני ה' רק לא כאביו וכאמו ויסר את

מצבת הבעל אשר עשה אביו: (א) רק בחטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל דבק לא סר ממנה.

וא"כ מפורש כאן שמי שעובד ע"ז של ירבעם אינו באותו רשע כמו הבעל.

וזה מדויק גם במעשה של יהוא בן נמשי שחילק בין ע"ז של ירבעם ובין ע"ז של הבעל.

מלכים (ב פרק י כה): ויהי ככלתו לעשות העלה ויאמר יהוא לרצים ולשלישים באו הכוס איש אל יצא ויכוס לפי חרב וישלכו הרצים והשלישים וילכו עד עיר בית הבעל: (כו) ויצאו את מצבות בית הבעל וישרפוה: (כז) ויתצו את מצבת הבעל ויתצו את בית הבעל וישמחו למחראות למוצאות עד היום: (כח) וישמד יהוא את הבעל מישראל.

(כט) רק חטאי ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל לא סר יהוא מאחריהם עגלי הזהב אשר בית אל ואשר בידן: ס (ל) ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבת לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל.

(לא) ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' א-להי ישראל ככל לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל.

ומצאנו בספר הכוזרי שמסביר את החילוק (מאמר ז: הנה ירבעם וסיעתו יותר קרובים אלינו, והיו עובדי אלילים והם ישראל נימולים שומרי שבת ושאר המצות, אלא מעט ממה שהביאם צורך ההנהגה לעבור עליהם, והם מודים בא-להי ישראל המוציאם ממצרים, כמו שאמרנו בעושי העגל במדבר. ואין לאלה עליהם מעלה אלא בהרחקת הצורות, אך כיון שהטו מקום הכוונה ובקשו הענין הא-להי במקום שאיננו נמצא, זולת שנותם רוב המצות השמעיות, כבר רחקו עד מאד.

יד. אמר הכוזרי: צריך שנבדיל בין סיעת ירבעם ובין סיעת אחאב הבדלה גדולה. כי עובדי הבעל הם עובדי ע"ז לגמרי, וכן אמר אליהו: (מלכים א' י"ח כ"א) אם ה' הוא הא-להים לכו אחרינו ואם הבעל לכו אחרינו, ובהם היו מסופקים החכמים, איך

השכל, ר"ל המעלה אשר בה ידבק באלהים וברוחניים, וידע האמתות מבלי למוד, אבל במחשבה קלה, וכבר נקרא אצלנו בן אלהים, וכל הדומים לו מזרעו בני אלהים, והוליד בנים רבים ולא היה מהם ראוי להיות במקום אדם אלא הבל, כי הוא היה דומה לו, וכאשר הרגו קין אחיו מפני קנאתו בו על המעלה הזאת, נתן לו תחתיו שת, והיה דומה לאדם, והיה סגולה ולב וזולתו כקליפה. וסגולת שת אנוש. וכן הגיע הענין עד נח ביחידים היו לבבות, דומים לאדם ונקראים בני אלהים, שלמים בבריאתם ובמדותם ובאריכות הימים ובחכמות וביכולת, ובימיהם אנו מונים מאדם ועד נח וכן מנח ועד אברהם. ואפשר שהיה מהם מי שלא דבק בו הענין האלהי כתרח, אבל אברהם בנו היה תלמיד לאבי אביו עבר, ועוד שהשיג נח בעצמו. והיה הענין האלהי דבק בהם מאבות אבותם אל בני בנים. ואברהם סגולת עבר ותלמידו ועל כן נקרא עברי, ועבר היה סגולת שם ושם היה סגולת נח, מפני שהוא יורש האקלימים השוים אשר אמצעיתם וחמדתם ארץ כנען אדמת הנבואה, ויצא יפת אל צפון וחם אל דרום. וסגולת אברהם מכל בניו יצחק, והרחיק כל בניו מהארץ הזאת המסוגלת כדי שתהיה מיוחדת ליצחק, וסגולת יצחק יעקב, ונדחה עשו אחיו מפני שזכה יעקב בארץ ההיא, ובני יעקב כלם סגולה, כלם ראויים לענין האלהי, והיה להם המקום ההוא המיוחד בענין האלהי, וזה היה תחלת חול הענין האלהי על קהל, אחרי אשר לא היה נמצא כי אם ביחידים. וישמרם האלהים ויפרם וירבם ויגדלם במצרים, כאשר יגדל האילן, אשר שרשו טוב עד שהוציאם פרי שלם דומה לפרי הראשון אשר נטע ממנו, רצוני לומר אברהם יצחק ויעקב ויוסף ואחיו, והיה מן הפרי משה ואהרן ומרים, וכמו בצלאל ואהליאב וכמו ראשי המטות ושבעים הזקנים אשר היו ראויים לנבואה מתמדת, וכיהושע וכלב וחור וזולתם רבים. ואז היו ראויים להראות האור עליהם וההשגחה ההיא חרבונית, ואם היו ביניהם ממרים היו נגעים, אך הם בלי ספק סגולה, כאשר הם בתולדתם וטבעם מן הסגולה ויולידו מי שהיה סגולה ונזהרים באב הממרה בעבור מה שיתערב בו מן הסגולה אשר תראה בבנו או בבן בנו כפי מה שתזדכך הטפה, כמו שאמרנו בתרח וזולתו ממי שלא נדבק בו הענין האלהי אך בשורש תולדתו שיוליד סגולה, מה שלא היה כן בתולדת כל הנולד מחם ויפת. ונראה כזה בענין הטבעי כי כמה יש מבני האדם שאינו דומה לאב כלל אך הוא דומה לאבי אביו, ואין ספק כי הטבע ההוא והדמיון ההוא היה צפון באב ואף על פי שלא נראה להרגשה, כאשר היה צפון טבע עבר בבניו עד שנראה באברהם.

היה אוכל יהושפט מסעודת אחאב, ולא אמרו כזה בסיעת ירבעם, וגם אליהו לא דבר בעבודת העגלים כאשר אמר: (מלכים א' י"ט י') קנא קנאתי לה' א-להי צבאות, כי סיעת ירבעם לה' א-להי ישראל היו כל מעשיהם, ומה שהיה להם מהנביאים היו נביאי ה', ונביאי אחאב נביאי הבעל. וכבר קם יהוא בן נמשי למחות את מעשה אחאב, והשתדל ההשתדלה ההיא בתחבולה ההיא, באמרו: (מלכים ב' י' י"ח) אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה, עד שמחה זכר הבעל, ולא שלח יד בעגלים. ועושי העגל הראשון, וסיעת ירבעם ובעלי הבמות ופסל מיכה לא היו מכוונים כלם רק לא-להי ישראל, אך עם עבירה שחייבין עושיה מיתה, כמי שנושא את אחותו לצורך או לתאוה, אבל הוא מקיים כל מצות הנשואים כאשר צוה בהם הא-להים, או כמי שאוכל בשר החזיר אבל הוא נזהר בשחיטה ומן הדם וזולתו מתנאי המאכלים כאשר צווה בו.

הכוזרי מבאר גם ענין של העגל במדבר, שזה לא היה ע"ז גמורה על אף שע"פ הלכה זה ע"ז :

ספר הכוזרי (מאמר א' כ"ג): אמר הכוזרי: הזהר החבר שלא תטה בספור שבחי עמך ותעזוב מה שנתפרסם ממרים עם אלה המעמדות, כי שמעתי שבתוך זה עשו עגל ועבדוהו מבילתי האלהים.

צג. אמר החבר: חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם, והגדול מי שחטאו ספורים:

צד. אמר הכוזרי: וזה מנטותך ועזרך לעמך, ואי זה עון גדול מזה, ואי זה מעשה ישאר אחר זה:

צה. אמר החבר: הרפה לי מעט, עד שאבאר אצלך גדולת העם, ודי לי לעד, שהשם בחרם לעם ולאומה מבין אומות העולם, וחול הענין האלהי על המונם עד שהגיעו כלם אל מעלת הדבור, ועבר הענין אל נשיהם והיו מהן נביאות, אחר שלא היה חל הענין האלהי כי אם ביחידים מבני אדם אחר אדם הראשון, כי אדם היה שלם מבילתי תנאי, כי אין טענה בשלמות מעשה, מעושה חכם יכול, מחומר בחרו לצורה אשר חפץ בה, ולא מנע מונע ממוג שכבת זרע האב ולא מדם האם ולא מהמוזנות וההנהגה בשני הגדול והינקות והתחלפות האויר והמים והארץ, כי יצרו כמגיע לתכלית ימי הבחירות השלם ביצירותיו ובמדותיו, והוא אשר קבל הנפש על תומה, והשכל על תכלית מה שביכולת האנושי, והכח האלהי אחר

אלף שהיו. אבל התנצלות הגדולים שסייעו בעשותו היה בעבור שיראה הממרה מהמאמין כדי להרוג הממרה העובד אותו, ונחשב להם לעון מפני שהוציאו המרי מן הכח והמצפון אל גבול המעשה, ולא היה העון ההוא יציאה מכלל עבודת מוציאים ממצרים אך היה מרי לקצת מצותיו כי הוא יתברך הזהיר מן הצורות, והם עשו צורה, והיה להם להמתין, שלא יקבעו לעצמם דבר שיקבילוהו וימשכו אחריו ומזבח וקרבתנות. וזה היה מעצת מי שהיה ביניהם מן החוזים והאצטגנינים, חשבו שיהיו פעולותם הסבריות קרובות מן המעשים האמתיים, והיה ענינם בזה כענין הכסיל, אשר זכרנו, שנכנס בחנות הרופא והמית האנשים, אשר היו מועילים ברפואות ההם קודם לכן, עם שלא היתה כונת העם לצאת מעבודת האלהים, אך היו חושבים שהם משתדלים בעבודה, ועל כן באו אל אהרן, ואהרן חפץ לגלות מצפונם, ועל כן סייע בעשותו ונאשם בהוצאתו מרים מן הכח אל המעשה. והדבר ההוא הוא מרוחק ומגונה אצלנו, מפני שאין בזמן הזה צורות נעבדות ברוב האומות, והיה קל בזמן ההוא, מפני שהיו עושים כל האומות צורות לעבוד אותם, ואלו היתה חטאתם שעשו בית ברצונם לעבודה, לכוון אליו ולהקריב בו הקרבתנות, ולכבדו לא היה דבר גדול בעינינו, מפני מה שאנחנו נוהגים בו היום, מעשות בתים בבחירתנו וגדלנו להם והתברכנו בהם, ואפשר שנאמר שהשכינה חלה בהם ומלאכים חונים סביבותיהם, ולולא הצורך להתחברות קהלנו, היה הדבר הזה נכרי, כאשר היה בימי המלכים, שהיו מוחים באנשים משתדלים, שהיו עושים בתים לעבודה, היו נקראים במות, והיו חסידי המלכים הורסין אותם, כדי שלא יגדלו זולתי הבית אשר בחר בו האלהים והתכונה אשר צוה בה. ולא היה דבר נכרי בצורות, אשר צוה הוא בהם מהכרובים. ועם כל זה נעשו האנשים אשר עבדו העגל ביום ההוא והרגום, והיה מספר כלם שלשת אלפי איש מכלל שש מאות אלף, ולא פסק המן לרדת למזונם, והענן לסוכך עליהם ועמוד האש להנחותם, והנבואה מתמדת ונוספת ביניהם, ולא נעדר מהם דבר מכל אשר נתן להם זולת שתי הלוחות, אשר שברם משה, והתפלל להשיבם והושבו להם וכופר להם העון ההוא.

וכן מצאנו ברמב"ן שהאריך שחטא העגל לא היה כפירה גמורה אלא סוג חטא שנכלל בכלל ע"ז אבל לא עזבו את הקב"ה רק במקום משה (שמות פרק טז): אבל הענין כמו שאמרתי, שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה, וקבלו עבודת אלהותו עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם. וזהו התנצלותו של אהרן, טען כי לא אמרו

צו. אמר הכוזרי: זאת באמת היא הגדולה הנמשכת מאדם, ואדם היה הגדול שבבריאות הארץ, ונתחייבה לכם הגדולה על כל הנמצאים בארץ. אבל איה הגדולה הזאת מן החטאת הזאת.

צו. אמר החבר: כי האומות כלם בזמן ההוא היו עובדים צורות, ואלו היו הפילוסופים מביאים מופת על היחוד ועל האלהות לא היו עומדים מבלי צורה שמכוונים אליה ואומרים להמונם, כי הצורה הזאת ידבק בה ענין אלהי וכי היא מיוחדת בדבר מופלא נכרי. ומהם מי שמיחס זה אל האלהים, כאשר אנחנו עושים היום במקומות המכובדים אצלנו, עד שאנו מתברכים בהם ובעפרם ואבניהם, ומהם מי שמיחס אותו אל רוחניות כוכב מן הכוכבים או חיל מן החיילים או מערכת מזל וזולת זה, ולא היו מסכימים ההמון על תורה אחת אלא בצורה מורגשה שמכוונים אליה. והיו בני ישראל מצפים למה שייעד אותם משה שיוריד להם ענין מאת ה' שיראו אותו ויקבילוהו כאשר היו מקבילים עמוד הענן ועמוד האש בצאתם ממצרים, אשר היו מביטים אליו ומקבילים ומגדלים אותו ומשתחווים נכחו לאלהים. וכן היו מקבילים עמוד הענן אשר היה יורד על משה בדבר אתו האלהים והיו עומדים בני ישראל ומשתחווים נכחו לאלהים. וכאשר שמעו העם דברי עשרת הדברים ועלה משה אל ההר להוריד להם הלוחות כתובים ולעשות להם ארון להיות להם דבר נראה שיכוננו נגדו, שבו הברית לאלהים והבריאה הרבנית, ר"ל הלוחות, זולת מה שדבק בארון מהענן והכבוד ומה שנראה בעבורו מהמופתים, ונשארו העם מצפים לרדת משה והם על ענינם לא שנו תארים ועדים ובגדיהם, אשר עמדו בהם יום מעמד הר סיני אך נשארו בתכונתם ממתנינים למשה לעתים, ובושש מהם ארבעים יום והוא לא לקח צידה ולא נפרד מהם אלא על מנת שישבו ליומו, אז גברה המחשבה הרעה על קצת ההמון ההוא הגדול והתחילו המון העם להחלק מחלקות ומרבים העצות והמחשבות עד שנצטרכו מהם אנשים לבקש נעבד מורגש יכוננו נגדו כשאר האומות, מבלי שיכחשו באלהות מוציאים ממצרים אבל שיהיה מונח להם להקביל אליו, כשיספרו נפלאות אלהיהם, כאשר עשו הפלשתים בארון שאמרו כי האלהים שם, וכאשר אנחנו עושים בשמים ובכל דבר שאנו יודעים שתנועתו אמנם היא בחפץ האלהים מבלי מקרה ולא רצון אדם ולא טבע. וחטאתם היה בציור אשר נאסר עליהם ושיחסו ענין אלהי אל מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלהים. ויש להם התנצלות במה שקדם מהמחלוקת ביניהם, ולא הגיעו עובדיו אל שלשת אלפי איש מכלל שש מאות

משה. וזהו שאמר חג לה' מחר, שיהיו העבודות והזבחים לשם המיוחד להפיק רצון ממנו אל בעל הצורה, כי בהיותה לפנייהם יכנונו אל ענינה:

ורבותינו למדו אותנו הענין הזה, והם שגלו סודו, אמרו (שמו"ר ג ב, מב ה, מג ח) ראה ראיתי את עני עמי, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, משה אתה רואה ראייה אחת ואני רואה שתי ראיות, אתה רואה אותן באין לסיני ומקבלין תורתני, ואני רואה היאך מתבוננין בי שאני יוצא בקרונין שלי שאתן להם את התורה, שנאמר (תהלים סח יח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, ושומטין אחד מטטראמולין שלי, שכתוב (יחזקאל א י) ופני שור מהשמאל, ומכעיסין אותי בו. טטראמולין, ארבע פרדות, טטרא בלשון יון ארבע, כמו שאמרו (נזיר ח ב) טטראגון ארבע. מולין פרדות, כמו מולאות של בית רבי (שבת נב א). משל לארבע חיות הנושאות המרכבה. וביקרא רבה (י ג) שאמר אהרן מתוך שאני בונה אני בונה אותו לשמו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר (פסוק ה) ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר, חג לעגל מחר אין כתוב כאן, אלא לה'.

ומעין זה פירש הנצי"ב בהעמק דבר חטא העגל על הפסוק (שמות פ"ב כ) לא תַעֲשֶׂנוּ אֵתִי אֱלֹהִי כִסֵּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשֶׂנוּ לָכֶם.

ועי' בנושא חילוק בין ע"ז של ירבעם לע"ז של הבעל במאמר [גיורה של איזבל](#). ובמה שכתבנו כאן מבואר היטב מה שנכתב שם.

לי רק שאעשה להם אלהים אשר ילכו לפנייהם במקומך אדני, שלא ידעו מה היה לך, ואם תשוב אם לא, ולכן הם היו צריכין למי שיורה להם דרכם כל זמן שלא תהיה אתה עמם, ואם אולי תשוב יעזבוהו וילכו אחריך כבראשונה. וכן היה הדבר, כי כיון שראו העם את משה מיד הניחו את העגל ובעטו בו שהניחו לו לשרפו ולזרות עפרו על פני המים, ולא היה מהם חולק עליו כלל. וכן תראה שלא הוכיחם, ולא אמר להם כלום, אבל בבואו במחנה וירא את העגל ומחולות מיד ברחו ממנו, והוא לקח העגל וישרוף אותו וישק אותו להם ולא מאנו כלל. ואלו היה להם לאלהים, אין דרך שיניח אדם מלכו ואלהיו לשרפת אש, הן ישרוף את תועבתם לעיניהם ולא יסקלוהו:

והנה אהרן הוא אשר הוציא הצורה הזאת, כי הם לא אמרו לו מה יעשה שור או כשב או עז וזולתם, וזהו מאמר החכמים שאמרו (סנהדרין סג א) מלמד שאו לאלוהות הרבה, כי הם לא ידעו במה יבחרו ואיזה הטוב להם. והכוונה לאהרן היתה, מפני שישאל היו במדבר חורב שממה, והחרבן ושממות עולם יבואו מן הצפון, כדכתיב (ירמיה א יז) מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ, שאין הכוונה במלך בבל בלבד, כאשר יראה בנגלה מן הכתוב, אבל כי מן השמאל תבא מדת הדין לעולם להשיב על כל יושבי הארץ כרעתם. והנה במעשה המרכבה אמר פני שור מהשמאל לארבעתם (יחזקאל א י), ולכן חשב אהרן כי המחריב יורה דרך מקום החרבן כי שם כחו הגדול, ובהיותם עובדים שם לאל יערה רוח ממרום, כאשר נאצל על

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, ה' תמוז תשע"ד.

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)



# הלא מעבר לים הלא

אוקראינה

ארץ  
הקודש



## בענין: ולא מעבר לים היא

# בריתני וצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

המכולת שואל, לאומן שאין לך חיוב מדאורייתא ללכת יש לך כסף ולשלם לי החוב שמגיע לי אין לך כסף, וזה לא אחד ולא שנים אלא הרבה

ויש לחץ חברתי עצום בין מצד חלק המנהיגים ובין מצד החברים, ללכת לאומן, ואדם שאין לו את האפשרות לנסוע נלחץ ונכנס לחובות שאינו מסוגל לעמוד, וזה אחריות של המנהיגים שאין מתרים על זה.

התעמולה הגדולה עושים גם חברות הנסיעות, שהם מרויחים הרבה כסף ע"י הנסיעות.

עוד בעיה אחרת, שהנהירה המאסיבית איבדה את הפרופורציה,

ועושים מאומן מעין תחליף לירושלים, וע' ברכות (סג.) בענין חנינא בן אחי רבי יהושע שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל, ואז רצו חכמי ישראל שבא"י להחרים אותו, והוא טען שגם רבי עקיבא עשה כך, והם אמרו לו שהוא לא הניח כמותו בא"י, אבל עכשיו גדיים נעשו תיישים ונשתנה הענין. והטעם שאסור לקבוע חדשים בחו"ל משום "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", והיינו שמערכת התורה צריך להיות עיקרי בא"י ולא בחו"ל, ורק אם אין עצה עושים בחו"ל. וממילא ג"כ לענין זה אפשר לומר, שכל מה שרבי נחמן זצ"ל אמר לעשות קיבוץ בראש השנה באומן, זה כל זמן שלא נבנתה א"י, אבל כשנבנתה א"י נשתנה הענין וצריך לעשות הקיבוץ הגדול בא"י.

כעת שמעתי, שהדברים התחדדו בצורה קיצונית מאוד, שהרב שלום ארוש נ"י אמר, כשיבנה בית המקדש, ועדיין אין תחיית המתים, אז כל עם ישראל יהיו חסידי ברסלב, ואז כל הזכרים יסעו לאומן לראש השנה, ומה עושים עם הקרבנות, אז ישאירו עשרה כהנים לעבוד עבודת הקרבנות, והשאר יסעו לאומן.

הנה זה עבר כבר את כל הגבולות, שעושים את העיקר

לא לעשות שיטה שעיקר התשובה של האדם היא ללכת לעבר הים, אלא להשאר כאן בא"י ולחזור כאן בתשובה • ביאור ענין משיח בדרגא גבוה או בדרגא נמוכה • חזרה של כ"ק האדמו"ר יצחק מאיר מורגנשטרן שליט"א מאומן בערב ראש השנה • מה שאמר רבי נחמן זצ"ל ללכת לאומן, זה היה בתקופה שהחסידים שלו גרו ברוסיה ואוקריאנה, ושם לא היה צורך ללכת לעבר הים לאומן

דברים (פסק ל' יג): **וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמְעֵנוּ אֶתְּהָ וְנַעֲשֶׂהָ.**

תרגום אונקלוס (סס): **וְלֹא מֵעֵבֶר לִימָא הֵיאָ לְמִימַר מִן יַעֲבֹר לָנָא לְעִיבֹר יִמָּא וְיִסְבֵּה לָנָא וְיִשְׁמַעֲנָנָא יִתְּהָ וְנַעֲבַדְנָה. לִימָא הֵיאָ בְּגַמְטְרִיָּה אֹמֵן.**

מכאן אנו למדים, שמי שדר בא"י, שלא לעשות שיטה שעיקר התשובה של האדם היא ללכת לעבר הים, אלא להשאר כאן בא"י ולחזור כאן בתשובה.

ומכאן קושיה גדולה על חלק גדול של חסידי ברסלב שעושים עיקר מזה לנסוע מא"י לאומן לראש השנה, ומוציאים הרבה כסף על זה ועושים

מזה יסוד היהדות, והרי כאן התורה מזהיר שלא לעשות עיקר ממה שצריך ללכת לעבר הים.

ומה שאמר רבי נחמן זצ"ל ללכת לאומן, זה היה בתקופה שהיהודים שהיו חסידים שלו גרו ברוסיה ואוקריאנה, ושם לא היה צורך ללכת לעבר הים לאומן, אבל כעת שנמצאים בא"י, אז אומן היא מעבר לים, ויש טרחה גדולה והרבה הוצאת כסף לנסוע לשם, אז בזה הזהירה התורה שלא לעשות מזה עיקר וחיוב.

ועוד דבר שהיא בעיה גדולה מאוד, הוא שעושים מזה הנהגה כללית, וידוע שיש הרבה חסידי ברסלב שהם עניים גדולים ואין להם את האפשרות לשלם את הנסיעה שעולה הרבה כסף, ובעקבות זה אינן מפרנסים את האשה וילדים כראוי, או שעושים חובות במכולת וגמ"חים וכו' ואינם משלמים את החוב ונשארים בכלל לזה רשע ולא ישלם, וידוע איך רבי נחמן זצ"ל הזהיר על גודל האיסור של לזה רשע ולא ישלם, ובכלל, חסידות ברסלב הוא לא חסידות של עשירות אלא חסידות של עניות, ואם יש גבירים ביניהם, זה יוצא מן הכלל. ויש הרבה מבעלי מכולת שתובעים את האנשים לשלם החוב המצטבר, והקונים עונים להם אין לנו, ואח"כ נוסעים לאומן, ובעל

השקפת התורה, שיש באמת הרבה צדיקים וכל אחד הבחינה שלו, אולם לעשות אדם אחד לצדיק האמת, וכאילו שהוא הוא צדיק האמת ואחרים הם צדיקים שאינן אמת, זה כבר עבר את הגבולות.

בעיה זו לא רק אצל ציבור שנקרא חסידים, כי זה שייך גם בציבור הנקראים ליטאים, שמעלים אדם גדול אחד, שיהא ת"ח גדול כמו שיהא, ואומרים שלא שייך אצלו לא טעות ולא חטא, ואין רק אמת אחת וכולם בטילים לעומתו, וכולם מחויבים להיות תלמידיו ואין שום אחד שיכול להעזי לחלוק עליו אפילו אם יביא ראיות נגדו, ועצם העובדה שמעזי לחשוב אחרת ממנו זה כבר בגדר יורד מן הפסים, וזה בגדר אותו בעיה הגדולה של בחינה של "צדיק האמת" רק בנוסח ליטאי.

## ביאור ענין משיח בדרגא גבוה או בדרגא נמוכה

וז"ל האור החיים הקדוש (פ' בלק) על הפסוק דרך כוכב מיעקב: **וכפל הענין ושינוי הלשון יתבאר ע"פ דבריהם ז"ל שאמרו שאם תהיה הגאולה באמצעות זכות ישראל, יהיה הדבר מופלא במעלה ויתגלה הגואל ישראל מן השמים במופת ואות, כאמור בספר הזהר (ח"א קי"ט. וח"ב רי"ב) מה שאין כן כשתהיה הגאולה מצד הקץ ואין ישראל ראויים לה, תהיה באופן אחר, ועליה נאמר (זכריה ט ט) שהגואל יבוא עני ורוכב על חמור, והוא מה שאמר כאן כנגד גאולת 'אחישנה', שהיא באמצעות זכות ישראל, שרמז במאמר אראנו ולא עתה, אמר דרך כוכב שיזרח הגואל מן השמים, גם רמז לכוכב היוצא באמצע השמים לנס מופלא כאמור בספר הזהר (ספ) וכנגד גאולת 'בעתה' שרמז במאמר אשורינו ולא קרוב, אמר וקם שבת מישראל, פרוש שיקום שבת אחד מישראל כדרך הקמים בעולם דרך טבע, על דרך אומרו (דניאל ד יד) ושפל אנשים יקים עליה, שיבוא עני רוכב על חמור וימלך ויעשה מה שנאמר בסמוך.**

ובאמת המקור של האור החיים הוא בגמרא (סנהדרין דף נח). אמר רבי אלכסדריא רבי יהושע בן לוי רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אינש (דניאל ז), וכתיב עני ורוכב על חמור (זכריה ט ט) ? זכו - עם ענני שמיא, לא זכו - עני ורכב על חמור. ועל זה ביאר האור החיים שענני שמיא היינו דרך ניסי, ועני רוכב על חמור היינו דרך טבעי.

וצריך לבאר מה באמת הסיבה לכך שאם יהיו עם ישראל

אומן ואת הטפל ירושלים, ומה שטוענים שזה לא אומן אלא רב נחמן, היא גופא קשיה, שמגדילים את רבי נחמן יותר מכביכול הקב"ה, שירושלים היא מקום שמתגלה כבוד שמים בעולם, ועושים רבי נחמן וצ"ל לעיקר.

וכן עצם המחשבה שכל עם ישראל יהיו חסידי ברסלב, הוא דבר שאין הדעת סובלתו, וזה שייך גם אם יאמרו דבר כזה על חסידות אחרת ולא דוקא ברסלב, אולם צריך לדעת שיש הרבה דרכים בעבודת השם.

וכן סנהדרין הגדול בירושלים בלשכת הגזית היה מורכב מע"א ת"ח, ואף שיש ראש סנהדרין, אבל לא תמיד הלכה כמותו, (בענין תפילת ערבית רשות או חובה שדעת רבן גמליאל שהיא חובה ודעת רבי יהושע שהיא רשות קי"ל שהיא רשות). וגם המאמר שחז"ל אומרים יפתח בדורו כשמואל בדורו, גם זה לא נותן כח בלתי גבולי למנהיג, והרי עיקר מה שמבואר חז"ל הוא בעובדא דרבן גמליאל עם רבי יהושע במעשה של קידוש החדש שרבי יהושע נכנע לו, (ר"ה כ"ה). אבל הרי כשעשה רבן גמליאל הדבר שלשה פעמים והשפיל את רבי יהושע בגלל שלא נכנע לו, אז הורידו את רבן גמליאל מגדולתו כמבואר כל זה ברכות (כז ע"ב).

וכן במעשה של רבן גמליאל בר"ה מבואר שהיה בגדר ב"ד ולא בגדר יחיד. שהרי הוזכר במשנה (ראש השנה דף כה עמוד א): **בא לו אצל רבי דוסא בן הורכניס, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דין של רבן גמליאל - צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר (שמות כד) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים - אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דין של משה.**

ומי שטוען הרי התורה לא חייבה ללכת לירושלים בראש השנה אלא בג' רגלים, מ"מ כל זה שלא עושים עיקר מקום אחר, אבל כאן שעושים מאומן והיינו מרבי נחמן כעיקר הכל, זה פגיעה גדולה בכבוד שמים.

ואף שלא כולם חושבים עד כדי כך, מ"מ כיון שיש כבר אלה קיצונים שירדו לגמרי מן הדרך אז יש שהם כך בגדר למחצה ולשליש ולרביע.

ואחד מן הבעיות היא ג"כ המושג שמדברים על "צדיק האמת" היינו שיש רק צדיק אחד שהוא נקרא "צדיק האמת" וכולם טפילים לו, ויש שמכוונים זה על רבי נחמן וצ"ל ויש על משהוא אחד שאינו נודע, וכל זה נגד

ואז יבינו שאחד יש רק אחד, וזה ה' הוא הא-להים.

נכתב בעי"ת כ"ו אלול תשע"ב

בעת השיעור ביום חמישי פ' נצבים, העירו לי, שענין של "צדיק האמת" הוא מושג כללי ולא מתייחס לאדם מסוים, ואם זה כך, אז השגה שלי על זה מתייחס רק למי שמייחס "צדיק האמת" לאדם מסוים וטוען שרק אדם אחד מקבל תואר זה וכולם הם חוץ לגדר זה.

## חזרתו של כ"ק האדמו"ר רבי יצחק מאיר מורגנטטרן שליט"א מאומן בערב ראש השנה תשע"ג

האדמו"ר שליט"א נסע לאומן לפני שבת פ' נצבים כדי להיות שם עד לאחר ראש השנה, אולם בשבת קודש פ' נצבים קיבל הערה מן השמים והעירו לפניו הפסוק שנאמר אצל לוט "ההרה המלט", ופירש את ההערה שצריך להמלט מאומן ולנסוע להר ציון בירושלים, ואז במוצאי שבת ארגן את עצמו וכל הנלווים עמו לנסוע בחזרה לירושלים, וכן הגיע בבוקר של ערב ראש השנה לירושלים ועשה את היו"ט בבית המדרש החדש שלו.

ובאמת כבר לפני שנסע לאומן, כבר אמר שיש להשאר בארץ ישראל וארגן מנין בבית המדרש החדש שלו בירושלים למי שאינו נוסע לאומן, רק שהוא עצמו היה לו אילוצים לנסוע לאומן אבל לבסוף בגלל ההערה מן השמים החליט לחזור בער"ה.

והדבר כבר נתפרסם בהרבה מקומות וברור שבראש השנה הבא יהא זה השלכות רבות של הרבה מחסידי ברסלב שלא יסעו לאומן.

וא"כ יש כאן הערה מן השמים שנגמרו התיקונים באומן וכעת המקום הוא בעה"ק ירושלים.

אולם כעת חנוכה תשע"ג הוטל עליו לחץ עצום מצד חסידי ברסלב והכריחו אותו לנסוע לאומן, ושמעתי הסבר התנצלות על זה שאילו היו חושבים שרק אומן זה העיקר ולא ירושלים, אז היה בעיה רצינית אבל אם אומרים ששניהם חשובים זה כבר לא כ"כ בעיה, עכ"פ זה הלימוד זכות אחרי הלחץ. והדברים מתקדמין לאט לאט.

בדרגא גבוהה יתגלה הגואל בדרגא גבוהה ואם יהא גאולת בעיתה יהא בדרגא נמוכה.

ונראה לכאורה לומר, שאם עם ישראל יהא בדרגא גבוהה, אז אף אם יהא הגואל בדרגא גבוהה ויעשה אותות ומופתים, יכלו הציבור להבין שהוא רק שליח של הקב"ה ולא יגביהו אותו למעלה ממה ששייך, אבל כשיהיו בדרגא נמוכה, אם יופיע כאן אדם בעל מופת גדול ויעשה אותות ומופתים, כבר יאמרו שהוא נתהפך לקרוב של כביכול והכל תלוי בו וישכחו ח"ו את הבורא עולם, או מעין שיתוף, שמישיח הוא הוא הצדיק האמת ולא שייך אצלו לא טעות ולא חטא.

והרי על רבי נחמן שעדיין לא שמענו ממנו שעשה אותות ומופתים, רק שהחזיר בתשובה הרבה אנשים, כבר מגיע המצב של הגזמה מעל ומעבר, מה יהא כשיגיע משיח בדרגא גבוהה, ויעשה אותות ומופתים, ויקבץ נדחה ישראל, וכו' וכו' אז כבר יעשו ממנו הכל ולמעלה מבחינת אנוש, ויאמרו שלא שייך אצלו לא טעות ולא חטא. כל השפע הרוחני בא דרכו וישכחו את הבורא עולם.

(וע' יחזקאל מ"ג ז-ט שגם אצל משיח שייך טעות וחטא).

וע' במאמר [ושפל אנשים יקים עלה](#), שהובא הרבה מקורות שגם אצל משיח שייך טעות וחטא, רק שמ"מ הוא מלך שעושה התפקיד הכללי שלו.

וא"כ יותר טוב שיהא אדם בדרגא נמוכה, שיעשה מלחמות בצירוף של הרבה לוחמים ויחזיר עם ישראל בתשובה בצירוף של הרבה מחזירי בתשובה אחרים, ואם עדיין לא יבנה בית המקדש, הוא יבנה בית המקדש בצירוף של גדולי חכמים שבדורו וכמו בזרובבל שבנה בית המקדש בצירוף של יהושע כהן גדול כמבואר בספר חגי וספר זכריה. ויהא מלך מה ששייך למלכות, אבל יהא שם גם נביא ולא דוקא הוא, ויהא ראש סנהדרין ולא הוא, ואז לא יעשו ממנו יותר ממה ששייך לעשות כן לבן אדם.

הרמב"ם (נחל' תשובה פ"ט הל' י') שמעלה משיח לדרגת נבואה קרוב למשה רבנו, מדבר בגאולה אחישנה ולא בגאולת בעתה או עכ"פ רק בתור אפשרות, והרי בהל' מלכים מתאר משיח בדרגא הרבה יותר נמוכה. והיינו בדרגא של בר כוזיבא, והוא לא היה נביא וגם לא ראש סנהדרין.

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א.

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)



# רבינו נחמן מברסלב זי"ע

הוציא כרוז שכל מי שמאמין לדבריו יבוא אצלו  
על ראש השנה, "כי ר"ה שלי עולה על הכל".

גם אתה יכול לזכות בתיקון הנפלא שנעשה בעיונו הק'!

מקובל מזקני אנ"ש<sup>1</sup> שאף בכותל המערבי, ובקבר דוד המלך ע"ה<sup>2</sup>  
ישנה הארת ציון רביה"ק זי"ע, וכאשר בער"ה תתפלל באלו  
המקומות ותקשר עצמך לנשמת רביה"ק באמירת עשרה מזמורי  
תיקון הכללי, ובר"ה תתפלל בקיבוץ עם אנשיו בירושלים עיה"ק  
אזי תזכה לתיקון הנפלא הנעשה בעיונו הק'.

---

<sup>1</sup> מפי הרה"ח ר' לוי יצחק בענדער זצ"ל, מפי הרה"ח ר' ישראל בער אודעסער  
זצ"ל, ומפי הרה"ח ר' אברהם בן ר' נחמן זצ"ל ועוד, (ביאור הליקוטים ס' קנה)  
"נכי נשמת משה משיח נמצא באר"י ובחו"ל ועיקר מקומו במקום הקודש,  
ובאר"י אותיות רב"י ובחו"ל אותיות רי"ב אבל העיקר לבא מאותיות רי"ב  
לאותיות רב"י עכ"ל". ונשמת רביז"ל שורה בכותל המערבי כפי המבואר  
בדברי הרה"ק הנ"ל, וכן בספרו חכמה ותבונה (סי' ג').

<sup>2</sup> כמנהג הרה"ח ר' שלמה וועקסלער זצ"ל תלמיד מוהראבר"נ זי"ע.

י"ל ע"י אגודת "מאור הדיק" דואר אלקטרוני: sb@okmail.co.il

# על מה בא גזירת הגיוס

העדות והוספות על המכתב של ראש הישיבה הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן שליט"א בגזירת גיוס, המכתב נתפרסם י"ט סיון תשע"ג

## הבעיה בגיוס יש שני סוגי דברים

הבעיה בגיוס יש שני סוגי דברים, אחד, ביטול של לומדי תורה, שנית סכנת היהדות גם לאלו שהם לא בגדר תורתו אומנתו, בגלל הקלקולים של פריצות בעקבות גיוס בנות ושאר דברים, וכן שמטרת הצבא הוא לא רק ללחום נגד האויב הערבי, אלא גם נגד היהודים כמו שראינו בחורבן גוש קטיף וצפון השומרון וחורבן מאחזים. ולפי מה שנראה כעת בועדות, לא נראה שרוצים באמת לעשות צבא לחרדים בלי בנות.

במכתב הזה יש התייחסות רק לגבי ביטול לומדי תורה, וצ"ע כי לכאורה היה צריך להתייחס גם לגבי שאר הקלקולים שבתוך הצבא. ויש באמת מתנגדים אחרים לגזירת הגיוס, שמדברים גם על הבעיות אחרות, וכעת ניתן ההנהגה של הרבה מציבור החרדי להגראי"ל שטיינמן שליט"א.

**האם מצאנו בהסטוריה היהודית שמלכי ישראל מבטלים את העם מללמוד תורה**

כתוב במאמר, "דבר שלא היה מעולם שיהודים קמו לאסור לימוד התורה, ולמנוע מאיתנו להיות עוסקי התורה הק'".

אולם באמת כן מצאנו דבר כזה.

בראשית רבה (וילנא פרשת לך לך פרשה מב) ויהי בימי אחז (ישעיה ז), מה צרה היתה שם, ארם מקדם ופלשתים מאחור (שם ט), משל לבן שרים שנזדווג לו פדגוגו להמיתו אמר אם אני הורגו עכשיו אתחייב מיתה לשר אלא הריני מושך מניקתו ממנו ומעצמו הוא מת, כך אמר אחז אם אין גדיים אין תישים, אם אין תישים אין צאן, אם אין צאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם, כך היה סבור בדעתו לומר אם אין קטנים אין תלמידים, אם

אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין זקנים, אם אין זקנים אין נביאים, אם אין נביאים אין הקדוש ברוך הוא משרה שכיתו עליהם, הה"ד (שם ח) צור תעודה חתום תורה בלמודי, רבי חוניא בר אלעזר אמר למה נקרא שמו אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות.

ר' יעקב בר אבא בשם ר' אחא, אמר ישעיה (שם ח') וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב אין לך שעה קשה כאותה שעה שכתב בה (דברים לא) ואנכי הסתר אסתיר פני בעת ההיא, ומאותה שעה קוייתי לו שאמר כי לא תשכח מפי זרעו, ומה הועיל לו (ישעיה ח) הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו אלא מלמד שהיו חביבים עליו כבניו וכיון שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות התחילו צווחים ווי.

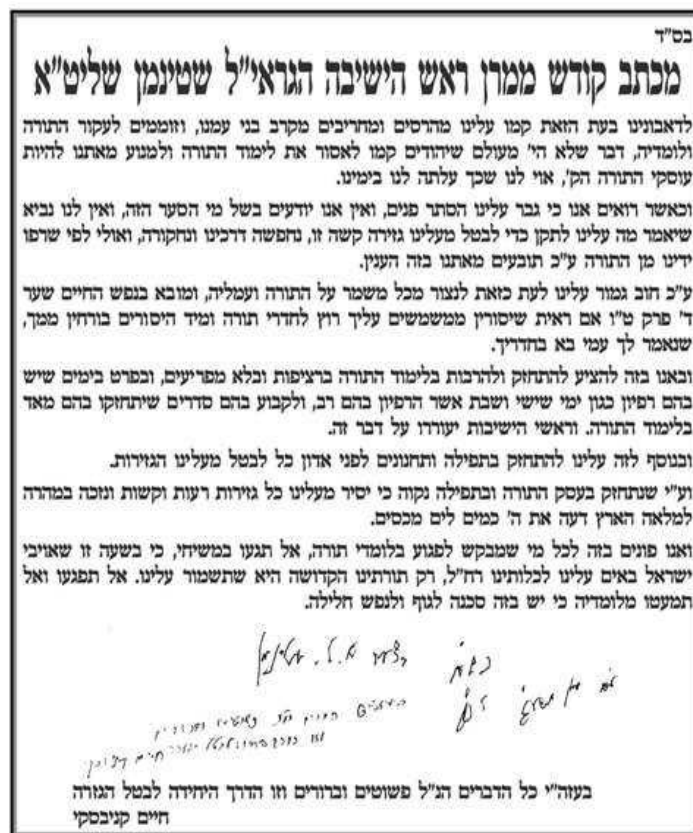
אולם אין נפ"מ בזה, מה שזה כבר היה, כי זה לא פוטר את מי שעשה את הגזירה.

באמת מצאנו גם מלכי יהודה צדיקים שנהגו בענין זה שלא כהוגן, וגייסו תלמידי חכמים

לעת הצורך.

מלכים (א פרק טו כב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה ואת עצייה אשר בנה בעשא ויבן בם המלך אסא את גבע בנימן ואת המצפה:

תלמוד בבלי (מסכת סוטה דף י עמוד א) דרש רבא: מפני מה נענש אסא? מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר: והמלך אסא השמיע את כל יהודה. אין נקי - מאי אין נקי? אמר רב יהודה אמר רב: אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. ולמדים שנענש על זה שגייס תלמידי חכמים.



זה בחר ה' בזה העונש ולא בזולתו כי למען נסות בם את ישראל אם יעבדו את אלהיהם אם לא וז"ש השומרים וכולי: (כג) וינח - בעבור זה בחר בזה העונש והניח את העו"ג האלה האמורים למטה: לבלתי הורישם מהר - ר"ל אשר גזרה חכמתו לבל הורישם מהר כ"א מעט מעט ולזה לא נתנם מאז ביד יהושע, ובעבור העונש ולמען נסות וכו' הניחם מכל וכל ולא הוסיף להוריש איש מעתה:

השתלשלות הדברים, שבזמן יהושע גלגל הקב"ה שלא יגרש את כל הגוים, וזה לא ממש עונש, אולם השאיר את העבודה לאחר מות יהושע ואז אמורים לגרש את כל הגוים ולבער את כל העו"ז, אולם הם לא קיימו את זה, ובגלל זה גם נכשלו בברית איתם ועבדו עבודת אלילים, ובגלל שלא גרשו את כל הגוים, נענשו שהקב"ה לא יעזור לגרש בהמשך אף אם ירצו להמשיך לגרש, ויש כסדר מלחמות עם הגוים שלא נתגרשו, ויש בזה גם תועלת לנסות את ישראל שאם לא ישמרו התורה הגוים יעשו צרות.

ויש בזה גם תוצאה שצריך ללמוד מלחמה. כדי שיבינו הנסים שהיו מקודם, שלא היו צריכים לחלום כ"כ.

ואף שגם בזמן יהושע עשו מלחמה, וא"כ לכאורה מה נשתנה בזמן השופטים שצריך ללמוד מלחמה מה שלא למדו מקודם, ובזה תירצו המפרשים, שבזמן יהושע היו המלחמות יותר דרך ניסי וא"צ כ"כ תכסיסי מלחמה, אבל בגלל החטא שלא ניצלו ההזדמנויות ולא גרשו את כל הגוים, נשתנה ההנהגה והיה צריך להיות יותר דרך טבעי ויותר השתדלות וטכסיסי מלחמה, ממילא חיוב לימוד מלחמה הוא יותר חזק.

הנה בחיוב מצות ביעור עו"ז המבואר בפסוק שלא קיימו אז, זה כולל לגרש את הגוים וכן להושיב שם ישראל כמבואר בפסוקים שם, וכן ע' בחזו"א בענין איסור לא תחנם שלא לתת קרקע לגוי בא"י הוא ענף ממצות ביעור עו"ז, וז"ל: אבל הדבר מוכרע מיושבת מ"ש שדין זה בכלל הרצון שתהי' הארץ מיושבת מ"ש שדין זה בכלל עובדי עו"ז, וארץ ישראל הוא גם בגלותינו והרי אנו מחויבים בישובה ולדור בה גם בגלותינו, וכמו שהאריך הר"מ (פ"ה מהל' מלכים) וכמ"ש"כ הרדב"ז (פ"ד מהל' סנהדרין ה"ו), והדבר מבואר בהדיא בר"מ (פ"י מהל' עו"ז ה"ג) שכתב ומותר למכור להם בתים ושדות בחו"ל מפני שאינו ארצנו, ואילו הדבר תלוי בקדושת הארץ לא שייך למיהב טעמא על היתר חו"ל, אלא לפי שאיסור ליתן להם חני' בקרקע הוא מפרטי מצות ביעור עו"ז והיה ראוי למיסור אף בחו"ל אלא שאי אפשר להזהיר בכל העולם ולא הוזהרנו אלא בארצנו, אבל ביעור עו"ז מארצנו הוא בכל זמן וזה שדקדק הר"מ שלא נפטרנו אלא מחו"ל לפי שאינו ארצנו, והנה נתבאר שמכירת בתים ושדות לעו"ז אף בזמן הזה מן התורה, והלכך כל הארץ שכבשוה עולי מצרים בכלל האיסור זה דלא כהמנ"ח (מצוה צד).

ובגדר עובדי עו"ז בנושא זה כלול גם ישמעאלים אף שאינן עו"ז לכל הענינים, וכך מבואר שם (ס"ק ג') וז"ל אף

## האם אין לנו נביא לומר מה עלינו לתקן כדי לבטל מעלינו גזירה קשה זו

כתוב במכתב "ואין לנו נביא לומר מה עלינו לתקן כדי לבטל מעלינו גזירה קשה זו".

הנה נכון שאין לנו נביא ממש בדורנו, אולם יש נביאים מנביאי ישראל, שממש ניתן ללמוד על מה באה גזירת גיוס.

שופטים (פרק ג א) וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָנִיחַ יִקְוֶה לְנִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אֶת כָּל מַלְחָמוֹת קָנְעוּ: (ב) רַק לִמְעַן דַּעַת דְּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִלְמַדְם מַלְחָמָה רַק אֲשֶׁר לִפְנֵים לֹא יָדְעוּ: (ג) חֲמִשָּׁת סָרְנֵי פִלְשְ�תִּים וְכָל הַכְּנַעֲנִי וְהַחִיטִי יֹשֵׁב הַר הַלְבָּנוֹן מִהָרַע חֶרְמוֹן עַד לְבֹנָא חֲמַת: (ד) וַיְהִי לְנִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל לְדַעַת הַיִּשְׁמְעֵלִי אֶת מִצְוֹת יִקְוֶה אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבוֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה:

מצודת דוד (שם ב) רַק לִמְעַן דַּעַת - ר"ל רק בעבור זה ישכילו דעת פלאי הנסים הנעשה להן מאז: ללמדם מלחמה - ר"ל הנה בהשאיר העו"ג הלא ילחמו בם, ויהיה א"כ מהצורך ללמדם טכסיסי מלחמה כי רק הדור אשר היו לפניו בימי יהושע המה לא ידעו טכסיסי מלחמה כי ה' נלחם להם אבל לאח"כ יצטרכו לדעתם, כי בעבור מעשיהם יעזבם ה' אל המקרה, ואז ישכילו לדעת הנסים הנעשה מאז ויאמינו מעתה בה':

הנה הסיבה שצריך ללמוד מלחמה הוא בגלל שהקב"ה הניח את הגוים.

אולם למה הקב"ה הניח את הגוים זה מבואר בפרק הקודם, אחרי רשימה ארוכה של עיירות גוים שלא נחרמו והשאירו אותם על כנם.

שופטים (פרק ב א) וַיַּעַל מֶלֶאךָ יִקְוֶה מִן הַגִּלְגָל אֶל הַבְּכִים וַיֹּאמֶר אֲעֲלֶה אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֵבִיא אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְתִּיכֶם וְאָמַר לֹא אֶפְרַיִתִי אֶתְכֶם לְעוֹלָם: (ב) וְאַתֶּם לֹא תִכְרְתוּ בְרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת מִזִּבְחוֹתֵיהֶם תִּתְּצוּן וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקִלִּי מֶה זֹאת עֲשִׂיתֶם: (ג) וְגַם אֲמַרְתִּי לֹא אֶגְרֹשׁ אֹתָם מִפְּנֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְצָדִים וְאֵלֶּיהֶם יִהְיוּ לָכֶם לְמוֹקֵשׁ:

(כ) ויחר אף יקו"ק בישראל ויאמר יען אשר עברו הגוי הזה את בריתי אשר צויתי את אבותם ולא שמעו לקולי: (כא) גם אני לא אוסיף להוריש איש מפניהם מן הגוים אשר עזב יהושע וימת: (כב) למען נסות בם את ישראל השומרים הם את דרך יקו"ק ללכת בם כאשר שמו אבותם אם לא: (כג) וינח יקו"ק את הגוים האלה לבלתי הורישם מהר ולא נתנם ביד יהושע:

מצודת דוד (שופטים פרק ב כא) גם אני - כאשר גמלו אשלם כן גם אני: אשר עזב וכו' - ר"ל מדעת עזבם במקומם ומת כי לא רצה לגרש כולם בחייו וכמשי"ה מעט מעט אגרשנו (שמות כ"ג): (כב) למען נסות - ר"ל בעבור

**מלחמה** - ר"ל הנה בהשאיר העו"ג הלא ילחמו בו ויהיה א"כ מהצורך ללמוד טכסיסי מלחמה כי רק הדור אשר היו לפניו בימי יהושע המה לא ידעו טכסיסי מלחמה כי ה' נלחם להם אבל לאח"כ יצטרכו לדעתם כי בעבור מעשיהם יעזבם ה' אל המקרה ואז ישכילו לדעת הנסים הנעשה מאז ויאמינו מעתה בה':

ועוד מקור שמבואר יסוד זה שבחסרון אמונה בנסים גורם לצורך בכלי זיין.

רש"י (דברים פרק א) באו ורשו - אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין:

והרי עיקר חטא מרגלים היה בגלל שלא האמינו בהקב"ה שכשם שעשה להם נסים ביציאת מצרים יעשה להם כעת נסים, כמבואר (במדבר פרק יד יא) ויאמר יקוק אל משה עד אנה ינאצני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האתות אשר עשיתי בקרבן: וכן בדברי משה רבנו (דברים פרק א כט) ואמר אלכם לא תערצון ולא תיראון מהם: (ל) יקוק א-להיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם: (לא) ובמדבר אשר ראית אשר נשאך יקוק א-להיך פאשר ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד באכם עד המקום הזה: (לב) ובדבר הזה אינכם מאמינים ביקוק א-להיכם: (לג) ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנותכם באש לילה לראתכם בדרך אשר תלכו בה ובענן יומם:

וכן מבואר בתהלים שעיקר חטא מרגלים היה בגלל חסרון אמונה, (פרק קו כד) וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדבר:

וא"כ יש כאן ק"ו, שם האמינו את הנסים של יציאת מצרים, רק שלא העתיקו את האמונה שהקב"ה יעזור להם גם בכיבוש א"י, וכ"ש במקום שהשטחים עצמם שנכבשו בנסים של מלחמת ששת הימים מוכנים למסור לגוים, ולא האמינו שזה מכח זה שהקב"ה נתן לנו את הארץ ורוצה שאנו נחזיק בזה, ולכן מובן שכיון שלא האמינו בנסי מלחמת ששת הימים, וכן לא נתנו שבח והודאה להקב"ה על זה, יש מקום לומר שנגזר שצריך לאחוז כלי זיין. (וע' במאמר "למען תדעו כי א-ל חי בקרבכם" ובמאמר "מלחמת ששת הימים ויום ירושלים" על התוצאות החמורות ביותר למי שלא מאמין בנסי מלחמת ששת הימים, ולא נותן שבח והודאה להקב"ה על זה).

## גזירת גיוס שנגזר מפי רשעים ויש סכנת

### קלקול

הנה בודאי צריך לעשות כל ההשתדלות לבטל הגזירה, מכיון שיש סכנה רוחנית בגזירה זו שהרבה מן החיילים מתקלקלים והעיקר ע"י שיש שם בנות, וכן ביטול תורה

לדעת הראב"ד דוקא שהוא שלם באמונת ישראל שישאל נתחייב בתרי"ג מצות וכן נח בז', אבל אם יש לו דעות כוזבות והוא משועבד לדעותיו, אף שאין בהן ע"ז ממש, וגם הוא שומר ז' מצות מצד היושר, שאינו ראוי לקבלו לגר תושב, (ע' רמב"ם ס"פ ח' מהל' מלכים) הרי הוא באיסור לא תחנם ובאיסור ישיבה וקרינן בהו פן יחטיאו בכפירותם, ואע"ג דלענין יין בעובד ע"ז תלוי, וכמש"כ הר"מ (פ"י מהל' מאכלות אסורות הי"א), והט"ז יו"ד (סי' קכ"ד ס"ק ד'), הכא לענין לא תחנם אין חילוק.

הנה מכיון שבגלל שלא גרשו הגוים מא"י נתחייבו ללמוד מלחמה מה שמקודם לא הוצרכו, וא"כ אפשר ללמוד ק"ו, אם רק בגלל שלא גרשו הגוים יש עונש הזה כ"ש שבמקום לגרש את הגוים מגרשים את היהודים ומושיבים שם את הגוים, יש מקום לעונש על זה, שמתחייבם ללמוד טכסיסי מלחמה. (בודאי אין לנו רשות לענוש על זה אלא אם יש כאן הנהגה עליונה, ניתן זה להבין על דרך הזה).

הנה בשעת גרוש גוש קטיף וצפון השומרון היו חלק של יהדות החרדית שותפים בדבר, ולפני הגירוש רצו הרבה מציבור החרדי להפגין ולמחות נגד הגירוש ואז יצאו גדולי ישראל במכתב חריף ביותר נגד כל תופעה של התנגדות, וכמה מחברי כנסת של יהדות התורה גילו כעת מתוך כעסם במפורש שאין לה שום ענין להחזיק שטחי א"י, וא"כ מובן מכל זה למה כעת יש גזירת גיוס.

ויש להוסיף על זה, שעיקר סיבה שלא מחשיבים את השטחים הכבושים במלחמת ששת הימים ומוכנים למסור לערבים, משום שלא מחשיבים או לא מאמינים הנסים שהיו במלחמת ששת הימים, ולא האמינו שהקב"ה עשה את הנסים כדי שאנו נחזיק בהם ולא ניתן זה לגוים, וביארנו באריכות במאמר למען תדעו כי א-ל חי בקרבכם שעיקר סיבת סברות מסוג של "שלוש תמורות שטחים" בא בעקבות שלא החשיבו את מלחמת ששת המים שנכבשו הרבה שטחים שזה בא מכח הקב"ה שנתן לנו את הארץ, ורוצה שנחזיק בזה ונסמוך עליו שיעזור להחזיק את השטחים. ואז ניצלו כשתי מיליון וחצי יהודים ונכבש עיר העתיקה וכל מזרח ירושלים וכל יהודה ושומרון ורצועת עזה עד הסואץ, וכעת גרים יותר מחצי מיליון יהודים בשטחים אלו. אולם ברוב צבור החרדי כעת לא יזכר ולא יפקד החשיבות של יום ירושלים ומלחמת ששת הימים, וכן יום ירושלים שהוא כולל תמצית של מלחמת ששת ימים, לא הוזכר בהרבה לוחות של חרדים, אף באלו לוחות שהוזכרו בהם מאורעות אחרים שלא מגיעים לאחוז אחד של גודל נס ותוצאות שהיה במלחמת ששת הימים.

ועל כן יתכן שנגזר שצריך ללמוד מלחמה כדי שיכירו איך שהיה בזמן שהקב"ה הנהיג בדרך יותר ניסי, וכמו שביארו המפרשים שם: רק למען דעת - ר"ל רק בעבור זה ישכילו דעת פלאי הנסים הנעשה להן מאז: ללמוד



**כשהיה אנוס ישלים בשבת ובב"י ומגיד מישרים משמע דלכתחלה יתחיל בע"ש וישלים בשבת ועיין מה שכתבנו במ"ב בשם האור זרוע ותר"י והגר"א:**

ובודאי צריך ללמוד גם תורה שבעל פה, אולם לימוד תורה שבעל פה בלי תורה שבכתב הוא עיקר חסר מן הספר, וזה לא רק לקרות כדי לקיים דין של שנים מקרא ואחד תרגום אלא כדי ללמוד הלכה למעשה שזה מתחיל בתורה שבכתב וגומר בתורה שבעל פה, כי תורה שבכתב הוא השרשים ותורה שבעל פה הוא הפרטים, וא"א להבין הפרטים בלי להבין השרשים, ולצערנו, הרבה לא לומדים כראוי תורה שבכתב וחסר להם שורשי התורה והאמונה.

### **חיוב לימוד תורה שבכתב ע"מ לקיים**

תלמוד בבלי (מסכת הוריות דף ד עמוד א) **אמר שמואל: אין ב"ד חייבין עד שיוור בדבר שאין הצדוקין מודין בו, אבל בדבר שהצדוקין מודין בו - פטורין; מאי טעמא? זיל קרי בי רב הוא.**

רמב"ם (הלכות שגגות פרק יד הלכה ב) **לעולם אין בית דין חייבין עד שיוור לבטל מקצת ולקיים מקצת בדברים שאינן מפורשין בתורה ומבוארים.**

היינו שאם ב"ד טעו בדבר שמפורש בתורה שבכתב, אין ב"ד מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא כל יחיד מביא לעצמו, משום שכל אחד פושע, שהיה צריך לדעת שב"ד טעו בזה, ואינו יכול לגלגל הטעות על הב"ד, משא"כ אם טעו בדבר שאינו מפורש בתורה, יכול לגלגל הטעות על הב"ד, והם מביאים במקומם את החטאת.

תלמוד בבלי (מסכת סנהדרין דף לג עמוד ב) **ואין מחזירין לחובה. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: והוא שטעה בדבר שאין הצדוקין מודין בו, אבל טעה בדבר שהצדוקין מודין בו, זיל קרי בי רב הוא.**

רש"י מסכת (שם) **דבר שאין הצדוקין מודין בו - שאין טעותו מפורש בתורה בהדיא, אלא במשנה או בדברי האמוראים. זיל קרי בי רב הוא - תינוקות של בית רבן יודעין שאינו כלום והדר.**

היינו שאם היה נידון לאדם שחייב מיתה ופטרו אותו ב"ד ואח"כ מצאו חיוב, לא מחזירים אותו, אבל אם הטעות היה בדבר של התורה שכל תינוק יודע שטעו, אין על זה שם פטור אלא טעות גמור ואפשר להחזיר את הדין ולחייבו.

וא"כ מבואר מכל זה שטעה בדבר המפורש בתורה הוא יותר חמור מאם טעה בדבר שאינו מפורש בתורה. ומכל זה מבואר שיש חיוב גמור ללמוד תורה שבכתב ע"מ לקיים, ולא סגי רק בלימוד תורה שבעל פה.

שיוצא מזה, ושאר צרות, אבל אנו כעת נדבר אם ח"ו אין אפשרות לבטל את הגזירה.

ראיתי פעם מאמר בשם החפץ חיים זצ"ל שבשעת שהיתה גזירת גיוס בפולין, שכלל גם בני ישיבות, ולא היה אז האפשרות להשתמט מזה, אמר שזה מן השמים כדי שיכינו את עצמם למלחמת גוג ומגוג, (אף ששם הגיוס היה כרוך בהרבה עבירות כידוע, אבל לא היה אפשרות לבטל את הגזירה).

וא"כ אם יש כעת גזירת גיוס, אף שצריך לעשות השתדלות איך לבטל הגזירה מכיון שמצד עצמו הגוזרים לא מכוונים לשם מצוות מלחמה, אלא להתנכל לציבור החרדי ולהעבירם על הדת, מ"מ צריך גם לראות תועלת הגזירה. (אם לא יהא אפשרות לבטל את הגזירה. ולפי מה שלכאורה נראה כעת, שאף אם ניתן לבטל חלקית הגזירה על לומדי תורה, אבל להמשיך שכללות יהדות החרדית לא יתגייס, כמו שהיה עד עכשיו, לא נראה כלל באופק, מכיון שחלק גדול של ציבור החרדי שמתנגדים לגיוס, כולל מכתב הזה, לא מדברים כלל על בעיות כללי בצבא, ומדברים רק על לומדי תורה).

ולפי הח"ח נראה שיש כאן ענין להכין עצמנו למלחמת גוג ומגוג וכן שאר מלחמת מצוות של כיבוש א"י והצלה מצד האויבים.

(וזה מלבד שגזירת הגיוס גורם להכיר את הנסים של מלחמת ששת הימים, ואז לא בקשו מלומדי תורה להתגייס, וכעת שצריך לעשות יותר השתדלות למלחמה והולך יותר על דרך הטבע, יבינו מה שהיה אז שהיה הרבה נסים, וכמבואר בפסוקים הנ"ל).

### **חיוב לימוד בפרט ביום שישי ובשבת**

אחד מן התיקונים שהציע הגר"א זצ"ל שטיינמן שליט"א לחזק לימוד ביום ששי ובשבת.

ונראה להוסיף כאן רמז לנושא זה, שמה שמתייחס יותר ללימוד ביום ששי ובשבת הוא לימוד תורה שבכתב, עם מפרשים, שזה בכלל שנים מקרא ואחד תרגום שזה מתייחס יותר ליום ששי ושבת.

משנה ברורה (סימן רפה ס"ק ח) **חשוב עם הציבור - כמה אחרונים כתבו דמן המובחר הוא לקרותה בע"ש ועיין בשע"ת ובספר מטה יהודה כתב דאם הוא קורא מתחלת השבוע והלאה הוא ג"כ בכלל מצוה מן המובחר וכמו שכתב בב"י דמוכח כן מדברי הרמב"ם וכן בספר מעשה רב כתב בהנהגת הגר"א שהיה נוהג תיכף אחר התפלה בכל יום לקרוא מקצת מהסדרה שנים מקרא ואחד תרגום ומסיים בע"ש:**

ביאור הלכה (שם ד"ה קודם שיאכל) **המ"א הביא דעות דמספר הכונות משמע דלכתחלה ישלים בע"ש ורק**

הנה כדי לעמוד בנסיונות הכבדים שיש בצבא, צריך להשתדל להתחתן לפני זה היינו מיי"ח עד עשרים, כי כעת הגזירה לצבא היא רק מבן כ"א, ומי שהוא בחור ולא נשוי קשה מאוד לעמוד בנסיונות שיש בצבא, ולאחר החתונה הוא יותר קל. (באמת גם בלי גזירת הגיוס צריך לעשות כך רק כעת צריך להשתדל יותר בזה) ורק צריך להזהר שיהא שלום בבית, והארכנו בכמה מאמרים על זה, רק כעת בענין גיוס הדברים יותר נחוצים, שבגלל זה כתבה תורה פרשת הפרת והתרת נדרים לפני מלחמת מדין, כדי ללמוד שראשי המטות ידאגו שלא יהא בעיות בשלום בית, ע"י הנהגת של פרישות שלא מן הדין, שיכול לגרום קלקולים ביציאה למלחמה.

## האם שבט יששכר התגייס או לא

בתורה כתוב (במדבר פרק א כח) **לְבָנִי יִשָּׁשְׁכָר תוֹלְדָתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמַת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:**

שופטים (פרק ה טו) **וְשָׂרֵי בִישָׁשְׁכָר עִם דְּבִרָה וַיִּשָּׁשְׁכָר בֶּן בָּרַק בְּעֶמֶק שֶׁלַח בְּרָגְלָיו בְּפִלְגוֹת רְאוּבֵן גִּדְלִים חֲקָקִי לֵב:**

שופטים (פרק י) **וַיָּקָם אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל תּוֹלַע בֶּן פּוֹאֵה בֶן דּוֹדוֹ אִישׁ יִשָּׁשְׁכָר וְהוּא יֹשֵׁב בְּשִׁמְרֵי בְּהַר אֶפְרָיִם:**

## בימי דוד המלך

כשבאו להמליך את דוד כל השבטים הביאו חיילים, אבל יששכר הביא רק תלמידי חכמים.

דברי הימים (א פרק יב לג) **וּמִבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעֲתִים לְדַעַת מָה יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מֵאֲתָנִים וְכָל אַחֲיָהֶם עַל פִּיהֶם:**

ופסוק זה הוא המקור ששבט יששכר מיועד ללימוד התורה.

אולם אח"כ גייס דוד המלך גם משבט יששכר 87000 חיילים, ע' דברי הימים (א פרק ז ה) **וְאַחֲיָהֶם לְכָל מִשְׁפָּחוֹת יִשָּׁשְׁכָר גְּבוּרֵי חַיִּלִּים שְׂמוֹנִים וְשִׁבְעָה אָלֶף הַתִּיחָשִׁם לְכָל:**

וע' בנצ"ב בהעמק דבר על הפסוק (בראשית פרק מט יד) **יִשָּׁשְׁכָר חֵמֶר גָּרָם וְרֹבץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים** שכתב שבהמלכת דוד למלך לא היו בני יששכר מתגייסים כיון שעסקו בעיקר בתורה ורק אח"כ גייס דוד המלך גם משבט יששכר.

ולכאורה הרי מצאנו במלחמת דבורה שגם יששכר השתתף במלחמה, וא"כ מתי נשתנה זה שבהמלכת דוד שבט יששכר לא הביא חיילים.

## חיוב לכתוב ספרים איך להתנהג בעבא

הח"ח כתב ספר "מחנה ישראל" לחיילים שמשרתים בצבא הגוים, וא"כ כאן בודאי צריך לכתוב ספר איך להתנהג בצבא, והיינו בין הלכות בהתנהגות פרטית כגון הלכות שבת וכשרות ותפילה וצניעות וכו', וכן בענין הנהגה כללית לאופן הלחימה, שזה יותר לימוד בתנ"ך.

## להפוך עולמות שיהיו גדודים כשרים בלי בנות ובלי אייפון

סכנות הצבא בגלל הבנות ובגלל אייפון מסכנים את חלק הרוחני של היהדות, ואף שאייפון ודעימיה נמצאים גם מחוץ לצבא, אבל יש אפשרות להזהר מזה, אבל אם יש בצבא דברים כאלה, אי אפשר להזהר מזה, וכן צריך לדאוג שיהא כשרות כמו שצריך ותפילות ושיעורי תורה.

ויש שטוענים, שאין לתקן הצבא כדי שלא יתנו להם הכשר, שאם יתנו הכשר יהיו יותר מתגייסים ולא יכולים לצעוק על המתגייסים, ויותר טוב שאלו שמתגייסים יתקלקלו, כדי שזה יהא סיבה שלא יבואו אחרים להתגייס, אולם נראה שזה טענה לא נכונה, שבין כך מה שנראה באופק אין אפשרות להתנגד בכללות על גיוס חרדים, ואין לנו רשות להפקיר את אלו שהולכים לצבא.

אולם למעשה הדבר הוא בלתי אפשרי כל זמן שהגיוס בא בכפיה, וכמו שאמר בראיון הרב יואל שווארץ, כי כשהדבר בא בהתנגדות, ניתן לחייב את המערכת להתנהג על פי תורה כי אם לא יתנהגו על פי תורה יעזבו את הצבא, אולם אם הדבר בא בכפיה, אז אין אפשרות לחייב את המערכת, כי אם יאמרו שזה שלא כהלכה אז יאמרו אתם משועבדים לנו ואין לנו התחייבות לעשות כרצונכם.

משל למערכת כשרות, שאם מפעל רוצה כשרות מסוימת, יכולים בעלי נתינת הכשרות לומר אם אתם לא עושים מה שאנו רוצים, אנו מסירים את הכשרות אבל אם יש מצב שמחויבים לתת כשרות, אז אין לכשרות שום ערך מכיון שאין אפשרות להסיר הכשרות כשאין נשמעים לבעלי נתינת הכשרות.

## להתחתן לפני גיל עשרים שנה

משנה מסכת אבות (פרק ה משנה כא) **בן שמונה עשרה לחופה בן עשרים לרדוף.**

תפארת ישראל - יכון **בן שמונה עשרה לחופה**. אז ראוי שישא אשה, מדכבר הקיץ אז יצרו: **בן עשרים לרדוף**. לטרוח אחר מזונותיו. וגם לצאת למלחמת ישראל.

**בְּכָל אִיְבּוֹ בְּמוֹאָב וּבְבִנֵי עַמּוֹן וּבְאֶדּוֹם וּבְמִלְכֵי צוּבָה וּבְפִלְשְׁתִּים וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִרְשָׁע:** ואז עשה צבא כללית לעם ישראל, אז פטרו את שבט יששכר מן הצבא, ובעיקר עסקו בתורה.

אולם אח"כ במלחמות דוד שהיה לו צורך בחיילים רבים, כי כל הזמן עסק במלחמות, אז גייס גם מבני יששכר ובדאי שהיו גם עוסקי תורה אבל לא כללות השבט.

ומכאן נראה שאם נזכה לעשות צבא על פי תורה, אם יהא צורך, לא יהא פטור לשבט אחד, אלא בודאי יהיו אלו שלומדים תורה אבל לא לשבט שלם.

ואולי אפשר לומר שבתקופת שופטים לא היה צבא כללי לעם ישראל אלא כל שבט היה לו צבא לעצמו, ורק כשהיה מלחמה גדולה, הזמינו שבטים אחרים למלחמה וחלקם הגיעו וחלקם לא הגיעו כמו במלחמת דבורה, וכן רואים במלחמת גדעון ויפתח בהנהגתם עם בני אפרים שכעסו הרבה על אשר לא קראו להם לעזור למלחמה, אלמא שהיה אז צבא עצמאית לכל שבט בנפרד ואז גם שבט יששכר היה לו צבא.

אולם כשהגיע שאול המלך, ולכד כל המלוכה, (שמואל א פרק יד מז) **וְשָׂאוֹל לָכַד הַמְּלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלְחֶם סָבִיב**

*נכתב בעה"י ע"י מורנו הג"ר יצחק ברנד שליט"א כ"א סיון תשע"ג עה"ק עמנואל*

# האם מצות יישוב ארץ ישראל צריך כוונה לעצת

לכבוד כבוד מו"ר הרב שליט"א

אחדשה"ט כדן

הנה בזמנינו ההתנחלויות הגדולות הם ביתר ומודיעין עילית [וכן רמות רמת שלמה ועמנואל], אולם הסתפקתי דאולי רוב החרדים אינם מקיימים כלל מצוות יישוב אר"י.

דהנה הרבה מאוד מהחרדים [ואולי רוב] לא חושבים שבזה שהם גרים בבני ברק או בכל מקום בארה"ק הם מקיימים מצווה, אלא הם גרים שם סתם, כי שם מצאו דירה ליד ההורים, אנ"ש וכדומה. ולא בגלל כוונה לשם מצווה.

וראייה לדוגמא הרבה נוסעים לחו"ל בלי שום היתר.

ובפרט ראינו זה מקרוב בפינוי הגדול מגוש קטיף, רוב החרדים לא נקפו אצבע נגד המעשה הנוראי של זריקת יהודים מביתם בארה"ק, והיו שאמרו שאסור אפילו להתפלל שזה ישאר, בגלל ה"השקפה הצרופה". וכידוע יעקב ליצמן העביר את חוק פינוי פיצוי בוועדת הכספים ובלעדי זה הפינוי לא היה עובר.

והנה בשו"ע (סימן ס סעי' ד) הביא מחלוקת אם מצוות צריכות כוונה או לא, והשו"ע מכריע שכן. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק י) בשם החיי אדם שבמצוות שברור שעשייתם הוא לשם מצווה - כגון אכילת מצה בפסח או נטילת לולב בסוכות - יוצא. אבל אם לא ברור למה עושה, למשל אם הוא קורא קריאת שמע בלימודו - בזה צריך כוונה מיוחדת ואם לא כיון לא יצא! יעוי"ש.

וכיון שהממסד החרדי מעלים מהציבור שיש מצוות יישוב אר"ק, שלרוב ככול הדעות ראשונים ואחרונים היא מצווה רבתא - והרבה מהציבור החרדי איננו יודע מזה - ממילא אינם מקיימים את המצווה גם בהתנחלויות הגדולות ביותר. כי כבזה דבר צריך לכוון לשם מצווה והם אינם מכוונים.

והריני מצרף מאמר מאת הגה"צ הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בענין דומה.

יורנו מורנו ושכמ"ה

כי נראה מפשטות הפסוקים, שגדר מצווה זו היא דבר מיוחד, והיינו שבשאר מצוות נאמר **אל מצוותי אשר אנכי מצווה אתכם**, ואילו בענין א"י נאמר **אל הארץ אשר אני נותן לכם**, והיינו ששאר מצוות הם בגדר ציווי וגם בגדר מתנה, ואילו א"י היא עיקר בגדר נתינה ומתנה מהקב"ה, וחלק הציווי הוא שיהודי צריך לקבל זה בתור מתנה.

והנפקא מינה בזה הוא, שבשאר מצוות אדם צריך לכוון שהקב"ה מצווה אותנו, ואף אם אינו מבין את התועלת של המצווה, מ"מ עושה אותה משום שהקב"ה מצווה, אולם במצוות יישוב א"י, עיקר המצווה היא שהאדם צריך להכיר שזה טוב בשבילו, והוא מודה ומשבח להקב"ה שנתן לנו ארץ טובה, אולם אם אדם חושב שבעצם הארץ אינו טובה והיא מביאה רק צרות, אולם בכל זאת מחמת שהקב"ה מצווה לי ליישב כאן אני יושב כאן, בזה לא מקיים המצווה והוא בכלל מואס בנחלת ה'.

ועי' בזה ברמב"ן (פ' מסעי לג נג) שכתב על הפסוק **והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה**, על דעתי זו מצוות עשה יצווה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם ולא ימאסו בנחלת

לכבוד ר' נ"י

בענין מי שחושב שאין מצווה כיום, אם יוצא ידי מצווה עי' בענין מצוות צריכות כוונה בשו"ע (או"ח ס' תע"ה סעי' ד') **אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו נכרים או ליסטים לאכול יצא ידי חובתו כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב באכילת מצה אבל אם סבור שהוא חול או שאין זו מצה לא יצא עכ"ל**. ואפשר ללמוד מזה שכ"ש מי שחשב שבכלל אין מצוות מצה נוהג היום.

ועי' בשעה"צ (שם ס"ק ל"ז) שסברה זו שייך גם למ"ד שאין מצוות צריכות כוונה, מ"מ לא יצא כיון שלא ידע כלל שמקיים מצוה בזה.

וכ"כ בס' ס' בבה"ל (ד"ה יש אומרים שא"צ כוונה) שמי שחושב שהלולב הוא פסול או שהיום זה לא סוכות אינו יוצא מצוות לולב, גם למ"ד מצוות א"צ כוונה.

וא"כ מי שחושב שאין מצוות יישוב א"י נוהג היום, לא מקיים המצווה אף למ"ד מצוות א"צ כוונה.

ונראה להוסיף שבענין מצוות יישוב א"י יש דבר נוסף שמצווה זו היא גדר אחר משאר מצוות התורה.



## האם מצות יישוב ארץ ישראל צריך כוונה לצאת

רוצה שהם ייכנסו רק בהכרה שהארץ היא טובה ויתנו שבח והודאה להקב"ה על זה. וכן משמע לשון הפסוק (דברים א מא) בטענה של המעפילים **ותענו ותאמרו אלי חטאנו לה' אנחנו נעלה ונלחמנו ככל אשר ציונו ה' א-לקינו**, והיינו שאמרו שעברנו על הציווי שנכנס לארץ אבל לא התחרטו על שחשבו שהארץ לא טובה, וממילא באופן כזה אין הקב"ה רוצה שיכנסו.

ויוצא לפ"ז לכאורה שמי שאומר שבעצם אין הארץ טובה, ומביא רק צרות רק שבכל זאת מחמת שהקב"ה מחייב אותי לדור כאן אני דר כאן, אינו מקיים המצוה. אולם עדיין צ"ע בפרט זה.

וכ"ש מי שאומר שבכלל אינו נוהג מצות יישוב א"י היום, וכן מי שאומר שהיום כל הכיבוש היה שלא מחמת מתנת ה' וקיום השבועה של הקב"ה שנשבע לתת לנו את הארץ אלא הציונים כבשו זה שלא כדין, ואנו יושבים כאן בחטא של התגרות באומות, ומה שאנו אומרים בברכת המזון שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה, זה מתייחס למה שהיה בזמן יהושע, וכמו שאומרים זה גם בחו"ל אבל היום אין לנו כאן מתנת ה' ומה שאומרים זה בברכת המזון, רק שממשיכים הנוסח כמו בחו"ל, ומה שדרים כאן הוא מחמת שאין מקום אחר לדור, מי שחושב כך באמת אינו מקיים מצוות יישוב א"י.

ובענין מה שיש אומרים שהכיבוש של א"י היום הוא לא מתנת ה' אלא הציונים כבשו זה נגד רצון הקב"ה, ע"י במאמר שכתבנו [\[למען תדעו כי א-ל חי בקרבכם\]](#), כי בעצם אין הבדל בין מי שאומר 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה' ובין מי שאומר כוחם ועוצם ידם של הציונים עשה להם את החיל הזה, ואינו מיחס שזה בא מהקב"ה מכח השבועה שנשבע לאבותינו לתת לנו את הארץ, כמו שנאמר **כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך**, ושניהם אינם מודים במתנת ה'.

וממילא, מי שצועק נגד אלו שאומרים כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, צריך לצעוק גם נגד זה או נגד עצמו שאומר כוחם ועוצם ידם עשה להם החיל הזה. וע"ש שזה היה שורש סיבת תמיכה בחורבן יישובים, מפני שאין מכירים שא"י היום בא ממתנת הקב"ה, ולא החשיבו הניסים כניסים של הצלת עם ישראל שעשה לנו הקב"ה, אלא מסבבים אותם בהסבר אחר, דהיינו שזה היה נסיון אם להחשיב זה כחלק מן השבועה שנשבע הקב"ה לתת לנו את הארץ, או להחשיב שזה עברו על ג' שבועות שבסוף כתובות והכל נגד רצון הקב"ה, ומי שחושב כצד הראשון נחשב שאינו עומד בנסיון ומי שחושב כצד השני נקרא שעומד בנסיון, זהו בערך דעתם. וכל מה שטוענים שיש סכנת נפשות אם לא יתנו שטחים, הוא כפועל יוצא מן הגישה זו, אולם אכמ"ל בנושא זה ע"ש באריכות. שאלו שכתבו תשובות בענין שלום תמורת שטחים עשו צירוף מן הסברה שאנו במצב של איסור התגרות האומות.

ה'. עכ"ל. והיינו שהמצוה היא שאנו מכירים שזה מתנת ה' ושלא ימאסו בנחלת ה'. וע"ע ברמב"ן בהשגות על ספר המצוות עשין ד' במצות כיבוש ויישוב א"י בכל הדורות. (כשזה אפשרי).

וכן ברכת התורה היא אשר קדשנו במצותיו וציונו, וגומרים נותן התורה, וכן בשאר מצוות הברכה היא אשר קדשנו במצוותיו, ואילו בברכת הארץ שבתוך ברכת המזון לא מופיע לשון ציווי אלא לשון הודאה היינו **נודה לך ה' א-לקינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה**. והטעם נראה משום שעיקר מצוות יישוב א"י הוא להבין שזה מתנת ה' ואנו מודים לו על זה.

ובהגדרה זו מובן ג"כ הדין, של **הכל מעלים לא"י ואין הכל מוציאין**, (כתובות קי:) והיינו שמי שנמצא בחו"ל עם אשתו, אין כופין לאחד מהם לעלות לא"י, ורק אם אחד מהם רוצה, כופין את השני, ואם השני אינו רוצה, יש לו רשות לגרשו ומפסיד זכויות הכתובה, ולכאורה למה לא נאמר שתמיד כופין כדי לקיים את המצווה, אלא נראה משום שכל זמן שאין אדם מחשיב את א"י שראוי לדור בה משום שזה מתנת הקב"ה, א"א לכוף אותו על זה, אולם כשאחד מהם רוצה ומבין שזה טובה לו ומחשיב זה למתנת ה', יכול לכוף את שני, ואם השני אינו רוצה, שוברים את שלום בית, משום שהחיבור של יהודי עם הקב"ה דרך יישוב א"י יותר חשוב משלום בית, אף שמשום שלום בית לפעמים מוחקים שם שמים.

וכן מבואר בפסוקים בענין חטא מרגלים שנאמר על זה **את הארץ אשר מאסתם בה** (במדבר יד לא), ונאמר בתהילים **וימאסו בארץ חמדה**, (תהילים קו כד).

ולכן הקפידו חז"ל שאדם ישתדל שהיישוב יהא טוב, והאמוראים דקדקו לצאת מן הצל לשמש והפוך כדי שהיישוב יהא טוב ולא יתרעמו על היישוב (ע' כתובות קי"ב) ויש להאריך הרבה בענין זה אבל אכמ"ל.

ויש בזה נפ"מ גם, שאם אדם אומר שארץ ישראל היא ארץ לא טובה רק אני מוכרח לגור בה מחמת ציווי ה', לכאורה מפסיד עיקר מצוות יישוב א"י, כי הוא מואס בנחלת ה' ואין זה המצווה.

ולכן בענין מרגלים תמיד מובא בחז"ל שעיקר החטא היה לשון הרע, (ערכין טו) והיינו שמה שהמאיסו את הארץ זה כבר היה חטא וממילא אין עוד ענין ללכת שם, וזה נראה שהיה גזירת מרגלים שלא יכנסו לארץ, כי אין הקב"ה חפץ במי שנכנס לארץ ומואס בה.

ונראה שזו היתה הסיבה שהקב"ה לא הסכים למעפילים, אף שלכאורה היו חוזרים בתשובה, ובדרך כלל הקב"ה מקבל תשובת רשעים, וכ"ש כשאדם אומר שרוצה לקיים המצוה ולתקן מה שעבר שהקב"ה לא מסיר ממנו אפשרות זו, אולם בענין המעפילים, הם לא חזרו בתשובה על מה שאמרו שהארץ היא לא טובה ומביא רק צרות, אלא אמרו שכיוון שהקב"ה מצווה אותנו להיכנס אנו רוצים להיכנס, אולם זה לא היה רצון הקב"ה כיון שהוא

למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה, ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו, והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה. הלא תראה כי עמלק בא בעם מועט, לולי תפלת משה היה חולש את ישראל. והשם לבדו שהוא עושה גדולות (איוב ה, ט) ולו נתכנו עלילות (ש"א ב, ג) סבב שמתו כל העם היוצא ממצרים הזכרים, כי אין בהם כח להלחם בכנענים, עד שקם דור אחר דור המדבר, שלא ראו גלות והיתה להם נפש גבוהה, כאשר הזכרתי בדברי משה בפ' ואלה שמות:

אולם מי שמחונך שאין לנו אלא מה שאמרו גדולי ישראל מסויימים בדור שעבר, שפסלו כל ענין של כיבוש א"י, והוסיפו לטעון, שכל ת"ח, יהא גדול כמו שיהא, עצם העובדה שחושב אחרת בנושא א"י וחושב שהכיבוש היה כדן ובכלל קיום השבועה שנשבע הקב"ה לאבותינו לתת לנו את הארץ, ושנוהג היום מצוות כיבוש א"י, מוציא אותו מכלל דעת תורה, אז עדיין נמצא במצב הקדום, וא"א לדבר אתו.

ומצוה גדולה לפרסם מאמרים בענין א"י וחשיבותו, בין בחלק הגשמי ובין בחלק הרוחני, גדלותה וקדושתה, ואיסור חמור לתת חלקי א"י לגויים, לא וויתורים ולא היתר מכירה, אלא א"י שהיא חלק של הקב"ה נתן רק לעם ישראל ולא לגויים, והוא עדיין בעלים על זה ונתבאר בעלותו ע"י שמירת שביעית בלי היתר מכירה, והיינו שזה מתנת ה' שנתן לנו, שע"י מתחברים עם הקב"ה.

מה שכתבנו בנושא א"י מתאים עם מה שכתב הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל

*נכתב בעה"ת ו' תשרי תש"ע, כאן עמנאל ת"ו*

ויש להוסיף שמי שחושב שלא נוהג מצוות כיבוש א"י בזמנה"ז אבל מצוות יישוב א"י כן נוהג, ובגלל זה הוא נוהר שלא לצאת מא"י שלא לצורך, וכ"ש כשנוהר שלא ללכת בגלל זה למקומות שלא כבשו בזמן בית שני כמו אילת (לא נכנס כאן בדיון הזה, אם מותר ללכת לאילת או לא) אז בודאי מודה שנוהג מצוות יישוב א"י בזמנה"ז ומקיים בזה המצוה של כוונה, וכל מה שדברנו הוא רק במי שלא ס"ל כלל מצוות יישוב א"י.

אולם בחורבן גוש קטיף היו עוד סיבות אחרות מעורבות, וכן שם לא היה אפילו דיבור של שלום תמורת שטחים כי לא היה שום הסכם אפילו לא פיקטיבי אלא חד צדדי, ואחד מן הסיבות היה כסף, ובפרט לעומד בראש ועדת הכספים. והארכתי במאמר ['ישבתי את שביהן את שבות סדום ובנותיה'](#).

וא"כ אפשר ללמוד מזה שמי שחשב שאין היום מצות יישוב א"י או שחשב שא"י היא ארץ לא טובה ולא מגיע להקב"ה שבח והודאה על זה, או שאומר שאין הקב"ה נתן לנו בדורינו את הארץ, אלא אנו כאן באיסור ליסטים והתגרות באומות וכיו"ב, ממילא נתבטל עיקר ענין של יישוב א"י ולא מקיים מצוה בזה.

אולם הקב"ה מסבב הדברים שגם אלו שלא מודים ביישוב א"י, ולא מודים שהכל מתנת ה', מ"מ יבואו לא"י, כיון שנשבע הקב"ה לאבותינו לתת לנו את הארץ, וכשהגיע הזמן יתקיים שבועה זו על כרחם ונגד רצונם ועל אף שאומרים שזה לא בא מהקב"ה ואינו מתנת ה'. וכמו שגם מחללי שבת מגיעים לכאן. והטעם משום שאנו בתהליכי גאולה בעתה שכולם יכולים להגיע אף שלא זכו מצד המעשים.

ויש לדעת שהדור הצעיר השתנה באופן כללי לטובה בנושא זה, ומחשיבים יותר ענין של א"י וכבר לא מוכנים לשמוע שאנו כאן באיסור גזילה ואיסור התגרות באומות, ומה שהיה התנגדות בדור הקודם מחלק של גדולי ישראל, לכל נושא של א"י וחיפשו כל מיני סברות לפסול את הכיבוש, זה היה מצד נטיה של הנהגת חו"ל שלא היו רגילים במלחמות, וחשבו שכל ענין של מלחמות יעשה רק משיח או שמשיח בעצמו יעשה הכל בלי מלחמות, ולא היו מוכנים לשנות את הנהגה זו, על כן חפשו סברות לפסול כל המלחמות וכל הכיבוש, אולם הדור הצעיר הוא אחרת.

וע' בזה באבן עזרא (שמות יד יג) וז"ל **התיצבו וראו את ישועת ה' כי אתם לא תעשו מלחמה, רק תראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום. יש לתמוה, איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם, ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בניהם? התשובה, כי המצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור היוצא ממצרים**

# בריתני צהק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

אם יש לקחת תפוסת  
המת כשמעבירים מת  
ממקום למקום. ובענין  
קברים בבית שמש

ששם לא היו קברי ישראל רק קברי  
גוים, והסכים עמו הגאון ר' מנחם  
מנדל שפרן, ודעת רוב פוסקים  
שבקברי גוים אין חיוב לקחת  
התפוסה.

ואף שדעת הרמב"ם שגם בקברי גוים  
יש חיוב לקחת התפוסה, עי' רמב"ם  
(פ"ט מהל' טומאת מת הל' ג'): **ואם היה אחד  
מאלו שמצא בתחלה או בסוף הרוג או**

**יושב או מושכב שלא כדרכו שיהיה ראשו בין ירכותיו  
אינו בודק עשרים אמה אלא נוטלן ואת תבוסתן בלבד  
שחזקתן עכו"ם.**

אולם רוב הראשונים חולקים וס"ל שבגוים אין להם  
תפוסה. עי' רשב"ם (כ"ב ק"א ע"ב בסוף העמוד). וכן בית הבחירה  
למאירי (ספ): **הא כל שאינו בדרך זה ודאי אינו ישראל  
ואין לו תפיסה כד פירשוה גדולי המפרשים. חידושי  
הריטב"א (ספ): כדרכו פרט לראשו בין ברכיו. דההוא גוי  
הוא שאין לו תפיסה לעולם ואפי' נקבר שם לדעת  
בעלים. חידושי הרמב"ן (ספ): דהא פשיטא דלא ממעטינן  
יושב מתפוסה אלא משום דאמרין גוי הוא ובידוע ליכא  
למימר הכי. שיטה מקובצת (ספ): מושכב כדרכו. מושכב  
ולא יושב כדרכו. מפרש בירושלמי שרגליו מפותטות  
וידיו על לבו. ונראה כי כל זה לענין תפוסתו אתמר שאם  
לא מצאו כן אין לו תפיסה והתפיסה שנוטל מן הקרקע  
עמו שלש אצבעות מפני המוחל שלו. ולא ידעתי אם  
הלכה למשה מסיני הוא מפני שלא מצאו כן שמא עכו"ם  
הוא ואין לו תפיסה. יד רמ"ה (ספ): מושכב פרט ליושב.  
כדרכו פרט לראשו מונח בין ירכותיו, דאיכא למתליה  
בגוי הואיל ואינו מושכב כדרך ישראל, ואפילו תפיסה  
לית ליה. וכ"כ בפשטות השרידי אש שבקברי גוים אין  
חיוב לקחת התפוסה, (עי' לקמן שהערת בסוף אות נ"ב). וכן עי'  
בחזו"א (אהלות ס' כ"ב ס"ק י"ג) שנתקשה מאוד בדברי הרמב"ם  
אלו.**

וכתבנו זה למקרה שרוצים לפנות מקום שיש בו קבורת  
ישראל.

תפוסת המת • הערה בדין נמצא  
מת חסר שאין לו תפוסה •  
המחלוקת בין השרידי אש לבין  
החזו"א • למה הגאון ר' משה  
שטרנבוך שליט"א לא התיר  
לפנות את אתר הבניה גם אילו היו  
קברות ישראל • האם ע"פ תשובת  
הגרע"א ניתן היום לפנות לעת  
הצורך גם הר המנוחות וכדו'

המאמר הזה נכתב בעקבות המאבק  
בין הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א  
ל'אתרא קדישא', שהגאון ר' משה  
שטרנבוך התיר לחפור ולבנות בבית  
שמש ו'אתרא קדישא' עשו הרבה  
הפגנות והשמצות נגדו. וראיתי  
התשובה של הגאון בפנים, ובודאי  
צדקו דבריו שיש לנו ראיות ברורות  
שאלו הם קברי עכו"ם, וכל טענות  
אתרא קדישא אין בהם ממש. ומ"מ

מבין השורות יש לי הערות קטנות על המאמר, אף שזה  
לא נוגע כלל לעצם ההיתר שאין שום פקפוק עליו.

ראיתי בקונטרס של הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א  
(הועתק מתשובות והנהגות ח"ו ס' כ"ו) שכתב (בהגהות אות י"ב) לענין אם  
בקברי ישראל שמפנים באופן המותר, כגון מפני הזק  
הרבים, צריך לקחת תפוסת המת ג' אצבעות, שכתב שאין  
לנו כעת זה משום שכבר נהגו כל החברות קדישות שלא  
מביאים תפוסת המת, וציין לתשובת שרידי אש (ח"ב ס' ק')  
שלא נהגו לקחת תפוסת המת (וזה שם בשרידי אש אות נ"ב).

אולם טענה זו לא נראה, שטעם השרידי אש הוא משום  
שס"ל שחיוב לקחת תפוסה הוא רק כשמפנים משדה  
שאח"כ משתמשין במקומו וצריך לטהר את המקום וגם  
שלא יהא נאסר אח"כ, אבל כשמפנים מבית הקברות,  
שבין כך נשאר שם דין בית הקברות גם אחרי הפינוי, אין  
חיוב לקחת התפוסה, וא"כ כאן שרוצים להשתמש  
במקומו, יש חיוב לקחת תפוסה. ועוד הרי החזו"א  
שהובא שם במכתב הרביעי בהשגות על תשובת שרידי  
אש, בסוף דבריו, שחולק על השרידי אש וכותב שבכל  
גווי גם כשמפנים מבית הקברות צריך לקחת התפוסה,  
וא"כ אין לזה טענה.

וכן נראה גם מן החזו"א (יו"ד ס' ר"ח ס"ק ו') שכתב שחיוב  
תפוסה הוא משום חיוב קבורה ולא משום טהרת א"י,  
וממילא בכל גווי גם כשמפנים מבית הקברות יש חיוב  
לקחת את התפוסה.

אולם כל זה לא נוגע לענין המתחם בבית שמש שהרי  
בירר הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א בראיות ברורות

## הערה בדין נמצא מת חסר שאין לו תפוסה

דין של תפוסת המת הוא רק כשמוצאים מת שלם ולא כשחסר אבר, כך מפורש בגמרא (נזיר ס עמוד א): **תני עולא בר חנינא: מת שחסר – אין לו תפוסה ולא שכונת קברות.**

נזיר (דף נא עמוד ב): **תני עולא בר חנינא: מת שחסר – אין לו רקב ולא תפוסה ולא שכונת קברות.**

רמב"ם (הלכות טומאת מת פרק ט הלכה ה): **מת שחסר אבר שאם ינטל מן החי ימות אין לו תפוסה ולא שכונת קברות.**

ולא הבנתי כעת מה שכתב החזו"א (יו"ד ס' ר"ח ס"ק ו') שגם כשיש ראשו ורובו צריך לקחת את התפוסה, שו"ר דברי החזו"א (אהלות ס' כ"ב ס"ק כ"ד) שכתב תירוץ על זה: **ומת החסר היינו במצאוהו שלם וחסר אבר, אבל מצאו עצמות יש לו שכונת קברות ולא מספקינן לי' לנקבר חסר.**

וא"כ מתורץ שמה שכתב החזו"א שגם בראשו ורובו יש לו תפוסה היינו שנמצא עצמות שתלינן שנקבר שלם, וכ"כ בפשטות בשרידי אש (תשובה ק אות ל"ב) שרק בנקבר חסר אין לו תפוסה אבל כשנקבר שלם ואח"כ נחסר יש לו תפוסה.

ולפי"ז אם מפנים בית הקברות של יהודים מפני היזק רבים צריך לקחת גם את התפוסה ג' אצבעות.

(ו) **וכשמפנין את המת הנמצא או שמזיק את הרצים או שאינו משחמך לריך ליקח את התפוסה והתפוסה בכלל מת מפני שנבלע זו המוחל ומתיבש כדאמר נזיר ס"ה א' ועשאוהו חכמים כמת לענין חיוב קבורה עמו, ואין לומר דכא דחקן נועלו ואת תפוסתו הוא משום טעם כוונה חיי' דהתפוסה מטמא אבל לא מפני שהתפוסה נקברה עמו, שהרי כ' ה"ש פט"ז דהלכות דחכמים מטהרין את התפוסה ואפי"ה חייב ליעלה מפני שהיא נקברה עמו, ואף לדעת הרמב"ם דהתפוסה עומדת לט"ע וכמשי"כ אהליות ס' כ"ב ס"ק ט"ז, מ"מ נראה דמודע דנקברה עס המת מלך חיוב קבורה שהרי יליף לה בגמ' מקרא ונשאתי ממלרים ממלרים עול עמי [ר"ל שאם לא יעלה ציד יוסף נשאת אוחו עכשיו יעול עצמותיו ממלרים] ואפי"ה דכ' ה"מ דהוא אסמכתא מ"מ שפיר איכא למשמע מינה שהוא מחיוב קבורה שאם הוא מטהרת חייב לא שייך למסמכי ממלרים, ונראה דאיסור פנוי המת הוא אפי' לאחר שנעשה כולו רקב כיון דרקב ותפוסה כגופו לענין חיוב קבורה, ומיחו י"ל דכל שיש שדרה וגולגולת נועל גם הרקב והתפוסה עמהם, אבל כשאין שם אלא רקב י"ל דאין צו מלכות קבורה דהכי אשכחן לענין מת מלוח דזעינן ראשו ורובו וכל שמתל ראשו ורובו חוזר אפי' על אבר לקבור עמו כמשי"כ רמב"ן צח"כ צ"ס הירושלמי והוצא צש"ע ס' שפ"ד ס"ב וכן לענין טומאת כהן לקרוביו אמר נזיר מ"ג ב' דחינו מטמא לאברים אבל חוזר על ט"ס כשעורה, וא"כ איכא למימר דנהי דחייב ליעול תפוסה כי איכא ראשו ורובו אבל אם אין שם רקב ותפוסה אפשר דאין צהן חיוב קבורה וממילא מותר לפנותו כדי לעבר את המת.**

חזון איש עמוד מס 486 יורה דעה קרליץ, אברהם ישעיהו בן שמריהו יוסף הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

העתק של המחלוקת בין השרידי אש לבין החזו"א אם יש היום חיוב לקחת תפוסת המת כשמפנים מבית הקברות.

שו"ת שרידי אש (חלק ב סימן ק, פינוי עצמות מתים הקונטרס, נא): **והנה בין לטעם הרמב"ם ובין לטעם הר"ש – מחויב ליטול את התפוסה גם במת שנקבר ע"מ לפנותו. שמצד טומאת עפר קברות ודאי אין לחלק בכך, ומצד איסור הנאה הרי כל זמן שהמת בתוכו אסור הקבר אפילו בקרקע עולם, כמשי"ל, והתפוסה כמת בתוכו דמי.**

ובזה אנהיר לן להבין דברי הירושלמי (נזיר פ"ט ה"ג): **רבי יצחק בר גופתא בעא קמי רבי מנא, תמן את אמר: מלקט עצם והכל טהור, וכאן את אמר הכין? א"ל, אמור דבתרה: אם התקינו לקבר מתחלה יש לו תפוסה. +מפרשי הירושלמי נדחקו הרבה בפירושו ועיין מ"ש הרה"ג רא"א קפלן בתשובתו אות ו', לחלק בין מי שקברוהו ע"מ לפנותו ושכחוהו לפנותו, דאז יש לו תפוסה, אבל מי שנקבר ע"מ לפנותו ופנהו אח"כ אין לו תפוסה, ובה פירש דברי הירושלמי הנ"ל, אולם חילוק זה, מלבד דוחקו, אין לשון הירושלמי סובלתו, כמבואר למעיין. וכאן עלי להעיר, שמ"ש הרה"ג הנ"ל שם, שגם הר"ש לא גרס במשנתנו רבי שמעון אומר, שהרי הוצרך להביא ראיה לדבריו שאין עפר התפוסה טמא, מן המשנה הקודמת ולא הביא משנה מפורשת בפ"ב דאהלות מ"ב, שר"ש מטהר עפר – קברות, ובע"כ שגם הר"ש לא גרס ר"ש אומר, כמו שהגיה בס' מלאכת שלמה בשם הר"י – דברים הללו תמוהים מאד, שהרי הר"ש מפרש עפר קברות מטעם רקב ולא משום תפוסה כהרמב"ם, כמו שהבאתי בפנים בארוכה ולפי שיטתו לא הי' יכול להביא מעפר קברות לענין תפוסה, דאפשר דבתפוסה סובר כר"י ור' יהושע, שהיא טמאה מטעם איסור הנאה ולפיכך הוצרך להביא ראיה ממשנה דאוכל בדמעו ושם מיירי ג"כ בתפוסה, כמו שפירש הר"ש, ובאמת הרמב"ם גורס במשנתנו רבי שמעון אומר. + פירוש, שדין התפוסה הוא רק במי שנקבר בקבר מתוקן לכך, אז חייב ליטול התפוסה בין מצד טומאה ובין מצד איסור הנאה, למר כדאית לי' ולמר כדאית לי', אבל אם המת נפל ונקבר שם מבלי שהוכן הקבר לכך או אם נפחת הקבר לתוך שדהו, אין לו תפוסה. לטעם הרמב"ם – משום דאין עלי' דין קבר, כיון שלא הותקן לכך ולא גזרו על עפרו. ולטעם הר"ש – מת שכזה שלא נקבר אלא נפל, ודאי שלא קנה מקומו, שזה גרע הרבה מנקבר שלא ברשות, שהרי לא הוכן ולא הוזמן כלל לקבר. ומדויק לשון המשנה אם התקינו לקבר מתחלה. ודו"ק.**



דעתם להורות לנו שנשתנה הדין לא היו משמיטים אלא היו מפרשים, והרבה דינים שאינם כ"כ מצוים השמיט בשו"ע אף שהטור הביאם, והרבה שהשמיטם גם הטור, ודי לנו במה שפירשו, ואין בכח אנושי בזמננו לדעת ד' חלקי שו"ע על בורין. עכ"ל.

## בענין פינוי בית הקברות של ישראל

למה הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א לא התיר לפנות את אתר הבניה גם אילו היו קברות ישראל

יש להקשות אמאי טרח הגאון ר' משה שטרנבוך להתיר החפירות מטעם שיש ראיות חזקות שאלו קברות גוים, הרי גם בקברות ישראל יש להתיר מטעם מזיק את הרבים וכמו שכתוב בתשו' רע"א (ח"א ס' מ"ה) ע"פ תשובת הגאון הרב דוד אופנהיים (הגדלפס בסוף תשובת חוות יאיר) שבמקום צורך הרבים מותר לפנות גם קברי ישראל, ומבואר מכל זה שהסכימו על זה גם הגאון בעל חוות דעת, והגאונים הרב דוד אופנהיים שמתוך התשו' מבואר שגם בעל החוות יאיר הסכים לתשובה זו.

שו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן מה): **לכבוד ידידי וחביבי הגאון רבי יעקב נ"י אב"ד דק"ק ליסא.** (= הגאון בעל החוות דעת ונתיבות המשפט).

ע"ד פינוי הקברות, הדבר פשוט כמ"ש מעכ"ת נ"י דאין לך מזיק רבים יותר מזה, ואף שהיה מתחילה בית הקברות דרבים ומדעת רבים, מ"מ לצורך הרבים שרי לפנותו, וכמ"ש הגאון ר' דוד אפענהיים זצ"ל בתשובתו, הובא בתשו' חות יאיר (דף רמ"ו) עיין שם.

תשובה זו הובא בגשר החיים (ס' כ"ו אות ה') בתוספת הסבר: או שהקבר מזיק את הרבים כגון שהוא סמוך לדרך שאפילו נקבר שם ברשות בעל השדה מותר לפנותו (ס"ע יו"ד ס' סס"ד סע' ה').

וחידש הגרע"א (פסקיו מ"ה) שאם הציבור מוצא לנכון לפנות המקום מקבר לצורך הרבים, ה"ה בכל גווני כקבר המזיק את הרבים, שמותר לפנותו.

כעת גם שמעתי בשם הרב שלמה יחיאל וייספיש זצ"ל, שהיה מחברי החברי קדישא של עדת הפרושים בירושלים, שבעת שבנו את השכונה בצומת אפיריון, פינו משם קברים. וכן היה מנהג מקדמת דנא לפנות קברים כשמצאו במקום שרוצים לבנות בטבריה וצפת וכו', כמו

(נב) היוצא לנו מכל האמור, שבין להרמב"ם ובין להר"ש נטילת התפוסה היא רק במי שמפנה מת מקבר והוא צריך לאותו מקום לעבור בו או להשתמש בו – אז צריך ליטול התפוסה כדי לטהר המקום, לפי שיטת הרמב"ם, או להתיר המקום בהנאה, לפי שיטת הר"ש. אבל מי שמפנה קבר מבית – הקברות, אינו צריך ליטול את התפוסה. שהרי המקום טמא ואסור בהנאה בלאו הכי כדין בית הקברות וא"כ אי אפשר בתיקונו. ומדויק לפי"ז לשון המשנה (בפ"ט דנזיר ובפ"ז דלהלות): המוצא מת,,, נוטלו ואת תבוסתו. שכל דין התפוסה הוא רק במוצא מת בשדה, כמס"ל.

ולענין לקבור מת אחר במקומו – לדעת הרשב"א (הובא בב"י ס"ד), שמותר לקבור מת אף בקבר של בנין שנאסר בהנאה, משום שעל מת לא שייך איסור הנאה (עיין גם בנמו"י סנהדרין פ' נגמר הדין בשם הר"י בן גיאת ז"ל), מותר גם לקבור בקבר שלא ניטל תפוסתו.

(ועמוד תרכ"ו) מעכשיו מובן למה השמיטו הפוסקים דין זה של נטילת התפוסה. לפי שאין לו מציאות בזמננו, שהרי הכל נקברים בבתי – הקברות, ובבית קברות אין חיוב בנטילת התפוסה, כמ"ש. ובמצא קבר בשדה ג"כ לא שייך, שהרי בארצות העמים אזלינן בתר רובא ואנו אומרים שהנמצא הוא עכו"ם, כמס"ל בשם שו"ת מהרי"א עניזל.

דברי החזון איש בהשגות על שו"ת שרידי אש (חלק ב סימן ק – פינוי עממות מתים מכתב 7): באות נ"ב ד"ה היוצא לנו כו' או להתיר המקום בהנאה כו' – נ"ב אחרי שהעפר אסור משום שהוא צורך המת ע"כ דחשיב העפר בקבר למוהל והמוהל הוא חלק של גופו ודאי צריך להביא המוהל למקום שגופו קבור, שאין כבוד הקבורה בב' מקומות כדאמר בירושל' (נזיר פ"ז ה"א), תקברנו כלו ולא מקצתו ע"ש בקרבן העדה, וזהו עיקר דין תפוסה, דעיקר מצות קבורה הוא בתחלה בכל הגוף ואח"כ בליקוט עצמות, אבל רקבו הוא כבוד מהודר וראו חכמים להגדיר פעמים שחייבוהו ופעמים שפטריוהו, כפי שקול דעת תורה ברוח קדשם, וכל שחייבוהו חייב לקבץ את העצמות והתפוסה בהנאה, ומה בצע לנו במה שיאסר התפוסה בהנאה, ומה יחסר לו אם יניחו עליו את הערוב, אלא חפצו במנוחתו בקברו ולא שיפזרו את עפרו בחרישה וחפירת בורות וכיו"ב, ואף אם ינוח בשלום רצונו בקבוץ עפרו על עצמותיו, ולכן אין חלוק בדין תפוסה בין זמנם לזמננו ואין ללמוד דין מהשמטת טוש"ע, שלא סמכו הטוש"ע מעולם להורות לנו מתוך השמטתם, אדרבה אם הי'



לא מספק את המתנגדים ולא יודעים עד איפה זה יגיע, וא"כ הרי זה הפסד של מרובה ומרובה בלי שיעור, ובדאי במקרה כזה יש להתיר גם אילו היה קברי ישראל. וא"כ כל הפלפול הזה להתיר הוא לרווחא דמילתא, אבל באמת גם בקברי ישראל יש להתיר.

אולם יש נפ"מ בין פינוי בית הקברות של גוים ובין ישראל, כדי להשתמש במקומו, שבפינוי קברי ישראל לפי דעה אחת צריך גם לקחת גם כל העפר שלמעלה ובקברי גוים א"צ.

שולחן ערוך (יו"ד סימן ססד סעיף א'): **קבר של בנין, אסור בהנאה; אבל קרקע עולם של קבר, אינו נאסר.** הגה: ו"ל דהקרקע שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, דהוי תלוש ולכסוף חזרו, אסור בהנאה (טור בשם הר"ר ישעיה).

ודעת הגרע"א (ח"א ס' מ"ה) שרק ג' טפחים למעלה מן הקבר אסור בהנאה. והחזו"א (יו"ד ס' ס' ר"ט ס"ק י"א) חולק עליו ופסק שכל העפר למעלה נאסר לדעה זו.

אולם משמע מן הגרע"א שרוב הראשונים ס"ל כדעת המתירין שאין העפר למעלה נאסר רק שחוששין למעשה לחומרא. ע' בביאור הגר"א שיש מקום לדעת המחמירין.

ויש גם נפ"מ לפי מה שכתבנו שבקברי ישראל צריך לקחת גם התפוסה, ואילו בקברי עכו"ם פוסקים שא"צ לקחת התפוסה, וא"כ הרווחנו הרבה בראיות שהם קברי גוים.

וכן אם שכחו לקחת מת אחד, שאם זה קברי גוים, אין מטמא באהל כפי דעת רוב ראשונים, (וע"ע בחזו"א שהביא ראייה חזקה שפוסקים שאין קברי גוים מטמאין באהל, מדין שאין שכונת קברות בגוים), וממילא אחר שיבנו הבתים אין לחוש לשום כהן להיכנס בתוך הבתים ולא צריך לחוש אולי שכחו איזה קבר להסיר.

## האם ע"פ תשובת הגרע"א ניתן היום לפנות לעת הצורך גם הר המנוחות וכדו'

רבים שואלים, שאם נסמוך על תשובת הגרע"א, א"כ מחר יפנו גם הר מנוחות או הר הזיתים ושאר בתי קברות.

אולם אין הדבר כך, ע' בתשובה של הג"ר משה שטרנבוך שהקשה איך מותר לפנות קברים של יהודים הרי אסור להשתמש בקלות ראש בבית הקברות והביא ראייה שגם

שהעיד הגאון ר' מנחם מנדל שפרן שליט"א. וא"כ הפסק של הגאון רע"א ע"פ הרב דוד אופנהיים הוא דבר המוסכם לכל והונהג הלכה למעשה בכל א"י, וכן עד עצם היום הזה 'אתרא קדישא' בעצמו מפנה קברים בהרבה מקומות, ורק בבית שמש ובכל מקום שמתאים להם עושים צעקות ומכנים שכל מי שמפנה קברים הוא בכלל כופר בהשארת הנפש ושודד קברים וכו' וכו' והאם כל גדולי עולם שהתירו את כל זה היו כופרים בהשארת הנפש, חס מלומר דבר כזה.

אולם בירושלים יש עוד היתר אחר המבואר בבית יוסף (יו"ד סימן ססד): **גרסינן תו התם תניא קבר שהקיפתו העיר משלש רוחותיו מפנין אותו, משתי רוחות אית תניי תני מפנין אותו ואית תניי תני אין מפנין אותו אמר רב חסדא מאן דאמר מפנין אותו בנתון בתוך שבעים אמה ושירים ומאן דאמר אין מפנין אותו בנתון חוץ לשבעים אמה ושירים מאן דאמר מפנין אותו בעשוי כמין גאם מאן דאמר אין מפנין אותו בעשוי כמין הא עד כאן וכתבו הרמב"ן בתורת האדם (סס). ומשמע התם בירושלמי דטעמא דמפנין הוי מפני הטומאה.**

ועכ"פ 'אתרא קדישא' מוחה בכל פינוי קברים גם בתוך העיר כמו שמחו ביפו, ויש להם כלל שלא נותנים בשום מקום לפנות אף במקום שמותר לפנות גם קברי ישראל, (חוץ אם הם בעצמם מוצאים להם היתר לפנות) ואילו כאן רואים מנהג חברה קדישא בירושלים, שנהגו ע"פ הלכה שבמקום שמותר לפנות מותר ולא אוסרים מה שמותר.

הנה בתוך התשובה בעצמו שואל הגאון ר' משה שטרנבוך את זה, למה לא בא להתיר אף בקברי ישראל, מכח תשובת הגרע"א, וגם הוסיף לומר שלא מצאנו מי שחולק על הגרע"א. ותירץ, שהוא רוצה להתיר בשופי שאף אילו העצה לעשות כיפין ע"ג כיפין לא היה הפסד מרובה לרבים, ואז לא היה לנו להתיר מטעם תשובת רע"א, על כן חיפש סברות אחרות להתיר היינו שיש ראיות חותכות שאין שם קברי ישראל.

אולם למעשה, הרי בכמה פעמים באותו תשובה כתב הגאון ר' משה שטרנבוך שיש כאן היזק של רבים שכשמונה מאות משפחות נכנסים למצב של לחזור על הפתחים וזה בודאי היזק רבים מאוד, וכן ראיתי בתשובה של הגאון ר' מנחם מנדל שפרן שליט"א, שכתב שההצעה הכי זולה ששייך לומר לעשות כיפין ע"ג כיפין מדובר כבעשרים מיליון דולר, היינו בערך 70 מיליון ₪ וזה עדיין

אם יש לקחת תפוסת המת כשמעבירים מת ממקום למקום. ובענין קברים בבית שמש ❖ ה

(דברי השלטי גבורים הובא גם בתשו' שרידי אש (ס' ק' אורח מ"ח) והסכים אתו).

ותירץ הג"ר משה שטרנבוך שליט"א, שכל דין של בית קברות שאסור בקלות ראש ואיסור הנאה, זה רק כשלא נשתכח שם בית הקברות מזה אבל כשנשתכח שם בית הקברות מזה אין כבר איסור, וה"ה לבית כנסת אם נשתכח שם בית כנסת אין בו עוד איסור של קלות ראש.

ולפ"ז יוצא, שכל מה שהתירו גדולי עולם הגרע"א והחיות דעת והגאון ר' דוד אופנהיים והחיות יאיר לפנות בית הקברות היינו כשכבר נשתכח הבית הקברות, ורק אח"כ נמצאו קברים רבים, אבל כשעדיין שם בית הקברות עליו בגלוי, לא הותר להשתמש שם.

וממילא אין היתר לפנות הר המנוחות אפילו לו יצוייר שיש צורך הרבים בזה.

ועוד טעם, שבתשובה הנ"ל כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א שיש שטוענים שיש איסור גזל לבנות במקום הקבר מכיון שקנו שם את הקבר, ע"פ דברי הגאון ר' דוד קרלינר בשו"ת שאילת דוד (קונטרס החידושים).

וכתב על זה הגאון ר' משה שטרנבוך, שאם נשתכח שם בעלים כבר פקע דין בעלות, וזה ע"פ תוס' (סוכה ל ע"ב ד"ה וקקע) ע"פ הירושלמי (כלים ס"פ ז'), וממילא כתב שאפילו את"ל שבבית שמש היו קברי ישראל אין בו איסור גזל.

ונשמע מזה, שבמקום שעדיין ניכר הבית קברות, אז לא נשתכח שם בעלים, אין רשות לבנות שם, וממילא לא שייך להתיר בהר המנוחות וכדומה אפילו אילו היה שם צורך רבים.

אם פינו הקברים אסור להשתמש בזה, והביא דברי המנחת יצחק לזה שהביא דברי הרמב"ם ודברי השלטי הגבורים:

רמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה יג): **בתי הקברות אסורין בהנאה, כיצד אין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין עושין בהן מלאכה, ולא קורין בהן ולא שונים בהן, כללו של דבר אין ניאותין בהן, ולא נוהגין בהן קלות ראש, לא ילך אדם בתוך ארבע אמות של קבר ותפילין בידו וספר תורה בזרועו, ולא יתפלל שם, וברחוק ארבע אמות מותר.**

שו"ת מנחת יצחק (חלק ט סימן קכ"א): **וז"ל השלטי גבורים (סנהדרין סוף) אחרי שהביא דברי הרמב"ם (פי"ד מה' אבל) דבתי הקברות אסורין בהנאה וכו' דסבירא לי' להרמב"ם ז"ל דדין בתי הקברות הוא כדין בתי כנסיות ויהיב לבתי הקברות כל דין דיהיב לבתי כנסיות דאיתא בפרק בני העיר וכמו שכתב בפ"א מה' תפילה גבי קדושת בתי כנסיות וכו'. וכן נראה מסדר הלכות גדולות וכו', והכי כתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם וכו', הלכך בתי קברות של רבים כיון דאקצי ההוא קרקע לבית הקברות חל עלי' בכולי קרקע שם בית הקברות ואיסורו ואפילו במקום שלא נקברו שם המתים דהא להכי אקצינהו לכולו ארעא, ומש"ה כתב מיימוני ז"ל (נפ"ה מאכלות. ט"ס וז"ל פי"ד מאכלות) בתי קברות אסורים בהנאה ולא חילק בין אם הם של בנין או קרקע עולם וכן במקום שיש שם חפירת המתים או לא, ודחק לפרש בהם האיסורין שיש גם בבתי כנסיות להודיענו דדומה לבתי כנסיות של רבים ואין נאותין בהם אפילו במקום דליכא שם מתים וכו' והלכך אין נוהגין בהם קלות ראש בכל אותו מקום, וגם אסורין בכל מקום שהם דומיא דבית הכנסת של כרכים וכו' עכ"ל.**

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, כ' אדר א' תשע"ד.

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)



# בריתנו יצחק

המכון להוצאת מאמרי וכתבי מורנו הרב יצחק ברנד שליט"א

מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השעורים היא:

וכן הרי עיקר חג השבועות הוא בגלל שתי הלחם כמפורש בתורה, שמבואר שם שקרבן שתי הלחם הוא לא בגלל החג אלא החג הוא בגלל שתי הלחם, שאחרי שכתבה התורה מצוות שתי הלחם וכל שאר הקרבנות שבאות בגלל הלחם, אז כתבו תורה שביום הזה אסור במלאכה.

ויקרא (פרק כג טז): **עַד מִמָּחֳרַת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'.**

(יז) **מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שָׁנִי עֶשְׂרֹנִים סֵלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תֹּאפִינָה בַּכּוּרִים לַה'.**

(יח) **וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם שִׁבְעַת כֶּבֶשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפָר בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאַיִלִם שְׁנַיִם יִהְיוּ עֹלָה לַה' וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'.**

(יט) **וְעֲשִׂיתֶם שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כֶבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזִבְחַ שְׁלָמִים.**

(כ) **וְהִנִּיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' עַל שְׁנֵי כֶבֶשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן.**

(כא) **וּקְרַאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מִלֻּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ חֲקֵת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם.**

וע' ברמב"ן שמה שהוצרך התורה לכתוב שחג השבועות הוא בכל הדורות, מפני שהיינו חושבים שבגלל שעיקר חג השבועות הוא בגלל שתי הלחם, ממילא היה מקום לומר שאם אין שתי הלחם בגלל שאין בית המקדש אין חג הכלל ובשביל זה כתבה התורה שאעפ"כ יש כאן חג ואסור במלאכה.

וז"ל הרמב"ן (ויקרא פרק כג) **והוצרך לומר "חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם" באיסור החדש (פסוק יז) ובשביתת חג השבועות (פסוק כא), מפני שהוא תלוי בהנפת העומר ובמנחה חדשה, לומר שאפילו אחרי גלותנו בחוצה לארץ שאין עומר ומנחה, יצוה בהם, כי החדש אסור מן התורה בכל מקום.**

ומ"מ נשמע שעיקר החג הוא בגלל שתי הלחם.

מהות חג השבועות אחרי שבע שבועות וכן היובל אחרי שבע שמיטות, מעורר לנו שיש כאן קשר הדוק בין זה לזה, וכן מצוות ספירת העומר ומצוות ספירת שמיטות שנאמר בענין חג השבועות וספרתם לכם, וכן בענין יובל וספרת לך, הוא מעורר הקשר ההדוק בין זה לזה, רק בענין שבועות זה בנוגע לימים, ובענין יובל זה בנוגע לשנים.

וכן יש הבדל שבענין ספירת העומר, אין יום השביעי של ספירת העומר קדושה מיוחדת, ואילו בענין ספירת השנים, השנה השביעית קדושה.

ונראה לבאר שיסוד שניהם הוא בנושא ארץ ישראל, ורק בענין חג השבועות הנקודה העיקרית הוא להודות להקב"ה על החלק הגשמי של א"י והיינו בקצירת התבואה מתחברים להקב"ה, ובגלל זה אין יום השביעי של ספירת העומר קדוש, כי צריך לקצור השדה. וענין של ספירת היובל הוא נקודה העיקרית הוא ספירת שנת השביעית שהוא השביתה מן עבודת הקרקע, לגלות שא"י שייך להקב"ה, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין דף לט עמוד א) **מאי טעמא דשביעיתא? - אמר ליה: השתא אמינא לכו מילתא דשווא לתרווייהו. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא, והן לא עשו כן, אלא חטאו וגלו.**

אף שבודאי שש שנים של עבודת הקרקע הוא חלק הענין, שצריך לחבר את עבודת הקרקע של שש השנים להקב"ה, רק מדגישים יותר את חלק השמיטה. ויובל מגיע אחרי שבע פעמים שהכרזנו שא"י שייך להקב"ה אז מתעלים בדרגה עליונה מאוד שהוא לגמרי למעלה מהשגתינו.

הנה חג השבועות נקרא בתורה בכמה שמות, אחד "חג השבועות", והיינו משום שהוא שבע שבועות אחרי קרבן העומר, וכן נקרא יום הביכורים על שם שתי הלחם כמו שכתוב (במדבר פרק כג טז) **וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתֵיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מִלֻּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וכתב רש"י (סז) וביום הביכורים - חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים על שם שתי הלחם, שהם ראשונים למנחת חטים הבאים מן החדש.**

שמות (פרק לד כב): **וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בַּכּוּרִי קֶצִיר חֲטִיִּם, וכתב רש"י (סז) בכורי קציר חטים - שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים: בכורי - שהיא מנחה ראשונה הבאה**

ויש מקום שרש"י מפרש שלשון יום הביכורים היינו ביכורים של ז' מינים, שמות (פרק כג טז): **וְחַג הַקִּצִּיר בְּבוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה**, וכתב רש"י (סג) **וְחַג הַקִּצִּיר** - הוא חג שבועות: **בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ** - שהוא זמן הבאת בכורים, ששתי הלחם הבאים בעצרת היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש, שנאמר (במדבר כה טו) **וביום הבכורים וגו'**:

ולפ"ז לשון וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה, הכוונה, הינו היום שע"י מנחה החדשה שזה שתי הלחם הותר להביא ביכורים של ז' מינים.

הנה חג השבועות, מדברים בשלש מצוות: אחד מצות העומר שבשביל זה נקרא חג השבועות שהיא שבע שבועות אחרי קרבן העומר. ושנית שתי הלחם, שבשביל זה נקרא יום הביכורים שהיא שתי הלחם כמו שכתב רש"י. שלישית הוא מצוות ביכורים, שאף שאפשר להביא ביכורים עד חג הסוכות עם קריאה ועד חנוכה בלי קריאה, אבל לפני חג השבועות א"א להביא ביכורים שמקודם צריך להביא שתי הלחם, ועכ"פ שתי הלחם שהם מיוחדים לחג השבועות הוא מכשיר להביא את הביכורים.

והנה שלש מצוות האלו מיוחדים רק לא"י וכמו שנאמר במשנה (כלים פרק ה טו) **עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושה? שמביאים ממנה העומר, והבכורים, ושתי הלחם. מה שאין מביאים כן מכל הארצות**. ואילו שאר הקרבנות אפשר להביא גם מחו"ל.

והנה ג' מצוות הללו הוא לחבר את א"י להקב"ה שנתן לנו את הארץ. בביכורים זה כתוב מפורש שמודים להקב"ה על שנתן לנו את הארץ. ובעומר ושתי הלחם עצם העובדא שמביאים רק מא"י הוא לחבר את א"י למזבח היינו להקב"ה, וגם זה להודות להקב"ה על הלחם בא"י, ע"י רמב"ן (ויקרא פרק כג יז) **חמץ תאפינה - צוה הכתוב שתהיינה חמץ, לפי שהם תודה לשם כי חקות קציר שמר לנו, וקרבן התודה יבוא על לחם חמץ**.

ובענין קרבן העומר, כדי ששאר הלחם יהא מותר לנו לאכול, וזה ענין של העומר כדי ששאר הלחם שאנו אוכלים יהא מעין שיירי מנחות.

ואף שחג השבועות נוהג אף כשאין שתי הלחם, ואין קרבן העומר, מ"מ שורש הענין נשאר, שעיקר חג השבועות הוא בגלל שתי הלחם, רק התורה מוסיפה לומר, שגם בזמן שאין שתי הלחם, בגלל שאין בית המקדש, אבל עצם היום שראוי להביא שתי הלחם הוא חג, וכמו לענין איסור חדש שאסור לאכול לחם חדש עד שמביאים קרבן העומר, ואם אין קרבן אז בכל זאת אסור לאכול לחם עד היום שראוי להביא בו את קרבן העומר, ורואים מזה שהיום שראוי להביא הקרבן נותן אותו דין בזמן שא"א להביא הקרבן, כמו שהקרבן עצמו נותן בזמן שאפשר להביא הקרבן.

ומה שחג השבועות קשור למתן תורה, זה בגדר תורה שבעל פה, שהרי בתורה שבכתב לא כתוב מפורש ששבועות קשור למתן תורה, וכן חג השבועות לא מוכרח להיות ביום ו' בסיון אלא יום חמישים לקרבן העומר. ולפעמים יבוא בה' בסיון או בז' בסיון, ובודאי יש הרבה רמזים בתורה לקשור את חג השבועות למתן תורה, וכן תקנו חז"ל קריאת התורה בפרשת מתן תורה, וכן אומרים בנוסח התפילה זמן מתן תורתנו, וכן אמרינן (פסחים דף סח עמוד ב): **אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - יום שניתנה בו תורה הוא**. וכן נאמר (סג) **רב יוסף ביומא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא?**

ע' במגן אברהם (סימן סל"ד) מה שנתקשה בנוסח זמן מתן תורתנו: **קשה לי היאך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו הלא קי"ל כר"י דאמר בז' בסיון נתנה תורה**. וע"ש מה שתייך, וראיתי מתרצים שמה שנתנה תורה בז' בסיון משום שהוסיף משה רבנו יום אחד מדעתו אבל עיקרו היה אמור להיות בו' בסיון, ויש עוד תירוצים. ולכל התירוצים שראיתי כעת לא נתיישב לי בזמן שקדשו ע"פ ראייה היה חל לפעמים גם ביום ה' בסיון. ע' ראש השנה (דף ו ע"ב), וע' בזה בתשובת הריב"ש (ס' כ"ז) ששמע שרק אחרי שנקבע הלוח ע"י הלל השני (שהיה אחרי פטירת רבא) קבעו שבועות ליום מתן תורה, אולם בגמרא פסחים ה"ל מבואר שכבר בזמן התנאים קבעו כן שעדיין לא היה הלוח, וע' בהמהדיר שם, שמביא תירוץ שברוב שנים הוא בו' סיון והתורה קבע זמן מתן תורה לפי רוב השנים.

נכתב בעה"י ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, ערב חג השבועות תשע"ב

גליונות 'בריתי יצחק' גם בכתובת [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)

# נשים בתפילת מוסף ותפילות שאינן מחויבות

## הבהרה:

גמרא. וחייבין בתפלה דרחמי ניהו. - מהו דתימא: הואיל וכתוב בה ערב ובקר וצהרים, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי - קמשמע לן.

ויש לעיין אי נשים מחויבות בתפילת מוסף, וכן את"ל שאינן מחויבות אם יכולות להתפלל.

## אם נשים מחויבות בתפילת מוסף

ובשאלה אם מחויבות במוסף, לכאורה השאלה היא אם מוסף רחמי הוא או זה ענין אחר, שאם זה רחמי, אז נכלל בתקנת חז"ל כמו שנאמר בגמרא, ואם לאו לכאורה אינו נכלל בתקנת חז"ל.

ובפשטות מצאנו בזה מחלוקת הראשונים, מה שורש ענין של מוסף, אם היה ענין להתפלל כל י"ח ברכות בשורש ורק אח"כ קיצרו זה או בכלל אין ענין להתפלל י"ח ברכות, שאם בשורש יש ענין להתפלל י"ח, א"כ זה רחמי ואם לאו אין זה רחמי, כך לכאורה.

אולם אף אם נאמר שאין ענין כלל להתפלל י"ח ברכות במוסף, עדיין זה לא ראה שזה לא רחמי אלא לא תיקנו בזה י"ח ברכות.

ומצאנו בענין זה אם בשורש יש ענין להתפלל י"ח ברכות במוסף, מחלוקת ראשונים.

תלמוד בבלי (ברכות דף כא עמוד א): ואמר רב יהודה אמר שמואל: היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה. - איני? והאמר רב נחמן: כי הוינן בי רבה בר אבוה בען מיניה, הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת, מהו שיגמרו? ואמר לן: גומרין כל אותה ברכה! - הכי השתא! התם - גברא בר חיובא הוא, ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא - הא צלי ליה.

ולענין אם נוהג דין זה לגמור כל הברכה של תפילת חול בתפילת מוסף בגלל שבשורש יש גם י"ח ברכות במוסף, דעת חידושי הרשב"א (מסכת ברכות דף כא עמוד א) דס"ל שבשורש יש ענין של י"ח ברכות במוסף:

אמר להם גומר כל אותה ברכה, וקא פריש טעמא דגברא בר חיובא הוא ורבנן לא אטרחוהו משום כבוד שבת וכי אתחיל מיהא גומרה, ויש מי שאומר דדוקא בתפלת יוצר או במנחה וכטעמא דאמרין דגברא בר חיובא הוא אי לאו דלא אטרחוהו רבנן אבל בתפלת המוספין פוסק ואפי' באמצע ברכה דהא ליתא בחול ואם כן גברא לאו בר חיובא הוא כלל והו"ל כאידך דנזכר שהתפלל, והראב"ד ז"ל פי' דלא שנא דאפילו תפלת המוספין ראוייה היתה לכל י"ח ברכות ואם התפלל י"ח ברכות וחדש בה דבר מעט למוספין יצא וכדאמרין בירושלמי פרק תפלת

כל מה שכתוב כאן הוא לפי עיקר הדין לדעת רוב פוסקים, שנשים חייבות בכל התפילות, אולם הרבה נשים נוהגות ע"פ המ"א, ולא מתפללות כלל תפילה קבועה, ולא כתבנו כאן לפי דעה זו.

שולחן ערוך (הלכות תפלה סימן קו סעיף ב): נשים ועבדים, שאע"פ שפטורים מק"ש חייבים בתפלה, מפני שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא.

מגן אברהם (שם ס"ק ב): מצות עשה - כ"כ הרמב"ם דס"ל דתפלה מ"ע דאורייתא היא דכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכו', אך מדאורייתא די בפעם אחד ביום ובכל נוסח שירצה, ולכן נהגו רוב נשים שאין מתפללות בתמידות משום דאומרי' מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומדאורייתא די בזה, ואפשר שגם חכמים לא חייבו יותר, והרמב"ן סובר תפלה דרבנן וכן דעת רוב הפוסקים ועיין בתוס' דברכות דף כ' ריש ע"ב ובסמ"ק כ' שמצו' להתפלל בעת צרה.

משנה ברורה (שם ס"ק ד): שהיא מ"ע וכו' - כ"ז לדעת הרמב"ם שרק זמני התפלה הם מדברי סופרים אבל עיקר מצות תפלה היא מן התורה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה אלא שאין לה נוסח ידוע מן התורה ויכול להתפלל בכל נוסח שירצה ובכל עת שירצה ומשהתפלל פ"א ביום או בלילה יצא י"ח מן התורה. וכתב המ"א שע"פ סברא זו נהגו רוב הנשים שאין מתפללין י"ח בתמידות שחר וערב לפי שאומרות מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומן התורה יוצאות בזה ואפשר שאף חכמים לא חייבו יותר אבל דעת הרמב"ן שעיקר מצות תפלה היא מד"ס שהם אנשי כה"ג שתיקנו י"ח ברכות על הסדר להתפלל אותן שחרית ומנחה חובה וערבית רשות ואף על פי שהוא מ"ע מד"ס שהזמן גרמא והנשים פטורות מכל מ"ע שהזמן גרמא אפילו מד"ס כגון קידוש הלבנה אעפ"כ חייבו אותן בתפילת שחרית ומנחה כמו אנשים הואיל ותפלה היא בקשת רחמים. וכן עיקר כי כן דעת רוב הפוסקים וכן הכריע בספר שאגת ארי' ע"כ יש להזהיר לנשים שיתפללו י"ח ונכון ג"כ שיקבלו עליהן עול מלכות שמים דהיינו שיאמרו עכ"פ שמע ישראל כדאיתא בסימן ע' ויאמרו ג"כ ברכת אמת ויצב כדי לסמוך גאולה לתפלה כמו שכתב המ"א (בסימן ע').

ע"כ ההבהרה.

## חוב נשים בתפילה

תלמוד בבלי (ברכות דף כ עמוד א): משנה. נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין, וחייבין בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון.



השחר בענין כמה ישהה בין תפלת יוצר לתפלת מוסף כדי הלוך ארבע אמות רב אמר צריך לחדש בה דבר רבי זעירא בעי קומי רבי יוסה מהו צריך לחדש בה דבר אמר

ליה אפילו אמר ונעשה לפניך את חובתינו  
 בתמידי יום וקרבן מוסף יצא, והלכך אם  
 התחיל בברכה גומרה, ויותר מזה מבואר שם  
 בירושלמי דגרסינן התם נכנס ומצא צבור  
 מתפללין תפלת המוספין אם יכול להתחיל  
 ולגמור ולענות אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל  
 מאיזה אמן אמרו חד אמר באמן של האל  
 הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה ולא  
 פליגי כאן בחול כאן בשבת דאלמא נהוגין היו  
 במוספין דר"ח להתפלל שמנה עשרה ברכות  
 אלא שבשבת הקלו כמו שהקלו בשאר תפלות  
 היום וכיון שכן אף בתפלת המוספין איכא  
 נמי טעמא דגברא בר חיובא הוא והלכך אם  
 התחיל גומר אותה ברכה.

אולם תוס' (מסכת ברכות דף כא עמוד ב)  
חולקים על זה וס"ל שאין ענין כלל ביי"ח  
ברכות במוסף, על כן אין לגמור ברכה של חול  
במוסף:

בירושלמי פרק תפלת השחר קאמר לא התפלל ובא ומצאן מתפללין מוסף אם היה יודע שיהיה מתפלל וגומר עד שלא יתחיל

ש"ץ כדי לענות אמן מתפלל אם לאו לא יתפלל. באיזה אמן אמרו פליגי ביה תרי אמוראי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת והא דאמרינן באמן של שומע תפלה היינו בחול לכך יש לזוהר לענות אמן בהאל הקדוש וגם לענות אמן בשומע תפלה ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות במוסף של חול כגון בר"ח ובחול המועד ומיהו אנן סמכינן אהא דאמר פרק תפלת השחר (לקמן דף כט.) דקאמר תמני סרי תקון תשסרי לא תקון ומה שאנו אומרים עננו בין גואל לרופא לא קשה שאינו אלא לש"ץ אבל יחיד כוללה בש"ת ועוד אומר הר"ר חיים דאיתא בתוספתא (דפ' ת"ה) בהדיא כמנהגנו דקאמר התם ימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ח וח"ה ערבית ושחרית מתפלל י"ח שלמות ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירים אותו ובמוספים מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע ובירושלמי נמי י"ל דטעות סופר הוא ול"ג של מוסף אלא בא ומצאן מתפללים וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זו המימרא כתובה שם ולא הזכיר של מוסף כלל.

הנה יוצא מחלוקת ביו הרשב"א והתוס' אם במוסף שייך י"ח ברכות או לא, דלדברי הרשב"א ודעימיה (הראב"ד ועוד) בודאי גם מוסף הוא רחמי ונשים חייבות, אולם לדעת התוס' צריך לדון אם זה רחמי, שאלי זה לא רחמי אבל אינו מוכרח שאולי גם לדעת התוס' זה לא רחמי אלא שלא תיקנו י"ח ברכות.

ארר'י ומגנת חסדך ועיין בל' מ' ש' בזה • ונענין תפלת המוספין אם  
 נשים חייבות שאלו המל'ית חב' בפשיטות רש' פ' ז' דלינו לובג בנשים  
 משום דכא' מ' ע' ש' ר' ורחמי' לא ש'ך בתפלת מוסף שאינ' רחמי'ם  
 בל' ש' אר'י לענין משלומין ללכך אין לה משלומין ותפלת שר'י' בשבתות  
 וי'ם ש'לי שחקנו בגד תפלת חול עיין ש' ולפע' ז' כיון דנראה  
 וחסד' שלמי' ש'יו נוב'ין להחפ'ל גם במוסף י'ת ברכות ל' ש' ה' אר'י ז'  
 ור'א' ש' ור'ש' י'ת צ'פ' וכן דלעת'ם אם התפ'ל י'ת במוסף שבת  
 והאיר ב' מעין מוספי' ה'ם י'א וכל' בריה'ם ממילא ה' אז בזמן ה'א'ו  
 צ'חוב גמור כיון ש'יו רחמי'ם וצ'מה נפסק חוב'יה' ור'י' ל'שמו' ל'אוב'ל  
 ב'אמ'ת דלינו י'א' כלל אם התפ'ל במוסף י'ת ברכות כעב'אר בפרק ג'  
 ואף ל'אן קי'ל כן לקמן ס' ר' ר' א'ל זה מ'ו' דכ'ר חקנו לנו להחפ'ל  
 ש'ע לא ש'ך לומר ב'איל ובעי' ל'לווי' י'ת א'ל אין להכח'ם המג'ב  
 ש'יה' מקוד'ם במוסף ר'י' • וחי'בין במוסף ר'י' וח'וס' ו'תמילא ה'יה  
 ב'ש' וי'י' • וק'ת ר'א'י' יש מירושלמי ברכות ו'תע'לית ד'אמר וי'אמר  
 מ'אמר לית' כל עמ'א ד'מן ור'י' במוסף וד'א לית כ'ס חמן ד'א' ל'ש'ם  
 ל'א' ל'ה' • וג' ל'ה' ד'אמר בירושלמי פ'ו ד'אמ'א הלכ' ד' ר'א' ב'י' •  
 מ'אמר ב'א' ד'אמר • ק'מ'יה'אן א'ח'יון ק'אן ד'אית ל'י' מ'אמר • ב'ג'י' • ור'י'  
 ב'א'י'ם ה'ו ב'ב'ח'ס'ה וע' כ' מ'ד'נות • ואף ד'ש ל'ח'ות ר'א'ית א'לו א'ל' ד'ין  
 צ'ח'ר ב'א'ח'ת ש'ש' מ'אמר ר'ס'י' ח'ב'א'ר'ש' ור'ש' י'ת כ'כ'ל' : (ה)

מגן גבורים עמוד מס 84 ב (או"ח) איסינגא, מרדכי זאב - נתנוון, יוסף שאול בן אריה ליבוש הלוי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אולם מצאנו דעת רבינו יונה שמוסף הוא לא רחמי והוא כתב שבגלל זה לא שייך תפילת נדבה במוסף.

רבינו יונה (על הרי"ף מסכת ברכות דף יג עמוד א): **אבל נראה למורי נר"ו יותר להעמיד דברי הרב אלפס ז"ל (=שאין תפילת נדבה במוסף) ולא מטעמיה אלא הטעם שאין מתפללים תפלת מוסף נדבה כמו שאר תפלות של שחרית ומנחה מפני שתפלת שמנה עשרה הוא רחמים ובתפלה שיש בה רחמים יכול האדם לאומרה לבקש על עצמו רחמים כמה פעמים שירצה אבל בשאר תפלות של שבעה ברכות שאין בהם אלא שבח אין לו להתפלל בברכות של שבח בנדבה אלא מה שהותקן בלבד ולפי"ז נראה שאפי' בשבת תפלת שחרית אין לו להתפלל אותה נדבה כיון שהיא משבע ברכות בלבד ואין בה אלא שבח אלא אפשר לומר שיכול להתפלל אותה נדבה אף על פי שהוא שבח משום דכיון שהותקנה כנגד תפלה של שמנה עשרה שהוא רחמים לגבי זה דיינינו ליה כתפלת רחמים.**

אולם עדיין זה לא ראה שנים פטורות, שהרי מצאנו בענינים אלו שחז"ל לא חילקו, וא"כ כיון שבדרך כלל תפילה הוא רחמי ממילא נשים מחויבות ולא חילקו בין תפילה לתפילה, וכמו לענין שחרית בשבת אף שלמעשה לא מתפללין י"ח ברכות מ"מ אשה חייבת, ואף שלדעת רבנו יונה יש חילוק בין שחרית למוסף לענין תפילת נדבה שבשחרית עושים לא פלוג ויש תפילת נדבה גם בשבת, ולא במוסף, מ"מ לענין חיוב נשים י"ל שמרחיבים הלא פלוג.

כיון דבחול רחמי ניהו לכן לא חילקו בין שבת ויו"ט לחול, וכמ"ש רבינו יונה כאן [י"ח ע"א מדפי הרי"ף ד"ה טעה] לענין תשלומין בתפלה שאחריה, אבל תפלת מוסף שאיננה רחמי כמבואר ברבינו יונה כאן דלכך אין לה תשלומין, והיא מצות עשה דרבנן שהזמן גרמא, ודאי דנשים פטורות לדעת התוס'. וא"כ זהו כוונת התוס' שהקדים תפלת המנחה למוסף משום שהיא תדירה בכל, ותרתי קארי למעליותא דמנחה, חדא שהיא תדירה, ועוד שהיא נוהגת בכל באנשים ונשים, משא"כ מוסף שאינה תדירה ואינה נוהגת בנשים.

וכיון שעלה בידינו שתפלת מוסף אינה נוהגת בנשים מטעם שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, נדבר עתה אם הם מותרות להתפלל מוסף. ונלע"ד שהרשות בידם, לא מבעיא לדידן שאנו נמשכים אחר דברי הפוסקים שהנשים יכולות לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא אף שהם פטורות וכמבואר באו"ח סי' תקפ"ט סעיף ו' בהג"ה ע"ש, פשיטא שיש רשות להנשים להתפלל תפלת מוסף. אלא אפילו לדעת הרמב"ם [הלכות ציצית פ"ג ה"ט] והיא דעת המחבר שם בשלחן ערוך שנשים לא יברכו על מצות עשה שהזמן גרמא, מ"מ נלע"ד שמודה המחבר שיכולים להתפלל תפלת מוסף, שהרי מבואר שם בב"י הטעם שאינן מברכות שאיך יאמרו וצונו והרי לא נצטוו רק שמקיימות מעצמן, וזה שייך בברכת המצות, אבל בתפלה לא אמרינן וצונו, אלא שברכות התפלה הם עצם המצוה עצמה, וכיון שנשים רשאות לקיים כל מצות עשה שהזמן גרמא גם תפלת מוסף רשות להן להתפלל, מ"מ חיובא ליכא עלייהו לגמרי. משא"כ תפלת הערב אף שאין לה קבע והיא רשות אפי' לאנשים, מ"מ אינה רשות לגמרי, ולגבי מצוה אחרת שהיא עוברת מחשבא רשות, אבל בחנם אינו רשאי לבטלה כמבואר כאן בתוס' ד"ה טעה וכו', ונשים ואנשים שוין בה, לכן הקדים במשנה תפלת הערב למוסף.

הנה הדיוק של הצ"ח מן התוס' שכתב על תפילת מנחה שהיא תדירה בכל משא"כ מוסף, שמשמע שנשים פטורות ממוסף, ומפרש לשון התוס' שמנחה שוה בכל היינו שגם נשים מחויבות ומוסף אינו שוה בכל שאינו בנשים, אינו כלום, שהרי בתוס' לפנינו הגרסא שהיא תדירה בכל יום וא"כ אינו מדבר כלל מי חייב ומי לא אלא מתי חייב ומתי לא, וממילא לא מדבר לענין נשים, וכבר הקשו בהערות על הצ"ח דבר זה.

דין זה שנשים פטורות ממוסף הובא גם ברע"א אולם מטעם אחר שאינן בחיוב מחצית השקל.

רבי עקיבא איגר (אורח חיים סימן קו): [מג"א סק"ב] לא חייבום יותר והרמב"ן. בתשו' בשמים ראש סי' פ"ט דנשים פטורות מתפלת מוספים דאינה באה אלא לזכר חיוב קרבנות. ואשה לא היתה שוקלת. ואין לה חלק בקרבנות צבור. אלא דכבר נהגו להתפלל כל דבר וחייבו עצמן בכל המצות עכ"ל. גם בחדושי צ"ח רפ"ד דברכות

ובזה ניחא מה שכתב בבאר יצחק (הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור ע' לקמן) שסתימת הפוסקים שנשים מחויבות בתפילת מוסף, והיינו שהרי בכל מקום שיש שינוי בתפילת מוסף משאר תפילות הוזכר זה בפוסקים, כגון לענין שאינו בא בנדבה וכן י"א שאם התחיל בברכת חול מפסיק תיכף בתפילת מוסף משא"כ בשאר תפילות גומר הברכה, ולמה לא הוזכר בענין חיוב תפילה לנשים שזה אינו כולל מוסף, אלא שלא עלה על דעת אדם לחלק בזה, ופטור נשים ממוסף התחיל רק מן הצ"ח (הועתק לקמן).

ועכ"פ לדעת הרשב"א ודעימיה שגם תפילת מוסף שייך בשורש י"ח ברכות נשים, בודאי מחויבות במוסף.

והמחבר פסק בעיקר השיטה ששייך באופן עקרוני י"ח ברכות במוסף, לענין לגמור ברכת חול.

שולחן ערוך (או"ח סימן רסח סעיף ב): אם טעה והתחיל תפלת החול, גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה ומתחיל של שבת, ל"ש נזכר בברכת אתה חונן ל"ש נזכר בברכה אחת משאר הברכות, בין בערבית בין בשחרית, מוסף ומנחה. (ד) וי"א דבמוסף פוסק אפילו באמצע ברכה.

משנה ברורה (ס"ק ד): וי"א דבמוסף וכו' - דסבירא להו דבמוסף לא שייך כלל תפלת י"ח ברכות דאף בחול א"א רק שבע ברכות ולכך פוסק אפילו באמצע ברכה וטעם הדעה קמייטא דבדיעבד גם במוסף אם התפלל י"ח ברכות ורק הוסיף בה ונעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקרנן מוסף יצא וכדאיתא בס"ד לכך גם לה שייך בדיעבד הברכה של חול.

ביאור הגר"א (אורח חיים סימן רסח): בין כו' וי"א. דאמר' שם הכי השתא כו' משא"כ במוסף דאף בחול א"א רק שבע ברכות. וס' הראשונה ס"ל משום דגם במוסף בדיעבד יצא בי"ח כמש"ל ס"ד בהג"ה. ועוד דמ' בירושלמי דאף לכתחלה היו מתפללין בחול במוסף ח"י ברכות כמ"ש בתוס' שם ד"ה עד. ומתוך הירושלמי כו'. ומיהו שם דחו תוס' ורא"ש ומגיהין הירושלמי וע"ש בשם תוספתא:

אולם הצ"ח כתב שנשים פטורות מתפילת מוסף מטעם שהיא מצוה עשה שהזמן גרמא ואינו רחמי, אולם הוסיף שבכל זאת אם רוצות להתפלל יכולות להתפלל.

צ"ח (מסכת ברכות דף כו עמוד א): ומדברי התוס' למדתי כונה אחרת רמוזה בלשונם שכתבו משום שהיא תדירה בכל, ולכאורה מלת בכל אין לה הבנה, שהיה להם לומר שהיא תדירה בכל יום או בכל זמן ולכן אני אומר שכיונו במה שאני מסתפק אם תפלת המוספין נוהגת בנשים שהרי היא מצוה שהזמן גרמא, ואף שהתפלה אין מן התורה רק מדרבנן, הרי לדעת התוס' לעיל דף כ' ע"ב [ד"ה בתפלה] גם במצות דרבנן שהזמן גרמא נשים פטורות אלא שבתפלה חייבינהו רבנן כיון דרחמי ניהו כמבואר לעיל, והיינו בשלש תפלות הקבועות בכל יום, ואפי' בשבת וי"ט שהם רק שבח מ"מ

איך פשטו בזבחים שם מריו"ח הנ"ל דתדיר [לבדו] עדיף ממקודש, וע"כ מוכח דאין שום חשיבות כלל לשב"כ, ולפי מש"כ באמת להוכיח מריש יבמות דיש מעלה לשב"כ לדחות לאינו שב"כ וכש"כ לקדם כנ"ל, ממילא מוכח מזבחים הנ"ל דנשים חייבות במוסף דאל"כ איך פשטו מריו"ח הנ"ל לתדיר ומקודש, הא י"ל שאני התם דה"ל שב"כ וע"כ מוכח כנ"ל, לכן העולה מכ"ז נ"ל להלכה דאם לא ימצא אח"ז להתפלל בצבור יתפלל עכשיו מוסף עמהם ואח"כ יתפלל שחרית, ודברי אלה ברורים לענין שבת ויו"ט שגם בשחרית אינו מתפלל רק ז' ברכות, אכן בימות החול כמו בר"ח וחזה"מ עדיין יש לדון כיון דבשחרית מתפלל י"ח שלימות, ובמוסף רק ז' ברכות, אפשר שמחמת זה מקרי תפלת שחרית בשם מקודש נגד מוסף, א"ד ידיו יצחק אלחנן בהרב מוהרי"א זצ"ל חופ"ק נאוההרדק.

וביביע אומר, דוחה הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל ראיות הבאר יצחק מכהן שפטור ממחצית השקל ובכל זאת חייב במוסף, וממילא ה"ה אשה, משום שהרי קיי"ל שכהן חייב במחצית השקל.

הנה טענת הגרע"י, אינו טענה, שקושיית הבאר יצחק על הגרע"א הוא מדעת בן בוכרי שס"ל שכהנים פטורים ממחצית השקל וכן לויים, ובכל זאת פשוט שחייבים במוסף, וא"כ גם נשים מה שאין מביאות מחצית השקל זה לא סיבה להיות פטור ממוסף, וזה לא משנה לעניינו אם קיי"ל שכהן חייב או לא.

שו"ת יביע אומר (חלק ט אורח חיים סימן קח): ומעתה דברי הגרע"א נכונים, שדוקא נשים שנתמעטו מדכתיב ונתנו "איש" כופר נפשו, ולא אשה, פטורים מתפלת מוסף, אבל איש מבר מצוה ומעלה חייב לתת מחצית השקל, (ורק אין ממשכנין אותו), וממילא חייב בתפלת מוסף. ואמנם ראיתי להגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק (סי' כ) שהביא דברי הגרע"א, והקשה על זה שא"כ אף כהנים ולויים שפטורים מן השקלים אטו יפטרו מתפלת מוסף, וכן קטנים הפחותים מעשרים שנה אטו יהיו פטורים מתפלת מוסף. ואפילו את"ל שאני קטנים הפחותים מעשרים שנה דאתו לכלל חיובא, עם כל זה קשה מכהנים ולויים. אלא ודאי שאין תפלת מוסף תלויה בשקלים כלל. ולכן נשים ג"כ חייבות בתפלת מוסף. ע"כ. ובמחכ"ת לק"מ, שהרי אנו קי"ל שהכהנים והלויים חייבים בשקלים, וכמו שפסק הרמב"ם, וכדברי ריב"ז במשנה. וגם קטנים הפחותים מבני עשרים חייבים מגיל בר מצוה ואילך. וע"ע בשו"ת שיערי דעה ח"א (סי' יז) שכתב ע"פ דברי הגרע"א לפטור הנשים מתפלת מוסף, והוסיף שיש להזהר שלא ירד לפני התיבה לתפלת מוסף בחור פחות מגיל עשרים שנה, מכיון שמוכח בירושלמי שפטור מחיוב שקלים, וא"כ אפשר שאינו מוציא י"ח את הגדול שאינו בקי. ע"ש. ובמחכ"ת ליתא, שהעיקר כגירסת הגר"א בירושלמי שבחור בר מצוה חייב ליתן שקלים, ואף את"ל כהגירסא בירושלמי לפטור, הרי מוכח בגמרא שלנו (ערכין ד א)

כ' דנשים פטורין מתפלת מוסף מטעם זהו זמן גרמא עיין שם.

מה שאשה אינה שוקלת, זה לא סיבה לפטור, שדעת רבי יהודה בשם בן בוכרי במשנה (שקלים ספ"א) שגם כהן פטור ממחצית השקל ובכל זאת חייב במוסף, וגם לוי שאינו בהקרבות קרבנות, פטור ממחצית השקל לדעה זו ובכל זאת פשוט שלוי חייב בתפילת מוסף.

ע' תלמוד ירושלמי (וילנא, מסכת שקלים פרק א) שמבואר שגם לוי פטור ממחצית השקל לדעת בן בוכרי: כתיב [שמות ל יג] כל העובר על הפקודים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר כל דעבר בימא יתן, וחרנא אמר כל דעבר על פיקודייתא יתן, מאן דאמר כל דעבר בימא יתן מסייע לר"י בן זכאי מ"ד כל דעבר על פיקודייתא יתן מסייע לבן בוכרי.

וכבר הקשה כן בבאר יצחק מהגאון רב יצחק אלחנן ספקטור (ובפרט שיסוד הסברה הביא הגר"ע מספר בשמים ראש שהוא מחבר מזייף תשובת הראשונים, והוא יצא מן הכלל ונתחבר למשכילים, וכתב הרבה דברים תמוהין ביותר, וכן כאן הסברה שכתב הוא תמוה ביותר, והגרע"א שסמך עליו בעינים סתומות לא ידע שמדובר כאן בנוכל וזייפן, והדברים הוסתרו בתקופה הראשונה ונתגלו רק יותר מאוחר. וכתבנו באריכות במ"א על זה, ואף שתשובה זו לא כתב בשם ראשונים, וא"כ אין כאן זיוף, אלא דעת עצמו, אבל האדם הזה שהוא כתב כ"כ דברים תמוהין, ובא לעקור הרבה מצוות מן התורה ובדברי חז"ל, וגם הוא באופן כללי זייפן, אין להתחשב איתו כלל).

שו"ת באר יצחק (חלק אורח חיים סימן כ): ועיקר מש"כ הגאון הנ"ל דנשים פטורות מתפלת מוסף לפי שלא היו שוקלות, לא נהירא לי, דא"כ תקשה לפי מאי דאיתא במנחות (דף כ"א ע"ב) דאמר ר' יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא, כי עפ"י דין פטורים המה משקלים וכמו כן לויים כמש"כ השעה"מ (בפ"א מה' שקלים) וכן קטנים [הפחותים מבן כ'] כמבואר בשקלים (פ"א מ"ג וע' ברטנורה שם) דפטורים, אטו כהנים ולויים וקטנים פחותים מבן כ' יפטרו ממוסף ואף דנימא דקטנים שאני דאתו לכלל חיובא עכ"ז תקשה מכהנים ולויים, אע"כ מוכח דאין תפילת המוסף תלוי, בשקלים כלל א"כ אין שייך להקדים תפילת מנחה משום שב"כ, כי כן גם מוסף שב"כ ונשים חייבות, וכן מוכח מסתימת הפוסקים דנשים חייבות בתפלה ולא חלקו בין מוסף לשארי תפלות.

אמנם הצ"ח (רפ"ד דברכות) כתב דנשים פטורי מתפלת מוסף לפי דהוי מ"ע שהזמן גרמא, אך חז"ל חייבון בתפלה לפי דרחמי ניהו כמבואר בברכות (דף כ'), א"כ מוסף דאינה רחמי (כמש"כ רבינו יונה) נשים פטורות דהוי הז"ג, ומנחה קודמת משום דיש לה שתי מעלות א' דהוי שוה בכל ב' דתדירה עכ"ל ע"ש, ולדבריו דבמנחה שב"כ חשוב מעלה ובהצטרפו לתדיר יאלים כחו, א"כ

על מצות עשה שהזמן גרמא ושרבינו תם פסק שהן יכולות לברך והביא ראיה לדבר וסמ"ג כתב בסימן מ"ב (עשין קיט) כל דברי רבינו תם ואחר כך כתב אבל זהו דבר תימה מהו וצונו בדבר שאינה מחויבת לא מדאורייתא ולא מדרבנן דנשים במצות עשה שהזמן גרמא אפילו מדברי סופרים פטורות, וכמו שמוכח בפרק מי שמתו (ברכות כ:) גבי נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה והאגור (סי' תתקי) כתב בשם רבינו ישעיה דוקא בלא ברכה שרי להו לנשים לתקוע לעצמן אבל אם בירכו גילו בדעתן שלשם חובה הן עושות חזא דעוברות על בל תוסיף ועוד דאיכא ברכה לבטלה עד כאן לשונו. ומה שכתב שעוברות על בל תוסיף אם מברכות אינו נכון כלל אלא שאין לי להאריך כאן.

וא"כ מבואר מכאן שגם לדעת המחבר שפסק בענין ברכות לנשים כדעת הרמב"ם, שאינן מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, מ"מ יכולות לברך כל ברכה אף שאינן מצוות, כל זמן שאין בברכה לשון וציונו, וזה כולל ברכות קריאת שמע וברוך שאמר וישתבח וכן הבדלה למ"ד שנשים פטורות מהבדלה, וזה דלא כמו שהנהיג הגרע"י זצ"ל להשמיט לנשים השם בברכת ברוך שאמר וישתבח וברכת קריאת שמע, שלדעתו שיטת המחבר שייך גם על ברכות שאין בהם וציונו, והדפיסו סידורים בנוסח כזה, בלי שם ברוך שאמר וברכת ק"ש, מה שלא נעשה מקודם בשום מקום בכל סידורי ספרדים.

והגרע"י מבסס דבריו על דברי יריעות האהל (בספר אהל מועד דף סג), וראיתי שם והוא טען שהב"י ס"ל כדעת האגור שכתב שם בטעם השני משום דהוה ברכה לבטלה, אולם נראה שאין שום משמעות שבמקום שאין לשון וציונו שמ"מ לא יברכו, שהרי האגור לא מסביר למה זה ברכה לבטלה, ויתכן משום שכתב וציונו, ובלי זה לא נחשב לבטלה אף שאינן מחויבות, משום שהרי קי"ל נשים סומכות רשות, ונחשב שהם בכלל המצוה ומקבלות שכר וממילא כל מצוה אף שאינן מחויבות, רשאות לעשות, ורק הנוסח של וציונו ס"ל לדיעה זו שקשה, וממילא ס"ל דהוה לבטלה, וזה לא שייך בברכת השבח.

ועוד הוסיף שם ביריעות האוהל שאיך נשים מתפללות מוסף ואיך יאמרו ונעשה לפניך קרבנות חובותינו, הרי זה שקר גמור.

ונראה שלא שייך כאן שקר, שזה מדבר על כלל ישראל ובין כך לא כל אחד מקריב אלא עם ישראל יקריב, ואינו דומה ללשון וציונו שמתפרש יותר על ציווי כעת.

וכן מביא שם ראיה מכח הב"י ועוד פוסקים שבספק ברכת שהחיינו לא מברכין משום ספק ברכות להקל, אף שאין שם וציונו, אולם אין כאן ראיה לכאן, ששם זה יש ספק אם יש כאן מצוה לברך, אבל כאן בודאי יש מצוה לברך רק שאשה פטורה אבל מצד נשים סומכות רשות נחשב שהיא בכלל המצוה רק שס"ל שא"א לומר וציונו משום שהיא לא נצטווה אבל בלי נוסח זה יכולה לברך כי היא בכלל המצוה.

שהוא חייב, וכמו שהוכיח השער המלך. הילכך אין להקפיד שיהיה דוקא בחור בן עשרים שנה ומעלה להיות ש"צ לתפלת מוסף. וע' שואל ומשיב תנינא (ח"ב סי' נה), ובמ"ש עליו השדי חמד (מע' יום טוב סי' ב אות ו). והובאו בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאו"ח סי' ו אות ו). וע"ש. ואף על פי שכתב הצ"ח ר"פ תפלת השחר, שהגם שהנשים פטורות מתפלת המוספים, מ"מ הרשות בידם להתפלל, אינו מוכרח. וכמ"ש הגאון שמ"ח גאגין ביריעות האהל שבספר אהל מועד (דף סג ע"ב). ומ"מ אם התפללו מוסף אין למחות בידם, משום שיש ס"ס, שמא אף הנשים חייבות בתפלת מוסף, ושמא יכולות להחמיר על עצמן בברכות השבח. ועמ"ש"כ בשו"ת יביע אומר (שם אות ז). ורק בתפלת המוספים של ראש השנה ויום הכפורים דרחמי ניהו יכולות להתפלל. וכמ"ש בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג (סי' סו). ע"ש.

ולהלכה משמע שהמשנה ברורה (סימן קו סס"ק ד') פוסק שנשים מחויבות בתפילת מוסף: **ותפלת מוספין בצל"ח כתב דפטורות אבל בספר מגן גבורים פסק דחייבות עי"ש.** מן המ"ב משמע שכתב לשון "אבל" על דברי המגן גבורים, שפסק מעיקר הדין שחייבות במוסף, וכן לא הביא כלל דברי הגרע"א (אף שנדפסים בש"ע), רק הצ"ח, וכנראה מפני שהגרע"א מבסס על הבשמים ראש, והמ"ב כבר נודע לו מקלקולי הבשמים ראש, על כן דעתו שאין ראוי להביאו לבית המדרש.

## ברכות שאשה אינה מחויבת אם רשאית לברך

מה שטען הגרע"י זצ"ל (הובא לעיל) על מה שכתב הצ"ח שאף אם נשים פטורות מ"מ רשאים להתפלל, אף לדעת המחבר שנשים אינן מברכות ברכת המצוות על לולב ושופר, מ"מ מוסף יכולות להתפלל, משום שרק במקום שנאמר וציונו לא יכולות לברך משא"כ ברכת השבח, וחלק עליו הגרע"י שאינו מוכרח, נראה שצדקו דברי הצ"ח, שבב"י כתב מפורש שטעם שאינן מברכות ברכת מצוות שהזמן גרמא משום שאינה יכולה לומר וציונו וזה לא שייך בברכת השבח.

בית יוסף (אורח חיים סימן תקפט): **וכתב הרב המגיד בפרק ב' (ה"ב) כתב הרשב"א (ח"י ר"ה (השלם) לג. שו"ת ח"א סי' קכג) שהעלו הראשונים שאף על פי שנשים פטורות רשאות לתקוע ולברך וכן נהגו ואין נראה כן מדברי רבינו בפרק ו' (הל' סוכה הי"ג) עכ"ל כלומר שכתב בפרק ו' טומטום ואנדרוניוס לעולם אין מברכין לישוב בסוכה מפני שהן חייבין מספק ואין מברכין מספק וכתב הרב המגיד לדעת רבינו ודאי שאין נשים מברכות והיאך יאמרו וצונו והן פטורות ובסוף הלכות ציצית (פ"ג הי"ט) כתב גם כן הרמב"ם שנשים ועבדים וטומטום ואנדרוניוס אין מברכין אם מתעטפין בציצית וההגהות כתבו שם (אות מ) שכן דעת רש"י שאסור לנשים לברך**

## מסקנא לענין מוסף לנשים ושאר ברכות שאינן מחויבות

העיקר שאשה מחויבת להתפלל מוסף, ואף למ"ד שאין לה חיוב, יכולה להתפלל, ואין כאן ברכה לבטלה, וזה גם לדעת המחבר שפסק שנשים אינן מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא כמו לולב ושופר מ"מ במקום שאין נוסח וציונו, יכולות לברך, ועל כן יכולה לברך על ברכת ברוך שאמר וישתבח וברכות של קריאת שמע שחרית וערבית, אף שאינן מחויבות בדבר, ולא מצאנו עד דור הקודם סידור מיוחד לנשים בדילוג שם שמים.

וידוע שרבים מגדולי רבני ספרדים חלקו בזה על הגרע"י והתירו לנשים ספרדיות להתפלל כל התפילה וכ"כ בכף החיים, וכן הרי היה עזרת נשים בכל בתי כנסיות ונשים התפללו שם אלו שידעו להתפלל, והיה להם אותו סידור כמו בעזרת אנשים, והתפללו כסדר שכתוב בסידור.

ולמעשה מציע הגרע"י לנשים לצאת במוסף ע"י שליח ציבור רק אם מתפללות אין למחות בידם מדין ספק ספיקא אולי מחויבות ואולי אף שאין מחויבות יכולות לברך, אולם נראה שאין כאן שום ספק, שאף את"ל שאין מחויבות מ"מ יכולות לברך אף לדעת המחבר משום שאין כאן לשון וציונו, וחוצ' מזה העיקר שמחויבות.

נכתב בעה"י ע"י מורינו הג"ר יצחק ברנד שליט"א

כ' מרחשון תשע"ד



# מצות יבום מקרב הגאולה



## מצות יבום מקרב הגאולה

# בריתנו וצדק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנרד שליט"א

אח, וכן משנה (לח). דשומרת יבם שמתה יש ליבם חלק בירושה משום שאולי הוא היה מיבם, אלמא שמותר ליבם, ומובא זה ברמ"א (ס' ק"ס סע' י"א), רק כתב דבמקום שכופין תמיד לחלוץ אין ליבם כלל בירושה, אלמא שמצד דינא דמשנה מותר ליבם, (וכן קט. מיאון דמצוה שאני ופסק שמואל כך קי. אף שפסק כא"ש כתובות סד. ואכמ"ל).

ובהסבר הדבר, שאין בו איסור, שהרי בעצם גם בחליצה יש פגם כמבואר בקרא, ודעת א"ש שביבום שלא לשם שמים יש בו יותר פגם מבפגם של חליצה, ונשאר מצות חליצה קודמת אבל לא יותר מזה.

והב"ד צריך לשאול אם רוצה יבום או חליצה שלא יהא כפיה (ויצמות לט:), וכ"ש אם מכוון לשם שמים, אז גם לדעת א"ש מצות יבום קודמת, ורק במקום שהוא זקן והיא צעירה או הפוך, יכול הב"ד ליעץ לו שלא ליבם (ס' ק"א: אבל ההכרעה הוא להיבם. ואם היא אינה רוצה, אז לדעת אבא שאול אין כותבים אגרת מרד עליה ולרבנן כותבים (כתובות סד:), אבל אם שניהם רוצים, צריך להניח ליבם אף לדעת א"ש, וכמש"כ רש"י (ויצמות דף לט:). וכן דעת כל אלו הגאונים שפסקו כא"ש (ע' אורח הגאונים יצמות עמ' 77), ויש רק דעת ר"ת שכופים בדברים לחלוץ אבל לא אוסרים, והמהרי"ק (שורש ל"א וק"ב הובא ברמ"א ס' ק"ס סע' ז') כתב שהמנהג שכופין, וזה היה מנהג שלא כהגמ', והרמ"א עצמו לא ס"ל כך (בס' קס"ה), אלא אם מתעקש נותנים לו ליבם. וע' גם רמ"א (ס' א' סע' י') שבמקום שאין ליבם אשה שייך יבום.

בגלילות אשכנז נהגו מכמה דורות (אחרי הרמ"א) לאסור לגמרי יבום אף שאין לו אשה (ע' ט"ז ס' ק"ס ס"ק ו'), ושואלים אם רוצה יבום או חליצה (ע' סדר חליצה ס' כט, וגר"א ס' ק"ס ס' נה, ופ"ת אות י') אבל למעשה לא נתנו ליבם, וזה הנהגה של סתירה. ולפי מנהג ספרד שנהגו תמיד ליבם כשרוצה, אסרו כעת בא"י לגמרי, וזה תמוה ביותר, שאם רוצים שלא לעשות כשתי תורות (שהרעיון עצמו צודק), צריך להכריע מי יותר צודק, המחבר או הרמ"א, ובמקרה דידן דעת רוב ראשונים כהמחבר כמו שכתב הגר"א (ס' קס"ה ס' ק"ג) ומצות יבום קודמת, וכ"ש שהמנהג לאסור ליבם הוא

בשנת תשנ"ה הוצאתי חיבור בשם **יבום או חליצה**, להוכיח, שמה שנהגו בגלילות אשכנז לבטל לגמרי מצות יבום, הוא כנגד ההלכה. והרבנות הראשית בישראל תיקנו בתאריך כ"א שבט תש"י, לבטל מצות יבום גם מן הספרדים כדי שלא יהא התורה כשתי תורות (ע' יביע אומר ח"ו ס' י"ד שצועק הרבה על זה) וזה עוד חמור ביותר.

וביאור הענין, שיש מחלוקת בין רבנן לאבא שאול בזמן שאין מכוונים לשם מצוה רק לשם נוי וממון, שדעת רבנן שמצות יבום קודמת ודעת אבא שאול שמצות חליצה קודמת, (ויצמות לט:). והמחלוקת זו עברה בין האמוראים ובין הגאונים ובין הראשונים, ופסק המחבר (ס' קס"ה סע' א') כרבנן והרמ"א כאבא שאול.

והוכחנו בראיות חזקות, שגם לדעת א"ש אין איסור ליבם, ורק מצות חליצה קודמת, כלשון המשנה (בסדרות יג. ע' יצמות לט: ס"ל כ"א:): **מצות יבום קודמת למצות חליצה. בראשונה שהיו מכוונים לשם מצוה ועכשיו שאין מכוונים לשם מצוה, אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום.** אלמא שגם שלא לשם מצוה יש מצוה ביבום (וע' רמב"ם בנזירות פ"ב א' ורד"ב ז' ס') שכל מה שאמר א"ש שהמיבם לשם נוי וממון כאילו בא על הערוה (ס') הוא לא איסור רק שמצות חליצה קודמת, וכ"כ הרמ"א (ס' קס"ה סע' א') שאין חשש איסור ביבומו, (ומה שהביא שם הטי"ז ס' ב' מפירוש סדר חליצה סע' מו (ס' ע' דף פט:)) שעכשיו יש איסור, שם איירי כשיש ליבם אשה).

ועוד ראיות, ע"י בזה ריש החולץ שעברין שיבם תוך ג' חדשים והפילה אומרים לו שיבעול אח"כ אף לר"ל שיבום של מעוברת אינו קונה וכל היבום הוא אחרי ההפלה. וכן מוכח (דף קו:). דביבם שאינו הגון לא מטעין רק משום טענה דידה, ולא משום מצות חליצה קודם וכמו שהביא החזו"א (ס' קכ"ב א' ע"ג עור), וכן ע' בירו' (פ"ג הל' י"ד), למשנה אחרונה **שמענו שמותר לחלוץ, שמענו שכופין** (בתמיה) וכן יבם קטן אפשר לקחת יבמתו (ויצמ' ק"א:). אף שכעת אינו מקיים מצוה (לדעת תוס' קידושין י"ט. ד"ה מלאו) בכל זאת אין כאן איסור ערוה, וע' תוס' (ויצמות לה: ד"ה תגלי) שהוכיח מכאן שהבא על יבמה באופן שאין בו מצוה אין בו איסור אשת

שהאשה קובלת בשביל נשמת בעלה, והב"ד קובלים בשביל כל ישראל שיחסור מהם נשמה, ולכן צריך מיוחסים להקרות לה שהקובלנא שלה תייצג צעקת כל ישראל.

וע' ברמב"ן (פ' וישב לח ח) שכתב שחכמי ישראל קראו למצוה זו גאולה כמו שראינו בפרשת רות, וכן בפסוק **כו צדקה ממני צדקה במעשיה יותר ממני, כי היא הצדקת ואני החוטא אליה שלא נתתיה לשלה בני, והטעם כי שלה הוא היבם ואם לא יחפוץ לקחת את יבמתו, אביו הוא הגואל אחריו כאשר פירשתי למעלה בדין היבום** (יבום אב שייד רק לפני מתן תורה) וע' גם במדרש רבה (פ' וישב פ"ה א), **הקב"ה היה עוסק בורא אורו של משיח, ורואים מזה שנשמת משיח נולד ע"י מצות יבום**. וכן בועז ורות הוא שורש מצות יבום ע"י רמב"ן, ורואים בזה החשיבות העצומה של מצות יבום. וכן מה שמצות יבום דוחה חיוב כרת של אשת אח מראה על גדלות חשיבות מצות יבום, כמבואר ברמב"ן שם.

וע' מה שכתבנו בחיבור **יבום או חליצה** במדור השקפה, ע"פ הזוהר (פ' וישב דף קפ"ז וסולם אות קס"ח) שכל אדם שלא זכה לגמור תיקונו, צריך הבן שלו להמשיך התיקון, אבל מי שלא זכה לבנים ואין מי שיעשה בשבילו יבום, אין לו כעת תיקון, ולכן מי שאין לו מי שמבם אשתו כגון שאין לו אשה או אין לו אח או שאשתו חולצת, צריך נשמתו ללכת למקום שנקרא עיר מקלט, עד שנפטר צדיק בלי בנים ואשתו מתיבמת, ואז כיון שהצדיק הזה אין צריך התיקון בשביל עצמו, מהני יבום זה לכל אלו שמתו בלי בנים ולא זכו לתיקון. וזה בגדר **כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול**.

הנה כל זה שייד בזמן שהב"ד אינו אוסר מצות יבום, ובתוך הציבור יש מי שמבם ויש מי שחולץ, אז יש אפשרות תיקון לכל האנשים שלא קיבלו תיקון שמתו בלי בנים, ע"י מי שכן מיבם אשת צדיק, אבל כשב"ד גוזר לבטל מצות יבום, א"כ אין מי שיעשה התיקון בשביל כל האנשים שמתו בלי בנים ולא קיבלו תיקון. וא"כ יש כאן זעקה גדולה של כל מיליוני נשמות שהלכו בלי בנים ולא קבלו תיקון. וחטא ביטול יבום שהוא שורש חטא שנאת חנם גורם לכל זה ומעכב הגאולה.

ובזמן שהוצאתי הספר **יבום או חליצה**, הלכתי לכמה מנהיגי עדה לטעון שיבטלו התקנה לאסור מצות יבום,

גם שלא כדעת הרמ"א, שמה שבדורות האחרונים אסרו במוחלט, זה שלא כדינא דגמ'. וכן החז"א (פ' קכ"ב ס"ק א) כתב שאם היבם מתעקש מניחים ליבם, וכ"ש כשבא לשם שמים, וכ"כ בערוך השלחן (ס' קס"ה י"ד), אולם אם יש לו אשה שיש חרם דרי גרשון, צריך לחלוץ, (ס"ס ס"ק י"ב. והגר"א ס' א' ס"ק כ"ח מקור בגמ').

## עיקוב הגאולה

וכעת נדבר על חלק ההשקפה של הדבר, דהנהגה זו לבטל מצות יבום היא מעכבת הגאולה, דצריך להתבונן בפרשת יהודה ותמר, וברמב"ן שם, שכל הפרשה בנויה על מצות יבום, ואונן היה חייב מיתה על מה שביטל מצות יבום, וזה היה עיקר האיסור, כמבואר בקרא, **ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אותה והקם זרע לאחיך: וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע, והיה אם בא אל אשת אחיו ושיחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו: וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו**. וע' באור החיים הקדוש (פ' פנחס כו יט) **ועון אונן הוא עון שגרים חורבן בית שני שהיה להם שנאת חנם** (וימלא ט:). **וכמו כן אונן דכתיב בו לבלתי נתן זרע לאחיו**. וע' רמב"ן שם **והנה נחשב אכזריות גדולה באח כאשר לא יחפוץ ליבם, וקוראים אותו בית חלוץ הנעל כי עתה חלוץ הוא מהם**. ולמדים מזה ששורש ביטול מצות יבום הוא אכזריות, ואף שהתורה התירה חליצה, זה רק ליבם שאינו מחויב לקחת אשה שאינו רוצה בה שזה גורם קטטה, ולא שהב"ד יכריע לו לחלוץ אם הוא רוצה יבום, שזה אכזריות בלי היתר.

וחוץ מזה בהתבוננות בפרשה זו, רואים שתמר הצדקת עשתה דברים אשר לא יעשו, והציגה עצמה כזונה וקדשה בדרך לפתות אדם לדבר כזה, וכן הכניסה עצמה בסכנת שריפה, כמבואר בקרא, ובודאי אילו היה כאן מצוה אחרת אפילו מן התורה, לא היתה רשאית לעשות דבר כזה, ודבר כזה שייד לעשות רק במצוה גדולה מאוד, וכאן משום גודל מצות יבום, שהוא שורש קיום נשמת ישראל, היא עשתה זאת, ורואים מזה שמצות יבום הוא מצוה למעלה מהרבה מצות התורה, והתורה כתבה (דברים כה ו) **ולא ימחה שמו מישראל**. ומבואר מלשון מישראל, שפגם חסרון נשמה אחת פוגם בכל ישראל, ונא' **להקים לאחיו שם בישראל, ונקרא שמו בישראל**. ויש ללמוד גם ממה שצריך שהדיינים המקרים **לא אבא יבמי** (יבמות ק"א). יהיו מיוחסים משני צדדים מישראל (ס"ס קכ. הגר"א ס' קס"ט ס"ק ח) ולמה בשביל להקרות צריך מיוחסים, אלא משום

שמי שמזנה עם אשה והרתה, או שהיא מפילתו בעה"ר או שהיא תובעת ממנו מזונות, וקשה להסתיר זה, ועכ"פ מהני לשומר תו"מ שהוא בחזקת שאין לו בנים).

ואם תחוש לכל דבר, א"כ א"א להתקיים כלל, שא"א להתחתן עם גרושה, דילמא העדים פסולים, וא"א לאכול בשר, דילמא יש טריפה שאין מכירים, וא"א לברך על ארבע מינים דילמא האתרוג מורכב, וכו', ובדרך זה אפשר לבטל כמעט כל התורה כולה, ולמה דוקא מצות יבום הלכו לבטל.

אולם כנראה שחשבו שזה לא נורא כ"כ, שהרי אפשר בחליצה, אולם הדבר צע"ג, שמצות חליצה לא ניתן להכרעה רק ליבם לא לב"ד, ואין רשות לב"ד לעקור מצוה מן התורה, וכל עולם הנשמות של הנפטרים מחכים ליבום של אשת צדיק. וכן יסוד הגאולה תלויה בקיום מצות יבום.

על כן כל מי שיש יכולת בידו יתקן הדבר, ויבטל תקנת הרבנות הראשית לאסור מצות יבום, אם זוג של המת וכן היבם שומרי תו"מ, ואחר דרישה וחקירה שאין לו זרע, והיבם אין לו אשה, ושניהם רוצים ביבום, וזה מקרב את הגאולה. (וע"ע (בהקדמה לחידושי ריטב"א יבמות מוסד הרב קוק) מהרב יפה"ן זצ"ל על גדלות מצות יבום).

והראה לי הגאון ר' אברהם שפירא (שליט"א) [זצ"ל] את דברי מהרי"ץ חיות (בסוף פ"ט וילנא יבמות כב:), **מי שיש לו בן מ"מ פוטר, נ"ב שמעתי בשם הגאון מהרי"ץ ז"ל אבד"ק ברלין, דמזה הטעם בטלו היום מצות יבום, אע"ג דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא (ויבמ' כ"א). בכ"ז בזמן אחרון דלאו אפשר דרא, ואולי יש להאח המת בן מכל מקום, ובכה"ג פוגע באיסור אשת אח, וטעם זה אמת וראוי לפרסמו.**

הנה סברה זו שייך טוב לחילונים שמוחזקים בזנות, (ושם יש עוד טעם שלא לעשות יבום משום שהאשה חשודה לזנות, ויש דין שסוטה וספק סוטה אינה מתיבמת, וס"ע אה"ע ס' קנ"ג סע' י"א) וכן לפעמים יש לחוש לחומרא בדאורי' לדעת קצת מהגאונים (ס' קנ"ז ס' ד') שמומר אינו אח, והחזו"א (ו"ד ס"ס ז') שכתב דין תינוק שנשבה, הוא מדין ספק). אולם כשהזוג והיבם הם שומרי תו"מ, ושואלים את הקרובים וכל הנלוים עליהם אם אין ידוע לו זרע, הרי הוא בחזקת שאין לו בן ואין לחוש יותר מזה, וע' יבמות (ק"ט). **האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך לא תנשא ולא תתיבם עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה, ואמרינן בגמרא להא צרה הוא דחיישינן אבל לצרה אחריתא לא חיישינן.** אלמא שאפילו בזמן שהבעל מותר לקחת אשה נוספת, לא חיישינן לזה ולא חיישינן שיש לו בן, ורק כשיש לו כבר אשה חיישינן שהיא נתעברה, וצריך לבדוק אחר זה ולא יותר. (גם הרבנות או משרד הפנים יודעים אם יש לו בן,

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, נר ד' של חנוכה תשס"ו.

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)

# בס גידול זקן

ע"י הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

ר' משה (שם בדוי) וזוגתו הגרים בעיר החסד עמנואל, ציפו שנים רבות לילדים. בס"ד לאחר 5 שנים סוף סוף נפקדו, והשמחה היתה רבה.

בהגיע שעת הלידה החלו סיבוכים, הדופק של התינוק ירד, ולכן הלידה הייתה בניתוח קיסרי. שעות רבות עמלו הרופאים על חייו של הילד ובסופו של דבר הילד נולד חי, אך לצערם נתבשרו שהוא יהיה צמח. כיון שלא בא מספיק חמצן למוחו זמן רב, נהיה איזה קלקול וכן ישאר. הדבר קיבל אישור סופי לאחר שנערכו לו בדיקות CT MRI של המוח, ואמרו שרוב המוח לא מתפקד, ואין סיכוי לשינוי!

האבא הרבה בתפילות בכותל, ולא הרפה ולא קיבל את הדיאגנוזה של הרופאים.

יש לו חבר שמקורב לגאון רבי חיים קניבסקי בבני ברק, והלך לשם כמה פעמים לקבל ברכות. פעם אחת הלך אליו ר' משה עם הפרופסור האחראי בביה"ח, והגר"ח אמר שאם הפרופסור יגדל זקן הילד יבריא. הרבה אנשים גיחכו בליבם (לצערי גם אני), לא ידעתי אם לבכות או לצחוק.

לאחר שבוע פגשתי את השכנים, ושאלתי לשלומם. כמעט התעלפתי כשלתדהמתי שמעתי שהילד כבר פתח את העיניים ומנסה להתמקד, וכבר מחזיק את אצבעה בכח, וב"ה יש הטבה משמעותית.

הרבה עובדים בבית חולים "מעייני הישועה" אמרו לזוג שאם באמת תהיה הטבה הם יחזרו בתשובה שלימה.

כל פעם שהפרופסור פוגש את האבא הוא מזכיר לו שעדיין הוא מגדל זקן.

אני עדיין לא חזרתי בתשובה כמו שהבטחתי בעקבות המקרה הזה, ומקוה שאעשה תשובה בהקדם.

נכתב ע"י שרגא ק'. י"ט סיון תשע"ד, לכל מאן דבעי

הובא לדפוס ע"י הרב יצחק ברנר, עמנואל



# ואל משה אמר עלה אל ה



מצוות עליה להר  
הבית ותכלת





# ברית יצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

## ואל משה אמר עלה אל ה'

### מצוות עליה להר הבית ותכלת, הם אחד מן השורשים של ברית הקב"ה עם כלל ישראל בשעת מתן תורה

יסוד הברית בשעת מתן תורה הוא אותו יסוד של גיור • מקורו בגמרא • ג' דברים מהותי הגיור, וג' דברים מעשי הגיור • הברית של הקב"ה עם כלל ישראל בשעת מתן תורה • עליית משה רבנו ונבחרו הציבור להר סיני הוא ראיית כסא הכבוד • העליה צריך להיות גם ביראה, ולא רק באהבה • עליה להר הבית ותכלת • העליה של נבחרו ציבור להר סיני וראיית כסא הכבוד בשעת מתן תורה, הוא הבסיס לדורות לעליה להר הבית ולמצוות תכלת כשזה מתאפשר • ראייה של התכלת כאילו ראה כביכול השכינה • תכלת הוא זכירה של כל המצוות, כולל מה שנתחדש אפשרות קיומו בדורינו • סיכום לענין עליה להר הבית ותכלת • סיבות ההתנגדות לעליה להר הבית ולתכלת • התקרבות להקב"ה ע"י כללות כלל ישראל בדור שעבר ובדור הזה, עבר הרבה שלבים

וְלָגַר הָגַר חֲשַׁת עוֹלָם לְדִרְתִּיכֶם כָּכֶם כָּגַר יִהְיֶה לְפָנֵי ה'".  
אמרינן בכריתות (דף ט עמוד א) "רבי אומר: ככם - כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם, אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים".

#### ג' דברים מהותי הגיור, וג' דברים מעשי הגיור

הנה הרמב"ם מונה שלשה דברים שהם מהות הגיור, ושלשה דברים של מעשה הגיור.

שלשה דברים של מהות הגיור: א' **להכנס לברית**; ב' **להסתופף תחת כנפי השכינה**; ג' **יקבל עליו עול תורה**.

שלשה דברים של מעשה הגיור הם: א' **מילה**; ב' **טבילה**; ג' **הרצאת קרבן**. ובאשה רק טבילה והרצאת קרבן, ובשעה שאין בית המקדש אין צורך בהרצאת קרבן.

החילוק בין מהות הגיור ובין מעשה הגיור, שמהות הגיור הוא דברים שנמשכים לכל החיים, ופעולת מעשה הגיור הוא פעולה חד פעמית.

ומכיון שהרמב"ם מדמה כל גיור לברית של הקב"ה בשעת מתן תורה, צריך לראות איך היו שם שלושה מהותי הגיור ושלוש פעולות מעשי הגיור.

הנה הרמב"ם מונה ג' דברים של מעשה הגיור, איך היו

#### יסוד הברית בשעת מתן תורה הוא אותו יסוד של גיור

הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק יג הלכה א) מדמה זה לזה ומקורו בגמרא: "בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבן".

הלכה ב: "מילה היתה במצרים שנאמר וכל ערל לא יאכל בו, מל אותם משה רבינו שכולם ביטלו ברית מילה במצרים חוץ משבט לוי ועל זה נאמר ובריתך ינצורו.

הלכה ג: "וטבילה היתה במדבר קודם מתן תורה שנאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, וקרבן שנאמר וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ע"י כל ישראל הקריבום.

הלכה ד: "וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ואם נקבה היא טבילה וקרבן שנאמר ככם כגר, מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרבן.

הלכה ה: "ומהו קרבן הגר עולת בהמה או שתי תורים או שני בני יונה ושניהם עולה, ובזמן הזה שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן.

#### מקורו בגמרא

בביאור הפסוק (במדבר פרק טו פסוק טו) "הקהל חקה אחת לכם

## ואל משה אמר עלה אל ה' ❖ ג

(ז) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל דְּבָרֵי ה' וַיִּשְׁכַּם בִּבְקָר וַיָּבֹן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֹּחַ לְשָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל:

(ח) וַיִּשְׁלַח אֶת נָעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַה' פָּרִים:

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׁם בְּאַגָּנֹת וַחֲצֵי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ:

(י) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אִשָּׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

(יא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

(יב) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יג) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבָנֹת הַסִּפִּיר וּכְעָצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר:

(יד) וְאֵל אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ.

הנה שהברית בשעת מתן תורה נקרא ברית - זה כתוב מפורש, "ספר הברית", וכן "הנה דם הברית", היינו זריקת הדם הוא חד פעמי אבל הברית הוא לעולם.

ויש שם קבלת התורה - זה כתוב מפורש, "נעשה ונשמע" והקבלה הוא שישמרו המצוות לעולם.

אולם איפה כתוב שם שזה להכנס תחת כנפי השכינה?

ולזה נבאר הדבר כאן:

## עליית משה רבנו ונבחרו הציבור להר סיני הוא ראיית כסא הכבוד

הנה סדר הדברים נמצאים כאן לכאורה בצורה לא מובנת, שמקודם יש ציווי של הקב"ה למשה ואהרן נדב ואביהו ושבעים זקנים לעלות להר סיני, אולם עדיין לא עלו, ואז היה כל תהליך הברית של מתן תורה שהוא קבלת מצוות, הראשון של "נעשה" ואח"כ בנין מזבח וי"ב מצבות ואח"כ זריקת חלק ראשון של דם הברית לשם הקב"ה, ואח"כ קבלת מצוות השני של "נעשה ונשמע" ואח"כ זריקת דם על המזבח לשם כלל ישראל, ואח"כ הכרזה של משה רבינו שזה דם הברית אשר כרת הקב"ה עמכם.

ואחר כל זה עלו למעשה משה ושלוחי הציבור להר סיני, וראו שם את א-להי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת

בשעת מתן תורה, אולם צריך לראות איך היו ג' דברים של מהות הגיור בשעת מתן תורה.

ומקודם נבאר המקור של הרמב"ם שגיור יש בו ג' המהותים, להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה, ולקבל עול תורה.

גיור נקרא "להכנס לברית" - מבואר בגמרא כריתות הנ"ל.

גיור נקרא "להכנס תחת כנפי השכינה" - מבואר בגמרא יבמות (דף מו עמוד ב): "ורבי יהושע, טבילה באימהות מנלן? סברא הוא, דאם כן, במה נכנסו תחת כנפי השכינה".

וכן בשבת (דף לא עמוד א): "בא לפני הלל, אמר לו: ענוותן הלל, ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה".

גיור הוא קבלת עול תורה - מבואר בגמרא יבמות (דף מו עמוד ב): "קסלקא דעתך לקבל עליו עול מצות, ורמינהו: במה דברים אמורים - בגר, אבל בעבד משוחרר - אין צריך לקבל!". ועיי' בראש העמוד שם באריכות.

וקבלת מצוות מעכב כמבואר כאן ברמב"ם, וכן מבואר פרק יב מאיסורי ביאה (הלכה י"ד וי"ז), ועיין באריכות בספר 'בריתי יצחק' בעניני גרות, ועוד מאמרים בנושא זה באתר שלנו במדור דיני גרות].

וכעת נביא מקורות שבקבלת התורה היו ג' דברים של מהותי הגיור, הנה ב' דברים מפורשים, היינו להכנס לברית ולקבל עול תורה, אולם הג' להסתופף תחת כנפי השכינה צריך לעיין איפה זה כתוב בשעת הברית של מתן תורה.

ומקודם נבאר את הפסוקים של הברית בשעת מתן תורה.

## הברית של הקב"ה עם כלל ישראל בשעת מתן תורה

שמות (פקד כז א): "וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵל ה' אֶתְּהָ וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִכָּחֶק:

(ב) וַיִּנָּשׂ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֵל ה' וְהֵם לֹא יָנֹשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה:

הספיר וכעצם השמים לטוהר.

ויש להקשות על הסדר הזה, למה נתחלק הציווי של הקב"ה למובחרי הציבור לעלות להר סיני, ומעשה העליה, לשני זמנים, אחד לפני תהליך הברית ואחד אחרי תהליך הברית, לכאורה היה אמור להיות אחד משני אפשרויות, או שציווי העליה ומעשה העליה לפני תהליך הברית או שניהם אחרי תהליך הברית, ואיך נכנס כאן תהליך הברית באמצע, בין הציווי של העליה ובין מעשה העליה.

ומכח קושיה זו יצא לנו לומר, שהעליה של מובחרי הציבור להר סיני, הוא חלק בלתי נפרד מעצם הברית, והוא שייך לעצם קיום הברית ועל כן מעורבים הצווי והעליה בפועל זה בזה.

וכעת צריך להבין איך זה שהעליה הוא חלק בלתי נפרד מהתהליך של הברית.

ונראה לפי מה שכתב הרמב"ם, שגיוור של גר והברית של הקב"ה עם כלל ישראל בשעת מתן תורה הם אותו יסוד, והרי יש ג' יסודות של מהות של גיוור, להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עול תורה, וא"כ ג' היסודות הם ג"כ בשעת הברית של הקב"ה בשעת קבלת התורה.

הנה, שזה נקרא ברית כתוב מפורש, "הנה דם הברית". שיש בו קבלת התורה כתוב מפורש, "נעשה ונשמע". אולם איפה כתוב להסתופף תחת כנפי השכינה?

אלא זה היה עליית משה רבינו ומובחרי הציבור לעלות על הר סיני ולראות שם כסא הכבוד, וזה נחשב כאילו כל ישראל עלו לשם וראו את כסא הכבוד, ורק מכיון שלראות את כסא הכבוד צריך הכנה גדולה ורק בני אדם גדולים ראויים לזה, על כן לא ניתן רשות למעשה ממש, ורק למובחרי הציבור שהיו במדרגה גדולה, ואילו לכלל ישראל היה מספיק שאלו עלו בשליחות של כלל ישראל.

וזה דומה למה שכתב גדול ליום הכיפורים נכנס לפני ולפנים, מפני שאין רשות לאחר להכנס לשם, אולם הוא הולך בשליחות של כלל ישראל ונחשב כאילו כולם נכנסו לשם, וכן כל אחד במחשבה נמצא שם, שהרי אפילו בכל תפילה צריך לכוון לזה כ"ש כשהכהן גדול נכנס בפועל לפני ולפנים.

ומצאנו בכל תפילת שמונה עשרה שכל ישראל צריך לחשוב כאילו נמצא בקודש הקדשים בין הבדים:

שולחן ערוך (או"ח הלכות תפלה סימן כה סעיף ז): "צריך שיכוף

ראשו מעט, שיהיו עיניו למטה לארץ, ויחשוב כאילו עומד בבית המקדש, ובלבו יכוין למעלה לשמים".

שולחן ערוך (שם סימן כה סעיף א): "בקומו להתפלל, אם היה עומד בח"ל, יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל ויכוין גם לירושלים ולמקדש ולבית קדשי הקדשים; היה עומד בא"י, יחזיר פניו כנגד ירושלים ויכוין גם למקדש ולבית קה"ק; היה עומד בירושלים, יחזיר פניו למקדש ויכוין ג"כ לבית קדשי הקדשים; היה עומד אחורי הכפורת, מחזיר פניו לכפורת".

משנה ברורה (שם ס"ק ז): "פניו לכפורת - שנאמר והתפללו אל המקום הזה ויראה את עצמו כאלו הוא עומד לפני הכפורת".

ומצאנו שהשראת השכינה שהיה בהר סיני הוא אותו יסוד של השראת השכינה במשכן ובבית המקדש, וזה מבואר ברמב"ן (שמות פרק כה), וז"ל: "יסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה כא) הן הראנו ה' א-להינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (לעיל מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (דברים ז לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו. ונכפל "וידבר אליו" להגיד מה שאמרו בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ז לו), ועל כן היו שניהם זהב. וכן אמר הכתוב (לעיל כט מז מז) אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם ונקדש בכבודי, כי שם יהיה בית מועד לדבור ונקדש בכבודי".

"והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה ומבין מה שכתבנו בהם (עי' לעיל פסוק כה) יבין סוד המשכן ובית המקדש. ויוכל להתבונן בו ממה שאמר שלמה בחכמתו בתפלתו בבית המקדש ה' א-להי ישראל (מ"א ח כג), כמו שאמר בהר סיני ויראו את א-להי ישראל (לעיל כד י), והוסיף שם לפרש "ה'" לענין שרמזנו שם למעלה כי א-להי ישראל יושב הכרובים, כמו שאמר וכבוד א-להי ישראל עליהם מלמעלה היא החיה אשר ראיתי תחת א-להי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה (יחזקאל י טז). ואמר דוד ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים

נחשב מהות, אולם עליה זו היא הגילוי של מהות הברית שהוא החיבור בין הקב"ה לכלל ישראל, וזה יסוד של להסתופף תחת כנפי השכינה, וזה יסוד כמו נישואין איש ואשה, שזה ג"כ נקרא שהאשה מסתופפת תחת כנפיו, כמו שמצאנו אצל רות ובוועז.

## העליה צריך להיות גם ביראה, ולא רק באהבה

בשעת מתן תורה שעלו מנהיגי הציבור להר סיני, ותכלית העליה זו היתה לראות כביכול את א-להי ישראל, וזה היה תכלית החיבור והאהבה, אז כשלא התנהגו באימה ויראה מספיק, אלא בגסות, נענשו על זה ונתחייבו מיתה, כמבואר במקרא "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו", ורק נדחה המיתה לזמן מאוחר, כדי שלא לערבב שמחת הברית, כמבואר הכל ברש"י שם.

ועכ"פ רואים גם מזה, על אף שיצא תקלה ע"י ראייה זו, שנענשו מנהיגי ישראל שהסתכלו בצורה לא נכונה, מ"מ הקב"ה ציוה לעלות ולראות שם, משום שזה כל המהות של הברית של הקב"ה עם כלל ישראל, להסתופף תחת כנפי השכינה.

אחר כל זאת נתבאר הדק היטב למה התורה מחברת העליה של נבחר הציבור ממש יחד עם הברית, משום שזה מבטא יסוד הברית שהוא להסתופף תחת כנפי השכינה שהוא יסוד הגרות של כלל ישראל בשעת מתן תורה, וכן לדורות לכל גר. וזה תכלית כל המצוות, שהם חיבור של הקב"ה עם כלל ישראל, וזה אחד מיסודי מהות הגיור ומהות הברית שזה להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עול תורה.

## עליה להר הבית ותכלית

העליה של נבחר הציבור להר סיני וראיית כסא הכבוד בשעת מתן תורה, הוא הבסיס לדורות לעליה להר הבית ולמצוות תכלית כשזה מתאפשר

### עליה להר הבית

הנה כמו שבשעת מתן תורה נתאפשר עליה להר סיני, והרי מבואר ברמב"ן שההמשך של הר סיני הוא המשכן ואח"כ בית המקדש בהר המוריה, וכמו שהיו נבחר הציבור עולים להר סיני בשעת מתן תורה, כך בכל הדורות כשזה מתאפשר, מצוה לעלות להר הבית כל מי שההלכה מאפשרת לו.

על ארון ברית ה' (דהי"א כח יח), וכן יזכיר תמיד בבית המקדש לשם ה' (מ"א ה יט), לשמך (שם ח מז), ויאמר בכל פעם ופעם ואתה תשמע השמים (שם ח לו), במדת רחמים, וכתוב (שם ח מז מה) והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך ושמעת השמים, ובביאור אמר כי האמנם ישב א-להים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך (דהי"א ו יח). וכתוב על הארון להעלות משם את ארון הא-להים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו (ש"פ ו ט). ובדברי הימים (א יג ו) להעלות משם את ארון הא-להים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם, כי השם יושב הכרובים". עכ"ל.

וכן מבואר (שם פסוק כא) שזה אותו יסוד של כנפי הכרובים על הכפורת, וכנפי הכרובים למעלה הנושאים את כיסא הכבוד, וז"ל: "לכך אמר עתה ונתת הכפרת עם כרוביו, שהכל דבר אחד על הארון מלמעלה, כי אל הארון נתן את העדות אשר אתן אליך, כדי שיהיה לי כסא כבוד, כי אני אועד לך שם ואשכין שכינתי עליהם, ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים, בעבור שהוא על ארון העדות. והנה הוא כמרכבה אשר ראה יחזקאל שאמר היא החיה אשר ראיתי תחת א-להי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה (יחזקאל י ט), ולכך נקרא יושב הכרובים (ש"פ ד ז), כי היו פורשי כנפים להורות שהם המרכבה נושאי הכבוד, וכמו שנאמר (דהי"א כח יח) ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה', כאשר הזכרתי (ובהקדמה לפסוק תרומה)".

ומכל זה למדנו שעליה של מובחרי ציבור להר סיני הוא יסוד שכל כלל ישראל נכנס תחת כנפי השכינה, וכמו שהיה בבנין המשכן, ובבית המקדש תחת כנפי הכרובים.

ויסוד של להסתופף תחת כנפי השכינה הוא יסוד של חיבור הקב"ה עם כלל ישראל, וכמו שמבואר בכל ספר שיר השירים שדומה לחיבור איש ואשה, וזה שנאמר בשיר השירים (פרק א ג) "צָרוּר הַמֵּר דּוֹדִי לִי בֵּין שְׁדֵי זָלִין" וברש"י (שם) "בין שדי - בין שני בדי הארון".

וזה יסוד של אהבת הקב"ה את כלל ישראל, ואהבת כלל ישראל את הקב"ה.

וכן נישואין בין איש לאשתו נקרא שהאשה מסתופפת תחת כנפי האיש, כמו שנאמר (רות פרק ג ט) "וַיֹּאמֶר מִי אַתָּה וַתֹּאמֶר אֲנִי רֹת אֶמְתָּךְ וּפְרִשְׁתָּ כְנָפְךָ עַל אֶמְתָּךְ כִּי גֹאֵל אֶתָּה".

עיינ בזה עוד במאמר "המשל והנמשל של שיר השירים", הנמצא באתר 'בריתי יצחק' במדור ארץ הקודש.

הנה אף שהעליה להר סיני היה מעשה חד פעמי, ולמה זה



כאלו הקביל פני שכינה. שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, והרקיע דומה לכסא הכבוד. כענין שנא' 'וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא' (יחזקאל א טו).

היינו לשון 'וראיתם אותו' מתייחס כביכול להקב"ה, שע"י ראיית חוט התכלת כאילו ראו כביכול הקב"ה.

וא"כ כשאדם מסתכל בתכלת ומקיים "וראיתם אותו", הוא במידה מצומצמת מה שנאמר בנבחר הציבור שעלו להר סיני "ויראו את א-לקי ישראל".

אומנם יש הבדל, שבהר סיני היה אור ה' חזק מאוד ומי שלא התנהג בצורה של יראה ממש, נענש, כמו שנענשו נדב ואביהו ושבעים הזקנים. אולם אור התכלת הוא בצימצום אחרי צימצום, וכל אדם יכול לראות את זה.

וזה דומה למה שנקרא היום טרנספורמטור (שנא"ל), היינו, שיש מכשירי חשמל שמסוגלים לקבל חשמל חזק, ויש מכשירי חשמל שאינם יכולים לקבל רק כח חלש מאוד, ואילו מכניסים שם חשמל חזק, מתפוצצים מיד. על כן מביאים טרנספורמטור שמחליש הרבה כח החשמל כדי שהמכשיר החלש יוכל לקבל את החשמל, (וכן תראה שכל מטען של טלפון נייד יש בו טרנספורמטור).

וכן הוא ענין של חוט תכלת, זה אור של כסא הכבוד, רק עבר הרבה טרנספורמטורים רוחניים כדי שהאור לא יפוצץ את מי שמסתכל בזה.

וכן מצוות תכלת הוא על כנפי בגדיהם, שזה מרמז על כנפי הכרובים שנושאים את כיסא הכבוד, עיין ברבנו בחיי (סוף פרשת שלח לך; במדבר פרק טו פסוק לח): "ומעתה שמע לפירוש המצוה הזאת אשר בה ישראל מתדמין לחיות הקדש, דע כי ארבע חיות הן נושאות הכבוד, והם לו המרכבה, ועל כן נקראו חיות המרכבה". ועיי"ש באריכות.

## תכלת הוא זכירה של כל המצוות, כולל מה שנתחדש אפשרות קיומו בדורינו

בתכלת כתוב "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'", שזה בעצם יסוד של נעשה ונשמע בשעת קבלת התורה. אולם לכאורה יש חילוק, שבשעת מתן תורה היה הכל מחודש, ומחייב לכל אחד ואחד לשנות את כל ההנהגות שלו, משא"כ כאן הוא לכאורה רק זכירה על מה שהיה מקודם.

אולם למעשה גם כאן יש חידוש, שהרי מצוות תכלת נתעלם במשך 1,300 שנים, וכעת נתחדש אפשרות קיומו.

אולם יש נפקא מינה, שבהר סיני לא הותרה רק לנבחר הציבור בתור שליחות לעם ישראל, היינו אלו שהקב"ה נתן להם רשות לזה. ואילו להר הבית, יש רשות לכולם. ובתנאי שמקיימים המצוות התלויות בה, היינו רק מי שנטהר מטומאה היוצא מגופו, וכן מקיים מצוות ומקדשי תיראו שכולל שלא ללכת רק במקומות המותרים, ולא לעלות אל מקום העזרה, ומדברגן שלא לעלות לחיל ועזרת נשים, וכן שלא לעלות בנעלי עור ובאפונדתו, וכן לעלות לשם בדרך כבוד ולא בדרך זלזול ולא לרוק ע"י ברכות (סג ע"א).

וסיבת החילוק ניתן לומר, שבהר סיני הקדושה יותר באופן גלוי, ואילו בהר המוריה באופן יותר נסתר, על כן נשתנו הדינים. ולמעשה אין לנו נפקא מינה מה הסיבה שזה נשתנה, אלא שכך אמרו לנו חז"ל גדרי הדינים.

ובזה מקרבים ענין של להסתופף תחת כנפי השכינה בצורה יותר ברורה, כל מה שההלכה ניתן לעשות.

## תכלת

מצוות תכלת ארגמון קהה קוצים שהתגלה בזמן האחרון, הרבה ספרים ומאמרים נכתבו על כך, ועי' גם באתר 'בריתי יצחק' במדור תכלת, ובעיקר בספר "בכנף איש יהודי".

מצוות תכלת כל יסודו הוא לדמות לראות את כסא הכבוד, כמו שנבחר הציבור ראו כביכול את כסא הכבוד בזמן מתן תורה כשעלו על הר סיני. וכמו שאמרו חז"ל מסכת סוטה (דף יז עמוד א): "היה ר"מ אומר: מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, שנאמר: 'ויראו את א-להי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר', וכתוב: 'כמראה אבן ספיר דמות כסא'".

## המסתכל בתכלת כביכול ראה את השכינה

איתא במסכת מנחות (דף מג עמוד ב): "ורשב"י אומר: כל הזריז במצוה זו - זוכה ומקבל פני שכינה, כתיב הכא: וראיתם אותו, וכתוב התם: את ה' א-להיך תירא ואותו תעבוד".

ובספרי (במדבר פרשת שלח פיסקא קטו) הדברים יותר מבוארים שכבר עכשיו נחשב כאילו קיבל פני שכינה, וז"ל: "ר' מאיר אומר 'וראיתם אותו' לא נאמר כאן אלא 'וראיתם אותו' מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו

## סיבות ההתנגדות לעליה להר הבית ולתכלת

הנה סיבה להתנגד לעליה להר הבית, ניתן עוד להבין שחוששין שמא יעלו במקום שאסור לעלות, או שאר טענות כאמור לעיל, ואף שביארנו שלמעשה אין לחוש לזה, מ"מ מי שמתנגד לזה אינו מתנגש ישיר למה שכתוב בתורה.

אולם זה רק על מי שמכריז טענה מעין זו, אבל מי שמכריז ואומר שהעולה להר הבית חייב כרת, הוא פשוט מגלה שהוא עם הארץ גמור בנושא זה, והוא מתנגש מפורש במשנה מפורשת (כלים פרק א' משנה ח') שאין כרת רק בעזרה וכן ג' גמרות מפורשות שגם מת מותר להעלות על הר הבית, וכ"כ הרמב"ם וכל הראשונים, ואין מי שחולק על זה.

משנה מסכת כלים (פרק א' משנה ח') שטמא מת מותר בהר הבית: "הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת". [חטאת באה בשוגג בזמן שבמזיד חייב כרת].

מסכת פסחים (דף סז עמוד א') נזיר (מה עמוד א') סוטה (כ עמוד ב'): "וטמא מת מותר ליכנס למחנה לוויה. ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו. שנאמר 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו', עמו – במחיצתו!"

רמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה טו): "הר הבית מקודש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם".

הלכה טז: "החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוהל נדה נכנסים לשם. **השגת הראב"ד**: החיל מקודש. א"א אף זה מדבריהם".

במשנה לא כתוב שבעל קרי אסור בהר הבית אולם בגמרא מפורש שאסור, פסחים (דף סז עמוד ב'): "אמר מר: זב וכל זב - לרבות בעל קרי. מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן: מחילות לא נתקדשו, ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות". [שתי מחנות היינו מחנה שכינה שהוא עזרת ישראל ומחנה לוויה שהוא הר הבית].

וזה בא ללמד אותנו שמה שכתוב בתורה "כל מצוות ה'", כולל גם מצוות שהתחדשו ויתחדשו אפשרות קיומם, כגון מצוות קרבנות, בנין בית המקדש, מלחמת עמלק, וכו' וכו'.

## סיכום לענין עלייה להר הבית ותכלת

מכל מה שנתבאר כעת, יוצא ששתי מצוות אלו, היינו עליה להר הבית, ולבישת תכלת, הם המצוות שנתקיים בשעת מתן תורה בשעת עליית נבחר הציבור, ושה יסוד של להסתופף תחת כנפי השכינה. רק שלא בכל הדורות זוכים לזה, ומסתפקים בזכירת הדברים, כמו שמתפללים בכל התפילות, ובעיקר בתפילת המוספים. וכן גם כשעולים כעת להר הבית הוא רק התחלה, למה שאי"ה נזכה לבנין בית המקדש והקרבת קרבנות והשראת השכינה בשלימות.

הנה יש טוענים שאין לעלות להר הבית גם במקומות המותרים ואחרי טהרה וכל הזהירות, משום שמא יבואו אחרים לעלות שלא בטהרה, או במקומות האסורים, וכן יש טוענים שמקום העזרה לא מבורר, ויש הטוענים להתגרות באומות.

אולם הסיבה שאין לחשוש לכל הנ"ל, ע"י בזה מה שכתבנו במאמר "**האם באמת אסור לעלות להר הבית**", הנמצא באתר 'בריתי יצחק' במדור הר הבית, ואכמ"ל.

וכן חשיבות העליה להר הבית, ומאידך התנאי החמור שלא לעלות כעת למקום העזרה, כיון שאין לנו אפר פרה, ע"י בזה במאמר "**עליה להר הבית. פיגוע, זה סיבה לעזוב, או לחזק את המקום**", הנמצא באתר הנ"ל במדור הר הבית.

(אלו שרוצים להקל בזה מצד כיבוש לעלות גם בעזרה, הורסים כל חשיבות של העליה להר הבית, ע"ש באריכות).

ע"י בספר 'אל הר המור' מאת הרב יוסי פלאי שיש להתרחק מן ה"רמה" [מקום המוגבה בהר הבית, שעליו כיפת הזהב] שתיים עשרה מטר מצד מערב צפון ודרום, כדי שלא להכנס לחשש "חיל". ואילו לצד מזרח שיש שם גם עזרת נשים אין ללכת אלא רק בדרך הסמוכה לכותל המערבי. צריך מקודם להסיר כל חציצה הפוסלת, ולטבול במקווה כשרה מדאורייתא ומדרבנן. לנשים יש הרבה סיבוכים לטהרה, על כן כעת לא תעלנה להר הבית. וע"י באריכות בס' הנ"ל).

## התקרבות לקב"ה ע"י כללות כלל ישראל בדור שיעבר ובדור הזה, עבר הרבה שלבים

אחד מהם העליה לארץ ישראל, שזה יסוד של "להיות לך לא-להים" שנאמר לאברהם אבינו בפרשת מילה. ואח"כ הקמת המדינה שיסודו קיבוץ גלילות, ועי"ז חיבור כל חלקי התורה, עי"י בנין ישיבות וכוללים, ומצוות התלויות בארץ, עי' במאמר "איחוד נאמני התורה", הנמצא באתר במדור ענינים שונים.

ואח"כ כיבוש ששת הימים, שהוא כיבוש ירושלים, הר הבית, יהודה ושומרון, רצועת עזה והגולן, כולל קברי אבות קבר רחל וקבר יוסף, (על אף שנעשה עי"י חילונים, נקרא קיום שבועה של הקב"ה לתת לנו את הארץ, כפי שביארנו באריכות בכמה חיבורים, עי' גם בחיבור [למען תדעון כי א-ל חי בקרבכם](#)).

ואח"כ הרוח של התנחלות ביהודה ושומרון ורצועת עזה, וכן אח"כ הרוח של עליה להר הבית, וכן גילוי התכלת ארגמון קהה קוצים, ועי' במאמר "[בכנף איש יהודי](#)".

כל זה שלבים לקירוב איטי של הגאולה.

ובכל אלו הדברים היו בעבר ונמצאים בהווה וגם כנראה יהיו בעתיד, התנגדות מצד מקצת מגדולי ישראל, כפי שכתבנו לעיל על התנגדות בבחינת "חדש אסור מן התורה".

אולם למעשה הדברים מתקדמים לאט לאט, וענין של עליה להר הבית לא יורד מסדר יום העולמי ואכמ"ל.

אולם כל זה בענין עליה להר הבית, אבל בענין תכלת ארגמון-קהה-קוצים (ולא הדיונון שטען האדמו"ר מראדז'ין זצ"ל), אין שום הצדקה להתנגדות, שהרי אפילו אם זה אינו התכלת לא גרע מלבן, כמבואר במנחות (מ ע"א), וכ"ש שיש ראיות ברורות שנתגלה התכלת.

ויש אומרים במפורש שלא רוצים ללמוד דיני תכלת מחמת פחד שמא יתברר להם האמת, ויש שלומדים כדי למצוא פסול מתחת לקרקע, וזה מתברר מכמה חיבורים נגד התכלת שכתבו דברים תמוהים ביותר. ויש אומרים שמצות תכלת כלל לא נוהג היום, וזה מופרך מכל הראשונים.

הנה יש הרבה שלובשים תכלת אבל אינם עולים להר הבית, אולם אלו בדרך כלל לא מתנגדים בתוקף לעליה להר. אולם אלו שמתנגדים בתוקף, הם בדרך כלל אלו שגם תכלת לא לובשים.

ועיקר הסיבה הוא משום שאיך שהם מבינים את התורה, מצומצם למה שנהגו עד עכשיו, ובבחינת "חדש אסור מן התורה", או שמפחדים מאלו שרודפים כל מי שמחדש דבר חדש, וכבר הארכנו בזה כמה חיבורים, ואין כעת להאריך בזה עוד, עי' מאמר "[לא תנסו את ה'](#)", הנמצא באתר במדור ענינים שונים. וכן במאמר "[ויגבה לבו בדרכי ה'](#)", הנמצא במדור תכלת.

# מי שהודה בארצו נקבר בארצו

## המשמעות עברי, שבא מארץ העברים

דברים רבה (וילנא, פרשת ואתחנן פרשה ב): א"ר לוי אמר לפניו רבש"ע עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ואני איני נכנס לארץ, אמר לו הקב"ה מי שהודה בארצו נקבר בארצו, ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו. יוסף הודה בארצו מנין, גבירתו אומרת (בראשית לט) ראו הביא לנו איש עברי וגו' ולא כפר אלא (שם מ) גנב גנבתי מארץ העברים, נקבר בארצו מנין שנא' (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו מארץ מצרים קברו בשכם. את שלא הודית בארצך אין אתה נקבר בארצך, כיצד בנות יתרו אומרות (שמות ב) איש מצרי הצילנו מיד הרועים והוא שומע ושותק לפיכך לא נקבר בארצו.

מן המדרש הזה אנו למדים שהמשמעות של עברי היינו שבא מארץ העברים, שהרי אשת פוטיפר אמרה איש עברי, וכשהשיב גנוב גונבתי מארץ העברים נקרא שהסכים לדבריה, ואילו משה רבנו היה אומר לא מצרי אני אלא עברי היה בסדר, שזה כבר כאילו אומר ששורשו בא מארץ העברים, ואין הכוונה שהוא עם עברי שאין לו קשר עם הארץ אלא מציאות של עברי היינו שבא מארץ העברים, ואף שהתרגום של עברי לכאורה הוא אדם מסיים שנקרא עברי, אבל משמעות הדבר שמה שנקרא עברי זה בגלל שיסודו מארץ העברים.

שמות (פרק ז טז): וְאִמְרַתְּ אֵלָיו ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת עַמִּי וְיַעֲבֹדְנִי בְּמִדְבָּר וְהָיָה לֹא שְׁמֵעַתְּ עֵד כֹּה. ולכן כשמשה רבנו שתק על לשון מצרי נחשב שלא הודה בארצו.

וכן למדים מזה, שבכל מקום שהוזכר בתורה א-להי העברים, היינו הא-להים שמתייחס באופן מיוחד לעם שבא מארץ העברים, וזה כבר בתקופה שעם ישראל היה במצרים ולא בא"י.

## קיום המצוות בחו"ל הוא בכדי להכין עצמנו לחזרה לא"י

ספרי דברים (פרשת עקב פסקא מג): דבר אחר ואבדתם מהרה, ושמעתם את דברי אלה וגו', אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינים במצות, שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים. משל למלך בשר ודם שכעס על אשתו וטרפה בבית אביה אמר לה הוי מקושטת בתכשיטיך שכשתחזרי לא יהו עליך חדשים, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני היו מצויינים במצות שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים. הוא שירמיהו אומר (ירמיה לא כ) הֲצִיבִי לָךְ צִיָּנִים וגו' [שְׁמִי לָךְ תִּמְרוּרִים, שְׁתִּי לִבְךָ לְמִסְלָה דָּרְךָ הִלְכְּתָּ; שׁוּבִי בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל, שְׁבִי אֶל עַרְיָךְ אֶלְהָה], אלו המצות שישראל מצויינים בהם, שְׁמִי לָךְ תִּמְרוּרִים זה חורבן בית

המקדש, וכן הוא אומר (תהלים קלז ה ו) אם אשכחך ירושלם וגו' תדבק לשוני וגו', שְׁתִּי לִבְךָ לְמִסְלָה דָּרְךָ הִלְכְּתָּ אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל ראו באלו דרכים הלכתם ועשו תשובה מיד אתם חוזרים לעריכם שנאמר שׁוּבִי בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל שְׁבִי אֶל עַרְיָךְ אֶלְהָה.

ספרי (דברים פרשת עקב פסקא מד יח): ושמעתם את דברי אלה על לבבכם, זה תלמוד תורה, וקשרתם אותם לאות על ידכם אלו תפילין. אין לי אלא תפילין ותלמוד תורה שאר מצוות שבתורה מנין? הרי אתה דן מבנין אב שבין שניהם לא ראי תפילין כראי תלמוד תורה ולא ראי תלמוד תורה כראי תפילין, הצד השווה שבהם שהם מצוות הגוף שאין תלויות בארץ ונוהגות בארץ ובחוצה לארץ, כך כל מצוות הגוף שאין תלויות בארץ נוהגות בארץ וחוצה לארץ ושתלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, חוץ מן הערלה והכלאים, רבי אליעזר אומר אף החדש.

רש"י (דברים פרק יא יח): ושמעתם את דברי - אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות, הניחו תפילין, עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר (ירמיה לא, כ) הציבי לך ציונים.

רמב"ן (ויקרא פרק יח כה): ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ - החמיר הכתוב בעריות, בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות. והנה העריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ, אבל סוד הדבר בכתוב שאמר (דברים לב ח ט) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו' כי חלק ה' עמו וגו'. והענין כי השם הנכבד ברא הכל, ושם כח התחתונים בעליונים, ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות. וזהו שנאמר (דברים ד יט) אשר חלק ה' א-להיך אותם לכל העמים, כי חלק לכולם מזלות בשמים, וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם, כענין שכתוב (דניאל י ג) ושר מלכות פרס עומד לנגדי, וכתוב (שם פסוק כ) והנה שר יון בא, ונקראים מלכים כדכתיב (שם פסוק יג) ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס.

והנה השם הנכבד הוא א-להי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו, וזהו שאמר (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתוב (ירמיה יא ד) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לא-להים, לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל. והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו, ולכך אמר (להלן כ כב) ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ, וכתוב (שם פסוק כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' א-להיכם אשר הבדלתי אתכם מן

ואמרו בתוספתא דע"ז (פ"ה ה"ה), הרי הוא אומר (בראשית כח כא) ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לא-להים, ואומר לתת לכם את ארץ כנען, כל זמן שאתם בארץ כנען הייתי לכם לא-להים, אין אתם בארץ כנען כביכול אין אני לכם לא-להים. וכן הוא אומר (יהושע ד יג) כארבעים אלף חלוצי צבא עברו לפני ה', ואומר (דהי"א כב יח) ונכבשה הארץ לפני השם ולפני עמו, וכי תעלה על דעתך שישאל ממכשין את הארץ לפני המקום, אלא כל זמן שהן עליה כאילו היא מכובשת הא אינם עליה אינה מכובשת.

ומן הענין הזה אמרו בספרי (עקב מג), ואבדתם מהרה (דברים יא יז), אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים, משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים, וכן אמר ירמיה (לא כ) הציבי לך ציונים, אלו המצות שישראל מצוינין בהם.

והנה הכתוב שאמר (דברים יז יח) ואבדתם מהרה ושמעתם את דברי אלה וגו', אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות, ופירשו בהן כדי שלא יהיו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, כי עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה'. ולפיכך אמרו בספרי (ראה פ), וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות (דברים יא לא לב), ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה, וכך הוא בתוספתא דע"ז (פ"ה ה"ב). וזו היא מחשבת הרשעים (סנהדרין קה א) שהיו אומרים ליחזקאל, רבינו יחזקאל עבד שמכרו רבו יש עליו כלום, שנאמר (יחזקאל כ לב) והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן.

וזו היא מצות יעקב אבינו לביתו ולכל אשר עמו בשעת ביאתם לארץ (בראשית לה ב) הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו. והשם לו לבדו נתכנו עלילות שמתה רחל בדרך בתחילת בואם בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותו לא ישב בארץ עם שתי אחיות והיא היתה הנשאת באיסור האחוה. ונראה שנתעברה מבנימין קודם בואם בשכם ולא נגע בה בארץ כלל, מפני הענין שהזכרנו.

ואמר הנביא (ירמיה טז יח) ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם על חללם את ארצי, בנבלת שקוציהם ותועבותיהם מלאו את נחלתי. והענין הזה הוא במקומות רבים בכתובים, ונראנו מפורש בהם אחר שפקחתי בו עיניך. וכתב ר"א בפרשת וילך (דברים לא טז), ידענו כי השם אחד והשינוי יבא מהמקבלים, והשם לא ישנה מעשיו כי כולם הם בחכמה, ומעבודת השם לשמור כח הקבול כפי המקום על כן כתוב את משפט א-להי הארץ, ואמר ביעקב הסירו את אלהי הנכר, והפך המקום הדבק בעריות שהם שאר, והמשכיל יבין, אלו דבריו ז"ל. ואל תשיב עלי מפסוק מיכאל שרכם (דניאל י כא), כי הוא שר

העמים, יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים, בתתו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לא-להים ונהיה מיוחדים לשמו. והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות.

והפרשה הזאת הזכירה המולך לכלול עבודה זרה עם זכרון העריות. ועל כולם אמר אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים, ותקיא הארץ את יושביה, וכן אמר בפרשה השניה (להלן כ כו) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, שהוא חומר איסור עבודה זרה, ולכך אמר כי מפני שהם מיוחדים לשמו בעבור כן נתן להם הארץ, שנאמר (שם פסוק כד) ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' א-להיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים.

והנה בחוצה לארץ, אע"פ שהכל לשם הנכבד, אין טהרה בה שלימה, בעבור המשרתים המושלים עליה והעמים תועים אחרי שריהם לעבוד גם אותם. ולכך יאמר הכתוב (ישעיה נד ה) א-להי כל הארץ יקרא, כי הוא א-להי האלהים המושל על הכל והוא יפקוד בסוף על צבא המרום במרום להסיר ממשלת העליונים ולהרוס מערכת המשרתים, ואחרי כן יפקוד על מלכי האדמה באדמה. וזהו ענין הכתוב שאמר (דניאל ד יד) בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא. יאמר כי הדבר ההוא הנגזר על נבוכדנצר היא גזרת עירין (פתגמא ומאמר קדישין שאלתא) שגזרו על הכוחות הנאצלין מהן לעשות כך, ויקראו "עירין" כי מאצילותן יתעוררו הכחות בכל הפעולות, כמו שאמר (שם שם י יא) ואלו עיר וקדיש מן שמיא נחית קרא בחיל וכן אמר גודו אילנא וגו'. ומאמר קדישין שאלתא, כלומר ששאלו מה הרצון העליון עליו ואחרי כן גזרו להעשות כן, וזהו שאמר לו דניאל (שם פסוק כא) וגזרת עילאה היא, כי הכל מאתו יתברך.

והנה השם הנכבד יתברך א-להי האלהים בכל העולם וא-להי ארץ ישראל שהיא נחלת ה', וזהו טעם וזנה אחרי אלהי נכר הארץ (דברים לא טז), כי האלוהות נכרים בארץ השם ובנחלתו, וזהו שנאמר (מ"ב יז כו) לא ידעו את משפט א-להי הארץ וישלח בם את האריות והנם ממיתים אותם כאשר אינם יודעים את משפט א-להי הארץ, והנה הכותיים לא היו נענשים בארצם בעבדם את אלהיהם לשלח בהם את האריות, ובבואם בארץ השם ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם. וכן שנו בספרא (קדושים יא יד), ולא תקיא הארץ אתכם וגו', ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עוברי עבירה. ובספרי (האזינו שטו) ואין עמו אל נכר (דברים לב יב), שלא תהא רשות לאחד משרי האומות לבא לשלוט בכם, כענין שנאמר ואני יוצא והנה שר יון וגו'. והוא מאמרם (כתובות קי ב) כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו א-לוה שנאמר (להלן כה לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לא-להים, ואומר (ש"א כו יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים.



מעלה ומטה ובד' רוחות כדכתיב (שמות כ') אנכי ה' א- להיך וגומר, וכתיב (דברים ד') וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא הא-להים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. ודרשו חכמים אפילו באויר. לידע, פירוש לאפוקי מן הפילוסופין שאמרו שהעולם נהוג מאליו במזלות. ואין לו מנהיג ולא דבר, ואפילו קריעת ים סוף ויציאת מצרים וכל הנפלאות שנעשו במזל היו. ויש לנו להאמין כי שקר הם דוברים. אכן הקב"ה מנהיג את העולם כולו ברוח פיו. והוא הוציאנו ממצרים ועשה לנו כל הנפלאות ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר (תהילים ל"ז) מה' מצעדי גבר כוננו. ובזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת דף לא) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה. והיכן כתיב מצוה זו. אלא ש"מ בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך וגומר. ועל כרחין מאחר שהוא דיבור, הכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' א-להיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמינו שנית, דכתיב (דברים ל') ושב וקבצך מכל העמים וגומר.

## המשל של האשה שצריכה להתקשט גם אם בעלה לא נמצא כדי שלא יהיו עליה חדשים

חז"ל מלמדים אותנו, שמה שהתורה נוהגת גם בחו"ל, זה לא מצד עצמו בלי קשר לא"י, אלא מצד הכנה לביאת הארץ, והדמיון לזה הוא בגדר אשת איש שבעלה הלך מאתה, אז מה שהיא אשת איש, זה לא איסור עצמי שאינו קשור לבעלה, אלא זה בגלל הקשר עם בעלה, ואם בעלה ימות היא כבר לא אשת איש, אף כאן, מה שאנו נחשבים לעם של הקב"ה זה משום שישוד עם ישראל בנוי על מה שאנו באים מא"י, וגם בזמן מתן תורה היה זה בגלל הקשר עם האבות שזה היה בעיקרו בגלל א"י כמבואר בכל התורה וכל הדיבורים של הקב"ה עם האבות, וגם יציאת מצרים בא בעקבות הכניסה לא"י כמו שנאמר שמות (פרק ג ח) וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הפנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסים:

שמות (פרק ג טז): לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' א-להי אבותיכם נראה אלי א-להי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים: (יז) ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הפנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסים אל ארץ זבת חלב ודבש:

שמות (פרק ו ג): וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל שד-י ושמי ה' לא נודעתי להם: (ד) וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ פנעני את ארץ מגריהם אשר גרו בה: (ה) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל

משרת לבקש רחמים על ישראל, לא שר מלכות וממשלה. וכן היה שר צבא הנראה ליהושע ביריחו (יהושע ה יג), הראה לו כי השם שלחו לחום מלחמותיהם, כענין בחזקיהו (מ"ב יט לה). וגם שהיה זה בהיותנו בחוצה לארץ.

ואין רשות לפרש בענין הארץ יותר מזה, אבל אם תזכה להבין הארץ הראשונה הנזכרת בפסוק בראשית והנזכרת בפרשת אם בחקותי (להלן כו מב), תדע סוד נשגב ונעלם, ותבין מה שאמרו רבותינו (תנחומא ויקהל ז) בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, וכבר רמזתי לך בפסוק כי לי הארץ (שמות יט ה).

והנה הזכיר הכתוב כי אנשי ארץ כנען נענשו בעבור העריות, ורבותינו אמרו (סנהדרין נו ב) שהוזהרו עליהן מעת היצירה לאדם ולנח, שלא ענש אלא אם כן הזהיר, אבל הכתוב לא יזכיר האזהרה אבל יאמר כי הארץ תקיא אותם כי הארץ תתעב כל התועבות האל. והנה לא אנשי ארץ כנען בלבד היו מן המוזהרים, והפרשה הזכיר "כמעשה ארץ מצרים" שהיו גם הם עושים ככל התועבות האלה, ולא תקיא אותם ארץ מצרים ולא שאר ארצות הגוים את גוייהם, אבל הענין כולו למעלת הארץ וקדושתה. ואמר הכתוב "ותקיא הארץ", כי מעת שפקד עונה עליה שנגזר על הכנענים להכרת כאילו כבר הקיאה אותם, או "ותקיא", למעלה, כענין סר צלם מעליהם (במדבר יד ט).

רבינו בחיי (דברים פרק יא יח): ושמעתם את דברי אלה. דרשו רז"ל: (ספרי מג) אף לאחר שתגלו היו מצויינין במצות, הניחו תפילין, עשו מזוזות, כדי שלא יהיו חדשים עליכם כשתחזרו, וכן הוא אומר: (ירמיה לא, כ) "הציבי לך ציונים". הכונה בזה לומר כי אע"פ שאנו עושין המצות בחוצה לארץ והם חובת הגוף לעשותם בכל מקום, למדונו החכמים ז"ל שאין עקר עשייתן אלא בארץ הקדושה.

רבינו בחיי (דברים פרק טו, בענין מצות צדקה): ומה שהתחילה הפרשה "באחד שעריך בארץ" וסיימה ג"כ "בארץ", יורה שעיקר הצדקה אינה אלא בארץ אע"פ שהיא חובת הגוף בכל מקום, והוא הדין לכל שאר המצות שעיקר חיובן בארץ, כי כן הזכיר בתחלת הפרשה: אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ, לפי שהמצות כן הן משפט א-להי הארץ, שכבר הזכירו רז"ל כי בעשותנו אותן בחו"ל הוא כדי שלא נשכחם כשנחזור לארץ, והוא שאמרו רז"ל (ספרי עקב מג כ) "הציבי לך ציונים".

## החזרה לא"י הוא יסוד של מצוות אנכי ה' א-להיך

ספר מצוות קטן (מצוה א יום ראשון): מצות התלויות בלב. לידע שאותו שברא שמים וארץ הוא לבדו מושל

אֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת  
אוֹתָהּ לְאַבוֹתֵיכֶם: (מג) וְזָכַרְתֶּם שֵׁם אֶת דְּרָכֵיכֶם וְאֵת כָּל  
עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמַאתֶם בָּם וּנְקָטַתֶם בְּפִנְיֶכֶם בְּכָל  
רְעוּתֵיכֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם: (מד) וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' בְּעֲשׂוֹתִי  
אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כִדְרָכֵיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם  
הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נָאֻם אֲ-דָנִי א-לֵקִים:

## חשיבות א"י הוא בין בחלק הגשמי ובין בחלק הרוחני

חלק הגשמי מבואר בתחילת דיבור הקב"ה עם משה רבנו  
ע"ה אמר אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש.

דברים (פרק ג ח) וְנִקַּח בְּעֵת הַהוּא אֶת הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי  
מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרָנוֹן עַד הַר חֶרְמוֹן:  
(ט) צִידָנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׁרִין וְהָאֱמֹרִי יִקְרָאוּ לוֹ שְׁנִיר:

רש"י (שם) צידנים יקראו לחרמון וגו' - ובמקום אחר הוא  
אומר (דברים ד מח) ועד הר שיאון הוא חרמון, הרי לו  
ארבעה שמות למה הוצרכו לכתב, להגיד שבח ארץ  
ישראל, שהיו ארבעה מלכיות מתפארות בכך, זו אומרת  
על שמי יקרא, וזו אומרת על שמי יקרא.

רש"י (בראשית פרק טו) הנהר הגדול נהר פרת - לפי  
שהוא דבוק לארץ ישראל קוראהו גדול אף על פי שהוא  
מאוחר בארבעה נהרות היוצאים מעדן, שנאמר והנהר  
הרביעי הוא פרת. משל הדיוט עבד מלך מלך, הדבק  
לשחור וישתחוו לך.

וחלק הרוחני שהם מצוות התלויות בארץ תרומות  
ומעשרות ושביעית וערלה וכלאים וכו'.

אולם גם על חלק הגשמי בא הציווי להודות להקב"ה  
בברכת המזון ובהבאת ביכורים, אבל ההתחלה בא מחלק  
הגשמי, וכולל גם דברים שאינם בגדר ציווי אלא בגדר  
חשיבות שהרי אין חיוב לאכול חלב ודבש, ואין חיוב  
לבקר בחרמון.

דברים (פרק ח ז) כִּי ה' אֶ-לֵהֲיֶיךָ מִבֵּיָאֵד אֶל אֶרֶץ טוֹבָה  
אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינֹת וְתִהְיֶה יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָרִ: (ח)  
אֶרֶץ חֹטֶה וְשֹׁעֵרָה וְגִפְן וְתִנְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ:  
(ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכָּנָתָהּ תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחֲסֹר כָּל  
בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִינָהּ בְּרָזַל וּמִהֲרָיָהּ תַּחֲצֹב נַחֲשֹׁת: (י)  
וְאִכְלַת וְשִׁבְעָתָה וּבִרְכָתָה אֶת ה' אֶ-לֵהֲיֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה  
אֲשֶׁר נָתַן לָךְ:

אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים אִתְּם וְאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי: (ו) לָכֵן  
אָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אִתְּכֶם מִתַּחַת סִבְלַת  
מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אִתְּכֶם מִמַּעַבְדֵיהֶם וְגֵאלְתִּי אִתְּכֶם בְּזִרְעוֹ  
נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדִלִים: (ז) וְלִקְחָתִי אִתְּכֶם לִי לְעַם  
וְהִיִּיתִי לָכֶם לֹא-לֵהִים וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' אֶ-לֵהִיכֶם  
הַמוֹצִיא אִתְּכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם: (ח) וְהִבֵּאתִי אִתְּכֶם  
אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם  
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי ה':

וממילא בלי הקשר עם א"י, אין כאן עם ישראל כלל, ובא  
התורה וחידשה שגם בתקופת הגלות צריך לשמור  
התורה, וזה בגלל שאנו מצפים לחזור לא"י, ואין כאן  
הכוונה שהתורה חידשה שיש מושג של כלל ישראל בלי  
א"י, אלא התורה חידשה שגם בחו"ל אנו מקושרים עם  
א"י בגלל שאנו מצפים לחזור לשם. וממילא מחויבים  
לשמור התורה גם בחו"ל.

ומי שבא לטעון, שעצם התורה אינו מחוברת לא"י, ועם  
ישראל קיים גם בלי א"י, זה כמו מי שבא לטעון שאיסור  
אשת איש אין לו שייכות עם זה שיש לה בעל אלא זה  
איסור עצמי שאשה פלונית יש לה חלות דין של איסור  
אשת איש שאין זה קשור עם מה שיש לה בעל, ושם הרי  
זה ודאי טעות גמור לומר דבר כזה שהרי אם אין לה בעל  
היא כבר לא אשת איש, וכן כאן, אם מנותק הקשר של  
עם ישראל לא"י ואין כלל עוד צפיה לחזור, אז כבר  
נתבטל המושג של עם ישראל, אולם הקב"ה הבטיח שלא  
יתן לזה לקרות כמו שנאמר יחזקאל (פרק כ לג): כִּי אֲנִי  
נָאֻם אֲ-דָנִי א-לֵקִים אִם לֹא בִּיד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה  
וּבְחִמָּה שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: (לד) וְהוֹצֵאתִי אִתְּכֶם מִן  
הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אִתְּכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוצֶתֶם בָּם בִּיד  
חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה וּבְחִמָּה שְׁפוּכָה: (לה) וְהִבֵּאתִי אִתְּכֶם  
אֶל מִדְבַּר הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטְתִּי אִתְּכֶם שָׁם פָּנִים אֶל פָּנִים:  
(לו) כֹּאֲשֶׁר נִשְׁפָּטְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּן  
אֲשַׁפֵּט אִתְּכֶם נָאֻם אֲ-דָנִי א-לֵקִים: (לז) וְהִעֲבַרְתִּי אִתְּכֶם  
תַּחַת הַשָּׁבֶט וְהִבֵּאתִי אִתְּכֶם בְּמִסְרֵת הַבְּרִית: (לח) וּבְרוּתִי  
מִכֶּם הַמִּרְדִּים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אוֹצִיא  
אוֹתָם וְאֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה':  
(לט) וְאִתְּם בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲ-דָנִי א-לֵקִים אִישׁ  
גְּלוּלָיו לָכֵן עָבְדוּ וְאַחֵר אִם אֵינְכֶם שְׁמַעִים אֵלַי וְאֵת שֵׁם  
קִדְשִׁי לֹא תַחֲלָלוּ עוֹד בְּמִתְנֹתֵיכֶם וּבְגִלּוּלֵיכֶם: (מ) כִּי בְהָר  
קִדְשִׁי בְהָר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל נָאֻם אֲ-דָנִי א-לֵקִים שֵׁם יַעֲבֹדֵנִי  
כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּלָה בְּאֶרֶץ שֵׁם אֶרֶץ וְשֵׁם אֶדְרוֹשׁ אֶת  
תְּרוֹמַתֵיכֶם וְאֵת רֹאשִׁית מִשְׁאוֹתֵיכֶם בְּכָל קִדְשֵׁיכֶם: (מא)  
בְּרִיחַ נִיחַח אֶרְצָה אִתְּכֶם בְּהוֹצִיאִי אִתְּכֶם מִן הָעַמִּים  
וְקִבַּצְתִּי אִתְּכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוצֶתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי  
בְּכֶם לְעִינֵי הַגּוֹיִם: (מב) וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' בְּהִבֵּאתִי אִתְּכֶם

## בענין ששים רבוא ברשות הרבים

ואולי סברת השואל, שהיה סבור שבמדבר היו ענני הכבוד. וחשב השואל שענני הכבוד נחשבים כחומה. (כמו שראיתי ג"כ היום כמה גדולים שחשבו כך). והוקשה לו, דא"כ למה הוה רשות הרבים. והיה מתרץ משום דכשיש ס"ר לא מהני חומה. וכל ענין חומה הוא רק בפחות, ועכשיו בא רב שר שלום גאון לומר, שאין זה אמת. דענני הכבוד לא הוה חומה. ומש"ה הוא רשה"ר אבל כשיש בו חומה אינו כדגלי מדבר ולא הוה רשה"ר. ומש"ה הזכיר בתשובה שבין כשאין בו ס"ר מהני חומה. ובין כשיש בו ס"ר מהני חומה. מ"ט דבענין דומיא דרגלי מדבר שלא היה בו חומה. ומש"ה כתב בתורת הפלגא אפילו אלף אלפים מהני חומה, לאפוקי סברת השואל.

הנה בתשובת הגאונים (שערי תשובה ס' ר"ט) העתיק לשון שר שלום ז"ל בספרים שלנו כתוב לשון שר שלום ז"ל בתשובה לפני זה בסוף. והוא טעות המעתיק. והוא שייך לתשובה ר"ט ושם כתב מילה יותר. והלכתא מדינות ועיירות שאין בהם ששים ריבוא ואפילו יש בהם ששים ריבוא ויש עליהם חומה וכו' כמו לעיל אולם בסוף התשובה הוא מקוצר. וכנראה שעיקר הלשון הוא בחמדה גנוזה. ושערי תשובה הוא רק קיצור והעתק.

הנה סיגנון הלשון בחמדה גנוזה הולך יותר קל לפי פירושינו ובשערי תשובה הוא קצת יותר דוחק אף שג"כ שם נכנס. אולם כיון שאין זה המקורי, נלמד מן המקורי. (ואדרבה כיון שיש כאן האיננו מקורי. יכול להיות שהראשונים ז"ל ראו רק האיננו מקורי. ומש"ה למדו זה משום דבעינן ס"ר, אולם מן המקורי יותר משמע כמו שכתבנו. וא"כ יוצא שכל ענין של ס"ר הוא טעות מעיקר. וכל הראשונים שכתבו ס"ר הוא השתלשלות טעות זה.

וכן היה מקום לטעות בהלכות פסוקות (ס' ע"י) שכתב זה בשם רב עמרם גאון, ובר"ע גאון בגאונותיה בפנים שנתגלה עכשיו לא כתוב כלום. (ולפי דברינו בביאור רב שלום גאון ניחא. שרב עמרם היה קרוב מאוד אחרי רב שר שלום גאון, כי רק רב נטרונאי גאון מפסק ביניהם, ורב עמרם מביא הרבה תשובות בסדר שלו בשם רב צדוק גאון שהיה לפני רב שר שלום. וא"כ איך לא כתב ר"ע בשם רב שלום גאון דבעי ס"ר והשמיט תנאי זה. אולם לפי מה שכתבנו ניחא שרב שלום גאון לא אמר זה מעולם.

וא"כ ניחא דעת הראשונים, שכתבו ס"ר שהראשונים חשבו, מכיון דאמרין על הגאונים שכל דבריהם דברי קבלה. א"כ חשבו שכך קיבלו מן האמוראים, אולם האמת שהגאונים לא אמרו זה אף פעם.

הנה בהלכות פסוקות (ס' ע"י) הובא כל הלכות ציצית בשם ר"ע גאון רק בקיצור כמו שהובא באריכות בתשו' גאונות מתחיל עמוד 326 והביא שם בהלכות פסוקות סוף של תשובה (2), תשובה (5), תשובה (6), תשובה (7), תשובה (9), תשובה (11), (12), (14), (15), (16), (17), (18), (19), ותשובה (20) היא התשובה לענין נפסק ציצית

יש לי חידוש לומר בענין השיטה שצריך ס' ריבוא. הנה הרמב"ן (פ"ה בעירובין) וכן הרבה ראשונים הקשו דמאיפה יש לזה מקור בגמרא שצריך ס' ריבוא. והגמ' מחפשת דברים שהם כרמלית, ולמה לא קאמרין רחוב שאין בה ס' ריבוא, ועוד כאילו קושיות חזקות שכמעט שאין תשובה ברורה על זה כשתעיין.

הנה הקושיה עצומה, וצריך לדעת מהיכא בא דבר כזה.

הנה הביאו שיש ראייה מן הגאונים והבה"ג ויש כלל שכל דבריהם דברי קבלה ולכן יש מקום לומר שאין להרהר אחר זה.

וזה בתשובת חמדה גנוזה (ס' ע"י) בשם שר שלום גאון. אולם נראה שאין ראייה ונעתיק דבריו.

**מדינות ועיירות שאין בהם ששים רבוא או יש בהם ששים ריבוא ויש בהם חומה ודלתותיהן נעולות בלילה אין נעשות רשות הרבים ואין חייבים עליהם כרת וסקילא מאי טעמה דבעינן כדגלי מדבר שלא היה עליהם גדר אבל יש עליהן גדר אפילו היתה כירושלים שהיה בה אלף אלפים אין נעשית כרשות הרבים דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אלמלא ירושלים דלתותיה נעולות בלילה חייבים עליה משום רשות הרבים אלא הרי היא כרמלית. עכ"ל.**

הנה למדו כאן, שרב שר שלום קאמר שני דברים שאין בהם רשות הרבים :

(א) אין בו ששים ריבוא אף שאין חומה.

(ב) יש בהם ששים ריבוא רק שיש חומה.

אולם יש קושיה גדולה על זה. הרי רב שר שלום גאון קאמר על שני הדברים רק פעם אחד שאינו רשות הרבים. ובעיקר כשקאמר הנתנית טעם. קאמר טעמא דבעינן כדגלי מדבר שלא היה גדר עליהן. וקשה למה לא קאמר נתנית טעם לדין הראשון שכשאין בה ס"ר לא היה רשה"ר משום שבמדבר היה ס"ר, ומשמע שנתנית טעם דקאמר משום שדבעינן דומיא דדגלי מדבר שלא היה שם גדר. הוא בא לפרש על כל מה שאמר מקודם, דהיינו ג"כ על שאין בו ס"ר. הוה טעמא משום שיש גדר. וא"כ קאמר רק דין אחד דהיינו בין שאין ס"ר ובין כשיש ס"ר. אם יש עליהם גדר אינו רשה"ר אבל אם אין גדר. אז בין כשיש ס"ר ובין כשאין ס"ר הוה רשות הרבים.

וכי תימא א"כ למה בא כאן לאמר שני הציורים. ומה לו להזכיר כלל ענין של ס"ר.

הנה נראה מן התשובה דקאמר אפילו יש בו אלף אלפים כירושלים מהני חומה. שהיה כאן שואל שטעה בדין זה וחשב שכשיש הרבה אנשים לא מהני חומה. ומש"ה קאמר זה לאפוקי השואל.

בטלית בשבת, רק שבתשובה בפנים ליכא ענין של ס"ר והלכות פסוקות הוסיפו.

וז"ל הגאונים (עמוד 336) מי שנפסקה לו ציצית בשבת בדרך אם כרמלית היא מתכסה בה עד שיבא לביתו ואינו חושש ואם רשות הרבים הי' יושב ומשמרה עד שתחשך דהלכ' כמר בר רב אשי דלישנא בתרא בסופיה דהקומץ עכ"ל.

ובהלכות פסוקות איתא וז"ל: מי שפסקה לו ציצית בדרך בשבת אם מקום שנפסקה ציצית רשות הרבים הוא מקום שיש שם ששים ריבוא בני אדם אסור לטלטלה. עד שתצא השבת ואם כרמלית היא מותר לטלטלה להיות אותו טלית עליו עד שיבא לביתו וכל שכן בעיר המגופפת ומעורבת שהתר גמור הוא שכך אמרו חז"ל (מנחות לו:): רבינא הוה קא אזל בתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריגלא איפסיק קרנא דחוטי לא אמר ליה מידי וכוליה שמעתייה וכן בלישנא בתראי קא אמרינן אמר ליה רבינא והא תרגמא רב בר שבא קמיה דרב בלאו דלא תסור אף רב אשי הכי נמי כרמלית דרבנן היא והלכה בכרמלית מותר שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה ומטלטל עד שיבא לביתו ושפיר דמי עכ"ל.

הנה ההלכות פסוקות הוסיף הרבה דברים שלא כתובים בר"ע וכן משמע מיניה כאילו הדין כתוב בשני לשונות של מר ב"ר רב אשי, ואינו כן שזה כתוב רק בל"ב דמר בר רב אשי, ובאמת בר"ע בפנים לא הובא רק ל"ב. וע"כ שכל זה הוספה של איזה תלמיד.

אולם ברמב"ן (עירובין פ"ה) הביא שכ"כ בבה"ג וכ"כ כמה ראשונים שכ"כ הבה"ג אולם בבה"ג שלפנינו ליתא וכבר העירו בזה בבית אפרים ומשכנות יעקב שלא מצאו זה בבה"ג וכן ראיתי בהוצאה חדשה של הבה"ג דליתא. ובספר רחובות העיר הביא שיש גירסא אחת של הבה"ג, (בדפוס ברלין עמוד 131).

אולם אפשר לומר, מכיון שרואים שג"כ כתבו כך בשם ר"ע גאון ובאמת ליתא שם א"כ אפשר לומר שכך הוסיפו ג"כ בבה"ג. ומש"ה ניחא שבאמת בבה"ג המקורי ליתא ומש"ה בהרבה גירסאות ליתא. ועכ"פ קשה לבנות על זה שיש חילופי גירסאות.

הנה חיפשתי קצת בגרסאות. ובדפוס הידרסהיימר (עמוד 265) כתוב שם וז"ל ואסור למשקל אבנים של בית הכסא מרשות הרבים בשבת אבל בכרמלית שארי והכין אמרו משמיה דרב יהודה ריש כלה דמנהר פקוד דבצרה ביממא רשות הרבים היא ובלילה כיון דאית להו חרסאה ככרמלית.

ובהגהות שם הביא (באות 28) שבדפוס ברלין יש הוספה. וכן הובא בהעתקה בספר העתים (אות ר"ט) רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפין גברא ביומא כדגלי מדבר. עכ"ל. (בבה"ג החדש הוצאת מכון ירושלים הוא בעמוד קס"ט).

הנה ידוע הוא שהבה"ג הוסיפו בה הרבה הוספות. והרי בדפוס הידרסהיימר יש בו הרבה תשובות משר שלום גאון. רב עמרם גאון, רב צמח בן פלטוי גאון שכולם אחרי הבה"ג וע' בהקדמה שם. שהרבה כתבו בדברי הבה"ג מן הצד ואח"כ נכנס בתוכו. ושם כתב שבדפוס ברלין יש יותר הוספות. וא"כ שפיר אפשר לתלות שתלמיד כתבו.

הנה בבה"ג בריש הלכות שבת ובריש הלכות עירובין כשמדבר על יסודי רשה"ר לא מזכיר כלל ענין של ס"ר. ורק כאן כשמביא פסק לענין אבני בית הכיסא בשם מר רב יהודה אלוף דנהר פקוד. ולמה הביא זה כדבר צדדי ולא בעיקר דינו.

וכן קשה למה בכל שאר הדפוסין נשמט זה ורק בדפוס ברלין נמצא.

ועכשיו כיון שנתברר לן ששלטו כאן ידים בתוך דברי ר"ע והוסיפו ענין של ס"ר שלא היה כתוב. אפשר לישב ג"כ הקושיות העצומות שיש בדברי הבה"ג. (א) למה יש גירסאות בבה"ג שיש נוסח של ס"ר ויש שאין בו נוסח זה.

(ב) כל הקושיות ששאל הרמב"ן (בעירובין פרק ה') על הבה"ג שלא הוזכר בשום מקום בגמרא ענין של ס"ר.

(ג) בבה"ג גופא בהל' שבת בתחילה לא הוזכר ענין של ס"ר.

ולפי מה שכתבו שידיים זרות שלטו ניחא הכל. שבאמת הבה"ג לא כתב מעולם שצריך ס"ר רק ידים שלטו בה.

ויש סברה פשוטה מכיון שנתברר לנו שהוסיפו בר"ע גאון מה שלא אמר. למה לא יוסיף זה בבה"ג. שמי שס"ל שמותר להוסיף בדברי ר"ע גאון מה שלא אמר מעולם. למה יאסור להוסיף בבה"ג מה שלא אמר מעולם ומאי אולמיה האי מהאי.

ונזדמן ליה להרמב"ן גירסא זו, ותמה עליו. אבל באמת לא כתב הבה"ג מעולם זה. ובודאי אילו היה להרמב"ן כמה גירסאות בבה"ג היה מיישב את הבה"ג בדרך זה שמעולם לא אמרו, וא"כ אנו שיש לנו דברי הבה"ג שאין שם הגרסא, בודאי אפשר לומר כך.

וכן כל הראשונים שכתבו ענין זה. יצא להם מן הבה"ג ששלטו בה ידים וחשבו שגם זה מן ההלכות שנאמר עליו שכל דבריו דברי קבלה, אולם הוא לא כתבו.

וכן כל הראשונים שהביאו דבר זה העתיקו זה ממי שנזדמן לידו גירסא המשובשת של הבה"ג או שהעתיקו דברי רש"י או ראשונים אחרים שנזדמן להם.

וא"כ ניחא השתא למה לא היה קשה לרש"י מאיפה המקור. מכיון שחשבו שכך דעת הבה"ג שכל דבריו דברי קבלה. ממילא סמך עליו, והבה"ג עצמו לא קשה מכיון שאף פעם לא אמר דבר כזה.

ומי שהוסיף זה בבה"ג וכן בר"ע גאון יתכן שהוא טעה בדברי רב שר שלום גאון וחשב שענין של ס"ר הוא דבר

בפני עצמו. ולכן הוסיף זה בכל הראשונים בר"ע בבה"ג וכו' אבל באמת רב שר שלום גאון מעולם לא נתכון לזה אלא איירי דוקא כשיש שם חומה. וא"כ הכל מיושב.

הנה אף שלא בכל פעם יכולים לאמר ידידים שלטו בגאונים. דא"כ בטלית ליה כל דברי גאונים וראשונים וכו' רק כאן שיש הרבה הוכחות. אחד שרואים ששלטו בר"ע גאון. וכן יש לפנינו באמת חילופי גרסאות. וכן עצם הדין הוא מוקשה מאוד וכמעט מופרך מכל הש"ס, אז בודאי אפשר לתלות בשליטת זרים.

ובפרט בימינו לפני משיח, שהובטח לנו שיתרבה הדעת כמו שכתב הרמב"ם (בפירוש המשניות סנהדרין פ"א) ורואים זה בחוש שיש סיעתא דשמיא מרובה וכן דימיון כתבי יד אהדדי. והכל יותר פתוח ואפשר לגלות יותר האמת. אם רואים לפי הענין איפה האמת, אפשר לנקוט כן לדינא. וא"כ יוצא שנפל בבירא כל השיטה של ס"ר, וכל הגמרות הם מיושבים בלי שום קושיה כלל וכל הגאונים וכל הראשונים מיושבים, והכל על מקומו יבא בשלום. כל זה כתבתי להעיר ללומדים.

נגמר בעהי"ת כ"ו אלול תשנ"ד פה ערד



# מצוות תפילין בחול המועד





# בריתני יצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנרד שליט"א

בענין: מצוות  
תפילין בחול  
המועד

בין עיניך, מי שצריכין אות, יצאו  
שבתות וימים טובים שהן גופן אות.

רש"י שהן עצמן אות - בין הקדוש  
ברוך הוא לישראל דכתיב (שמות ל"א) כי  
אות היא וגו'.

הפסוק בשלימות (שמות פרק ל"א): אֵת  
שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ כִּי אֹת הוּא בִּינִי  
וּבִינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה'  
מִקְדָּשְׁכֶם: ורואים מכאן שכדי שיהא  
אות צריך שיהא נקרא שבת.

תלמוד ירושלמי (מסכת עירובין פרק י'): אֵת  
דבעי נישמענה מן הדא והיו לך  
לאות מי שצריכין אות יצאו שבתות  
וימים טובים שהן גופן אות. ולא כבר  
כתיב מימים ימימה. לית לך אלא כיי  
דאמר רבי יוחנן כל מילה דלא

מחורא מסמכין ליה מן אתרין סגין.

ומקודם נביא ראיות שחובה"מ לא נקרא יו"ט ואח"כ  
ראיות שחובה"מ לא נקרא שבת, וכן שסוכה ומצה לא  
נקרא אות.

## ראיות שסתם יו"ט אינו כולל חובה"מ

מגילה (דף כ"א עמוד א'): בראשי חדשים ובחולו של מועד -  
קורין ארבעה, אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן, ואין  
מפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה - מברך לפניו  
ולאחריה. זה הכלל: כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב -  
קורין ארבעה. ביום טוב חמשה. ביום הכפורים - ששה,  
בשבת - שבעה. אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן.

תלמוד ירושלמי (מסכת תענית פרק ג') מבואר, שאם רוצים  
להוסיף חובה"מ אומרים זה מפורש. רבי יעקב בר אחא  
מפקד לספריא אין אתת איתא מישאלו נכון אימרון לה  
בכל מתענין חוץ משבתות וימים טובים וראשי חדשים  
וחולו של מועד וחנוכה ופורים:

ברכות (דף מ"ב עמוד ב'): אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

מערכה ראשונה: ראיה מן  
הבבלי שחובה"מ מחויב בתפילין  
• ראיות שסתם יו"ט אינו כולל  
חובה"מ • ראיות שרק יו"ט נקרא  
שבת או שבתון ולא חובה"מ •  
בביאור דברי הרא"ש בענין  
מקרא קודש לגבי חובה"מ •  
מערכה שניה: ראיה מן  
הירושלמי שחובה"מ חייב  
בתפילין • ארבע הדחיות •  
ביאור הדעות שחובה"מ פטור  
מתפילין • בדעת הזוהר • מקור  
מן הבה"ג • השתלשלות המנהג  
• מה שנראה להלכה

## מערכה ראשונה, ראיה מן הבבלי שחובה"מ מחויב בתפילין

סתם לשון הגמרא שממעט שבתות וימים טובים  
מתפילין, משמע שחובה"מ חייב, שבלשון שבתות וימים  
טובים לא נכלל חובה"מ אלא אם כן מוסיפים מילה  
(לדוגמה יו"ט שני לענין לולב (ע' ריש לולב הגזול)).

הדעות שחובה"מ פטור מתפילין, י"א שמלאכת חובה"מ מן  
התורה, וי"א משום מצוות סוכה ומצה.

בגמרא בין בבבלי ובין בירושלמי מבואר שנתמעט רק  
שבת ויו"ט, א' מצד שחובה"מ לא נקרא יו"ט, ב' מצד  
שחובה"מ לא נקרא שבת.

מנחות (דף ל"ו עמוד ב'): דתניא: ושמרת את החוקה הזאת  
למועדה מימים ימימה, ימים - ולא לילות, מימים - ולא  
כל ימים, פרט לשבתות וימים טובים, דברי רבי יוסי  
הגלילי; ר"ע אומר: לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד!  
נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' עקיבא; דתניא, ר'  
עקיבא אומר: יכול ניח אדם תפילין בשבתות ובימים  
טובים? ת"ל: (שמות פרק יג) וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְטוֹטְפֹת

לא שנו אלא בשבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין, אבל בשאר ימות השנה - מברך על כל כוס וכוס. אתמר נמי, אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא בשבתות וימים טובים, ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ, ובשעת הקזת דם, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין, אבל בשאר ימות השנה - מברך על כל כוס וכוס.

ובחור"מ אין יין מצוי ע"י סוכה (מז ע"ב): דאי אמרת בעינן כוס - כוס כל יומא מי איכא רש"י (ספ): מכל מקום - היכי משכחת לה זמן בחולו של מועד, ואפילו לא בריך יומא קמא הא בעינא כוס של יין, ואין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד.

ויותר מזה, בכל מסכת ביצה מבואר הרבה פעמים לשון יו"ט וכל אחד יודע שבזה לא נכלל חוה"מ, וכל מסכת מועד קטן הוזכר הרבה פעמים מועד ולא הוזכר בשום מקום יו"ט, משום שמועד זה חול המועד ויו"ט זה יו"ט וחוה"מ לא יו"ט.

שו"ר שהריטב"א הביא ראיה זו שחוה"מ זמן תפילין. חידושי הריטב"א (מסכת מועד קטן דף יט עמוד א): ונראין דברי רבינו שמשון ז"ל (שחוה"מ זמן תפילין) דכל היכא דאמרינן בתלמודא שבתות וימים טובים היינו ימים טובים ממש כדאיתא במסכת ברכות (מ"ט א) גבי טעה ולא הזכיר של יום טוב בברכת המזון, וגבי בריך על היין שלפני המזון (ספ מ"ב ב), ולא עוד אלא דבימים טובים לא כתיב בהו אות אלא דאיתקוש לשבת כדכתיב אלה מועדי יי' ומדכתיב נמי את שבתותי תשמורו כי אות היא ואלו הן ימים טובים שהן ג"כ מקודשין ומברכין בהם ברכת קידוש כעין זכור דשבת וזה נראה ברור, ויש מחמירים לחוש לדברי שניהם ולהניח במועד בלא ברכה ואין כאן משום בל תוסיף.

חידושי הריטב"א מסכת עירובין (דף לו עמוד א): יצאו שבתות כו'. פי' דהא גבי שבת כתיב אות והוא הדין לימים טובים דכולהו שבתון נינהו כדכתיב (ויקרא כ"ג) תשבתו שבתכם, [אף שפסוק זה מדבר ביוה"כ מ"מ ע"י יומא (דף פא ע"ב) שמרבים מפסוק זה יו"ט לענין תוספת שבת] ונחלקו המפרשים ז"ל אם חולו של מועד (כנגד) [כדין] ימים טובים אם לאו, יש אומרים שאינו זמן תפילין שאף בחולו של מועד יש אות דבפסח איכא איסור אכילת חמץ ובחג חובת סוכה, ואחרים כתבו שהוא זמן תפילין דאשכחן בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ד) שכותב אדם תפילין לעצמו במועד ואם לא היה זמן תפילין במועד היה אסור

כדמוכח התם במכילתין, וליכא למימר דההיא אתיא כמאן דאמר שבתות וי"ט זמן תפילין, דדוחק הוא לאוקומי כל הנהו אמוראי דשרו לכתוב תפילין במועד (דשרו תפילין במועד) דלא כהלכתא דהא קי"ל כר"ע דאמר שבתות וימים טובים לאו זמן תפילין.

וכדעת הזה נראה לי חדא דבכל דוכתא דאמרינן בגמ' בתלמודא (בכמה דוכתי) שבתות וימים טובים אין חולו של מועד [בכלל], וכדמוכח נמי בפרק כיצד מברכין (ברכות מ"ב ב) ובפרק שלשה שאכלו כאחת (ספ מ"ט א) דמני שבתות וימים טובים לחוד וראשי חדשים וחולו של מועד, ועוד דהא אות דכתיב גבי שבת בשמירת מלאכה היא ודכוותה אות דימים טובים היינו מפני שהם עצורים ממלאכה, וכדתנן (מגילה ח' ב) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ואילו חולו של מועד מותר מן התורה בכל מלאכת דבר האבד ובכל שהוא לצורך המועד ואפילו בפרהסיא ושלא בשנוי וכל מה שאסרו בו [אינו] אלא מדברי סופרים וכדברירנא בדוכתא, ואעפ"כ ראוי לחוש לדברי האומרים שאין זמן תפילין במועד ומניחן בלא ברכה מפני הספק, וליכא למימר דשמא אינו זמן ועבר משום בל תוסיף דכל שעושה מפני הספק אין בו משום בל תוסיף כדברירנא במסכת ר"ה (ט"ז ב), ותדע דהא קי"ל דכל שלא בזמנו בעי כוונה והכא כן דעתו שאם אינו זמן שלא תהא הנחה למצוה כלל.

מה שהזכיר ראיה מטעה בברכת המזון ולא הזכיר של יו"ט ע"י בזה במשנה ברורה (סימן קפח ס"ק כז) שחוה"מ לא נקרא יו"ט: וחוה"מ דינו כר"ח - לענין שאין צריך לחזור וה"ה לענין שאם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר בא"י אמ"ה שנתן<sup>יט</sup> מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה ואינו חותם כמו בר"ח.

שער הציון (ספ ס"ק יט): כן משמע ממגן גבורים, וכמו שאומרים בתפלת מוסף, או שיאמר ימים קדושים, וכמו שכתבו שארי אחרונים, אבל לא יאמר ימים טובים [אלה רבה]:

אלה רבה (ספ יד): וחול המועד וכו'. בין לענין שאין צריך לחזור ובין לענין שיאמר ברוך שנתן קודם הטוב ומטיב, ולא יאמר ברוך שנתן ימים טובים, דחול המועד לא איקרי יום טוב, אלא יאמר ברוך שנתן ימים לישראל לששון ולשמחה, כן כתב שיירי כנסת הגדולה [הגהות הטור אות טו]. ומזה קצת ראיה שאין אומרים בחול המועד הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב.

**הנקראין ימים טובים, ושבתות כולן שוה שהן אסורין בכל מלאכת עבודה חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה שנאמר (שמות י"ג) אך אשר יאכל לכל נפש וגו'.**

ולמדים מזה שרק אלו ששה ימים נקראים יו"ט ולא חוה"מ, וא"כ כשכתב הרמב"ם (הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה י): **וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין שנאמר והיה לאות ושבתות וימים טובים הן עצמן אות.** מבואר שרק שבת ויו"ט פטור ולא חוה"מ שהרי כתב מפורש שרק יו"ט נקרא יו"ט ולא חוה"מ.

וכן מפורש בפסקי ריא"ז שהראיה שחוה"מ חייב בתפילין משום שלא נקרא יו"ט (הלכות תפילין לו): **אין מניחין תפילין בשבתות וימים טובים, שנא' וקשרתם לאות על ידך, שהנחת תפילין היא אות לו לאדם שזוכר בהם ייחודו שלהקב"ה, יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות, שהרי משמירת השבת אדם זוכר ייחודו שלהקב"ה שברא עולמו ושבת ביום השביעי, ועל זה נא' אני ה' אלהיכם אמת, ביחזקאל ואת שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם.** וכן בשמירת ימים טובים אדם זוכר ייח[ו]דו שלהקב"ה שצוהו על כל יום טוב ויום טוב לפי עניינו.

לז. אבל מניחין תפילין בחולו של מועד, שאינו בכלל ימים טובים כמבואר בקונטרס הראיית בסוף פרק ביצה.

## ראיות שרק יו"ט נקרא שבת או שבתון ולא חוה"מ

לעיל הובא מרש"י שטעם שחוה"מ פטור משום שנקרא אות בגלל הפסוק של אך את שבתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם, וכ"כ הרי"ף, (מנחות הלכות תפילין דף ח עמוד ב): **תניא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי ר' יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר לא נאמרה חוקה זאת אלא לענין פסח בלבד דקסבר רבי עקיבא לילה זמן תפילין אבל שבתות וימים טובים לאו זמן תפילין ונפקא ליה מהאי קרא דתניא רבי עקיבא אומר יכול ניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים ת"ל והיה לאות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות דכתיב כי אות היא ביני (ובין בני ישראל) (וביניכם).**

וע' בנצי"ב (בהעמק דבר שם) שלשון רבים שבתותי כולל גם יו"ט.

והראיה של הריטב"א שע"כ חוה"מ לא בכלל יו"ט שהרי אין חוזרים אם שכח יעלה ויבוא, שאין חיוב לאכול לחם.

(הג"ה, בב"י (ס) אחר שהביא כל הפוסקים שבחול המועד לא מחזירין אותו בברכת המזון הביא דברי התשב"ץ קטן (ס' י"ד) שס"ל שבחול המועד מחזירין אותו בערבית ושחרית אולם לפי הגרסה שלנו המתקנת נראה שט"ס מה שנזדמן להב"י בתשב"ץ ולפי הגרסה המתוקנת כתוב שבחול המועד אין מחזירין בברכת המזון.

לשון הבית יוסף (ס): **ומיהו חול המועד משמע דדינו כראש חודש וכן כתב סמ"ג (עין כז קט ע"ד) והכל בו בהלכות (י"ט) [בברכת המזון] (ס' כה כג) אבל בתשב"ץ (קטן) סימן (ש"ח) [רי"ד] כתב דבחול המועד אין מחזירין אותו כי אם בסעודת שחרית ושל לילה אבל אם אוכל בחצי היום סעודה אחרת אינו חוזר: ורבינו ירוחם כתב בנ"ח ח"ב (נז ע"ג) דנראה מדברי הרמב"ם (סוכה פ"ו ה"ז) ורש"י (סוכה כז. ד"ה במוי תגומא) שאע"פ שחייב לאכול בשבעת ימי החג י"ד סעודות אחת ביום ואחת בלילה יכול להשלימן בפירות.**

לשון תשב"ץ המתקן (הוא תלמיד מהר"ם מרוטנבורג) ועיקר התשובות בשם רבו מהר"ם מרוטנבורג (יד): **אם שכח ביום טוב יעלה ויבוא, מחזירין אותו בברכת המזון ובתפלה, הן ביום הן בלילה. לבד מחול המועד, שאין מחזירין אותו בברכת המזון, כי אם בתפלה. וביום טוב נמי אינו חוזר כי אם בסעודת שחרית ושל לילה, אבל אם אוכל פעם אחרת באמצע היום אינו חוזר.**

הערה נ"א (במהדורת מכון ירושלים תשע"א): **עי' בית יוסף סימן קפח שגירסתו בדברי התשב"ץ כאן היא: ובחול המועד אין מחזירין אותו כי אם בסעודת שחרית ושל לילה וכו' ע"כ. ולגרסא זו דעת התשב"ץ היא שגם בחול המועד מחזירין אותו, וכתב הב"י שמשאר ראשונים לא משמע כן. וכ"כ הסמ"ג עין כז, והכל בו סימן כה. ועי' גם לקמן בהגה שאין חיוב אכילת פת בחוה"מ. ועי' בהגר"א (ס) סק"י מש"כ בזה.**

עכ"פ למעשה זה מוכח שבחול המועד אין מחזירין אם שכחו יעלה ויבוא בברכת המזון, ואינו בכלל יו"ט וכמו שכתב הריטב"א כדבר פשוט ע"כ ההג"ה).

וברמב"ם מפורש שחוה"מ לא נקרא יו"ט, (הלכות יום טוב פרק א הלכה א): **ששת ימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה שהן ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות וביום חג השבועות ובאחד לחדש השביעי הן**



ויש פסוק מפורש בתורה שיו"ט נקרא שבתון ולא חוה"מ.  
ע"י (ויקרא פרק כג לט): **אֲךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי  
בְּאַסְפֹּכֶם אֶת תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ תַּחֲגֹגוּ אֶת חַג ה' שְׁבַעַת יָמִים  
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן.** ומדויק מזה  
שיו"ט נקרא שבתון וחוה"מ לא נקרא שבתון.

וכן מבואר בגמרא שיו"ט נקרא שבת שמצאנו בתורה  
ממחרת השבת, ויקרא (פרק כג יא) **וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי ה'  
לְרִצְוָנְכֶם מִמַּחֲרֵת הַשַּׁבָּת וְנִיפְנוּ הַכֹּהֵן.** (מנחות 77 סה עמוד 3)  
**ממחרת השבת - מחרת י"ט.**

וממילא אף אם ס"ל שמלאכת חוה"מ מן התורה אבל לא  
נקרא שבתון וממילא לא נקרא אות.

וכן במן כתוב שבת לא יהיה בו, וע' ברי"ף (פ' ערבי פסחים)  
שגם ביו"ט לא נפל מן, ומחויב בלחם משנה מפני שנקרא  
שבת. ומקורו במכילתא דרבי ישמעאל (בשלה מסכתא דויסע פרשה  
7) על הפסוק (שמות פרק טו כו) **שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ וּבַיּוֹם  
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בוֹ, שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ, ר'  
יהושע אומר למדנו שאין יורד בשבת, ביום טוב מניין?  
ת"ל שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בוֹ.** ובחוה"מ ירד מן, וממילא אין דין  
לחם משנה בחוה"מ, והיינו משום שלא נקרא שבת (ראיה  
זו נתעוררתי ע"י המשכנות יעקב (ס' לח).

ואף שחוה"מ נקרא מקרא קודש, ע"י חגיגה (77 יח עמוד 4):  
**מה לראש חדש שאין קרוי מקרא קדש, תאמר בחולו של  
מועד שקרוי מקרא קדש, הואיל וקרוי מקרא קדש - דין  
הוא שאסור בעשיית מלאכה.**

ואף שלכאורה מתמעט חוה"מ מלהיות מקרא קדש מן  
הפסוק מעין זה, (שמות פרק יב טז) **וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ  
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא  
יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לִבְדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם.**  
מ"מ בענין מקרא קדש יש עוד פסוק שמרבה חוה"מ  
למקרא קדש, ויקרא (פרק כג) **דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ  
אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם  
מוֹעֲדֵי.** וא"כ מה שנאמר לענין פסח שרק יום ראשון  
ושביעי נקראים מקרא קודש, זה תוספת מקרא קדש,  
אבל עיקר של מקרא קודש גם חוה"מ בכלל, משא"כ  
לענין שבתון לא מצאנו בשום מקום שחוה"מ נקרא  
שבתון.

וכן הרמב"ם כתב מפורש שרק יו"ט נקרא שבתון ובכלל  
שבתות ה' וחוה"מ לא נקרא שבתון.

ה' יו"ט (פ"א הלכה 3): **כל השבת ממלאכת עבודה באחד**

מהן הרי קיים מצות עשה שהרי נאמר בהן (ויקרא כ"ג)  
**שבתון כלומר שבות, וכל העושה באחד מהן מלאכה  
שאינה לצורך אכילה כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא  
באלו הרי בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר  
(ויקרא כ"ג) כל מלאכת עבודה לא תעשו, (שמות כ"ג) כל מלאכה  
לא יעשה בהם, ואם עשה בעדים והתראה לוקה מן  
התורה.**

רמב"ם (הלכות שבת פרק כט הלכה יח): **כשם שמקדשין בלילי  
שבת ומבדילין במוצאי שבת כך מקדשין בלילי ימים  
טובים ומבדילין במוצאיהן ובמוצאי יום הכפורים שכולם  
שבתות ה' הן.** והרי ידוע שחוה"מ אינו בקידוש וזה  
משום שלא נקרא שבתון.

ואילו חוה"מ מפורש ברמב"ם שאינו נקרא שבתון, (הלכות  
יום טוב פרק 2 הלכה 4): **חולו של מועד אף על פי שלא נאמר בו  
שבתון הואיל ונקרא (ויקרא כג, ל"ז) מקרא קדש והרי הוא זמן  
חגיגה במקדש אסור בעשיית מלאכה כדי שלא יהיה  
כשאר ימי החול שאין בהן קדושה כלל, והעושה בו  
מלאכה האסורה מכין אותו מכת מרדות מפני שאיסורו ב  
מדברי סופרים.**

ורואים מכאן שחוה"מ לא נקרא שבתון, וא"כ מה שנאמר  
בתורה אך את שבתותי תשמורו כי אות היא, זה כולל רק  
שבת ויו"ט ולא חוה"מ, וממילא חוה"מ אינו אות,  
וממילא מחויב בתפילין, ובכסף משנה יש בו סתירה  
בדעת הרמב"ם בחיוב תפילין בחוה"מ ע' לקמן, אולם  
הדבר מפורש וברור שהרמב"ם מחייב תפילין בחוה"מ.

והראשונים שכתבו משום חוה"מ חייב בסוכה ומצה, (ע'  
תוס' מו"ק י"ט ע"א) קשה מאוד שלא מצאנו בשום מקום  
בתורה שמצה וסוכה נקראים אות, וכ"כ מפורש בגמרא  
שבת (קל"ז ע"א) שלא מצאנו לשון אות בתורה אלא בשבת  
מילה ותפילין.

שו"ר כמעט כל הראיות האלו במשכנות יעקב (ס' ל"ח),  
ואחר שהביא כל הראיות האלו האריך עוד, עכ"פ ברור  
שדעתו שיש ראיות ברורות מן הש"ס בבלי וירושלמי  
שחוה"מ חייב בתפילין.

## בביאור דברי הרא"ש בענין מקרא קודש לגבי חוה"מ

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות הלכות תפילין ס' ט"ז): **ושבתות וי"ט**

וביאור הענין שגם למ"ד שלמדים מימים ימימה, אין עדיין יודעים מה למעט ומה לא, רק שיש ימים שלא מניחים תפילין, ועל זה בא פסוק השני של לאות שלמדים שכל יום שנקרא אות פטור מתפילין וזה כולל לשון שבתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם, היינו כל מה שנקרא שבתון וממילא מתמעט חוה"מ, וזה גם לדעת ריה"ג שלומד מימים ימימה, ואילו לדעת ר"ע שימים ימימה מדבר בפסח ולא בתפילין ס"ל שמספיק מה שנקרא אות שפטור מתפילין, ועכ"פ למדים מן הירושלמי, שלשון ימים ימימה לא מחייב למעט אלא מכח פסוק השני של אות ושם הוזכר שבתותי, שמזה לא מתמעט חוה"מ.

ועכ"פ מסקנת הרא"ש שחוה"מ חייב בתפילין.

ואני בא להטעים ולחזק ראייה זו מלשון הברייתא שהזכיר שבתות ויו"ט, שהוזכר לענין פטור מתפילין, שזה ראייה חזקה שבחול המועד נוהג תפילין, דיש להקשות קושיה חזקה, איך יתכן שבכל הש"ס לא מבואר מה דין של תפילין בחוה"מ, הרי זה מעשים בכל יום שכל כלל ישראל צריך לדעת זה, שאחד עשר יום בשנה יש חול המועד, ולא יודעים אם מניחים תפילין או לא, היעלה על הדעת שהש"ס סומך על זה שישתכלו בזוהר, הרי דבר זה הפלא ופלא.

ובשלמא אם הש"ס סובר שחוה"מ מחויב בתפילין, אז זה מה שכתוב בגמרא פרט לשבתות וימים טובים, וסתם יו"ט בכל הש"ס לא כלול חוה"מ, וממילא נשמע שחוה"מ חייב, ולא הוצרך הגמרא לפרש משום שזה באמת פירוש גמור, אולם אם אתה אומר שפטור, וא"כ אתה צריך להכניס שחוה"מ כלול בלשון יו"ט, דבר שלא מצאנו בכל הש"ס, או שצריך להבין מסברה שזה אות, גם זה לא מובן כלל מאליו, כי באיזה מקום בתורה כתוב שחוה"מ נקרא אות, ובשלמה יו"ט שפטור הרי זה כתוב בברייתא מפורש שפטור, אבל חוה"מ לא כתוב, ואיך יתכן שהגמרא מתעלמת מזה ולא טורח עצמה להסביר, אלא ודאי שזה פשוט בגמרא שחייב וזה נלמד מדברים מפורשים בברייתא שנתמעט רק שבת ויו"ט.

ונראה פשוט שזה גם דעת הרי"ף שהביא סתמא של הברייתא, (מנחות הלכות תפילין דף ח עמוד ב): **תניא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי ר' יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר לא נאמרה חוקה זאת אלא**

**נפקא ליה מן והיה לך לאות וכן פסק רב אשי דלילה זמן תפילין הוא ולרבי יוסי הגלילי דדריש מימים ולא כל ימים פרט לשבתות ויו"ט לדידה ודאי חול המועד בכלל יו"ט כיון שקרוי מקרא קודש. אבל לר"ע דנפקא ליה שבתות ויו"ט מוהיה לך לאות אין זה בכלל כדפרישית לעיל. וגם מה שכתב הגאון שסומא פטור מהתפילין הוא ליתא. דוראיתם אותו בציצית הוא דכתיב ויש שמניחין תפילין בחוה"מ בלא ברכה והמברך לא הפסיד.**

הנה מסקנת הרא"ש שחוה"מ חייב בתפילין, אולם כתב זה רק בשיטת ר"ע שלמדים מ"אות" אבל לדעת ריה"ג שלומד מימים ימימה באמת כתב שחוה"מ חייב בתפילין, ולפי דבריו, מה שלשון הברייתא ששבת ויו"ט אינו זמן תפילין, לא מחייב מה הדין בחוה"מ ורק מה שמחייב להכריע הוא סיבת הפטור, שאם סיבת הפטור מימים ימימה אז חוה"מ פטור ואם סיבת הפטור מ"אות" אז חוה"מ חייב.

אולם קטע זה בדברי הרא"ש צע"ג מכמה טעמים, אחד, איך אפשר לומר שאותו לשון שהזכיר ריה"ג שבתות ויו"ט וכמו כן הזכיר ר"ע שבתות וימים טובים ושניהם לא נתכוונו לדבר אחד.

שנית, איך כתוב בגמרא שלמ"ד שלמדים מימים ימימה, שההגבלה תלוי במקרא קדש, הרי יש כמה דרגות בימים מיוחדים, וזה שבת ויום כיפור שחייבים במוסף ונקראים שבת שבתון ומקרא קדש, פחות מזה יו"ט שחייב בקרבן מוסף ונקרא שבתון ומקרא קודש אבל לא שבת שבתון, פחות מזה חוה"מ שחייב בקרבן מוסף ונקרא מקרא קודש אבל לא שבתון, פחות מזה ראש חודש שחייב בקרבן מוסף אבל לא נקרא מקרא קדש ולא שבתון, ובברייתא לא כתוב שום רמז באיזה דרגא ממעטים, וא"כ מכיון שהברייתא לא פירט איזה דרגא שהוזכר בתורה ממעטים, והרי זה כל אחד יודע שר"ח לא מתמעט א"כ אולי גם חוה"מ לא נתמעט, וא"כ צריך לסמוך על מה שהברייתא פירט היינו שבת ויו"ט ולא מעבר לכך, וממילא גם לדיעה זו חוה"מ חייב בתפילין.

שלישית, בירושלמי מפורש, שגם לדעה זו שממעטים מימים ימימה צריך גם הפסוק של אות, (מסכת עירובין פרק י): **אית דבעי נישמעיינה מן הדא והיו לך לאות מי שצריכין אות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות. ולא כבר כתיב מימים ימימה. לית לך אלא כיי דאמר רבי יוחנן כל מילה דלא מחוורא מסמכין ליה מן אתרין סגין.**

והציצית דכתיב וראיתם אותו פרט לסומא ע"כ. ואין נ"ל לסמוך על האי פיסקא משום דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ואיהו מוקי ושמרת את החקה בחוקת הפסח. ושבתות וי"ט נפקא ליה מן והיה לך לאות וכן פסק רב אשי דלילה זמן תפילין הוא ולרבי יוסי הגלילי דדריש מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וי"ט לדידה ודאי חול המועד בכלל י"ט כיון שקרוי מקרא קודש. אבל לר"ע דנפקא ליה שבתות וי"ט מוהיה לך לאות אין זה בכלל כדפרישית לעיל. וגם מה שכתב הגאון שסומא פטור מהתפילין הוא ליתא. דוראיתם אותו בציצית הוא דכתיב ויש שמניחין תפילין בחוה"מ בלא ברכה והמברך לא הפסיד.

ספר מצוות גדול (עשין סימן כז): אבל בירושלמי (מ"ק דף יב, ב) משמע שמניחין אותן, דקאמר ההוא גברא דאבד תפיליו אתא לקמיה דרב חננאל שדריה לקמיה דרבה בר בר חנה אמר ליה לספרא זיל הב ליה תפילך ואת כתוב לך אחריני דתנן כותב אדם תפילין לעצמו לאחרים לא אתא לקמיה דרב אמר ליה לספרא זיל כתוב ליה להדיא, מתניתין פליגא עליה דרב [דאמר] כותב אדם תפילין לעצמו [לעצמו אין אבל] לאחרים לא, [רב] פתר ליה בכותב להניח, פירוש רב מפרש המשנה להניח עד לאחר המועד אבל לצורך המועד יכול לכתוב אף לאחרים (מנחות ס"ט ת"ה ילאו ע"ס). וכן פסקו רבינו שמשון ב"ר אברהם ורבינו [ברוך ב"ר יצחק (בס"ה ס"ט)]. ואות פסח וסוכות הוא מעשיית מלאכה ובחול המועד מותר מן התורה.

הלכות קטנות למרדכי (הלכות תפילין רמז תתקס"ט): ועוד ראייה מן הירושלמי דמ"ק חד בר נש אוביד ליה תפיליו בחולא דמועדא אתא לגביה דרב (חננאל) שלחיה לרבה בר בר חנה אמר ליה זיל כתוב ליה (והב) [או הב] ליה דידך וקאמר מתני' פליגא עליה דרב כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו הא לאחר לא פתר ליה בכותב להניח פירוש לאחר המועד ויש לדחות דאליבא דר' יהודה דאית ליה ר"פ המוצא שבת זמן תפילין והכי אית ליה לר' מאיר ומיהו אינו נראה דא"כ צריך לומר דהלכה שבת זמן תפילין ואיך יתכן לומר דרב יסבור דלא ככולהו אמוראי דהכא דס"ל שבת וי"ט לאו ז"ת ובפ' השולח אמרינן עבד שהניח תפילין לפני רבו יצא לחירות וא"כ ה"ה אשה דגמר לה לה דפטור וסתם משנה פרק מי שמתו נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ותפילין [וא"כ ע"כ שבת וי"ט לאו זמן תפילין והוה מ"ע שהזמן גרמא ולכך נשים פטורות] הלכך נראה ראייה גמורה מן הירושלמי דחול המועד חייב בתפילין ר"י ובסמ"ק וכן בס"ה פי' דיש להניח בלא

לענין פסח בלבד דקסבר רבי עקיבא לילה זמן תפילין אבל שבתות וימים טובים לאו זמן תפילין ונפקא ליה מהאי קרא דתניא רבי עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים ת"ל והיה לאות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות דכתיב כי אות היא ביני (ובין בני ישראל) [וביניכם].

הנה סתם ומשמע שרק שבת וי"ט מתמעטים ולא חוה"מ, וכן הביא הפסוק שכתוב שם שבתותי, וזה לא ממעט חוה"מ.

## מערכה שניה, ראייה מן הירושלמי שחוה"מ חייב בתפילין

תלמוד ירושלמי (מסכת מועד קטן פ"ג הלכה ז): חד בר נש אובד תפיליו במועדא אתא לגבי ר' חננאל ושלחיה לגבי ר' אבא בר נתן א"ל הב לי תפילך וזיל כתוב לך א"ל רב איזיל כתוב ליה. מתניתא פליגא על רב כותב הוא אדם תפילין ומזוזת לעצמו הא לאחר לא, פתר לה בכותב להניח. וטוה על יריכו תכלת לציצתו. רב יהודה בשם שמואל ר' אבהו בשם ר"י טוה ואפילו בפלך. רב אמר טוה בפלך בין לו בין לאחר. מתניתא פליגא על רב וטוה על יריכו תכלת לציצתו הא לאחר לא פתר לה בטוה להניח.

הלכות קטנות לרא"ש (הלכות תפילין הל' ט"ז) כשמביא ראייה שחול המועד מחויב בתפילין ועוד ראייה מירושלמי דפ' בתרא דמועד קטן חד גברא אבד תפילין אתא לקמיה דרב חננאל שלח לקמיה דרבה בר בר חנא א"ל הב לי תפילך וזיל כתוב לך. א"ל רב זיל כתוב ליה פי' בלא הערמה. מתני' פליגא על רב כותב אדם תפילין לעצמו הא לאחר לא. פתר לה הכותב פי' להניחם עד לאחר המועד לעצמו כותב במועד כדי שיהיו מזומנים לו להניחן לאחר המועד מיד אבל לאחרים לא. אבל להניחן במועד אף לאחר שרי ואין לדחות ולומר דרב סבר דשבת זמן תפילין הוא. דהא כולי אמוראי סברי דשבת לאו זמן תפילין הוא. הילכך מסתבר לפרש גמרא דידן דלא פליג אירושלמי ונפרש י"ט דומיא דשבתות דאות שלהם היא שמירת שבת מעשיית מלאכה. ובספר העיתים של הרב הברצלוני ז"ל ראיתי כתוב ובפיסקא לגאון הלכה אסור להניח תפילין בשבתות וי"ט דכתיב ושמרת את החקה הזאת ואסור להניח תפילין בחול המועד. וסומא פטור מן התפילין

## דברי הגר"א

מקודם הביא דברי זוהר חדש לפרש הדיעה שפטור מתפילין, ביאור הגר"א (אורח חיים סימן לא), כשבא להסביר השיטה שחובה פטור מתפילין, ומסביר למה נקרא אות: **בחול המועד כו' ר"ל במצה וסוכה וכ"כ בהלכות גדולות וספר העתים בשם הגאון וכ"ה בז"ח (=זוהר חדש) נ"א ג'.**

הנה נכון שכך מסבירים כמה ראשונים שהאות היא סוכה ומצה אבל אין שום מקום בתורה שמצה וסוכה נקראים אות, וכן הוא בגמרא (שבת קל"ג). שרק מילה שבת ותפילין נקראים אות.

ביאור הגר"א (ס"ט), כשבא לדחות הראיה מן הירושלמי שהביא הראשונים שחובה"מ זמן תפילין: **ומירושלמי שהביאו תוס' במ"ק שם ושם אין ראיה כלל דשם אליבא דמ"ד שבת זמן תפילין כדקאמר שם מתניתין פליג' עלה דרב כותב אדם תפילין כו' לעצמו ופריק שם מתניתין אליביה דרב ומתניתין רבי יהודה היא דקאמר כותב כו' דס"ל שבת ויו"ט ז"ת (=זמן תפילין) הן וע' נ"י שם בסוגיא דשם ואין לדעה זו עיקר כלל.**

ולא הבנתי דחיה זו, הרי הראייה היא מדברי רב שהתיר הלכה למעשה לכתוב בשביל אחרים להניח בחובה"מ, והרי כתב הרא"ש שכל האמוראים (במנחות ל"ו ע"ג) ס"ל דשבת לאו זמן תפילין, ולא מסתבר שרב חולק בזה.

(וכן במשנה (ברכות כ ע"א) שנשים פטורים מתפילין ושואל הגמרא פשיטא, אלמא שזה פשוט ששבת לאו זמן תפילין, וכן הוא בגמרא (קידושין דף לז עמוד א'): **ומצות עשה שהזמן גרמא - נשים פטורות. מנלן? גמר מתפילין, מה תפילין - נשים פטורות, אף כל מצות עשה שהזמן גרמא - נשים פטורות**; וכן הוא בירושלמי (קידושין פרק א' הלכה ז'): **אי זו היא מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ושופר ולולב ותפילין אי זו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן ומעקה וציצית ר"ש פוטר הנשים מן הציצית שהיא מ"ע שהזמן גרמא).**

ולא איירי בירושלמי לתרץ המשנה אליבא דרבי יהודה שס"ל דשבת זמן תפילין אלא לתרץ דברי רב שהתיר למעשה לכתוב תפילין בשביל להניח בחול המועד, ובזה הרי רב מסתמא ס"ל ככל האמוראים ששבת לאו זמן תפילין, וכן רבה בר בר חנה שג"כ התיר ע"י הערמה וזה היה אותו מעשה שהתירו כדי להניח בחובה"מ, ובכל זאת התיר לכתוב בשביל להניח בחול המועד לצורך אחרים,

**ברכה ומיהו מהר"ם היה מברך עליהם מההיא דירושלמי שהבאתי מצאתי.**

## ארבע הדחיות

וראיתי ארבע דחיות לראיה זו מן הירושלמי, אחד מן הב"י, אחד מן הגר"א, אחד מן המאירי, ואחד מן האבני נזר, ולא הבנתי שום דחיה.

## דברי הבית יוסף

והיינו משום שהב"י מצא כתוב בזוהר (חלק, שיר השירים) שחול המועד פטור מתפילין, ועל כן רצו לדחות הראיה מן הירושלמי (וכנראה שאילו לא היו מוצאים דחיה מן הירושלמי, והיו מסכימים שבירושלמי כתוב שחובה"מ חייב בתפילין, לא היו משנים את ההלכה לומר שחובה"מ פטור מתפילין בעקבות הזוהר, כי זה הכלל שמחלוקת זוהר וירושלמי הלכה כהירושלמי שהוא יותר מוסמך והוא בתרא אלא משום שטוענים שמצאו דחיה לראיה מן הירושלמי ע"כ פסקו הלכה כמו הזוהר וזה גם נראה טענת הגר"א, ואילו הראיה מן הבבלי כלל לא הביאו).

הנה קטע מן הזוהר והב"י הביאו יותר באריכות, זוהר (חלק, כרך ב, מגילת שיר השירים דף ח עמוד ב): **וע"ד חולו של מועד איהו לענין עבידתא כגוונא דיי"ט ואצטריך חדזה כגוונא דיליה. ובגין כך באלין יומין דאינין תפילין דמארי עלמא אסור לאנחא שאר תפילין דהא אלן יומין דאינון תפילין עילאין שריין על רישיהון דישראל (ס"א קדישין).**

דחית הבית יוסף הראיה מן הירושלמי (אורח סימן תקמ"ה): **כתב סמ"ג (לאזין ע"ה כח ע"ג) אסור לכתוב במועד ספרים תפילין ומזוזות אבל כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ובירושלמי (פ"ג ה"ד) מפרש רב במה דברים אמורים להניח פירוש להניחם אחר המועד אבל להניחם במועד אפילו להניחם לאחרים יכול לכתבן עכ"ל. ולדברי האומרים דאסור להניח תפילין בחול המועד יפרשו הירושלמי דהכי קאמר במה דברים אמורים להניח כלומר להניח בקרן זוית כדי למכרם אבל אם אין לו או לחבירו תפילין וצריך להם כדי להניחם במוצאי יום טוב יכול לכתבן.**

ולא הבנתי כלל מה שאמר שכוונת הירושלמי להניח בקרן זית היינו למוכרן לאחר המועד, הרי הוא מדבר כאן בביאור המשנה שכותב לעצמן היינו שמותר לכתוב לצורך עצמן ולא לצורך אחרים וא"כ זה לא למוכרן.



וא"כ מוכרח שחובה"מ זמן תפילין אפילו לפי הדעות ששבת לאו זמן תפילין.

שו"ר שכל מה שהקשינו כאן על ביאור הגר"א, מקשה גם הקרן אורה, והוא הוסיף להקשות עוד קושיות חזקות על כל אלו שס"ל שבח"מ לאו זמן תפילין מכח הסוגיה דמו"ק ומקשה על הגר"א ועל הב"י, ומסיק למעשה שחובה"מ זמן תפילין, והוא מוכיח זה גם מן הבבלי ובודאי מן הירושלמי (והוא מצטרף לאחיו הגאון בעל משכנות יעקב (ס' ל"ח) שמסיק שיש ראיות ברורות מן הבבלי והירושלמי שחובה"מ זמן תפילין).

קרן אורה (מסכת מועד קטן דף יט עמוד א): **והנה יפלא בעיני על מאור עיני הגולה הגר"א ז"ל בשולחן ערוך** (אור"ח סימן ל"א סע"ב) **שכתב דאין לדיעה זו דחול המועד זמן תפילין עיקר כלל ע"ש, ואני בעיני אומר כי אדרבה דעה זו דלאו זמן תפילין אינה מתיישבת כלל לפי סוגיא דשמעתין.**

ועוד שם: **ועתה נבא אל ד' הירושלמי (פ"ג ה"ד) שהביאו התוס' ז"ל, חד בר נש אביד תפיליו, ואמר לו רבה בב"ח לעשות על ידי הערמה, ורב הורה לרב חננאל לכתוב ליה להדיא בלא הערמה, ופריך עליה ממתני' דכותב לעצמו אין אבל לאחר לא, ומשני רב פתר לה בכותב להניח, ופירשו בו כל הראשונים דלעצמו שרי אפילו להניח לאחר המועד כדי שיהיה מזומנים לו לאחר המועד מיד, וכבר כתבתי לעיל דקשה להתיר בשביל אחר המועד, כיון שיש לו תפילין ואין צריך להם עתה, מוכח מהאי עובדא נמי דלצורך המועד מותר אפילו לאחר, ושמע מינה דזמן תפילין הוא, וכתב הגר"א ז"ל (אור"ח סימן ל"א סע"ב) **לדחות גם זה, דהירושלמי קאי אליבא דר' יהודה דאמר כותב אדם לעצמו, ור"י לטעמיה דשבת זמן תפילין.****

**וכבר כתבתי ע"ז בחידושי צעקובין פ' המנחה תפילין דלשיטת הירושלמי שם אינו מוכרח לומר דר' יהודה סבירא ליה דשבת זמן תפילין, ובלאו הכי גם כן לאו דיחוי הוא, דלפי זה צ"ל דרב ורבה בב"ח נמי הכי סבירא ליה דשבת זמן תפילין, והוא דלא כהלכתא.**

#### דחיית האבני נזר

שו"ר באבני נזר שדוחה ראית מן הירושלמי, שרש"י מפרש כוונת הירושלמי להניח, היינו לקיים מצוות תפילין ולא לענין פרנסה, (כנראה שלשון להניח היינו מצוות תפילין שמברכין להניח תפילין) ואז מותר גם לאחרים והיינו שכוונת הירושלמי היא שמקודם חשב שרק לעצמו

מותר, ולא לאחרים, ועל כן הקשה על רב שהתיר גם לאחרים, ועל זה מתרץ "להניח" היינו שגם לאחרים מותר אם זה כדי לקיים המצווה, וא"כ לשון להניח לא מדבר כלל על שזה לאחר זמן, ולא אומר הירושלמי שיש שני דינים אחד למועד ואחד לאחר מועד אלא כוונת הירושלמי שהמשנה שמדבר לעצמו היינו גם לאחרים אם זה כדי לקיים המצווה ולא נאסר רק כשזה למכור וא"כ ניתן לומר שבין כך הכל לאחר זמן רק חידש הירושלמי שכוונת המשנה היא שגם לאחרים מותר כשזה לקיים המצווה.

שו"ת אבני נזר (אור"ח סימן כ ס"ק טז): **ע"כ נראה ברור דרש"י הוציא פירוש מירושלמי דמשני רב פתר לה בכותב להניח. פי' דלהניח היינו לעצמו ולא מיעט ר' יהודה אלא בכותב למכור כפרש"י. אבל כל שכותב להניח התפילין לקיים המצווה היינו לעצמו (הכוונה שגם לאחרים אם להניח התפילין זה בכלל לשון המשנה לעצמו). ועל כן הקשה שפיר דתחילה הוה סבר דלאחרים לעולם אסור אפילו כוונתו רק לקיים המצווה להניח. ומשני כפרש"י דלהניח לעולם מותר. ואם כן אין רא' מירושלמי כלל דחול המועד זמן תפילין.**

אולם לא הבנתי כלל, דאיך אפשר לומר שלשון להניח הוא לקיים מצות תפילין, והרי אותו לשון של הירושלמי משתמש גם לענין ציצית שהמשנה מדבר להניח, ואיך מצאנו לשון להניח לענין מצוות ציצית, הרי נוסח הברכה היא "להתעטף בציצית", אלא ודאי שלשון להניח היינו לאחר זמן, וזה שייך גם לענין ציצית, וממילא פירוש הירושלמי שרב התיר לחול המועד ושם התירו גם לאחרים ובמשנה שהתיר רק לעצמו איירי לאחר המועד.

וכעת ראיתי במאירי (מ"ק י"ט ע"א) שכתב שאין ראיה מן הירושלמי שמותר להניח תפילין בחובה"מ משום שהירושלמי מדבר על ציצית רק רוצים לדמות גם לתפילין, ולא הבנתי כלל, הרי הירושלמי מדבר מפורש לענין תפילין, וכבר נתקשו במהדיר בזה.

ולכאורה אם יש מחלוקת בין הזוהר ובין הירושלמי הלכה כהירושלמי, דהירושלמי הוא בתרא כלפי הזוהר, וכ"ש במחלוקת בבלי וזוהר הלכה כהבבלי, והרי אפילו תוספתא ובבלי הלכה כהבבלי, וכל מה שהב"י פוסק הלכה כהזוהר זה משום שלפי שיטתיה אין ראיה מן הירושלמי ולא מן הבבלי אולם צע"ג שבודאי יש ראיה מן הירושלמי ובאמת גם מן הבבלי כמו שכתבנו לעיל, וזה בודאי שבבלי נגד הזוהר הלכה כהבבלי.

**דאינין תפילין דמארי עלמא אסור לאנחא שאר תפילין דהא אלין יומין דאינון תפילין עילאין שריין על רישיהון דישׂראל (ס"א קדישין).**

וכעת הב"י שפסק בגלל הזוהר שחוה"מ פטור מתפילין, ובאמת כך מסקנת הב"י (ס' תק"ל) שמלאכת חוה"מ מן התורה, וא"כ לפי כל אלו שנוהגים למעשה שלא להניח תפילין בחול המועד בגלל הזוהר א"כ מוכריחים לפסוק שמלאכת חול המועד הוא מן התורה.

וצ"ע על הגר"א (בס' ל"א) שכתב ע"פ הזוהר שחוה"מ פטור וביאר זה בגלל מצוות מצה וסוכה ואילו בזוהר מפורש הטעם משום איסור מלאכה.

וכ"כ הרשב"א בטעם שחול המועד פטור מתפילין בגלל איסור מלאכה מן התורה.

שו"ת הרשב"א (חלק א' סימן תל"ז): ולענין הנחת תפילין בחולו של מועד ששאלת מה דעתי. אני סובר שאין מניחין שגם הם אות. שהרי חולו של מועד אסור בכל מלאכה שאינה מלאכ' האבד. ומלאכה דאורייתא היא במועד דכולהו תנאי מייתו לה מקרא בחגיגה (פ"ב דף י"ח). וכן מוכיח גם כן בשילהי שמעתא דפרק קמא דעבודה זרה (דף כ"א ב'). וכן דעת רבותינו בעלי התוספות וכן דעת הראב"ד ז"ל (ע' תמים דעים ס' מ'). אף על פי שהתירו לכתוב אותם לעצמו בחולו של מועד וכן אנו נוהגין.

באמת אף אם נאמר שמלאכת חוה"מ אסור מדאורייתא עדיין אין ראיה שפטור מן התפילין, משום שכיון שאין כאן כל המלאכות אינו בכלל אות, וכן משמעות מן סוף תוס' (מו"ק י"ט), וכ"כ מפורש בתשובת הרא"ש.

שו"ת הרא"ש (כלל כג סימן ג): אבל אם צריך להניחם במועד, מותר לכתוב לעצמו, אבל לא לאחרים. אלמא, לדברי שניהם מניחין תפילין במועד; דדוקא שבת ויום טוב מיקרו אות, שאסורין בכל מלאכה וקרויין מקרא קדש. וכל שכן לרבינו תם ז"ל, שפירש שאיסור מלאכה של חול המועד בדבר שאינו אבד אינו אלא מדרבנן, דהשתא ליכא אות מדאורייתא. ומבואר שגם למ"ד שמלאכת חוה"מ מן התורה חייב בתפילין.

וכן לא מצאנו שחוה"מ נקרא שבת והרי אות בתורה נאמר רק לענין שבת כמו שנאמר אך את שבתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם ועי' לעיל במערכה ראשונה ראיה מן הבבלי באריכות בענין זה שחוה"מ לא נקרא שבת.

## ביאור הדעות שחוה"מ פטור מתפילין

הנה הסיבה ששבת לאו זמן תפילין הוא משום ששבת נקרא אות, ואין להניח אות אחר, כדאמרין מנחות (ו' ע"ב).

למ"ד שחוה"מ לאו זמן תפילין כתבו תוס' שלמ"ד שמלאכת חוה"מ אסור מן התורה מובן אבל למ"ד שמלאכת חוה"מ אסור רק מדרבנן, אז כתבו תוס' שמשום מצוות מצה וסוכה נחשב אות.

תוס' (מסכת מועד קטן דף יט עמוד א'): ולמאן דדריש (מנחות דף ל"ו): מלך לאות יצאו שבתות וימים טובים שהן בעצמן אות יש לומר לפי שאין עושין מלאכה כי אם בדבר האבד אבל קשיא למאי דפרישית לעיל (דף ב' ד"ה משקין) דמלאכה דחול המועד מדרבנן היכי ממעט להו יש לומר הואיל ואוכל מצה ויושב בסוכה אין צריך אות ואם הוא אמת דבחול המועד חייב בתפילין יש לומר הואיל ועושין מלאכה בו אין אות ומימים ימימה נמי לא ממעט אלא יום טוב דחלוק משאר ימים.

הנה אולי ניתן להבין למ"ד שמן התורה אסור בעשיית מלאכה שזה נקרא אות כמו שנאמר (שמות פרק לא יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם.

ועי' בנצ"ב (שם בהעמק דבר) שלשון רבים שבתותי בלשון רבים כלל גם יו"ט, אולי ניתן להבין שגם חוה"מ למ"ד מלאכה אסור מן התורה נקרא שבתותי, אבל מצד מצוות מצה וסוכה לא מצאנו בשום מקום בתורה שמצוות מצה וסוכה נקרא אות וצ"ע, ועי' שבת (קל"ז ע"א) שרק שבת מילה ותפילין נקראים אות.

אולם גם טענה שמלאכה אסור מן התורה צ"ע שהרי לא מצאנו בשום מקום בתורה שחוה"מ נקרא שבת וכבר הארכנו בזה במערכת הראשונה הראיות מן הבבלי.

## בדעת הזוהר שחוה"מ פטור מתפילין

הנה בזוהר מפורש הטעם שחוה"מ פטור מתפילין משום שדומה לענין עשיית מלאכה, ומשמע שס"ל שמלאכת חוה"מ אסור מן התורה, זוהר חדש (כך ב' מגילת עזרא דף ח עמוד ג): ועי' ד חולו של מועד איהו לענין עבידתא כגוונא דיי"ט ואצטריך חדוה כגוונא דיליה. ובגין כך באלין יומין

## מקור מן הבה"ג שחול המועד פטור מתפילין

מה שהביאו תוס' (מ"ק י"ט) ועוד ראשונים בשם הבה"ג ורא"ש הל' תפילין (ס' ט"ז) בשם גאון שהובא בספר העיתים, לא מצאתי זה לא בספר העיתים ולא בבה"ג המצויה בידנו, וכנראה שאין לנו כל ספר העיתים ולא כל ספרי הבה"ג.

הנה בשלמא ספר העיתים אין לנו על הלכות תפילין, אבל ספר בה"ג יש לנו על הלכות תפילין ושם כתוב רק שבשבת ויו"ט אין להניח תפילין ולא הזכיר חוה"מ. ספר הלכות גדולות (סימן כה הלכות תפילין): **תניא** (ס"ו לו ב) **רבי עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים, ת"ל** (שמות יג, טו) **והיה לאות על ידכה מי שצריך אות יצאו אילו שהן גופן אות.**

ובאמת מה שהביא הרא"ש (הל' תפילין ס' ט"ז) בשם העיתים בשם גאון, יש שם עוד כמה דברים תמוהין, ששם הביא שסומא פטור מן תפילין ומציצת משום שאין בראיה עי' לשון הרא"ש הלכות תפילין: **ובספר העיתים של הרב הברצלוני ז"ל ראיתי כתוב ובפיסקא לגאון הלכה אסור להניח תפילין בשבתות וי"ט דכתיב ושמרת את החקה הזאת ואסור להניח תפילין בחול המועד. וסומא פטור מן התפילין והציצת דכתיב וראיתם אותו פרט לסומא ע"כ.**

לכאורה הגאון שהובא ברא"ש הכוונה הבה"ג, וכן הובא בתשובת הגאונים בשם רב שמעון קיירא, כידוע שזה הבה"ג.

תשובות הגאונים (שערי תשובה סימן רסז): **לר' שמעון קיירא ז"ל סומא פטור מן התפילין ומן הציצת דכתיב וראיתם אותו פרט לסומא. ובס' קנ"ו שם הובא זה בשם רב ששנא גאון.**

וכבר הקשה הרא"ש שם שהרי תפילין אינו קשור לראיה ובאמת גם מציצת קשה שהרי קי"ל שסומא חייב בציצת.

זבחים (דף יח עמוד ב): **מיבעי ליה לכדתניא: וראיתם אותו - פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אותו? פרט לכסות לילה, ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא - שישנה בראיה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה - שאינה בראיה אצל אחרים** (וכ"כ במנחות מג.) ואולי באמת כל מה שהביא בשם הגאון לאו מר רב אשי חתים עלה.

## השתלשלות המנהג

המקור התפשטות המנהג שלא להניח תפילין בחוה"מ התחיל בתקופת מרן הבית יוסף או קצת מקודם.

כסף משנה (הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה י): **ונחלקו הפוסקים בחולו של מועד שיש מהם אומרים דבכלל י"ט הם ואין מניחין בהם תפילין וי"א שמניחין וכן נראה מדברי רבינו שכתב** בפרק י' משניות י"ט **כתב אדם תפילין לעצמו. ומנהג העולם היה להניח עד שבימי רבנן בתראי מצאו בספר הזוהר** לשיר השירים **שמי שמניח תפילין בחול המועד כמי שקוצץ בנטיעות ונמנעו מלהניחם עוד בחול המועד.**

אולם בהלכות יום טוב (פרק ז הלכה יג) כתב בדעת הרמב"ם שפטור: **ואם אין לו מה יאכל כתב וכו'.** נראה שטעמו מפני שהוא סובר שאין מניחין תפילין בחוה"מ דבכלל יום טוב הוא וא"כ אין להתיר בכתיבת תפילין יותר מבמלאכה אחרת. וכן בבית יוסף כתב שדעת הרמב"ם שפטור מתפילין עי' ב"י (או"ח סימן תקמה) **ואפשר שטעמו של הרמב"ם מפני שהוא סובר דאין מניחין תפילין בחול המועד דבכלל יום טוב הוא** (עיי' הל' תפילין פ"ד ה"י) **ואם כן אין להתיר בכתיבתן יותר מבמלאכה אחרת והרא"ש מפני שסובר שמניחין תפילין בחול המועד** (ועי' בבאר היטב ס' ל"א ס"ק ב') **שהעיר על הסתירה בב"י.**

ובגלל שלא ברור לו דעת הרמב"ם, הכריע לבסוף כדעת הזוהר, (אולם כבר הבאתי לעיל שמן הרמב"ם יוצא בבירור שחוה"מ חייב בתפילין).

אולם למעשה לא הבנתי לא טענת הב"י ולא טענת הגר"א איך דוחים הירושלמי מהלכה שמבואר מניה שיש חיוב תפילין בחוה"מ. וכן לא מה שהאבני נזר רצה לדחות, עי' לעיל באריכות.

וכן הראיה מן הבבלי חזק מאוד בלי פילפול אלא כך הסתימה של הלשון שנתמעט רק שבת ויו"ט ולא חוה"מ, וכמו שטענו הריטב"א והריא"ז, וא"כ יש לנו מחלוקת בין הזוהר להבבלי וזה פשוט שהלכה כמו הבבלי, ודברי הב"י והגר"א צע"ג וכך נתקשה בזה בקרן אורה (מ"ק י"ט ע"א) על דברי הגר"א והוכיח עוד ראיות חזקות שחוה"מ חייב בתפילין, וכן אחיו הגאון בעל משכנות יעקב (ס' ל"ח) האריך בזה להוכיח ראיות חזקות שחוה"מ זמן תפילין.

ויוצא שמנהג רוב ישראל עד זמן הבית יוסף היה להניח בחוה"מ, ע"פ דעת רוב רובם של הראשונים, רק אח"כ

משנה ברורה (סימן כה ס"ק מ"ג): **כתב הכנה"ג בכללי הפוסקים כל דבר שבעלי הקבלה והזוהר חולקין עם הגמרא והפוסקים הלך אחר הגמרא והפוסקים מיהו אם בעלי קבלה מחמירין יש להחמיר ג"כ ואם לא הוזכר בגמרא ובפוסקים אף על פי שנזכר בקבלה אין אנו יכולין לכוף לנהוג כך ודין שאין מוזכר בהיפוך בש"ס ופוסקים יש לילך אחר דברי קבלה וגם במקום שיש פלוגתא בין הפוסקים דברי קבלה יכריע.**

וכבר האריכו שני האחים הגדולים, הגאון הרב יעקב ברוכין תלמיד הגאון ר' חיים מוולוז'ין, אב"ד קרלין, בעל משכנות יעקב (ס' ל"ח), ואחיו הגאון רב יצחק, אב"ד קרלין, אחרי פטירת אחיו, בעל קרן אורה (מ"ק י"ט) באריכות גדול, שהעיקר שחובה"מ חייב בתפילין, וחלקו על הב"י והגר"א.

(ע"ע במאמר ["הרקע והמשמעות של הפסוק וברותי מכם המורדים והפושעים ביי"](#), שראוי לבטל מנהג שנהגו ע"פ הזוהר נגד הגמרא וע' מ"ג ס' ע"ה ס"ק י"ז) כשזה מביא לידי קלקול).

וכי תימא מה נעשה עם העונשים החמורים שכתוב ברשב"י בזוהר, הנה תקשה כל זה לדעת רבי מאיר ורבי יהודה שכולם סוברים שגם שבת ויו"ט זמן תפילין, כדאיתא בעירובין (ט' ע"ג), מה עושים הם עם העונשים החמורים שהזכיר רשב"י, אלא הם לא סוברים הדין של רשב"י וממילא לא מפחדים מן העונשים, ואף דלא קיי"ל לענין שבת ויו"ט כך, מכיון שכל האמוראים ס"ל ששבת לאו זמן תפילין, מ"מ לענין חובה"מ קיי"ל כהברייתא שהובאו בגמרא (מנחות לו ע"ג) שרק שבת ויו"ט מתמעטים ולא חובה"מ, ולא ס"ל כדעת רשב"י.

ויוכל להניח בלי ברכה ולעשות תנאי, שאם יש חיוב, זה יהא לשם מצוה ואם לא מחוייבים, זה לא יהא לשם מצוה, ואז לכ"ע אין בו איסור, וכ"כ הריטב"א המובא לעיל שאף שפסק שחייב מ"מ אמר להניח בלא ברכה ולעשות תנאי וכ"כ במ"ב.

משנה ברורה (סימן לא ס"ק ח): **והאחרונים הסכימו לדעת הט"ז דיותר טוב להניח בלי ברכה, כי הברכות אינן מעכבות, וספק ברכות להקל. ובפרט שהגר"א ז"ל כתב שאין לדעת הי"א עיקר בש"ס ועכ"פ לענין ברכה בודאי יש להחמיר (הכוונה להחמיר היינו שלא לברך, ולהקל היינו לברך שזה נוסח הרגיל במ"ב ששלא לברך נקרא להחמיר ולא כלשון שהזכיר כאן מקודם, ע"פ הכלל שספק ברכות להקל היינו שלא לברך). גם קודם ההנחה**

שינו המנהג בגלל הזוהר ורק הרמ"א המשיך המנהג להניח ולא שינה בגלל הזוהר, והחסידים בחו"ל (תלמידי הבעש"ט) שהנהיגו נוסח ספרד, הנהיגו שלא להניח תפילין בחובה"מ, וכן בליטא חלקם הנהיגו ע"פ הגר"א, (המנהג בליטא, מן המ"ב נשמע שהוא הניח תפילין בלי ברכה, ובערוך השולחן (ס' ל"א) כתב שלאט לאט התחילו שלא להניח וכ"כ במשכנות יעקב (ס' לח), רק המשכ"י צועק על זה וכתב שצריך לעשות כמו מקודם להניח בחובה"מ). ואצל אשכנזים בחו"ל בארץ גרמניה והגלילות הניחו תפילין, וכעת כל מי שממשיך המנהג הזה, המשיכו להניח כל זמן שהיו בחו"ל.

ובא"י הנהיגו כמעט כל האשכנזים ע"פ הגר"א שלא להניח, אפילו יוצאי גרמניה, כמו שנוהגים הרבה מנהגים ע"פ הגר"א מפני שהיו תלמידיו תחילת המתיישבים, כמו נשיאת כפיים בכל יום וברכת שהחיינו במילה. וכן הספרדים לא מניחים ע"פ פסק מרן. וכן החסידים לא מניחים, כמו שגם בחו"ל לא הניחו, וא"כ כמעט לא נשאר קהילה כאן בא"י שמניחים תפילין בחובה"מ. (אולם שמעתי שהרב שמואל טל שליט"א ביד בנימין הנהיג להניח תפילין בחובה"מ ע"פ בירור מקורי בהלכה).

וכן יש מנהג בצאנז בחו"ל שהבחורים עד הנישואין מניחים תפילין בחובה"מ בצנעה, ע' שו"ת דברי יציב (חלק אורח חיים סימן י ב): **ולזה אמר א"ז מצאנו זי"ע שהבחורים יניחו תפילין בחובה"מ, שעדיין אינם בעלי דעת רחבה שיהיה שיך אצלם בחי' אכילה לש"ש ואכילת מצה בחובה"מ לא הוי אות אצלם ודו"ק.** וכן כתב שם עוד טעם משום שהבחורים לא לובשים טלית גדול, וממילא אין עול מלכות שמים עליהם ולכן צריכים להניח תפילין, וכמובן שכל החילוקים אלו בין בחורים לנשואים, אינם חילוקים המבוססים ע"פ דרך הפשט, ורק אדמו"ר יכול להנהיג הנהגה כזו.

קעת שמעתי שהגאון ר' אלעזר מ"מ שך זצ"ל רצה להנהיג להניח תפילין בחובה"מ, ולא הצליח.

## מה שנראה להלכה

נראה להלכה שבין בבבלי ובין בירושלמי מבואר שחובה"מ חייב בתפילין, ורק בזוהר פוטר וגם אוסר. ויש כלל שמחלוקת זוהר והבבלי וכ"ש בבלי וירושלמי נגד הזוהר הלכה כמו הגמרא ולא כמו הזוהר, וזה דלא כהב"י והגר"א.



בכלל מעיד עדות שקר, מכיון שעושה כן בגלל שהציבור סומך על גדולי פוסקים שאין תפילין בחוה"מ, ואין להתקוטט עם הציבור. ואולי יותר טוב לקרות קריאת שמע בביתו לפני התפילה עם תפילין לצאת חובת ק"ש.

(ואינו דומה לתכלת "ארגמון קהה קוצים" שהארכנו במ"א שיש ללכת בפרהסיא, עי' מאמר [ויגבה לבו בדרכי ה'](#), ששם אין שום ביסוס למתנגדי תכלת רק שלא רוצים דברים חדשים או שכותבים דברים שאין בהם ממש, ולא ראיתי כעת מן המחברים ממתנגדי תכלת שכותבים דברים שיש בהם סמך של ממש, ועל זה נאמר שלא יתבייש מן המלעיגים. ושם זה דומה למנהג שביטלו לגמרי מצוות תפילין, שכתוב בתשובת הגאונים ועמנואל ס' קס"א) שיש להניח תפילין בפרהסיא).

ומי שיכול לארגן מנין מיוחד בחוה"מ שמניחים תפילין, תבוא עליו ברכה.

יחשוב בדעתו אם אני מחוייב אני מניחן לשם מצוה ואם לאו אין אני מניחן לשם מצוה ובה יצא ידי כו"ע דאף להסוברים דחוה"מ אינו זמן תפילין אינו עובר על כל תוסף כיון שאינו מכיון בהנחתם לשם מצוה ודאי וכ"ש שאין לחוש בזה לאיסור זלזול של אות חוה"מ דזה ג"כ אינו אלא במתכוין לשם מצוה כנ"ל. ותפילין דר"ת אין להניחם בחוה"מ [פמ"ג]. עוד כתבו האחרונים [והובאו בלח"ה ע"ש] דאין נכון שבהכ"נ אחת קצתם יניחו תפילין וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו. ומי שאין מניח תפילין בחוה"מ שמתפלל בבה"מ שמניחין תפילין יש לו ג"כ להניחן ובלי ברכה וצבור שנהגו להניח תפילין אין להם לשנות מנהגם.

הנה בודאי הלכה למעשה אין להניח תפילין בפרהסיא בחוה"מ במקום שלא נהגו כן, מפני המחלוקת ומפני לא תתגודדו אלא רק בצנעה בתוך ביתו, ויכול ללכת לבית כנסת לקרות קריאת שמע ולהתפלל בלי תפילין, ואינו

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, ט' אלול תשע"ד.

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)

# האם אנו באתחלתא דגאולה,

## ואם כן, מתי זה התחיל

וביאור ענין של יד חזקה וזרוע נטויה וחמה שפוכה מבואר ביותר אריכות ביחזקאל בהמשך (פרק כ):

(לג) חי אני נאם א-דני יקוק אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוד עליכם:

(לד) והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצתם בם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה:

(לה) והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים:

(לו) כֹּאשֶׁר נִשְׁפָּטִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבָּר אֲרֹץ מִצְרַיִם כִּי אֲשַׁפֵּט אֶתְכֶם נָאם א-דני יקוק:

(לז) והעברתי אתכם תחת השֶׁבֶט והבאתי אתכם בְּמִסְכֵּת הַבְּרִית:

(לח) וברותי מכם המְרִידִים והפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֲרֶץ מִגּוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹא ויִדְעֻתָם כִּי אֲנִי יקוק:

הנה בפסוקים ביחזקאל מבואר כל מה שקרא בשואה, וזה מתאים מאוד מה שנאמר שם (לד) והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצתם בם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה: (לה) והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים:

מדבר העמים זה אושוויץ ושאר מחנות השמדה, שנקבצו מן הארצות במקום הסתר בגדר מדבר העמים ולא הגיעו לאדמת ישראל, והרי אף שהיו הרבה צרות ושמדות על כלל ישראל בכל הדורות ונשמדו קהילות שלמות, מ"מ תמיד כשהרגו את היהודים, הרגו אותם במקומם, ולא היה דבר כזה שמקבצים יהודים מהרבה ארצות למקום אחד ושם הורגים אותם, וזה נתקיים אך ורק בשואה, וכן מה שנאמר כאן (לז) והעברתי אתכם תחת השֶׁבֶט, שזה ענין ספירה מדויקת כמו במעשר בהמה (ויקרא פרק כז לב) וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וצֶאֱנָן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט, זה נתקיים במילואו במחנות ריכוז שספרו את היהודים כל יום בצורה אכזריות, וא"כ ברור שנבואת יחזקאל כאן מדבר על השואה. (רמז קטן, מדבר העמים עם המילים בגימטריה אושוויץ).

וא"כ כיון דאמר רב נחמן: כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך הוא עלן, וליפרוקינן. וא"כ רואים שאחר מה שקרא כאן התחיל הגאולה ולא מקודם, וא"כ המאורע הגדול אחרי השואה היתה הקמת המדינה שזה יסוד של קיבוץ גלויות, והרי קיבוץ גלויות הוא חלק של

יש חילוקי דעות האם אנו באתחלתא דגאולה, יש אומרים שכעת המצב שאין כאן כלום מאתחלתא דגאולה ויותר מזה מי שחושב שכן אנו באתחלתא גאולה הוא בגדר אפיקורס וכדומה ומרחקים אותו מבית המדרש.

ויש אומרים שאתחלתא דגאולה היה בהקמת המדינה שנת תש"ח (דעת הרב יהודה ליב מיימון), ויש אומרים שזה היה בהצהרת בלפור (כנראה בשעה שקיבל אישור ע"י חבר מדינות בסן רימו בשנת תר"פ (1920-4-19) וזה דעת הרב יצחק אייזיק הרצוג), ויש אומרים שזה בעליה ראשונה שנת תרמ"ב (דעת הרב יוסף שלמה כהנמן הרב מפוניבז'), (בספר "אתחלתא היא" מהרב יצחק דדון, תשס"ח, בשם הרב מאיר וינדר, למד בפוניבז', מחבר סדרת האינציקלופדיה מחכמי גליציה. שהעיד על ג' דעות אלו באסיפה שהרב מפוניבז' הזמין את הרב מימון והרב הרצוג בבתי פוניבז').

וי"א מעליית תלמידי הגר"א והבעש"ט כמו הרב ישראל משקלוב בעל פאת השולחן והרב מנחם מנדל ויטבסק.

ונראה להביא ראיה מן הגמרא (ר"ה לב:) שעיקר כדעה שרק אחרי השואה היתה אתחלתא דגאולה, וממילא זה הקמת המדינה.

תלמוד בבלי (מסכת ראש השנה דף לב עמוד א): משנה: אין מזכירין [מלכות זכרונות ושופרות] של פורענות.

גמרא: (דף לב עמוד ב) מלכיות חי אני נאם א-דני יקוק אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוד עליכם, ואף על גב דאמר רב נחמן: כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך הוא עלן, וליפרוקינן. כיון דבריתחא אמור - אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינן.

הובא גם בגמרא סנהדרין (דף קה עמוד א) ושם כתב רש"י כל כי האי ריתחא - מי יתן ויבא לנו זה הכעס בחימה שפוכה אמלוד עליכם - שיגאלנו בעל כרחנו וימלוד עלינו.

ונראה מזה שהגאולה היא כהמשך של החימה שפוכה, והיינו שיש תנאי של הגאולה בגאולת בעתה כשלא זכו, שצריך לעבור מקודם החימה שפוכה ועי"ז תבוא הגאולה, ומש"ה היה הוה אמינא שגם פסוק של חמה שפוכה ניתן לומר במלכיות ואין זה נחשב פסוק של פורעניות, משום שהרי זה מביא את הגאולה, וכל מה שאסור לומר פסוק של פורעניות, זה כשזה לא מביא את הגאולה, מ"מ כיון שבראש השנה אין מזכירין ריתחא, ממילא כיון שפסוק זה נאמר בריתחא, אין לומר אותו בראש השנה, אף שזה מביא את הגאולה.

## האם אנו באתחלתא דגאולה, ואם כן, מתי זה התחיל

אנשי סדום, שיכולים לטעות ח"ו ולומר כיון שתהליכי גאולה עוברים דרך אנשי סדום, א"כ ניתן ללמוד מהם דברים נגד התורה, וזה סכנה עצומה, וזה היה כנראה התנגדות של כמה גדולי ישראל שלא להזכיר עניין של גאולה בהקמת המדינה, ולכן יש צורך גם למתנגדי דעה של אתחלתא דגאולה.

ואולם יש עוד ענין של החשש להזכיר אתחלתא דגאולה, שמושג של גאולה נתפס ברוב רובם של כלל ישראל ענין של שלימות, הן בגשמיות והן ברוחניות, ומכיון שכמו שהגיענו כעת לא"י בודאי הענין רחוק מאוד משלימות, בין בגשמי ובין ברוחני, וא"כ אם אומרים לשון גאולה, יכולים לטעות שכעת כבר הושלם התיקון, ועל כן יש מקום לומר שאין ראוי להזכיר ענין של גאולה.

וכן יש שחושבים שכל ענין של גאולה הוא הופעת המשיח, וחושבים שזה מוכרח לבוא דרך ניסי וכעת זה עדיין לא קרה, ומביאים מקורות לזה.

אולם אם מסבירים שגאולה הוא תהליך ארוך, ובגאולה בעיתה כשלא זכו אינו מתחיל במשיח, אלא בקיבוץ גלויות, וזה ע"פ סדר התפילה בשמונה עשרה שתקנו לנו חז"ל שביאת המשיח הוא רק בסוף, ומה שמתחדש כעת הוא רק ענין של קיבוץ גלויות והתחדשות של מלחמת מצוות וכיבוש א"י, אבל המשך התהליך הוא ארוך, ולכן בברכת השמונה עשרה יש אחרי ברכת קיבוץ גלויות עוד ברכות ותפילות, והן הקמת שופטים הגונים וביעור הרשעים והרמת קרן הצדיקים ובנין ירושלים היינו בית המקדש, והקמת מלכות בית דוד, ואנו רק בהתחלה של קיבוץ גלויות, וכל מה שמופיע בחז"ל צורה אחרת של גאולה, איירי בגאולה של אחישנה שזה כשזכו, אבל אנו במצב שלא זכו, ועל כן תהליכי הגאולה הולכים ע"פ המסלול של תקנת חז"ל של ברכת שמונה עשרה, כמבואר מגילה (י"ז:), וא"כ אין זה סותר למושג של גאולה, שגם התחלה של קיבוץ גלויות הוא התחלה של גאולה, והמצב של הקמת שופטים הגונים עדיין לא נתקיים וכן שאר הדברים.

התועלת בהזכרה שאנו בתהליכי הגאולה, הוא שאנו צריכים לדעת שהכל הולך בנסיים מלובשים בטבע, שזה מחייב השתדלות מצדנו והקב"ה עוזר בתוך ההשתדלות הזו, וכמו שקיבוץ גלויות הולך בהשתדלות טבעי, שהנסיים של זה מלובשים בטבע, כך גם ההמשך הולך בהשתדלות טבעי בגדר נסיים המלובשים בטבע, ולכן כל הברכות של השמונה עשרה שאחרי ברכת קיבוץ גלויות, צריך לעשות השתדלות, והקב"ה עוזר בתוך ההשתדלות הזו.

הגאולה כמבואר ברש"י (מגילה יז:): שבברכת קיבוץ גלויות בשמונה עשרה מתחיל גאולה הכללית וכן אומרים זה בתפילת הכרזת ראש חודש הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, והרי הקמת המדינה הוא הכרזה על קיבוץ גלויות דרך חוק השבות שכל יהודי יכול להגיע לא"י, וא"כ זה אתחלתא דגאולה.

וכן למדים מכאן שעיקר תועלת השואה היתה כדי להביא את הגאולה, ובגלל זה היו יסורים נוראים שלא היתה כדוגמתה מעולם.

ומה שנעשה המדינה ע"י חילונים, זה מבואר בפסוקים יחזקאל (ט"ז מפסוק נ"ג ואילך) שבגאולה בעיתה שעם ישראל לא זוכים, אז קיבוץ גלויות נעשה ע"י אנשים שמכונים אנשי סדום ורק תחתיהם הם אנשי יהודה, שהם בגדר המכונים שומרי תורה, והטעם שנעשה כך מבואר שם בפסוקים כדי שאנשי יהודה יצעקו על אנשי סדום על החטאים שלהם ואז יאמרו להם אתם ג"כ חטאתם, ומכם תובעים יותר כיון שהתורה אצלכם, ע' מלבי"ם שם.

יחזקאל (פרק טז פסוק נג): וְשִׁבְתִּי אֶת שְׁבִיתָהּ אֶת שְׁבוּת סִדְם וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת שְׁבוּת שְׁמֶרֶן וּבְנוֹתֶיהָ וּשְׁבוּת שְׁבִיתֶיךָ בְּתוֹכָהֶנָּה: ומציאות הזאת שהוא כיבוש א"י כשאנשי סדום בראש, הוא בכלל זכירה לטובה שכן מזכירים בראש השנה, שהרי כך נאמר בהמשך שם ופסוק ס' אומרים בזכרונות.

יחזקאל (שם פסוק נט): כִּי כֹה אָמַר אֲ-דְנִי יְקֹוֹק וְעָשִׂיתִי אוֹתָךְ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי אֲשֶׁר בָּזִית אֶלֶּה לְהַפֵּר בְּרִית: (ס) וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אוֹתָךְ בִּימֵי נְעוּרֶיךָ וְהִקְמֹותִי לְךָ בְּרִית עוֹלָם: (סא) וְזָכַרְתָּ אֶת דְּרָכֶיךָ וְנִכְלַמְתָּ בְּקַחְתָּךְ אֶת אֲחוֹתֶיךָ הַגְדֹּלוֹת מִמֶּנָּה אֶל הַקְּטָנוֹת מִמֶּנָּה וְנָתַתִּי אֶתְהֶן לְךָ לְבָנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתֶךָ: כאן מבואר כיבוש א"י בלי זכות כמ"ש התרגום ורש"י. (סב) וְהִקְמֹותִי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי יְקֹוֹק: (סג) לְמַעַן תִּזְכָּרִי וְבִשְׁתָּ וְלֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד פֶּתַח חוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְלָמְתֶךָ בְּכַפְרִי לְךָ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂיתִי נָאִם אֲ-דְנִי יְקֹוֹק:

וא"כ נתברר לנו שהשואה היתה הריתחא המבואר בגמרא שרב נחמן ציפה לזה כדי שע"ז תבוא הגאולה, וכן היה באמת התחלה לזה ג' שנים אחרי השואה.

## הסכנה לקרות לזה אתחלתא דגאולה

אולם צריך לבאר כאן, שעל אף האמת שבדבר, מ"מ טמון ג"כ סכנה גדולה בזה, וזה ענין הסכנה ללמוד ממעשה





# אוסלו בגימטריה עגל







# בית צה

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

נכתב בעזרת ע"י  
מורנו הרב שליט"א  
י"א אדר תשע"ה

ניתן להשיג את הגליונות גם באתר  
'בית צה' וכן בדואר אלקטרוני  
talmidim2@gmail.com

## אוסלו בגמטריה עגל

דעת מרן החזון איש זצוק"ל באיסור 'לא תחנם' • חומר איסור בניית מסגד למוסלמים • הצנזורה בדברי הב"ח  
• איסור לא תעשון כן לה' אלוהיכם • בענין אחוזה בן יהורם מלך יהודה קודר אזכרות • המקור שאסור  
לחתוך אזכרות, וכן האיסור לכתוב במקומו שם של ע"ז • בענין חורבן יישובים ולמוסרן לערבים, האם יש בזה  
איסור של לא תעשון כן לה' א-לקיכם • דברי רבי מנחם זמבה בנושא • הויכוח עם ח"כ משה גפני בנושא  
חורבן יישובים • בנוגע לבחירות כיום

שמשיכירו שעובר בל"ת זו. ודעת הראב"ד ופ"י מהל' עט"מ ה"ו  
שאין האזהרה אלא על ז' אומות אבל שאר אומות רשות,  
ודעת הר"מ וסו"ט דבכל עובד כו"מ נוהג דין זה. **ודין לא  
תחנם ליתן להם חנייה בקרקע לכו"ע נוהג בכל עובד  
כו"מ...**

"והנה למדנו לפי זה, דאין איסור ליתן להם חנייה בקרקע  
תלוי בקדושת הארץ, דהא בקדושת הארץ איכא פלוגתא  
בשעה שגלו, ובאיסור חנייה בקרקע ליכא פלוגתא שהרי  
עיקרה נאסרה בזמן שאין יד ישראל תקיפה... אבל הדבר  
מוכרע מסברא, שדין זה בכלל הרצון שתהיה הארץ  
מיושבת מישראל ולא יחנו בארץ עובדי ע"ז, וארץ  
ישראל היא גם בגלותנו, והרי אנו מחויבים בישובה  
ולדור בה גם בגלותנו. וכמו שהאריך הר"מ ופ"י מהל' מלכ"ס,  
וכמש"כ הרדב"ז ופ"ד מהל' סנהדרין ה"ו.

"והדבר מבואר בהדיא בר"מ ופ"י מהל' ע"ז ה"ג שכתב ומותר  
למכור להם בתים ושדות בחו"ל מפני שאינה ארצנו,  
ואילו הדבר תלוי בקדושת הארץ לא שייך למיחב טעמא  
על היתר חו"ל, אלא לפי שאיסור ליתן להם חני' בקרקע  
הוא מפרטי מצות ביעור ע"ז והיה ראוי למיסר אף בחו"ל  
אלא שאי אפשר להזהיר בכל העולם ולא הוזהרנו אלא  
בארצנו, אבל ביעור ע"ז מארצנו הוא בכל זמן וזהו  
שדיקדק הר"מ שלא נפטרנו אלא מחו"ל לפי שאינה  
ארצנו, והנה נתבאר שמכירת בתים ושדות לע"ז אף  
בזמן הזה מן התורה, והלכך כל הארץ שכבשוה עולי  
מצרים בכלל האיסור וזה דלא כהמנ"ח ומט"ו כדל.

"ואין חילוק בין אם כבר יש לו להעכו"מ קרקע בארץ או  
לא, דבכל בית ושדה שמוסר להם הרי הוא נותן חני'  
לעכו"מ בקרקע זה... אין כאן מקום להסתפק כלל, וח"ו  
לנהוג קלות ראש בלא תעשה דאוריתא. עכ"ל.

## אוסלו בגמטריה עגל

ידוע שאין אפשרות לקבוע הלכה או השקפה על פי  
גימטריות, אולם כשההלכה או ההשקפה אמיתיים  
ממקור נאמן בתורה או בחז"ל אז ניתן להסמך זה על  
גימטריה.

הנה הסכם אוסלו שנעשה בכ"ז אלול תשנ"ג בארצות  
הברית להתחיל נסיגות משטחי ארץ ישראל ולתת אותם  
לערבים, יסודו בעבודה זרה וכפירה בא-להי ישראל.

הנה אחד מן האיסורים לתת חלקי א"י לגויים, הוא לא  
תחנם, ואמרו חז"ל (עבודה זרה דף כ עמוד א) "לא תחנם, לא  
תתן להם חנייה בקרקע".

ויסוד של איסור לא תחנם הוא מצוות ביעור עבודה זרה,  
כמו שכתב החזון איש (שביעית ס' כ"ד ס"ק א), מנבא להלן שרצון ה'  
שאי"י יתיישב מיהודים, ולא יגורו שם עובדי ע"ז, (שזה  
כולל גם מוסלמים כמו שהאריך אח"כ בס"ק ג').

## דעת מרן החזון איש זצוק"ל באיסור 'לא תחנם'

וז"ל: "שני לאויים יש בתורה בנתינת מקום לעכו"מ  
בארץ, "לא יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן יִחְטְאוּרָךְ", (שמות כג לג). לא תחנם  
(דברים ז כ). והר"מ (=הרמב"ם) בספר המצוות הזכירו שם לענין  
חניית קרקע. [ולענין מנין חשב איסור ליתן להם חן וסו"ט  
ל"ט נ"ו].

"ודין איסור ישיבה הוא שנתחייבנו לגרשו מארצנו והוא  
חיוב על כל אחד מישראל, וכש"כ מי שמוכר לו בית או

כתב שם שיינס מותר בהנאה.

וכן כתב החזון איש (שניעית ס' כ"ד ס"ק ג') בענין איסור לא תחנם, וז"ל: "אף לדעת הראב"ד [שק"ד גר תושב בזמן הזה לענין שאין חייב לגרש] דוקא שהוא שלם באמונת ישראל שישראל נתחייב בתרי"ג מצות ובן נח בז', אבל אם יש לו דעות כוזבות והוא משועבד לדיעותיו, אף שאין בהן ע"ז ממש, וגם הוא שומר ז' מצוות מצד היושר, שאינו ראוי לקבלו לגר תושב, [וכמ"כ רמב"ם ס"פ ח' מהל' מלכים] הרי הוא באיסור לא תחנם ובאיסור ישיבה וקרינן בהו פן יחטיאו בכפירותם, ואע"ג דלענין יין בעובד ע"ז תלוי, וכמש"כ הר"מ פ"ג מהל' מאכלות אסורות הי"א, והט"ז וי"ד ס' קכ"ד ס"ק ד', הכא לענין לא תחנם אין חילוק". עכ"ל.

וכונת החזו"א דישמעאלים הם בכלל איסור לא תחנם ואיסור לא ישבו בארצכם, משום שאין מאמינים שעם ישראל עם הנבחר שמחויבים בתרי"ג מצוות, וממילא הישמעאלים בכלל פן יחטיאו בכפירותם.

## הצנזורה בדברי הב"ח

הנה הראי"ה זצ"ל כתב בענין לא תחנם (משפט כהן ס' ס"ג) כשדן על איסור לא תחנם בנושא היתר מכירה, ורצה לעשות צירוף היתר מדעת הב"ח ש"ל שאין איסור לא תחנם בישמעאלים.

אולם קרא כאן טעות חמורה, בגלל התערבות של הצנזורה בדברי הב"ח, ואבאר הדבר.

ענין לא תחנם מתפרש בחז"ל איסור ליתן להם מתנת חנם, וכן איסור ליתן להם חניה בקרקע, וכן איסור לתת להם חן (ע"ז כ עמוד א'). ובענין לא תתן להם מתנת חנם כתב הטור (ח"מ ס' רמ"ט): "אסור ליתן מתנת חנם לעובד עבודה כוכבים, אבל מותר ליתן לגר תושב שהרי מצוה להחיותו". וכתב עליו הב"י: "ומ"ש רבינו אסור ליתן מתנת חנם לעובד עבודה זרה. לאו לאפוקי ישמעאלים אלא לאפוקי גר תושב, דהיינו שקיבל עליו שבע מצות בני נח, וזהו שאנו מצווים להחיותו, אבל שאר גוים כלם דין אחד להם".

וכתב הב"ח על הב"י (בנוסח טור המצונזר שהיה לפני הראי"ה): "כתב הב"י לאו לאפוקי [ישמעאלים אלא לאפוקי] גר תושב דהיינו שקיבל עליו שבע מצות בני נח, וזהו שאנו מצווים להחיותו אבל שאר גוים כלם דין אחד להם, עכ"ל. ולפי דבריו קשה למה לו לרבונו לכתוב לעובד עבודה זרה ולתת מכשול שיבינו למעט ישמעאלים", עכ"ל הב"ח המצונזר.

[ובענין זה כלול אף ישמעאלים, אף שאינם ע"ז לכל הענינים, וכן כתב שם [ס"ק ג'] וז"ל:]

"ואף לדעת הראב"ד דוקא שהוא שלם באמונת ישראל שישראל נתחייב בתרי"ג מצוות ובן נח בז' אבל אם יש לו דעות כוזבות והוא משועבד לדיעותיו, אף שאין בהן ע"ז ממש, וגם הוא שומר ז' מצוות מצד היושר, שאינו ראוי לקבלו לגר תושב, הרי הוא באיסור לא תחנם ובאיסור ישיבה וקרינן בהו פן יחטיאו בכפירותם ואע"ג דלענין יין בעובד ע"ז תלוי, וכמש"כ הר"מ [פ"ג מהל' מאכלות אסורות הי"א], והט"ז וי"ד ס' קכ"ד ס"ק ד', הכא לענין לא תחנם אין חילוק". עכ"ל.

הנה מה שהוצרכנו לומר שאסור להחריב יישובים בגלל איסור לא תחנם זה מדובר כשאדם מוכר ברצונו לגוי, אבל כשיהודי מוסר נגד רצון הבעלים לגוי, יש כאן איסור מוסר וגזל ומזיק ועוד הרבה איסורים.

וכשהורסין בתי כנסיות ובתי מדרשות יש עוד איסור של "לא תעשון כן לה' אלקיכם" (דברים פרק יב פסוק ז).

והריני מעתיק מאמר שכתבנו (ו' ניסן תשס"ז) בענין לא תחנם למוסלמים:

## חומר איסור בניית מסגד למוסלמים

יסוד האיסלאם הוא כפירה בא-להי ישראל, כפירה ביסוד שעם ישראל הוא עם הנבחר, כי הם טוענים שהם עם הנבחר ולכן טוענים שירושלים שייך להם.

לכן עיקר הרשעים הערבים אשר באים להלחם נגד עם ישראל הם באים בשם האיסלאם, וכמו שידוע מצורר ישראל האירני ימ"ש, וכן החמאס וכל אלו שנקראים גיהד האיסלמי.

והנה, אף שכתב הרמב"ם שהאיסלאם אינו עבודה זרה, מ"מ הוא כפירה, ורק לענין יין נסך שתלוי בע"ז ממש היתר בהנאה, ע' רמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ז) "וכן כל עכו"ם שאינו עובד עכו"ם כגון אלו הישמעאלים, יינן אסור בשתייה ומותר בהנייה וכן הורו כל הגאונים".

אולם מ"מ הוא כפירה, ורק לענין איסור הנאה של יין נסך תלוי בניסוך לע"ז וזה לא שייך באיסלאם.

וראיתי בתשובת הרמב"ם (הוצאת מקיצי נדמים ס' רס"ט) שהישמעאלים אינם רחוקים מעבודה זרה, אולם אעפ"כ

ה", וכתב הרד"ק: "ובדרש אשר התמכרך לעשות, היאך היה עושה מוחק אזכרות וכותב תחתיהם שם הבעל, בראשית ברא הבעל, וידבר הבעל, וזה שאמר אחאב חושבים להשבית את שמי".

ולפי הדרש הזה לכאורה צ"ע, הרי אחאב מסר נפשו על התורה, כשבא בן הדד לבקש ממנו כסף וזהב ונשיו ובניו - הסכים, אולם כשביקש ממנו לתת את הספר תורה לא הסכים. ע' רש"י (מלכים א' כ' ו'): "כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ וְשִׁמּוֹ בְּיָדְךָ וְלִקְחוּ, והלא הראשונים דברי חמודות הם, אלא מהו מחמד עיניך? חמדה מתוך חמדה, זה ספר תורה שנאמר (תהלים יט יא) 'הַנִּחְמָדִים מִזֶּהב וּמִפָּזָרָב', אמר אחאב בלבו: דבר גדול זה מבקש, אין זה שלי לבד, של זקני ישראל היא, לפיכך ויקרא לכל זקני ישראל, אף על פי שהיו עובדין ע"ז היו מכבדים את התורה".

ועכשיו קשה מאוד, אם אחאב קדר כל האזכרות וכתב במקומו הבעל, איך שייך לומר שמה שלא מסר הספר נקרא שמכבד את התורה.

ולכאורה ס"ת שקדירו ממנו כל האזכרות וכתבו במקומם בעל, הרי זה לא תורה כלל.

ונראה לומר שלאחאב היה שני ספרי תורות, אחד פרטי, ואחד שהיה תחת חכמי ישראל. ומה שקדר את האזכרות היה זה שלו פרטי, ומה שהניח היה זה של חכמי ישראל. והיה מכבד את שניהם.

ולמשל היה בארון הקודש שני ספרי תורה, ולדוגמא בקריאת התורה של שני הוציאו וקראו בספר תורה הכשר, ובחמישי בספר תורה של הבעל.

וזהו שאמר אליהו הנביא להציבור בהר הכרמל (מלכים א' פרק יח כא): "וַיִּגַּשׁ אֶלְיָהוּ אֶל כָּל הָעָם וַיֹּאמֶר עַד מָתַי אֲתֵם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים? אִם ה' הָאֱלֹהִים לָכוּ אַחֲרָיו, וְאִם הַבַּעַל לָכוּ אַחֲרָיו".

## המקור שאסור לחתוך אזכרות, וכן האיסור לכתוב במקומו שם של ע"ז

כתוב בתורה (דברים יב ג): "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, לֹא תַעֲשֶׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

ולמדו חז"ל (מכות דף כב עמוד א) מכאן אזהרה למוחק את השם: "מתקיף לה רב חנניא: וליחשוב נמי המוחק את השם בהליכתו, ואזהרתיה מהכא: וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמֵם וְגו' [לא] תַעֲשֶׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

הנה, עד כאן היה בגרסת הדפוסים הרגילים, ומשמע מזה שהב"ח הבין בטור שרק בעובדי עבודה זרה ממש יש איסור 'לא תחנם' ולא בישמעאלים.

אולם עכשיו זכינו למהדורות החדשות של הטור שבדקו כל המקומות שהכניס הצנזורה ידיה, ותקנו הדברים ע"פ הגרסה המקורית של הב"ח, ושם יש המשך בדברי הב"ח, וז"ל: "ולפע"ד נראה, דלפי שהמלכיות מקפידים אם יזכיר שם גוי בספרנו במקום שאינו לכבוד, על כן הסירו מלת גוי וכתבו במקומו לעובדי עבודה זרה, אבל עיקר נוסחא בספרי רבנו היא אסור ליתן מתנת חינוך לגוי, וכו' וכדאיתא בסוף פ"ק דע"ז", עכ"ל הב"ח המקורי.

וא"כ מבואר כאן בב"ח, ששלט הצנזורה בטור, ובמקום 'עע"ז' היה כתוב 'גוי', ואחר כך בזה גופא שכתב הב"ח ששלט הצנזורה בטור, שלט שוב הצנזורה ומחקה קטע זה מן הב"ח.

וא"כ אחרי שזכינו למקור העיקרי של הב"ח, יוצא שלכל הפוסקים בין הטור ובין הב"ח ובין הב"ח יש איסור לא תחנם בישמעאלים, וא"כ ה"ה בענין לא תתן להם חניה בקרקע.

וא"כ אם אפילו לתת להם קרקע אסור, על אחת כמה וכמה שאסור לבנות להם מסגד, שמשם יוצא הכפירה הגלויה לעם ישראל, ומי שמטפל בזה כאילו מסכים שלאיסלם יש מקום עכ"פ בשביל ישמעאלים, וזה כפירה ממש בתורת משה, ובודאי גם הראי"ה זצ"ל היה אוסר בזה בלי שום ספק.

ליתר פרטים יעוין באתר ['בריתי יצחק'](#) בערוץ ארץ הקודש והגאולה.

## איסור לא תעשון כן לה' אלוהיכם

בענין איסור לא תעשון כן לה' אלוהיכם, במה שנוגע להורבן בתי כנסיות ובתי מדרשות כתבנו מאמר בענין:

### בענין אחזיה בן יהורם מלך יהודה קודר אזכרות

"וַיִּבְקֹשׁ אֶת אֲחֻזָּיהוּ וַיִּלְכְּדוּהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשִׁמְרוֹן" (דברי הימים ב, פרק כב פסוק ט), "אמר רבי לוי שהיה קודר ומסיוא אזכרות, וכותב עבודת כוכבים תחתם" (סנהדרין קב עמוד ב).

הרד"ק מביא שגם אחאב מלך ישראל (הסבא של אחזיה מלך יהודה) עשה כך. אליהו אמר לאחאב (מלכים א' פרק כ"ב פסוק כ'): "וַיֹּאמֶר מִצָּתִי עוֹן הַתְּמַכְרֵךְ לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי

## אוסלו בגמטריה עגל ❖ ה

כבר נקרא חטא נורא, שעכ"פ בספר תורה אחת מחק את השמות. וא"כ ה"ה מי שמחריב הרבה יישובים כדי למוסרן לערבים שזורקים טילים על עם ישראל ובונים שם מסגדים שהם בגדר ע"ז נאף שאין בהם ע"ז לענין יין נסך האסור בהנאה, מ"מ הם בגדר ע"ז לענין כפירה בא-לקי ישראל, כמבואר בחזון איש (שביעית ס' כ"ד ס"ק ד') וכן לענין לא תחנם מבואר (חור"ט ס' כמ"ט) בב"י וכן בב"ח הבלתי מצונזר של מהדורת "שירת דבורה" ששייך לא תחנם גם בישמעאלים, וכפי שביארנו לעיל, יש בזה חטא נורא, אף שיש גם יישובים של יהודים שאינו מחריב אותם.

### דברי רבי מנחם זמבה בנושא

אותו יסוד מצאנו גם בדברי קודשו של מרן הרה"ק רבי מנחם זמבה הי"ד, אשר היה מגדולי רבני פולין של מעלה, ונספה בשואה. מתוך נאומו בכנסיה הגדולה השלישית של אגודת ישראל (נמאריבנד שנת תל"ז, מועתק מתוך קובץ "הפרדס" ואלול תל"ז שנה יא חובבת ו):

"מכריחנו להגיד לכם רבותי! יש לנו ספר תורה קדוש אשר נאמר עליו (תהלים יט, ח) תורת ה' תמימה, ואם חסרה אות אחת הרי זהו פסול מקדושתו. יש לנו גם ארץ קדושה אשר גם עליה נאמר כי קדושתה היא כשכל ישראל עליה.

"ולכן רק אנשים כאלה, אשר להם העוז המר לקרוע גזרים מתורתנו התמימה והקדושה - הם הם אשר ירהבו בנפשם לקרוע גם את ארצנו לגזרים.

"אבל אנחנו שומרי התורה וחרדים על דבר ה' של תורה שבכתב ושבועל פה, מראשו ועד סופו, מוסרים את נפשנו על כל אות ואות, ועל כל מנהג שבישראל - בשום אופן לא נוכל להסכים אפילו על צעד ושעל אחד מארצנו הקדושה". עכד"ק.

### הויכוח עם ח"כ משה גפני בנושא חורבן יישובים

בקיץ תשע"ד דן ח"כ משה גפני עם שגריר ארה"ב דן שפירו להחרב חלקי ארץ ישראל, שהם בגדר התנחלויות מבודדות, דהיינו לגרש כמאה אלף יהודים ולהחרב מאות בתי מדרשות ובתי כנסיות, ולשבור אלפי משפחות ברוחניות ובגשמיות, ולחזק את הערבים, ולהקים מדינת טרור שמסכן כל עם ישראל בארץ ישראל.

יעוי' באתר 'ברית צחוק' ששם פירסמנו את שרשרת הענין:

רמב"ם (נמנין המלות בתחילת ספר המדע לחזון ס"ה): "שלא לאבד בית המקדש, או בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכן אין מוחקים השימות המקודשים, ואין מאבדין את כתבי הקודש. שני אבד תאבדון וכו' ואשיריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' א-להיכם". וכן חייב מלקות (נהל' יסודי התורה פ"ו הל' א') במחיקת השם, וכן (נהל' ז') סותר אבן מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה, וכן (נהל' בית הכחירה פ"א הל' י"ז) נותץ מזבח או מהיכל.

בענין נותץ בתי כנסיות ובתי מדרשות הוזכר גם ברמ"א (אורח חיים ס"ט קס"ב): "ואסור לסתור דבר מבהכ"נ, אלא אם כן עושה על מנת לבנות. (מרדכי פרק בני העיר)".

ולענין איסור לכתוב שם בעל במקומו, נשמע ג"כ ממה שנאמר ואבדתם את שמם, ואם יש חיוב לאבד כל שכן שאסור לכתוב שם הע"ז.

### בענין חורבן יישובים ולמוסרן לערבים, האם יש בזה איסור של לא תעשון כן לה' א-לקיכם

הנה בכל היישובים יש בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואם מחריבים את היישובים מחריבים גם אותם.

אולם למעשה אף אם מאיזה סיבה לא יחריבו בפועל את בתי הכנסיות, אבל עצם גירוש היהודים משם זה נקרא חורבן בתי כנסיות כי כעת אין מי שפוקד שם.

אולם עצם חורבן יישוב הוא איסור חמור מהרבה סיבות, יעוי' שמואל (ב, פקד י פסוק יב): "חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמִּנוּ וּבְעַד עָרֵי אֶלְקֵינוּ וְה' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינֵינוּ".

וכתב הרד"ק (סו): "בְּעַד עַמִּנוּ - שלא יהיו לחרב ולשבי.

"וּבְעַד עָרֵי אֶלְקֵינוּ - שלא יכבשו אותם אויבינו וישבו בהם אם יתחזקו עלינו וינצחונו, ואם עשו כן לא יהיו ערי א-להינו אלא ערי אלהים אחרים". עכ"ל.

וכל הקלקול הזה נאמר גם כשלא לוחמים כל הצורך, וכ"ש כשבידים היהודים עצמם מחריבים את היישובים.

ויוצא לנו שישוד של חורבן יישובים הוא בעצם אותו יסוד של חטא אחאב ואחזיה שמחקו אזכרות מן הספר תורה וכתבו במקומו בעל.

ואף שאחאב היה לו עוד ספר תורה אחרת כשרה, מ"מ זה



הגויים לזרוק טילים על א"י, והרי לפני חורבן גוש קטיף לא נזרק טיל לבאר שבע ולא לאשקלון ולא לאשדוד ואחר החורבן נזרק טילים לכל מקומות האלו.

וחוץ מזה ע"י בפאר הדור (על החז"ל ז"ל, ח"כ עמוד מ"ב כ"ס מ. גנפלו): "כאשר התלקחה - בשנים הבאות - המלחמה בין היהודים לערבים, אירע שפנה אליו יהודי המתגורר במושבה שנמצאת בחזית האש ושאל: כלום יעקור עם משפחתו למקום יותר בטוח? והוא השיב לו: - הגע בנפשך, אם כן ינהגו כל האוכלוסין שבמקומך, הרי יוזז הגבול לפני הארץ ושטח ישובנו ילך ויצטמצם..." עכ"ל.

ומבואר מזה שלא חשש כלל לסכנת הדיירים, והדבר מוכרח שהרי יש גם חיוב לצאת למלחמה אף שבכל מלחמה יש סיכון. ואדרבה, העזיבה מסכן את כל עם ישראל כנ"ל בסי' שכ"ט, וכ"ש שאסור לעקור ישוב.

וכן כל אלו שניקו הביצות הכניסו עצמם לסכנה כדי לתקן את הארץ, אף שנכנסו לודאי סכנה והרבה מהם מתו בעקבות זה, וזה נחשב מסירות נפש ולא מאבד עצמו לדעת.

וחוץ מזה היה שם בהתנתקות מקומות שבכלל לא היו בסכנה מיוחדת, לדוגמא, היישובים בצפון השומרון, חומש סא-נור גנים כדים.

וחוץ מזה, מה זה קשור עם הטענה שדברתם עם שגריר ארה"ב שיש בזה התגרות באומות, מה זה עונה מה שהם נמצאים בסכנה, ומאי שנא זה מקרית ספר שאין בו משום התגרות באומות, האם בגלל שנמצאים יותר בסכנה נחשב התגרות באומות.

וחוץ מזה, ההתנתקות לא היה בו שום הסכמים אלא חורבן חד צדדי, ואיך שייך להתיר להחרב יישובים על סמך הטענה שלא נאמר הדין עיר הסמוכה לספר כשיד ישראל תקיף ויש הסכמי אומות, הרי לא היה שום הסכמים שם רק חורבן גמור.

ועוד אני שואל, האם גם על השיחה הזאת עם שגריר ארה"ב, לומר להם שמותר להם ללחוץ על ישראל להחרב "התנחלויות מבודדות" משום שהם מתגרים באומות, משא"כ מודיעין עלית וביתר עילית שאסור לפגוע בהם, שאלתם מקודם את גדולי ישראל, וזה אחרי חיבור אש"ף עם פתח שכל זה נתברר באופן חד משמעי בגילוי שכל מחשבותם להרוס את הכל ולא לעשות שלום.

כעת אני בא להסביר מה משמעות ההתנחלויות המבודדות, ומה עונש המחרים.

[1] הכתבה על פגישת משה גפני עם שגריר ארה"ב דן שפירו, שמשה גפני הבהיר לו שאנו מסכימים להחריב כל "ההתנחלויות המבודדות", אולם בתנאי שלא יגעו ביישובים החרדיים ביתר ומודיעין עילית; [2] על כך כתב מורנו הרב שליט"א מכתב לחברי הכנסת החרדיים "האם יש משליחי ציבור של היהדות החרדית שנכללו בכלל מוסרים?"; [3] מכתב תשובתו של משה גפני אל מורנו הרב; [4] מכתבו השני של מורנו הרב למשה גפני, בתגובה למכתבו, וכפי שהעתיקנו כאן:

## תשובה למכתב ח"כ הרב משה גפני מתאריך ז' סיון תשע"ד

לכבוד ח"כ הרב משה גפני נ"י

יישר כח על התשובה המהירה על מכתבי, אולם הריני בא לענות על המכתב שלכם, כיון שלא ראיתי שום תשובה על מה שכתבתי במכתב הראשון.

והריני בא לענות לכל אות ואות:

[א] הדין שאסור להחריב עיר הסמוכה לספר משום חשש שיבואו להחריב את א"י מדובר גם כשעם ישראל תקיף, שהרי בעיר הנידחת יש דין שאסור להחריב עיר הסמוכה לספר משום שמא יבואו גוים להחריב את א"י, אף ששם מדובר שיד ישראל תקיפה ויכולים להחריב עיר שלימה ובכל זאת אם זה סמוכה לספר אסור.

רמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק ז'): "ואין עושין עיר הנדחת בספר כדי שלא יכנסו עובדי כוכבים ויחריבו את ארץ ישראל".

אולם מה שהבאתם ראייה מהסכם מצרים, שהחזיק בכל זאת מעמד, אדרבה כעת אנו דנים על רשות הפלסטינאים שהיה איתם הסכם אוסלו, יחד עם נשיא ארה"ב קלינטון, בשנת תשנ"ג, והם בעקבות זה הרגו והרגו והיו אלפים של הרוגים ופצועים ועשו מאז כמה מלחמות, והם ממשיכים לומר שכל הסכמים לא מחייבים אותם שום דבר וכ"ש כעת שעשו שותפות של אש"ף וחמאס, ולא ביטלו מעולם אמנה פלסטינית של ג'יהד שיחרור פלסטין, ואיך שייך לעשות שלום איתם אף בערבות ארה"ב, כבר ראינו שלא שייך לעשות איתם שום הסכם גם בערבות ארה"ב.

[ב] אמרתם שהיה טענה על אנשי גוש קטיף מי התיר להם לגור שם.

אולם ההיתר לגור שם היה משום שהם שמרו שלא יבואו

ולתת לערבים, האם היהודים הם לא ידידים שלכם, אף שיש מן המנהיגים שהם לא בסדר.

[ד] בענין קרית ספר, כתבתם שלא השתתפתם בחנוכת קרית ספר, וזה ע"פ הוראת מרן הגאון ראמ"מ שך, אולם ידוע שהגאון ר' אהרן ליב שטיינמן שליט"א תמך מאוד בקרית ספר ואמר לאברכים שאם לא תרצו לגור בקרית ספר אני הולך לגור שם. חוץ מזה הרי בשיחה עם שגריר ארה"ב דיברתם על חשיבות של קרית ספר וזה אסור להחריב ורק "התנחלויות מבודדות" כמו יצהר, אלון מורה, עלי, שילה, בית אל, קרית ארבע וכו' זה ניתן להחריב, ואיך אתם טוענים שאתם לא מבדילים בין ישוב לשוב, הרי כל השיחה הזו היא להבדיל בין יישוב ליישוב.

בענין ההפליה בתקציבים, שמנהיגי דת"ל עושים, נניח שזה אמת (לא בדקתי את הנושא), אבל זה טענה על מנהיגי הדת"ל, אבל לא מצדיק מסירות יישובי א"י לגוים, זה מצדיק לצעוק בכנסת כל מה שיכולים, ולעשות ההשתדלות מה שניתן לעשות, אבל זה בשום פנים ואופן לא מצדיק לדבר עם גוי או שליח של גוי למסור שטחי ישראל לגוים, והרי איסור מוסר שייך גם בעוברי עבירה.

ע"י שולחן ערוך (חור"מ, הלכות מאכל ממון חזירו בידיה ומסר ומלשין, סימן שפה סעי' ט): "אסור למסור לישראל ביד עובדי כוכבים אנשים, בין בגופו בין בממונו; ואפילו היה רשע ובעל עבירות; ואפילו היה מיצר לו ומצער".

וחוץ מזה כאן זה לא מוסר ממון אדם פרטי אלא מוסר שטחי ארץ ישראל ששייכים לציבור עם ישראל, והקב"ה נתן לנו את חלק זה של א"י ואנו מודים לו על זה כל יום בברכת המזון.

וחוץ מזה, הפשעים של מנהיגי ציבור אינו עושה את כל הציבור לפושעים.

[ה] נסתפקתם אם היום נקרא שלטון ישראל, בגלל שהם מחריבים התורה, וכנראה שבגלל זה יש להתיר אולי להחריב יישובים.

הנה כל זמן שהם שולטים ניתן לגור ואם לא שולטים אז א"א לגור תחת הגוים, והרי כל ציבור החרדי גר תחת אותו שלטון ולא אומרים נגור תחת הערבים, ושוב, מאי שנא מודיעין עלית שאסור להחריב ולהסיר משלטון הכופרים לתת לערבים, ואילו "התנחלויות מבודדות" ניתן להסיר משלטון הכופרים ולתת לערבים. למעשה זה

אחד מן המקומות המכונה "התנחלויות מבודדות" אלו יישובי גב ההר, היינו יצהר; איתמר; אלון מורה; הר ברכה ועוד, היישובים האלה הם סביב שכם, ששם הבטיח הקב"ה לתת את ארץ ישראל לעם ישראל בראשונה.

פרשת לך לך: (י) "וַיַּעֲבֹר אֲבֹרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׂכֶם עַד אֶלּוֹן מוֹרָה וְהַפְּנַעְנִי אֲזַ בְּאֶרֶץ: (י) וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבֹרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתְּ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת וַיֵּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנֶּרְאָה אֵלָיו".

עוד מה שנקרא התנחלות מבודדת, קרית ארבע וחברון, הוא המקום שהבטיח הקב"ה לתת את א"י לעם ישראל בברית מילה.

פרשת לך לך: (י) "וַיַּקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרַיִךְ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לֹא-לְקִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרַיִךְ: (י) וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרַיִךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֹא-לְקִים".

הקב"ה קיים השבוע כעת ונתן לנו את הארץ, ומי שמחריב זה, ונותן לערבים, הוא בוגד בשבועה שנשבע הקב"ה לאבותנו לתת לנו את הארץ.

והעונש מפורש בדברי הרמב"ן (פסוק דברים פרק ז' פסוק י'): "והנה אמר כי החורים שהם לאברהם ישבו בשעיר לפנים, ובני עשו שהם זרע לאברהם ירשו אותם וישבו תחתם במעשה נס, שהיו הם עם רב בארצם ועשו בא לגור שם ונתחזק עליהם, כאשר עשה ישראל ליתר הגוים של אברהם אשר נתן השם להם בכחו הגדול. והנה הנחיל השם כל העמים ההם לזרעו של אברהם, אחד מהם לעשו, והשאר לישראל שהוא הבן הבכור, ואין ראוי לגזול מעשו את אשר הורישם הא-להים, כי השם יקצוף על הגזול מהם נחלה שהנחילם הוא יתברך **כאשר יקצוף על הגזול מישראל הארץ אחרי שינחילנה להם, וכענין שיאמר** (יכמיה יב יד) **על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי וגו'.** וזה טעם כאשר עשה ישראל - שהזכיר כאן, ועדיין לא נעשה".

ולפ"ז אם יבוא שליח של הגוי להבין מה זה התנחלות, אז במקום לומר שאלו הם התנחלויות מבודדות ולא חשובות, צריך להסביר לו שזה שבועה של הקב"ה שנשבע לאבותינו לתת לנו, וקיים שבועתו, וכל הנוגע בהם לרעה וגזול מהם הנחלה יקצוף הקב"ה עליו.

[ג] חסד עשה הקב"ה שארה"ב הם ידידים של ארץ ישראל. זה נכון, אבל זה לא מצדיק ללחום נגד הקב"ה ונגד יהודים ולהפקיר עיירות שהקב"ה נתן לעם ישראל

מוסכם, שעם כל רשעותם, עדיין הם יותר טובים מערבים, ששם בכלל א"א לגור. ומי שמוסר יהודים שהם גרים תחת שילטון הנוכחי ומוסר אותם לגוים ומחריב יישוביהם הוא מוסר גמור.

ומצאנו שגם תחת שילטון עובדי ע"ז ומחטאי הרבים נקרא קיום הבטחת הקב"ה, ספרי (פרשת דברים פסוק ח) על הפסוק "רָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הָאָרֶץ בְּאֵז וּרְשׁוֹ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַת לָהֶם וּלְזָרְעָם אַחֲרֵיהֶם".

וכתוב בספרי על זה: "לְתַת לָהֶם, אלו באי הארץ. ולְזָרְעָם, אלו בניהם. אַחֲרֵיהֶם, אלו שכבשו דוד וירבעם. וכן הוא אומר (מ"ד יד כה) הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת וגו'. רבי אומר לְתַת לָהֶם, אלו עולי בבל. ולְזָרְעָם, אלו בניהם. אַחֲרֵיהֶם, אלו ימות המשיח".

וירבעם היה רשע גדול ובכל זאת נתקיים שבועת הקב"ה דרכו. מלכים (ב פרק יד כג): "בְּשָׁנָה חֲמִשָּׁה עָשָׂרָה שָׁנָה לְאַמְצִיָּהוּ בֶן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֶלֶךְ יִרְבֶּעִם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה: (כד) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה' לֹא סָר מִכָּל חַטָּאוֹת יִרְבֶּעִם בֶּן נָבָט אֲשֶׁר הִחֲטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל: (כה) הוּא הִשִּׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבֹאֵי חֲמַת עַד יָם הָעֲרֶבָה כַּדְּבָר ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו יוֹנָה בֶן אֲמִתִּי הַנְּבִיא אֲשֶׁר מָגַת הַחֶפֶר: (כו) כִּי רָאָה ה' אֶת עֲנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּה מֵאֵד וְאָפֶס עֲצוֹר וְאָפֶס עֲזוֹב וְאֵין עֲזָר לְיִשְׂרָאֵל: (כז) וְלֹא דִבֶּר ה' לְמַחֲוֹת אֶת שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וַיּוֹשִׁיעַם בְּיַד יִרְבֶּעִם בֶּן יוֹאָשׁ: (כח) וַיֵּתֶר דִּבְרֵי

יִרְבֶּעִם וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר נִלְחָם וְאֲשֶׁר הִשִּׁיב אֶת דְּמָשֶׁק וְאֶת חֲמַת לַיהוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמֶלֶכִּי יִשְׂרָאֵל:

בקיצור איני רואה כאן שום התנצלות על היתר לדבר עם שליח ארה"ב שניתן להחריב יישובי "התנחלויות מבודדות" של כמאה אלף יהודים תחת האזהרה שלא יפגע במודיעין עילית וביתר עילית.

(קרוב לודאי שלא דיברתם מקודם עם הגאון הרב אהרן ליב שטיינמן שליט"א על זה להתיר לומר כך לשליח של ארה"ב).

שוב אני מוסיף מה שכבר כתבתי במכתב הקודם, שכל הטענה הוא נגד ההנהגה של מסירת שטחים לגוים, ודיבורים עם שליח של גוי על זה, אבל אני מכיר טובה על שאר ההשתדלויות למען התורה ולמען הציבור החרדי, כשהם ע"פ התורה.

יצחק ברנד

ח' סיון תשע"ד עה"ק עמנואל

עוד כאן מכתב מורנו הרב שליט"א אל ח"כ משה גפני.

## בנוגע לבחירות כיום

בנוגע לבחירות כיום, יעוין מה שכתבנו במאמר ["איחוד](#)

[נאמני התורה"](#).





# המטען והנמשל



של שיר השירים







# בריתני צהק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

שיעור הושענא רבא תשע"ה

## הקדמה

אומרים בשם הגר"א, על הפסוק (תהלים פק עו ג) **וַיְהִי בְּשָׁלֹם סֵכּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן**, שיש שני מצוות שכל האדם נכנס בתוך המצווה, אחד מצוות סוכה, שנית מצוות יישוב ארץ ישראל.

על דרך זה ניתן לפרש את הפסוק כך, שאדם צריך לקיים שתי מצוות אלו

היינו סוכה ומצוות א"י בשלימות, היינו מצוות סוכה בשלימות היא אכילה שתיה ושינה, מצוות יישוב א"י בשלימות הוא חלק הגשמי וחלק הרוחני, חלק הגשמי הוא לכבוש את כל א"י ולבנות בתים ולנטוע אילנות ולזרוע זרעים וזה כולל גם כשנכבש חלק של א"י שאין לוותר ולמסור לגוים חלקי ארץ ישראל ולא להרוס בתים ושדות וכרמים ועיירות. שנית, חלק הרוחני שהם מצוות התלויות בארץ היינו תרומות ומעשרות שמיטה ערלה וכלאים. וזה כולל גם שלא למכור א"י לשנת השמיטה המכונה היתר מכירה שמטרתה לעשות פעולה שע"י חושבים שמפקיעים מצוות שביעית, ומתנהגים לפי מחשבה זו.

יש יהודים שבנושא סוכה הם מקיימים בשלימות, ובענין א"י בחלק הגשמי מקיימים בשלימות שמיישבים א"י במסירות נפש ולא מוכנים לוותר על שום חלק ומוסרים נפשם על זה, אולם בחלק הרוחני הם עושים או תומכים לעשות פעולה המכונה "היתר מכירה" (ע' במאמרים רבים בנושא זה, כמו **מכירה פיקטיבית** ועוד).

ויש יהודים שגם כן בנושא סוכה מקיימים בשלימות, אולם בנושא א"י, אף שבחלק הרוחני מקיימים בשלימות, ולא סומכים על שום התירים, ומתנגדים בתוקף על הטקס המכונה היתר מכירה, אולם בחלק הגשמי של א"י, כשיש איזה נסיון מוכנים לוותר על חלקי

הקדמה • תקציר שלושת השיעורים, [א] חומר בני ט' מדות והתיקון; [ב] השואה והסיבות (בנושא ארץ ישראל); [ג] האם מצוות יישוב ארץ ישראל היא מצוה חיובית, קיומית, או הגדרה אחרת • המשל והנמשל של שיר השירים • ביאור שיטת סטמר בענין שלש שבועות

א"י ולהחריב יישובים שלמים ולמוסרן לגוים רוצחים (ע"י במאמרים רבים בנושא זה, למשל **"בזאת תדעון כי א-ל חי בקרבכם"**).

ויש יהודים. שבנושא א"י מקיימים כמו שצריך, לא סומכים על היתר מכירה וגם מתנגדים בתוקף על כל מסירת חלקי א"י, אולם בנושא סוכה לא מקיימים בשלימות, הם אוכלים ושותים בסוכה אבל לא ישנים בסוכה. (ביטול דעה זו מבואר בשני פרקים הראשונים של מסכת סוכה).

וכאן בא המשורר ואומר (תהלים עז) **וַיְהִי בְּשָׁלֹם סֵכּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן**, שצריך להגיע לשלימות בין במצוות סוכה בכל חלקיו וכן בענין א"י בכל חלקיו. ע"כ ההקדמה.

## תקציר שלושת השיעורים

וכעת נעבור אל עיקר הנושא שהוא יסוד של שיר השירים המשל והנמשל.

השיעור מבוסס של שלשה שיעורים שאמרנו במשך השנה, ובראש השנה של האי שתא נתעוררנו בנושא עצום. איך מתחברים שלשה השיעורים בעולם המעשה של דורינו ודורות שעברו.

**שיעור א', חומר בני ט' מדות והתיקון**, הרקע והמשמעות של הפסוק וברותי מכס המורדים והפושעים ב.

**שיעור ב', השואה והסיבות** (בנושא ארץ ישראל).

**שיעור ג', האם מצוות יישוב ארץ ישראל היא מצוה חיובית, קיומית, או הגדרה אחרת.**

מי שרוצה להבין על בוריו יש לו ללמוד בעיון את ג' השיעורים עם כל המקורות שהובאו שם וכאן רק נזכיר זה בקיצור.

## השיעור הראשון

בענין ט' מידות, שנלמדים מן הפסוק (יחזקאל פרק כ לז):  
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת  
אֲשֶׁר נִפְוצְתֶם בָּם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֹעַ נְטוּיָה וּבְחֶמֶה  
שְׁפוּכָה: (לח) וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל מְדִבַּר הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטְתִּי  
אֶתְכֶם שָׁם פְּנִים אֶל פְּנִים: (לח) וּבְרוּתֵי מָכֶם הַמְרִידִים  
וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֲרֶץ מִגּוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל אֲדָמַת  
יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹא וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'.

וחז"ל לומדים שכוונת הפסוק הוא על בני ט' מידות, עיי'  
נדריים (דף כ עמוד ב) וברותי מכם המורדים והפושעים בי -  
אמר רבי לוי: אלו בני תשע מדות, בני אסני'ת משגע"ח.  
והכלל של אלו המידות הוא שבשעת החיבור היה חוסר  
אהבה וחיבה וחיבור במחשבה בין איש לאשתו, או מצד  
האיש או מצד האשה.

ונשאלת השאלה הגדולה מאיפה למדו חז"ל שזה כוונת  
הפסוק, הרי ניתן לפרש הפסוק על חטאים אחרים כמו  
חילול שבת ואכילת נבילות או עבודה זרה וגילוי עריות  
ורציחה.

וכתבנו, שבפסוק לא כתוב מפורש שאלו המורדים חייבים  
מיתה אלא שלא מגיעים לא"י, רק שממילא נשמע  
שימותו במדבר העמים, כמבואר במפרשים, ואין להם  
עוד מקום בעולם. כי הגיע הזמן של קיבוץ גלויות ואין  
להם עוד מקום בחו"ל אבל אין להם את האפשרות לבוא  
לא"י.

ויסוד של בני ט' מידות היינו שהיה בחיבור חסרון אהבה  
ודביקות במחשבה, או מצד האיש או מצד האשה,  
ובפסוק משמע שאלו המורדים והפושעים, שהם לא  
ראוים לבוא לא"י, וזה ענין של בני ט' מידות, וממילא  
ימותו במדבר העמים.

והקשר בין זה לזה, שמי שנפגם במחשבה בשעת החיבור  
הבנים הנולדים לא יכולים לבוא לא"י, מבואר במגלה  
עמוקות, שביאר למה בני גד ובני ראובן לא רצו להגיע  
לצד מערבי של א"י, שהוא עיקר א"י, משום שבשעת  
החיבור של יעקב עם האמא שלהם היה בו פגם. אצל  
ראובן, בשעת החיבור עם לאה חשב יעקב שזה רחל  
ונמצאה לאה וזה מעין בני תמורה. ובענין גד, בשעת  
החיבור של יעקב עם זלפה נעשה בלי שידוכין ובלי שום  
הכנה, ומדויק זה מאוד בלשון הפסוק בחילוק בין נישואי

יעקב ובלהה לבין נישואי יעקב עם זלפה, שבנישואי בלהה  
כתוב (בראשית פרק ל ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָהָה בָּא אֵלַיָּהּ  
וַתֵּלֶד עַל בְּרָכִי וְאֶבְנָה גַם אֶנְכִּי מִמֶּנָּה: (ד) וַתֵּתֶן לוֹ אֶת  
בְּלָהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלַיָּהּ יַעֲקֹב. והכוונה שהיה  
כאן הכנה לנישואין.

ואילו בנישואי יעקב עם זלפה כתוב בלי שום הכנה, ולא  
שום דיבור מוקדם (סז ט) וַתֵּרָא לָאָה כִּי עֲמָדָה מֵלֶדֶת וַתִּקַּח  
אֶת זֶלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתֵּתֶן אֹתָהּ לַיַּעֲקֹב לְאִשָּׁה: (י) וַתֵּלֶד  
זֶלְפָּה שִׁפְחַת לָאָה לַיַּעֲקֹב בֶּן: (יב) וַתֹּאמֶר לָאָה בְּגֵד בָּא גֵד  
וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גֵּד.

ובעקבות זה כתוב "בא גד" במילה אחת בגד שהיה כאן  
בגידה במעשה החיבור ומזה נולד גד בפגם, ועל כן לא  
יכול להגיע לא"י, כל זה ביאר המגלה עמוקות.

והוספנו בזה מכיון שהפסוק וברותי מכם, מוכרח  
שמדובר בשואה, שהרי לא מצאנו בהסטוריה שמקבצים  
כלל ישראל מהרבה מקומות ומביאים אותם למקום אחד  
ושם הורגים אותם, אלא בשואה, שבשאר גזירות ושמדות  
בעם ישראל היו הורגים את הקהילות הקדושות במקום  
שהיו ולא היה שם קיבוץ גלויות להריגה, וזה היה רק  
בשואה.

והוספנו, שאחד מן הדברים שגורמים באופן טבעי לבני  
בני ט' מידות, זה מה שלמדים מן הפסוקים בפרשת יפת  
תואר, שכתוב (דברים פרק כא יב) וְהִבֵּאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָהּ  
אֶת רֹאשָׁהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת צִפְרֶנֶּיהָ: (יג) וְהִסִּיחָהּ אֶת שְׂמֹלַת  
שְׂבִיָּהּ מֵעַלְיָהּ וַיִּשְׁבָּה בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ  
יָרַח יָמִים.

רש"י (סז יג): וְהִסִּיחָהּ אֶת שְׂמֹלַת שְׂבִיָּהּ - לפי שהם נאים,  
שהגוים בנוותיהם מתקשטות במלחמה בשביל להזנות  
אחרים עמהם: וַיִּשְׁבָּה בְּבֵיתְךָ - בבית שמשתמש בו,  
נכנס ונתקל בה, יוצא ונתקל בה, רואה בבכייתה, רואה  
בנוולה, כדי שתתגנה עליו: וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ - כל כך  
למה, כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה, בת ישראל  
מתקשטת וזו מתנוולת.

ונלמד מזה, שכדי לנוול אשה בפני בעלה יש לגלח השערות  
שלה במטרה שישנא אותה ויזרוק אותה מביתו. וכדי  
להאהיב אשה על בעלה צריכה להתקשט וכן להראות  
שערה לבעלה, ובדאי לא לגלח את השער.

אולם כמה מגדולי ישראל הנהיגו לכסות שער אשה  
לבעלה גם בחדרי חדרים ואח"כ יש שהוסיפו יותר לגלח

## השיעור השלישי

מצוות יישוב א"י מצוה חיובית או קיומית או גדר אחר.

תמצית הדברים, שדעת האגרות משה (אכן העזר חלק א סימן קכ בסוף התשובה) שהוא מצוה קיומית ולא חיובית שהרי לא כופין על זה, וכן בבית שני הרבה מגדולי ישראל לא הגיעו לא"י, אולם הדבר מאוד קשה לומר זה, שהרי בכל התורה מבואר שזה יסוד של כל התורה ואיך אפשר לומר שזה רק מצוה קיומית.

וביארנו שיש כאן גדר אחר, שחז"ל ע"פ ספר שיר השירים מדמין ענין של א"י לחיבור איש ואשה, והיינו יסוד חיבור איש ואשה הוא יסוד הבריה ובלי זה אין כלל קיום לכל הבריה. אולם יש בזה תנאי, שיש רצון בין מצד האיש ובין מצד האשה ואם איש לא רוצה להתחתן לא שייך להתחתן וכן צריך הסכמה מצד האשה. וכן בהמשך החיים צריך להיות רצון של שניהם לחיבור, ובלי זה, החיבור לא עולה טוב. וזה ענין של א"י, שהוא מקום שמתחברים הקב"ה עם כלל ישראל בחיבור שנקרא "האהבה" היינו אהבה מיוחדת ולא סתם אהבה, שאף שהקב"ה אוהב כל ישראל גם בחו"ל, אבל זה לא בגדר "האהבה", ולקיים "האהבה" הזאת צריך רצון שניהם, היינו רצון של הקב"ה ורצון כלל ישראל, ואם הקב"ה לא רוצה כעת, אין לקיים זה וכן אם כלל ישראל או חלק של כלל ישראל לא רוצה, שלא מתאימים להם א"י, וחושבים שזה לא טוב, אין כופין על זה כי הכפיה מייצר חיבור לא רצוי, וסופו לצאת צרות מזה.

ויסוד זה מבואר בשיר השירים (פרק ב פסוק ז) וחז"ל: **הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצִבְאוֹת או בְּאִילוֹת הַשָּׁדָה אִם תַּעֲרִינָו וְאִם תַּעֲזָרְוּ אֶת הָאֲהָבָה עַד שֶׁתִּחַפֵּץ.**

כתובות (נדף ק"א עמוד א): **ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוסי ברבי חנינא, דאמר: ג' שבועות הללו למה? אחת, שלא יעלו ישראל בחומה (יש גורסין כחומה); ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי.**

ויסוד השבועות הם, שבזמן שהקב"ה לא רוצה שעם ישראל יבואו לא"י בכת, לא יבואו, משום שאז לא הגיע הזמן שהקב"ה מעוניין בחיבור הזה שנקרא "האהבה".

אולם כשהגיע הזמן שהקב"ה מגלה שרוצה בחיבור הזה, אז זה תלוי בכלל ישראל, אם רוצים לבוא יבואו ואם לא

השערות, כתוצאה מן הזוהר, אולם מה שנאמר בזוהר הוא ליחידות, למי שלבעלה זה לא מפריע אבל לא הנהגה ציבורית, וכן לא מדובר בזמן שצריך הנאת שעה לבעלה. (עי' שבת (סד ע"ג) בענין היתר פאה נכרית בחצר, שהכוונה האמיתית של פאה נכרית היא שימוש כשער בשביל אשה שחסר לה שערות, ולא שימוש כיסוי שער בשביל אשה שיש לה שערות. עי' ברטנורא וערוך (ענד פאה) וכך מבואר נזיר (נכ ע"ג), ואכמ"ל. ועי' גם באריכות במאמר "פאה"). וחז"ל הקפידו שלא להחמיר בזה כדי שלא תתנגנה על בעלה, והתוצאה של הנהגה כללית בזה הוא שבאופן טבעי יגיעו הרבה בניוול לבעלה, אולם מכיון שלא שייך שיגרש אותה שהרי השניה היא ג"כ מתנהגת כך, או סיבה אחרת שלא מגרשים, גם בטענות מוצדקות, אבל המחשבה של אפשרות גירוש או חסרון באהבה מביא לידי בני ט' מידות, ואלו הם שמותו בשואה משום שלא יכולים להגיע לא"י, כמו שמבואר במגלה עמוקות בענין בני גד ובני ראובן. זה תמצית שיעור הראשון.

אולם לא הסברנו מספיק מה באמת הסיבה של הקשר בין בני ט' מידות שעיינו לא באים לא"י, וזה אי"ה ננסה להסביר כעת בשיעור הזה.

וכן יש לדעת שלא כל בני ט' במידות ניספו בשואה, מפני חשבונות שמים שמחליט מי יחיה ומי ימות. וכן חלקם הגיעו לא"י, אולם אלו עלולים לעשות צרות בא"י, ולוותר על חלקי א"י, מכיון שאין להם קשר נפשי עם א"י.

## השיעור השני

שאחד מסיבות השואה היא מה שלא רצו לבא לא"י שכולל גם גדולי ישראל. ועל אף שהחזו"א הרחיק מאוד דעה זו, מ"מ כתבנו מקורות נאמנים לזה, (עי' יומא ט ע"ג) במעשה של ריש לקיש ועוד מקורות, וגם החזו"א עצמו אילו היה מודע להנהגת גדולי ישראל בענין תכלת שמתנגדים לכל דבר חדש, אף במצוות עשה דאורייתא (והרי החזו"א לא היה מתנגד לדברים חדשים) אז לא היה מתנגד גם לדעה זו שאומר שהיה כאן טענה על גדולי ישראל שהתנגדו לביאת א"י, (וצריך לעיין היטב במאמר הנ"ל באריכות וכאן קצרת).

ובשיעור הזה ננסה להסביר מה הסיבה העמוקה של גדולי ישראל להתנגדות לבוא לא"י.

כתובות (ק"א ע"א), ופקידת כורש נחשב פקידה, ע' מגילה (י"ג ע"א), וממילא כתב האור שמח שהצהרת בלפור והסכמת האומות בסן רימו לבנות בית ליהודים בא"י נחשב פקידה). וכן ע"י שא"י נותן פירות בעין יפה המבואר בסנהדרין (דף כח עמוד א) **ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשא לעמי ישראל וגו'.**

וכן אח"כ הסכמת האומות בכסלו תש"ח להקמת המדינה, שכל זה בגדר פקידה בימי כורש שמבטלים השבועות. וכן ממשיך בנסים במלחמות ובפרט במלחמות ששת הימים. וכן בהמשך קיבוץ גלויות עד שכעת יש כבר יותר משה מיליון יהודים בא"י.

וממילא כבר נתעורר האהבה וניתן לבא לא"י גם בכח, ולא שייכים עוד ענין של ג' שבועות, ורק שתלוי כעת אם עם ישראל רוצה לבוא לא"י ומחשיבים זה לארץ טובה ורחבה או שטוענים שזה ארץ לא טובה ומדברים על כל החסרונות שנמצאים בא"י. (ומה שהקמת המדינה נעשה ע"י חילונים, זה מבואר ביחזקאל ט"ז מפסוק נ"ג ואילך, הארכנו במאמר **"ושבתי את שביהן את שבות סדום ובנותיה"**).

עד כאן תמצית שלשה השיעורים הקודמים.

## המשל והנמשל של שיר השירים

וכעת בהושענא רבא בשיעור הזה שנתעורר בראש השנה, ננסה לחבר את כל ג' השיעורים האלו. ואחד מן הדברים הוא להסביר מה ששאלנו בעקבות השיעור הראשון, מה באמת הסיבה שבני ט' מידות לא יכולים לבוא לא"י, ובה יתבאר גם מה שידוע שהאדמו"ר מסטמר הרב יואל טייטלבוים זצ"ל צעק כל הזמן על ענין של שלוש שבועות שעדיין קיימים, בספרו "ויואל משה", שכתב אחרי הקמת המדינה, ובספרו "על הגאולה ועל התמורה" שכתב אחרי מלחמת ששת המים וביאור הסיבה העמוקה של השיטה שלו.

ונאמר כאן במילת יסוד, שנבאר אח"כ ביותר אריכות, הוא, שהמשל והנמשל של ספר שיר השירים הם מחוברים יחד ותלויים זה בזה, ואם אין משל אין נמשל, המשל הוא הנהגת חיבור בין איש לאשה בזמנים שונים, זמן שהולך טוב וזמן שלא הולך טוב, והצפיה והתיקון הוא לזמן שהולך טוב, והאהבה הוא בשלימות, והנמשל הוא חיבור

רוצים לבוא לא יבואו, כי אין כופין על זה, ורק הקב"ה מעורר כלל ישראל אם רוצים לבוא, ועל זה נאמר בשיר השירים (פרק ה ב) **אֲנִי יְשָׁנָה וְלִבִּי עַר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַחַי לִי אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי שְׂרָאשִׁי נִמְלָא טָל קִנְוֹתַי רְסִיסֵי לִילָה.**

ויש מצב שכלל ישראל לא רוצה כמו שנאמר (ס"ג) **פֶּשֶׁטַתִּי אֶת פֶּתַחַתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשָׁנָה רְחֻצְתִּי אֶת רַגְלִי אֵיכָכָה אֶטְנַפֵּם.**

דברים אלו שמדבר הפסוק על הקב"ה שמעורר בני ישראל לבוא לא"י, מבוארים בכוזרי (מלאך ב אות כד): **ושמא על זה אמר שלמה: (ס"ד השירים ה' ב') "אני ישנה ולבי ער", כנה הגלות בשינה והלב הער התמדת הנבואה ביניהם. "קול דודי דופק", קריאת הא-להים לשוב. "שראשי נמלא טל", על השכינה שיצאה מצללי המקדש, ומה שאמר: "פשטתי את כתנתי", על עצלותם לשוב. "דודי שלח ידו מן החור", על עזרא שהיה פוצר בהם ונחמיה והנביאים, עד שהודו קצתם לשוב הודאה בלתי גמורה, ונתן להם כמצפון לבם, ובאו העניינים מקוצרים מפני קצורם, כי הענין הא-להי איננו חל על האיש אלא כפי הזדמנותו לו אם מעט מעט ואם הרבה הרבה.**

ויוצא שאם הקב"ה מגלה שרוצה שעם ישראל יבוא נתבטלו השבועות, ונתקיים עד שתחפוץ, ואז שואלים את כלל ישראל אם רוצים לבוא או לא.

ובענין מעפילים שהקב"ה לא רצה שעם ישראל ילחמו, ביארנו הענין משום שעם ישראל אמרו שא"י מסוכנת ואינה טובה, והמעפילים לא התחרטו על הענין הזה, רק אמרו שהקב"ה מחייב לבוא לא"י על אף שזה ארץ לא טובה, ואז הקב"ה לא הסכים עם זה כי אינו רוצה שהם יגיעו באופן שיאמרו שהקב"ה הכריח אותנו לבוא לארץ לא טובה, אלא הקב"ה רוצה שיבואו בזמן שיאמרו שהארץ היא טובה ואנו מודים על זה על ארץ חמדה טובה ורחבה, ומי שבא לא"י באופן שיאמר שהקב"ה הכניס אותנו לארץ לא טובה ורק יש צרות, הוא רק מקלקל שם.

הקשר הזה מבואר גם בנביא ישעיהו (פרק ס"ב פסוק ה) בענין קיבוץ גלויות **כִּי יִבְעַל בְּחֹר בְּתוֹלָה יִבְעֻלֹךְ בְּנִיךָ וּמִשְׁוֹשׁ חֲתָן עַל פֶּלֶה יִשִּׁישׁ עֲלֶיךָ אֶ-לֶהֱיָךְ.**

ובדורינו היו כמה התעוררות וגילויים של הקב"ה שרוצה שעם ישראל יבואו לא"י. אחד מהם הצהרת בלפור, שעליו כתב האור שמח שסר פחד השבועות, (שהרי כשיש פקידה נתבטלו השבועות ונתקיים עד שתחפוץ כמבואר בגמרא



שזה הוא שלא רוצה, ומה שאומר שהוא רוצה, זה לא באמת אומר זה רק הפעילו עליו לחצים, שהרי בפעם הראשון לא רצה ומה נשתנה עכשיו, בקיצור, היא גלגלה את העיכוב מצד חסרון רצון מצידו, אולם הסיבה האמיתית הוא בגלל שהיא לא רוצה. עד כאן המשל.

הנמשל הוא, האדמו"ר מסטמר לא רוצה את א"י, הוא רוצה להשאר בגלות, וזה היה לפני השואה שצעקו הוא ועוד הרבה גדולים, בעיקר בהונגריה שלא לבוא לא"י, (ע' באריכות על זה בספר אם הבנים שמחה) אולם מה אמרו, שהקב"ה לא רוצה ועדיין קיימים השלש שבועות **אם תעירו ואם תעוררו את האהבה**, ולא הגיעה הזמן, והאדמו"ר מסטמר ממשיך גם אחרי הקמת המדינה שלא הגיעה הזמן וגם אחרי מלחמת ששת המים לא הגיע הזמן, כי הקב"ה לא רוצה.

וכשמוכיחים אותו הרי יש מספיק גילויים שהקב"ה כן רוצה, אז הוא אומר זה לא נכון, לא הקב"ה הקים את המדינה אלא השטן, ומה שטוענים שיש פירות בשפע, זה לא מדובר על פירות מסוג כזה אלא על פירות מאוד גדולים, וגם כשמתגדלים הפירות, הוא אומר עדיין הם לא בגודל הראוי בזמן בית שני, כל מה שיקרה אומר שהקב"ה לא רוצה, על הנסים מלחמת ששת הימים אומר שלא היה שם ניסים והכל היה בדרך הטבע, רק הציונים כבשו זה ולא היה שום צורך בזה, אין כאן לא גאולה ולא שייכות לגאולה אלא תמורה ושקר ואין לזה שום גילוי שהקב"ה רוצה שעם ישראל יגיע לא"י וילחום נגד הגוים.

אולם הסיבה העיקרית משום שהאדמו"ר לא רוצה, רק שמגלגל הדברים על חסרון רצון מצד הקב"ה. עד כאן המשל והנמשל, אבל עדיין לא הסברנו למה באמת האדמו"ר מסטמר לא רוצה.

וכדי להבין ולהסביר ענין זה, אביא סיפור שקרה לי לפני כעשרים שנה, אחרי שהוצאתי את החיבור **חשיבות ארץ חמדה**, ועוד חיבורים כמו **שוב אשיב אליך**, נסעתי אז לצרפת משום איזה ענין והתאכסנתי במקום שהיו שם עוד משולחים שהגיעו מא"י, ושם היו שני אברכים ממאה שערים (או מן החוג הזה) והם שמעו על הדעה שלי בענין הקמת המדינה ומלחמת ששת הימים וכו', וכמובן הם לא התחנכו בצורה זו, והם הולכים פחות או יותר כשיטת סטמר, ואז ניסו להוכיח אותי על הטעות שלי, ואמרו לי איזה דבר שאז לא הבנתי כלום מה שהם רוצים, ורק פתאום כעת אחרי עשרים שנה הבנתי מה שהם רצו, אף שלא צודקים אבל עכ"פ הבנתי את מהלך המחשבה

של כלל ישראל עם הקב"ה, בזמנים שונים, והזמן שהולך טוב הוא בזמן שעם ישראל נמצאים בא"י, וזה חיבור של "האהבה" ואח"כ יותר חיבור בזמן בנין בית המקדש, והזמן שלא הולך טוב הוא בזמן הגלות שאז אינו בכלל "האהבה" ושוב מצפים שיגיע הזמן של האהבה בחזרה. ע"י שהקב"ה מגלה זאת באופנים שונים שרוצה שעם ישראל יבוא לא"י.

והחיבור בין שני הדברים הוא, שהתנהגות האדם בחיי הפרט בין איש לאשתו, הוא שמביא להנהגת האדם כלפי חיבור בחיי הכלל, היינו בין כלל ישראל להקב"ה, שהוא "האהבה" שנתקיים בביאה לא"י ואח"כ לבנין ירושלים ובית המקדש.

ומי שמתחבר לאשתו בצורה בלי אהבה, או מצידו או מצידה, זה משפיע בין על עצמו ובין על הילדים שנולדים מזה, שאין להם את האהבה הנצרכת לחיבור כלל ישראל עם הקב"ה, בביאה לא"י ואח"כ לבנין בית המקדש.

והחיבור הזה הוא הקשר בין בחלק הגשמי ובין בחלק הרוחני, וזה שייך בין בחיבור המשל בחיי הפרט ובין בחיבור הנמשל בחיי הכלל. ואין להאריך כעת בזה.

## ביאור שיטת סטמר בענין שלש שבועות

יהודי אחד שאל אותי, מה אתה אומר על שיטת סטמר שטוען שיש כעת ג' שבועות שלא יעלו כחומה ופוסל את כל המדינה, אמרתי לו, במשל למה הדבר דומה.

פעם הציע שדכן לנערה שידוך עם בחור, ועשו פגישה ראשונה, אח"כ שאל השדכן מה המצב, והוא השיב, שכעת עדיין לא נראה, צריך לראות בהמשך, והיא השיבה אותו דבר, ואח"כ עשו פגישה שניה, ואח"כ שאל השדכן אותו מה המצב, והוא השיב, שמצדו הוא כבר מסכים, ואח"כ שאל אותה, אולם היא השיבה שהיא כעת לא מוכנה.

שוב שלח השדכן שלוחים לנערה להסביר לה שכאן מדובר בבחור מצוין בעל מידות טובות ולמדן ועשיר וכו' כל דבר טוב ששייך לומר על בחור, ואיך יתכן שהיא מסרבת להצעה מוצלחת כזו, והלחץ עליה גבר וגבר, אולם היא לא רוצה, אולם היא לא יכלה להסביר את הענין שלה, ולא ידעה איך להשתמט מן הלחצים עליה.

ואז מצאה טענה להחלץ מן המצב, היא אמרה שבאמת

שלם.

(הקדמה והבהרה להמשך הסיפור, אני לא תלמיד של הרב קוק זצ"ל וכל מה שכתבתי בחיבורים האלו לא למדתי כלום ממנו אלא מן המקורות בתורה ובחז"ל, ויש דברים שאני חולק עליו בתוקף גדול, כמו ענין היתר מכירה).

הם אמרו לי כך, האם אתה יודע מה מלמדים במרכז הרב? (זה הישיבה שהולכת לפי הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל שהקים הישיבה ואח"כ בנו הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, והם התומכים הלהוטים בהקמת המדינה וההמשך), הרי במרכז הרב מלמדים, שהסיבה למה אשה היא נדה, שזה כדי שאחר שהיא תטהר, תהא חביבה על בעלה כיום חופתה.

וכנראה שרצו לומר, תראה איזה קלקולים נמצאים באלו שתומכים חזק בענין א"י, שלמדים דברים מכוערים כאלו של פריצות.

ואז לא הבנתי, מה הטענה שלהם בנושא זה על מרכז הרב, הרי זה חז"ל שאמרו זה ומה טענה על מי שמביא דברי חז"ל, ע' נדה (דף לא עמוד ב) **תניא, היה ר"מ אומר: מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה - מפני שרגיל בה, וקץ בה, אמרה תורה: תהא טמאה שבעה ימים, כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה.**

כנראה שהם סוברים שחז"ל הזה הוא לא כפשוטו ואין להביאו לבית המדרש. וכמו שפעם יהודי אחד הלך לטיש של סטמר בארה"ב, והאדמו"ר שליט"א אמר שם, שמה שאמרו חז"ל בגמרא תענית (דף טו עמוד ב), זה לא כפשוטו: **אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, כל הכלים טעונים טבילה. ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות: בחור! שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, שקר החן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל, ואומר: תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו, ביום חתנתו - זה מתן תורה, וביום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו.**

והוא הסביר שכל הסיפור הזה הוא לא כפשוטו, וזה

פשוט מאוד לפי טענתו כי איך יתכן שעושים כך שידוכין. (ההמשך של המעשה שם היה שהיהודי שאל את האדמו"ר אולי גם הג' שבועות הם לא כפשוטם, והאדמו"ר כעס מאוד עליו).

אולם בכלל לא הבנתי אז מה רצו האברכים האלו ממאה שערים להקשות עלי על מה שבמרכז הרב מביאים גמרא זו להדרכה, שע"פ הדרכה זו, זה פוסל את כל הדיעות שלהם בנושא א"י, מה קשר בין זה לזה.

אולם כעת התחלתי להבין, הם בחיי אישות שלהם לא קיים מושג של חביבות אלא מדובר על אקט טקטי בלי הרגשים, בלי חביבות, וזה כולו ענין רוחני, וחלק הגשמי הוא מובדל ואין בו חביבות כלל, ועל כן באמת גם ענין של חיבור כלל ישראל דרך א"י לא קיים אצלם, והם אמרו שבמרכז הרב שכן מלמדים שיש ענין חביבות בחיי אישות, זה דבר פסול וממילא גם מה שמדברים על חיבור של הקב"ה דרך הקמת המדינה ומלחמת ששת הימים הוא מופקע מעיקרא. (כנראה שהקשר בין זה לזה לא בא מן האברכים עצמם אלא כך לימדו אותם לפסול את ישיבת מרכז הרב, ויתכן גם שגם מי שחידש טענה זו לא הבין את הקשר אלא אם איהו לא חזי מזליה חזי).

וכעת נחזור לשיטת סטמר שהיה לפני השואה וגם אח"כ שעדיין צועק ג' שבועות ולא הגיע הזמן, והסברנו הענין מפני שהוא לא רוצה את א"י, הוא מגלגל הדברים לומר שהקב"ה הוא זה שלא רוצה, ואז באמת צריך להבין, למה בסטמר לא רוצים, וכן השאלה הכללית מה היה בהונגריה לפני השואה ששם בא בעיקר ההתנגדות הגדולה לעליה לא"י בעקבות ג' השבועות (אנחנו מדברים על החרדים שהיו שם ולא על החילונים).

וכעת נבוא ונבדוק מה היה חיי הפרט אצל ציבור החרדים בהונגריה, הנה אצל סטמר יש חוק ולא יעבור שאשה צריכה לגלח שערותיה, וכן היו בהרבה מקומות בהונגריה, היינו שהם הנהיגו הנהגה ציבורית חוק ולא יעבור לנוול אשה ולגנותה על בעלה, וזה כבר נהוג בהרבה דורות, ובאופן טבעי זה יבוא לידי בני ט' מידות, ואם כן מובן שזה גם מביא לידי התנגדות לא"י ע"פ מה שביארנו שהמשל והנמשל של שיר השירים כפופים זה לזה, ואם אין חביבות של חיי הפרט אין חביבות בחיי הכלל, ויסוד של א"י כפי שהסברנו בשיעור השלישי צריך להיות בחביבות ואם אין חביבות אין א"י, ואם אין חביבות בחיי הפרט אין חביבות בחיי הכלל, וזה יסוד של המגלה עמוקות שבני גד ובני ראובן לא רצו לבוא לא"י.

ואמרו אל תעבירונו את הירדן, וזה התפשט עד עצם היום הזה שבמקום שאין הנהגת חביבות בין איש לאשתו בחיי הפרט, אז הילדים שיוצאים מזה אין חביבות בחיי הכלל ויש התנגדות להרבה ענינים שנוגע לא"י.

וכן עומד להיות ההמשך בנוגע לבנין בית המקדש, ששם החבור הרבה יותר חזק.

והראיה שבבית המקדש החבור הרבה יותר חזק, שעל כן היו שם תמונות של חיבור איש ואשה כמבואר במסכת יומא (דף נד עמוד ט) **רב אחא בר יעקב אמר: לעולם במקדש שני, ורובים דצורתא הוו קיימי. דכתיב ואת כל קירות הבית מסב קלע... כרובים ותמרת ופטרי ציצים וצפה זהב מישר על המחקה וכתוב כמער איש וליות. מאי כמער איש וליות? אמר רבה בר רב שילא כאיש המעורה בלוייה שלו. אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאו לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? מיד הזילו, שנאמר כל מכבדיה הזילה כי ראו ערותה. רש"י (ספ): כאיש המעורה בלוייה שלו - הנדבק וחבוק באשתו בין זרועותיו.**

בבית ראשון היו כארבעים תמונות כאלו בעזרה, שהיו שם עשר מכוונות וכל מכוונה ארבע צדדים ובכל צד היה תמונה כזה, וכן בבית שני היו תמונות כאלו בהיכל כמבואר בגמרא.

ועי' בזה באגרת הקודש של הרמב"ן (מודפס בסוף ספר בעלי נפש של הראב"ד) פרק שני בביאור ענין זה, שמביא ראיה משם שחיבור איש ואשה הוא דבר קדוש שהיה בבית המקדש היו תמונות אלו.

וכן הקשר של חיי הפרט לחיי הכלל בענין א"י וירושלים, מבואר בשבע ברכות, שאומרים מקודם שוש תשיש ותגיל העקרה ורק אח"כ מברכים החתן והכלה וכן בברכה אחריתא אומרים מקודם גילה רינה דיצה וחדוה אהבה ואחוה ושלוש ורעות, ואח"כ מהרה ה' א-לקינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים. וכן אמרו חז"ל על הפסוק (ויקרא פרק לג פסוק יא) **קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אמרים הודו את ה' צבאות כי טוב ה' כי לעולם חסדו מבאים תודה בית ה' כי אשיב את שבבות הארץ כבראשנה אמר ה', וביארו חז"ל על המשמח חתן וכלה (ברכות דף ו עמוד ב) **רב נחמן בר יצחק אמר: כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, שנאמר: כי אשיב את שבבות הארץ כבראשנה אמר ה'.****

אולם בודאי שאין זה כלל ברזל שכל מי שיש לו הנהגה של גילוח שער ממילא אין לו חביבות על א"י, ומי שאינו מגלחת אוהב את א"י, רק שיש השפעה מסוימת להכלל הזה אבל בודאי אין כלל שאין יוצא מן הכלל, והראיה לזה הוא הגאון ר' עקיבה יוסף שליזנגר זצ"ל שתמך מאוד בענין א"י כידוע, עי' **במאמר על הגאון הנ"ל**, אף שנהג בענין גילוח השער לאשה בתוקף עם כל הצאצאים שלו, אולם זה יוצא מן הכלל, והרי גם בהונגריה התנגדו אליו הייטב לב (הסבא של האדמו"ר מסטמיר הרב יואל טייטלבוים) על עלייתו לא"י, וניסה בכל הכח לעכב עלייתו לא"י, וגם בא"י התנגדו אליו אנשי ירושלים בתוקף גדול על כל פעולתו בענין התיישבות ועבודת הזריעה וקצירה ושמירה ע"י צבא, וגם מנהג ירושלים במאה שערים אז היה בגילוח שערות, וזה עד עצם היום הזה. (יש לדעת שענין של ט' מידות יכול לבוא ג"כ מכל מיני סיבות של חסרון אהבה בין איש לאשתו).

וכל זה יש בזה השפעה גם בהנהגה הגרועה של הרבה בציבור החרדי כעת, שמשתמשין בהיתר המוטעה של פאה נכרית ברחוב, ואילו בבית מכסים במטפחת פשוטה, ואשה מתגנה על בעלה ומתקשטת לרחוב, (ועי' בשיעור הראשון על סיבת טעות חמורה וקלקול בהנהגה זאת, שכל ענין חיוב כיסוי ראש באשה הוא בעיקר ברחוב ולא בבית וכעת הפכו את הסדר, כי פאה נכרית מבואר בגמרא וכל הראשונים שזה שימוש שער ולא שימוש כיסוי שער ודלא כפירוש התמוה של השלטי הגבורים), וזה גם מביאה לידי בני ט' מידות, וחיוב אשה להיות בפשטות כלפי הרחוב ולהתקשט בבית, וזה בודאי משפיע ג"כ על הנהגת הכלל בענין א"י לשני הצדדים, ומי שהנהגת חיי אישות הוא רק בצד הרוחני ואין משתף צד הגשמי, אז א"י הוא רק בצד הרוחני ולא בצד הגשמי, (ומוכנים להחריב חלקי א"י בזמן שזה לא נוגע ישירות ליישוב שלהם) ושיטת סטמר בענין א"י התפשט למחצה לשליש ולרביע גם בהרבה ציבורים אחרים, אף שאינן מסכימים לגמרי איתו בכל הנושאים.

על אף שהשפעה של גילוח שערות וא"י זה לא כלל ברזל ויש יוצא מן הכלל לשני צדדים אבל יש לזה השפעה.

וכעת מובן היטב ענין שביאר המגלה עמוקות, שבני גד ובני ראובן לא נכנסו לעיקר א"י שהוא עבר ירדן המערבי, וזה לא מצד העונש אלא מצד המציאות, שמכיון שהיה להם פגם ביצירה שלהם בחוסר חיבה של יעקב עם לאה וזלפה, ממילא הם בעצמם לא רצו להיכנס לעיקר א"י

וביאור הקשר, שע"י שמשמחים חתן וכלה כדי שהחיבור יהא בצורה של רגשי אהבה, אז זה מקדם ענין קיבוץ גליות ובנין ירושלים שכפוף להרגשי אהבה בין הקב"ה לכלל ישראל.

וכן בענין תפילה אנו מתחברים עם הקב"ה דרך א"י וירושלים ובית המקדש ובית קדשי הקדשים והכפורת שעליו שני הכרובים.

שו"ע (סימן כד סעיף ה'): בקומו להתפלל, אם היה עומד בחו"ל, יחזיר פניו כנגד ארץ ישראל ויכוין גם לירושלים ולמקדש

ולבית קדשי הקדשים; היה עומד בא"י, יחזיר פניו כנגד ירושלים ויכוין גם למקדש ולבית קה"ק; היה עומד בירושלים, יחזיר פניו למקדש ויכוין ג"כ לבית קדשי הקדשים; היה עומד אחורי הכפורת, מחזיר פניו לכפורת.

והחיבור הזה הוא כביכול גם כלפי מעלה (רק שאין לנו את הכח להבין עומק ענין זה).

וזה היסוד שאומרים בכל מצווה, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם יוד ק"ה בוי"ו ק"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל.

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, מוצאי שבת קדש בראשית תשע"ה.

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)



# כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ וְשָׂפוּנִי טְמוּנֵי חוֹל

## גזירת הקיצוצים

דנפתלי על מרומי שדה. אמר זבולון לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות, לאחיי נתת להם ארצות - ולי נתת ימים ונהרות. אמר לו: כולן צריכין לך על ידי חלזון, שנאמר (דברים ל"ג יט) [עממים הר יקראו]... ושפני טמוני חול. תני רב יוסף: שפני - זה חלזון, טמוני - זו טרית, חול - זו זכוכית לבנה. אמר לפניו: רבונו של עולם מי מודיעני? אמר לו: (דברים ל"ג) שם יזבחו זבחי צדק, סימן זה יהא לך: כל הנוטל ממך בלא דמים - אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום. (רש"י מפרש שיקנו ולא ישלמו, ודמים היינו כסף, והמהרש"א מפרש שדמים היינו דם חלזון, היינו שלוקחים ממנו הפרנסה ויקנו קלא אילן ולא יקנו ממנו התכלת).

תרגום יונתן (דברים לג יט) וְיִצְבְּעוּן מֵאֲדָמִיָּה תִּכְלָא לְחוּטֵי גוֹלִיתָהוֹן תִּירְגוּם וַיִּצְבְּעוּ מִדְּמוֹ תִּכְלָת לְחוּטֵי צִיצִיּוֹתֵיהֶם.

הנה אין אנו כעת הייחוס הביאולוגי של תולדות יששכר וזבולון, אולם השורש והבחינה נשאר, והיינו שמי שעוסק בתורה, מתקשר בשורש של יששכר, ומי שמחזיק לומדי תורה, מתקשר בשורש של זבולון וכמו שתיקנו חכמי הדורות הסכם יששכר וזבולון, ע"י יו"ד (ס' רמ"ו סע' א') ובביאור הגר"א (ס"ק ז'), ובמ"ב (בביאור הלכה ס' קנ"ו ד"ה סופה בטלה).

הנה לפני יותר מעשרים שנה נתגלה החלזון של התכלת ארגמון קהה קוצים (מורקס טרנקולוס, חלזון הפורפורה, ולא הדיונון של האדמו"ר מרדזין) ויש על זה ראיות ברורות, בין מחכמי ישראל ראשונים ואחרונים ובין מחכמי אומות העולם, וממצאים של ערימות הרים שלמים של קונכיות ארגמון קהה קוצים ששבורים במקום בלוטות התכלת, באזור צור וצידון, מקום שחז"ל אמרו שהיה תכלת ועדיין רואים ההרים האלה, וצידון הוא מזבולון, בראשית (מט יג) וַיִּרְכְּתוּ עַל צִידָן. ע"י גר"א (יהושע י"ט י"ד), ויצאו הרבה חיבורים על זה שהוכיחו בראיות ברורות שזה החלזון שחז"ל דיברו עליו, ע"י בספר התכלת של הרב מנחם בורשטיין, כליל תכלת של הרב אליהו טבגר, לולאות תכלת של הרב שלמה טייטלבוים, התכלת וחידושה של הרב שמואל אריאל, חותם של זהב של הרב בנימין זאב הורביץ, מצות תכלת בזמננו של הרב יהושע יצחק ניקלביץ. וכן כתבנו כמה מאמרים על זה, חוט תכלת, הכר נא למי החותמת והפתילים, בכנף איש יהודי.

אולם לצערנו הרב יצאו אנשים שבאופן כללי יודעים ללמוד, אולם בענין זה עזבו את חיפוש האמת ומחפשים מתחת הקרקע דברים שאין בהם ממש, כדי להטיל ספיקות בזיהוי החלזון, וכל מי שרואה זה רואה שהיה

רבים שואלים, מה עשה הקב"ה לנו על הגזירות הנוראות נגד לומדי תורה, שמלבד הקיצוצים הנוראים בכללות הציבור, נתוספו עוד גזירות נוראות במיוחד על לומדי תורה.

ואנחנו יודעים ומאמינים שכל גזירה, אף שנעשה ע"י אנשים רשעים, והם יצטרכו ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה על מה שעושים, וכן אנו צריכים לעשות השתדלות טבעי לבטל הגזירה, מ"מ זה מחייב גם חשבון הנפש כלפי הקב"ה, על מה באה הגזירה. כמבואר ברמב"ם.

רמב"ם (הלכות תעניות פרק א הלכה א) מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר (במדבר י') על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.

הלכה ב ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב (ירמיהו ה') עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

הלכה ג אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו) והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

הנה יסוד של לימוד התורה והחזקת התורה הוא ביסודו של יששכר וזבולון כמבואר הרבה פעמים בחז"ל, ע"י בראשית רבה (פרשת ויצא פרשה עב) רבי יוסי בן קיצרי אמר לעבורים (דברי הימים א' י"ב) ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם, מאתים ראשי סנהדראות היה יששכר מעמיד וכל אחיהם על פיהם, וכל אחיהם מסכימים הלכה על פיהם, והוא משיב להם הלכה כהלכה למשה מסיני, וכל השבח הזה מנין היה לו ליששכר משל זבולון שהיה עוסק בפרקמטיא שלו ומאכיל את יששכר שהיה בן תורה הה"ד (בראשית מט) זבולן לחוף ימים ישכון, וכשבא משה לברך את השבטים הקדים ברכת זבולן לברכת יששכר (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, שמח זבולן בצאתך ממה שיששכר באהליך.

אולם זבולון יש בו עוד דבר חשוב מאוד שנותן לכל עם ישראל, וזה חלזון שמפיקים ממנו התכלת לציצית.

מגילה (ו.) וזבולון מתרעם על מדותיו הוה, שנאמר (שופטים ה') זבולן עם חרף נפשו למות, מה טעם - משום

ה' א-לקיכם על כורחכם, וכן הוא אומר חי אני נאם ה' א-לקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוח עליכם (יחזקאל כ לג) על כרחכם ושלא בטובתכם: דבר אחר, נאמר במצות ציצית אני ה' א-לקיכם שני פעמים, אני ה' א-לקיכם ליפרע ממי שבטלה וכופר בה, אני ה' א-לקיכם ליתן שכר למי שמקיימה ומודה בה: ובענין זה כלול לבן ותכלת בזמן שנתגלה, ששניהם בכלל מצות ציצית, ואינו דומה למצב שלא היה מצוי, שאז החיוב הוא רק על לבן.

ובודאי שיש עוד הרבה דברים לתקן, רק כאן כתבנו בנושא זה, ולא באנו למעט דברים אחרים.

בענין ספק במספר חוטים שיש ג' שיטות, שיטת הרמב"ם ז' לבן וא' תכלת, שיטת הראב"ד ו' לבן וב' תכלת, שיטת התוספות ד' לבן וד' תכלת, ביארנו בספר "בכנף איש יהודי" ובפרט במהדורא שלישית, שאין שום חשש שיתבטל מצוות ציצית בכללות, אף אם עושה כשיטה שאין הלכה כמותו, ולא גרע מכולו תכלת או כולו לבן שכשר, רק שיתכן שאינו מקיים מצוות שני מינים, וגם הרמב"ם שהשמיט (פ"א הל' ד') כולו תכלת כשר, מ"מ ס"ל שכשר וכמו שכתב הכ"מ (בהל' י"ח), ומה שלא הזכירו משום שבא בק"ו מכולו לבן, וכדבריו מפורש בסוף הלכות ציצית של רב שמואל בן חפני גאון המובא בסוף ספר כליל תכלת של הרב אליהו טבגר, ורשב"ח גאון הוא הבסיס של שיטת הרמב"ם בהלכות ציצית שעיקר מצוות תכלת לשם כריכה, כמו שכתב הרמב"ם (בתשובה שהובא בכ"מ פ"א סוף הל' ח'), וכן הבאים אחרי הרמב"ם, שהולכים בשיטת הרמב"ם שעיקר כריכות של תכלת, ס"ל שכולו תכלת כשר, חינוך (מצוה שפ"ו) ופסקי הריא"ז הל' קטנות (הל' ציצית אות י'). (ובזה יורד מה שפקקו קצת אחרונים בשיטת הרמב"ם בכולו תכלת וטוענים כיון שעיקר תכלת לכריכה לא שייך בלי לבן הנכרך, והם לא היה לפנייהם ספר הלכות ציצית של רשב"ח גאון).

וכן אם עשה כהראב"ד, בודאי יוצא גם לדעת הרמב"ם גם במצוות שני מינים, ששיטת הרמב"ם הוא חריג לעשות חצי חוט תכלת, ולא יתכן שאילו היה חסרון במצוות תכלת ולבן אם עשה חוט שלם של תכלת, שהגמרא היתה מתעלמת מזה, אלא ודאי שגם אם עשה חוט שלם של תכלת יצא ידי מצות שני מינים כהלכתו. והארכנו בספר "בכנף איש יהודי" ובפרט במהדורא שלישית, שעיקר כשיטת הראב"ד, וכן פסק הגר"א ביהל אור (פ' פנחס בזוהר דף רכ"ח:) וז"ל: בת יחידא תכלת שבציצית, והוא חוט רביעית, כדעת הראב"ד וכמש"ש שכ"ה עיקר, וכ"ה בספרי שלנו, כלילא מג' חוטין לבן אות ד' שבשם וכן עיקר, וכן תיקן הגרסא בספרי כי תצא כדעת הראב"ד.

כאן מחשבה מכוונת לבטל המצוה, והיינו משום שלא רוצים דברים חדשים, מחפשים פסול וספיקות שאין בהם ממש, ולב יודע אם לעקל אם לעקלקלות (סנהדרין כו.) או שאומרים מפורש שאין כלל ענין להתעסק בזה לברר את ההלכה, שהתורה מחייבת רק מה שהיה פעם, אבל לא מצוות שנתחדש אפשרות קיומו בזמננו.

וכבר ביטל דבריהם וכל טענותיהם בספר חותם של זהב בטוב טעם ודעת.

## זעקת זבולון

הנה זבולון שהוא שורש של החזקת התורה, זועק מרה, למה יששכר מוכן לקבל הכסף של החזקת התורה אבל לא מוכן לקבל החלזון שאני מביא, ולא מוכנים ללבוש ציצית עם תכלת, והיא מצוות עשה דאורייתא ששקולה נגד כל התורה (שבועות כ"ט.) ע' רמב"ן (סוף שלח) שעיקר על התכלת, ונאמר על זה שני פעמים אני ה' א-לקיכם, (מנחות מד.).

ועל כן יתכן מאוד כעת שיש גזירות נוראות נגד החזקת תורה, שזה עד שיתעוררו לקבל לא רק את הכסף להחזקת התורה אלא גם את חיוב ללמוד את חלקי התורה שנתחדש אפשרות קיומו בדורנו שכולל מצוות תכלת, וילמדו את הסוגיה בעיון לכוון לאמתו של תורה, וכן עי"ז נזכה לקיים כל התורה בשלימות, כמו שנאמר (במדבר פרק טו) וְנָתַנוּ עַל צִיצַת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וַיִּזְכְּרֶתֶם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם.

וכן מבואר בגמרא מגילה הנ"ל שזבולון זועק עד כלות נפשו כמו שדרשו זבולון עם חרף נפשו למות, ולא מתפשר עד שהקב"ה מבטיח לו שכל זמן שלא יקנו את התכלת ממנו, לא יצליח המסחר, וא"כ נלמוד מזה בבחינת שורש זבולון של דורנו, שזבולון זועק על ביטול מצוות תכלת, והתוצאה, שאחד מסיבות בעיות הכלכלה הוא חסרון לבישת תכלת.

רש"י (ויקרא כו ג) אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה: ואת מצותי תשמרו - הו' עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, כמו שנאמר (דברים ה א) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: וזה כולל גם דברים חדשים.

ספרי זוטא (שלח לך פיסקא טו מא) יכול אם רציתם הריני א-לוה לכם, ואם לא רציתם איני א-לוה לכם, אני

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הג"ר יצחק ברנד שליט"א, ח' סיון תשע"ג, כאן עה"ק עמנואל

להשיג מקורות על כל הנושא: ת.ד. 905 עמנואל, 44845 טל. 09-7922460 [itzchokbrand@neto.bezeqint.net](mailto:itzchokbrand@neto.bezeqint.net)  
[www.tchelet-net.022.co.il](http://www.tchelet-net.022.co.il) [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il)



# בריתנו וצדקה

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

הבא על שפחה ואפילו בפרהסיא ובשעת עבירה אין הקנאין פוגעין בו, וכן אם לקח שפחה דרך חתנות אינו לוקה מן התורה, שמעת שטבלה וקבלה מצות יצתה מכלל העכו"ם (יז) כל העכו"ם כולם כשיתגיירו ויקבלו עליהן כל המצוות שבתורה והעבדים כשיתחררו הרי הן כישראל לכל דבר שנאמר הקהל חוקה אחת יהיה לכם ומותרין להכנס בקהל י"י מיד. ומפורש שבלי קבלת מצוות גם בדיעבד לא חל.

וכן מבואר ברמב"ם (הל' איסורי ביאה פ' י"ג א'): בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה וטבילה וקרבת. (ג) מילה היתה במצרים שנאמר וכל ערל לא יאכל בו, מל אותם משה רבינו שכולם ביטלו ברית מילה במצרים חוץ משבט לוי ועל זה נאמר ובריתך ינצורו. (ג) וטבילה היתה במדבר קודם מתן תורה שנאמר וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, וקרבת שנאמר וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות, ע"י כל ישראל הקריבו. (ז) וכן לדורות, כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עלינו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ואם נקבה היא טבילה וקרבת, שנאמר ככם כגר, מה אתם במילה וטבילה והרצאת קרבן, אף הגר לדורות במילה וטבילה והרצאת קרבן.

ורואים מכל זה, שלפי הרמב"ם קבלת מצוות הוא עצם מהותו של הגיור ובלי זה לא נקרא כלל גר שבה להתגייר, ושאר הראשונים כתבו, שקבלת מצוות בפני ג' מעכב, (תוס' (יבמות מה: ד"ה מי), וברא"ש רמב"ן רשב"א נמוקי יוסף (סס) וכן נפסק בש"ע (ס' רס"ח סע' ג') ורואים מזה שקבלת מצוות מעכב.

ועוד מבואר ברמב"ם שנתיק, שבמקום שמדבר על גיור לכתחילה, ואם לא נתקיימו התנאים חל רק בדיעבד, כתב שבדקים אותו אם מחמת סיבה צדדית בא להכנס לדת, אבל מבואר שכל מה שתלוי ענין בדיקה לכתחילה, זה מחמת איזה סיבה בא להכנס לדת ולחזור מן העכו"ם, אבל עצם העובדה שבה להכנס לדת, ולחזור מן העכו"ם, זה המהות של הגיור ובלי זה אין זה גר, ולהכנס לדת ולחזור מן העכו"ם, היינו מה שכתב בתחילה וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי

ראיתי מזמן בגיליון אחד שכתב, שקבלת מצוות של גר אם מעכב, תלוי במחלוקת ראשונים, ודעת הרמב"ם שאינו מעכב וכנראה שבה לו סברה זו מן הרמב"ם הלכות איסורי ביאה (פ' יג הלכה יז): גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן ומל וטבל בפני ג' הדיוטות ה"ז גר, אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל העכו"ם, וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו, ואפילו חזר (שינה דרכו, ע' הל' י"ד וט"ו שהובא לקמן) ועבד כו"ם הרי הוא כישראל מומר שקידושי קידושין, ומצוה להחזיר אבידתו מאחר שטבל נעשה כישראל, ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואע"פ שנגלה סודן.

וכן הביא דעת התוס' (שבת סח. ד"ה גר שנתגייר) ששם כתב גר שנתגייר בין הנכרים בפני ג' ולא הודיעוהו מצוות שבת, דאי נתגייר בינו לבין עצמו לא הוי גר כדאמרין בהחולץ.

הנה הבין שהתוס' ס"ל שלא רק הודעת מצוות אינו מעכב אלא גם קבלת מצוות.

אולם כל זה טעות גמור, שקבלת מצוות מעכב הוא מפורש בגמ' ובכל הראשונים, כולל התוס' והרמב"ם.

בגמרא מבואר (קידושין ע"ב: סנהדרין פה: ועוד הרבה מקומות) שיש מחלוקת אם כותים גרי אריות הם או גרי אמת, ולמ"ד גרי אריות הם נשארו גוים גמורים, והקשו תוס' (יבמות כ"ד:) למה הם גוים הרי קיי"ל דכולם גרים הם, והיינו אם נתגיירו לשם אישות או מחמת פחד אריות או לשם שולחן מלכים בדיעבד חל הגיור, ותירצו דכותים היו עובדים אלהיהם ואז לא חל הגיור וכ"כ שם גם הרשב"א, והריטב"א, ומאן דמכשיר התם סבר דנתגיירו וקבלו עליהם חזקה דאגב אונסייהו גמרו ומקבלו, ואע"ג דמחמת אונס הוא ע"ש בריטב"א וכ"כ ברמב"ן (קדושין ע"ב ד"ה הא), ואף מ"ד שס"ל כותים גרי אמת הם, אינו חולק ביסוד זה, רק שס"ל שהכותים נתגיירו באמת רק נתקלקלו אח"כ כמש"כ הריטב"א יבמות כ"ד או שאח"כ קבלו המצוות בשלמות, ונתגיירו עוד הפעם, כמש"כ תוס' שם ועכ"פ מבואר שקבלת מצוות מעכב.

וכן ברמב"ם הדבר מפורש (הלכות איסורי ביאה פק' יג הלכה יז):

וכעת ראיתי בגיליון **שבת בשבתו** (פ' נשא תשס"ו) מאמר של הרב ישראל רוזן, ראש מכון צומת, בכותרת **יש גיור בישראל! הידד!** שמכריז בפומבי לקבל גרים לאלפים, ולא יחושו שיבדקו אחריהם, והפתח פתוח לכל גר, והוא מצדיק מה שמקבלים בא"י כשלש אלף גרים בכל שנה. וגם כתב ש'ירות' נתגיירה לשם משפחה כמו אלו שמתגיירים לשם אישות. הנה שקר הוציא לעז על הצדקת הזאת, דמפורש ברמב"ם הנ"ל (פ"ג סוף הל' י"ד) ש'ירות' היא הדוגמה האמיתית של גיור לשם שמים לאהבת ה'.

וכן מצדיק לגייר לשם אישות כדוגמת נשי שלמה, ורק מתאונן אם לבסוף רואים שנתקלקלו, אבל הרי כל המתגייר לשם אישות צריך לחוש שיתקלקלו כמבואר ברמב"ם, (וכ"ש כשמתחתנת עם חילוני, שזה יותר גרוע שדרך כלל מעיקרה אין ק"מ) והגיור הזה הוא חטא ופשע, ומקרא מלא דיבר הכתוב (נחמיה יג טו) **הלא על אלה חטא שלמה מלך ישראל, ובגוים הרבים לא היה מלך כמוהו ואהוב לא-לקיו היה, ויתנהו א-לקים מלך על כל ישראל, גם אותו החטיאו הנשים הנכריות: ולכם הנשמע לעשות את כל הרעה הגדולה הזאת למעול בא-לקינו, להושיב נשים נכריות:** ולא טיפל נחמיה לגייר רק לגרשן.

ובודאי כמעט כולם מתגיירים לשם אישות ודברים חומריים, ואף אם הקבלת מצוות היה אמיתי, זה רק גיור בדיעבד ואסור לעשות זאת כמבואר כאן ברמב"ם. וזה ה'ערב רב' שקיבל משה רבינו והקב"ה לא הסכים על ידו, כמו שכתב רש"י על הפסוק (שמות לג ז) **רד כי שחת עמך, שחת העם לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו:** וכן כתב רש"י על הפסוק **והאספסוף אשר בקרבו** והתורה ניתנה ללמוד הימנו שלא לעשות זה, וא"כ מי שמקבל גרים לשם אישות ודברים חיצוניים חוטא בזה כמבואר בנחמיה.

וכן צריך לדחות כל גר שבא, עד שמתעקש להתגייר, כמבואר ב'ירות' ואיך אדם קורא להרבות גרים.

ומה שהביא מתש"ו הרמב"ם (י"א, הוצא במלכא שאלמה יצמות ד' ת"ז): **פסקנו פעמים אחדות בכגון אלו המקרים שישחררנה וישאנה, ועשינו זאת מפני תקנת השבים, וסמכנו על דבריהם ז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך.** הנה שם מדובר על שפחה שהיא כבר יהודיה בעלת ברית, (ע' רמב"ם הל' פ"ג הל' יד) ורק התיר איסור שחרור עבדים (שהוא איסור קל שאמרו חז"ל (פסחים ק"ג). **בתוך בגרה - שחרר עבדך ותן לה,** וכן איסור להתחתן במי שנטען על השפחה,

השכינה ויקבל עליו עול תורה, ובלי זה אין גר כלל. וז"ל הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פ"ג הל' י"ד): **אל יעלה על דעתך שמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד יי' נשאו נשים נכריות בגיותן, אלא סוד הדבר כך הוא, שהמצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרוש, אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלים אותן שנאמר (רות א יח) **ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.** (טו) לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק, ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו ב"ד הגדול חוששים להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכ"מ ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם.**

וא"כ כל מה שכתבו תוס' ושאר ראשונים שהודעת מצות אינו מעכב, זה רק הודעת מצוות אבל קבלת מצוות מעכב, והיינו שהגר צריך לקבל כל מה שיאמרו לו אח"כ, אבל אם אינו רוצה לקבל לא חל כלל.

והדבר מבואר עוד בסוגיה (תש"ת) גופא שיש חילוק בין קבלת מצוות ובין הודעת מצוות, ששם כתוב שגר שנתגייר ולא ידע משבת מעולם, מביא חטאת אחד, ומזה למדו תוס' שהודעת השבת לא מעכב, ולכאורה קשה, הרי קי"ל בחטאת שצריך שב מידיעתו, (תש"ת סט.) דהיינו שמה שחטא הוא משום שלא ידע האיסור ואילו ידע האיסור לא היה חוטא, ועכשיו אם מדובר שם שלא היה כלל קבלת מצוות, איך מביא חטאת, הרי לא שב מידיעתו, אלא ודאי ששם איירי שקיבל המצות רק שלא הודיעוהו שבת, ואילו היה ידע היה שומר, וא"כ אין משם שום ראייה שקבלת מצוות לא מעכב שע"כ שם איירי שקיבל מצוות, ויש ראייה מכל המקומות הנ"ל שקבלת מצוות מעכב. (ע' באריכות בספרנו **בריתי יצחק** על גרות, ומה שכתב הרמב"ם בנשי שלמה אע"ג שנגלה סודן, היינו שהק"מ היתה חלשה ועלול להתקלקל אבל מ"מ היה ק"מ, ומה שלא הזכיר (נדה יז) ק"מ, משום שהזכיר 'גר' ומה זה גר, כבר כתב (נדה ז') שהוא להכנס לברית וכו').



## בענין: קבלת התורה הוא הבסיס של קבלת מצוות של גר ❖ ג

**לבוא**, ש'מכון צומת' שבונה מכשירי גרמא, להתיר מלאכת שבת, אף שזה פיקטיביות ומדומה, וחייבים חטאת על זה, כי לא שייך גרמא במכשיר מתוכנן לכך, ואכמ"ל, מ"מ הוא מסתמך על מה שבהיתר מכירה של א"י להפקיע שביעית, סומכים על המכירה אף שבדאי אין גמירות דעת של הישראל למכור, ומספיק על הנייר בצורה פיקטיבית ומדומה, ומעתיק רעיון זה למכוונות גרמא (ע' בגיליון שבת בשבתו פ' ראה תשס"א), וא"כ אפשר להעתיק גם לגר שמקבל מצות בפה ואין אמת בפיו, שחל, אף שכאן כבר נוגע לחמורות שבחמורות לומר על גוי שהוא יהודי.

וא"כ אחר שכבר נתן פתח לעקירת כל השבת ע"י מכוונות גרמא שלו, כי אפשר לעשות כל ל"ט מלאכות במכשירים שלו, **כעת בא לעקור את היהדות בתערובת של גרים פיקטיבים ומדומים**, וזה מביא לערב מאות אלפי גוים גמורים בתוכנו 'בהכשר', ולבסוף אין עוד לדעת מי גוי ומי יהודי וזה חורבן שאין כמוהו. ומצוה ללחום מלחמת מצוה נגד כל הגישה המקולקלת הזאת. ונחזור בתשובה שלמה על זה.

וזה אסור רק מצד לעז (יבמות כד:) אבל לא מדובר שם לגייר גויה לשם אישות, שזה להביא ערב רב בתוך כלל ישראל, והוא בכלל חטאת שלמה.

הנה חוץ מזה ידוע שרובם של אלו אין מקבלים כלל מצות באמת, רק בפה אומרים זה, ובפרט אלו שרוצות להתחתן עם חילוני, וזה לא חל כלל. ומתקיים בו מה שנאמר תהלים (פסוק עח לו): **וַיִּפְתְּחוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ: (לז) וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עֲמֹ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בְּבְרִיתוֹ.**

ומי שמתיר זה אומר על גוי שהוא יהודי. (ע' בזה בשו"ת אחיעזר ח"ג ס' כ"ז אות ד') וידוע שגם רבנים אלו אם גר כזה נושא אשה וזינתה ונולד ממזר, מחפשים איזה חטא לפסול הגיור, ואף במקום שלכאורה כן קיבל מצות, וא"כ אם מחשיבים אותו כגוי או כיהודי, תלוי מה מתאים לנו, וזה עשיית ליצנות מן התורה.

ונראה, שלפי הגישה של מכון צומת בהבנת התורה והיהדות, שפיקטיביות הוא יסוד שאפשר להשתמש בכל חלקי התורה, אין זה בעיה, שביארנו במאמר **כי אין**

נכתב בעה"י ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, ט"ו סיון תשס"ו

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)

בענין: ויגבה ליבו  
בדרכי ה' ואיסור  
יוהרא במצוות  
ציצית לבן ותכלת

# בריתנו וצדק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

בית יוסף (אורח חיים סימן רל"ה): ולענין הלכה נקטינן שצריך לקרותה אחר צאת הכוכבים ויעשה אחד מהדרכים הנזכרים. ואף על פי שכתב המרדכי (סי' א') בשם ראב"ה (ח"א סי' א') נראה לי עיקר דברי רבינו תם והמחמיר לקרות קריאת שמע ולהתפלל בלילה מיחזי כיוהרא שכל העושה דבר שאינו צריך לעשות נקרא הדיוט אלא אם כן הורגל בפרישות בשאר דברים. ע"כ נראה דאפילו במקום שנהגו הציבור לקרות קריאת שמע מבעוד יום יש לכל אדם לעשות בענין

שיקרא קריאת שמע בעונתה דכיון דלדעת כמה גדולים לא יצא ידי חובתו בקריאת בית הכנסת לא מיחזי כיוהרא:

וכן הוא בדרכי משה בשם מוהר"ם, שדבר שחייב מעיקר הדין אף שהציבור לא נוהג כך לא שייך יוהרא.

דרכי משה (הקל"ר יורה דעה סימן רפ"ז): כתב המרדכי שם (ע"ד) (סי' תתקס"ב) בשם מוהר"ם (שו"ת ד"ק סי' קח) מובטח אני שכל בית שמתוקן במזוזה כהלכתה אין שום מזיק יכול לשלוט בו ובבית שלנו יש בו קרוב לעשרים וארבע מזוזות לבית המדרש ולבית החורף ולפתח הבית וכל הפתחים וכו'.

כתב מהרי"ל בתשובה על ששאלו אותו אי מיחזי כיוהרא מאן דמרבה במזוזות בביתו כיון שנתפשט המנהג דרוב העולם סומכים על מזוזה אחת בפתח בתיהם. והשיב מי יתן והיה זה לבבם להסיר המכשול הזה שעוברים אדאורייתא ואדרבנן ולא נודע מאין הרגלם שממעטין במזוזות כל כך במדינות הללו אולי הואיל ובכל בית אין בו אלא בעל הבית אחד ולא דרים בשאר חדרים וסומכים בבית החורף אקישוט הנשים וטינוף הילדים ובחדרי משכבות סומכים אמוהר"ם דסבר דמקום שאיש ואשתו ישינים פטור ובמרתפות סומכים ארמב"ם (פ"ו ה"ז) דפוטור אוצרות, וחצירות שלנו אחורי הבתים חשיבא להו מוקצה דחשיב ליה התלמוד פרק ב' דעירובין (כ"ד א') לא הוקף לדירה וכל הטעמים האילו לאו דסמכא נינהו אלא כולוה

תגובה על דברי הרב שלמה אבינר נגד התכלת • יסוד פרשת נח • בענין יוהרא • הנהגת גדולי ישראל • רדיפות נגד חסידי רדזין • ויגבה ליבו בדרכי ה' • דוגמאות שלא להתבייש מפני המלעיגים • ויגבה ליבו בענין גידול הזקן • חילוקי מנהגים בענין ציצית בחוץ • הנהגה בצרפת • סיכום, גאווה יהודית וציצית בחוץ

## יסוד של פרשת נח

פרשת נח מתחיל בנח ומסיים באברהם ושניהם נחשבים צדיקים, על אף ההבדל ביניהם.

יסוד צדקות נח היה שלא היה נגרר אחרי בני דורו.

אברהם אבינו הגדיל לעשות שהשפיע על בני דורו.

וזה היסוד שהתורה באה ללמדנו, ראשית כל אדם צריך להזהר שלא

להגרר אחרי הסביבה כשאין עושים רצונו של מקום, ואח"כ יש תפקיד שני להזהיר את בני עולם לעבודת השם.

אולם מי שאינו מתחזק שלא להגרר אחרי הסביבה, ורוצה כבר לתקן אחרים, יש סכנה שע"י התיקון לאחרים יכול להגרר אחריהם.

וזה נוגע הרבה בזמננו, גם כשגרים בתוך שומרי תורה באופן כללי.

## להשיב על דברי הרב אבינר נגד התכלת

בגליון "באהבה ובאמונה" (פרשת כי תצא תשע"ג) הובא מאמר של הרב שלמה אבינר נגד התכלת ארגמון קהה קוצים (חלזון הפורפורה, מורקס טרונקולוס, ולא הדיונון של האדמו"ר מרדזין) ולא רק שטוען שלבישת תכלת אינו מחייב אלא גם מאשים אלה שלובשים תכלת ביוהרא.

## בענין יוהרא

יוהרא שייך רק בדבר שהיא חומרא ולא בדבר שהוא חייב מעיקר הדין וכמבואר בתשובות הגאונים החדשות (עמנואל (אופק) סימן קס"א): וכולוהו בדבר שאין חייב בו, אבל תפילין דכל אדם חייבין בהם ומשום דאחריני פשעין מאן דלא פשע לא מחזי כיוהרא.

ויש על זה ראיות ברורות, וממילא מי שמעתיק אחרונים ולא מחלק בין זה לזה, ראה שלא למד את הסוגיה בעיון).

## הנהגת גדולי ישראל

הנה הרב אבינר מביא כל מיני סברות למה גדולי ישראל לא הולכים עם תכלת, וכל מה שמביא הוא דברים מאוד תמוהים, ואי"ה נאריך בזה.

אולם מקודם אני רוצה להביא הסיבה העיקרית למה גדולי ישראל לא הולכים עם תכלת, וזה משום שלא מוכנים לחדש דברים חדשים, ולא משנה כאן אם הסיבה היא מוצדקת או לא אבל עכ"פ זה הסיבה האמיתית, ואני מביא מקורות נאמנים לדבר זה.

מי שחידש והכריע ופעל למען התכלת ארגמון קהה קוצים, והקים בפועל את מפעל אגודת פתיל תכלת, הוא הרב אליהו טבגר שליט"א שגר בקרית ספר, והוא ראש הישיבה בישיבת תורת חיים במוסקבא (בנו של פרופסור בן ציון טבגר זצ"ל שמסר נפשו במסירות נפש ממש למען חידוש בית הכנסת אברהם אבינו בחברון והקמת השכונה שם). אולם היו גם ת"ח אחרים שפעלו למען זה וכמו הרב מנחם בורשטיין בספרו התכלת, אולם לא הגיע לידי מעשה והכרעה עד שהגיע הרב אליהו טבגר והכריע כל הספיקות והקים את המפעל.

הרב אליהו טבגר הוא תלמיד של הרב שמואל אויערבך שליט"א, וכשהכריע בראיות חזקות על אמיתות התכלת, ביקש הרב אליהו טבגר מרבו שמואל אויערבך, שיתן לו המלצה שהוא ירא שמים, כדי שיוכל להציע את הראיות שלו על אמיתות החלזון לגדולי ישראל.

ואז אמר לו רב שמואל אויערבך, אין לך מה ללכת לגדולי ישראל, אף אחד לא ירצה כלל לדבר אתך על זה, כולם לא מוכנים כלל לדבר על דברים חדשים, שלא היה נהוג מקדמת דנא, אתה צריך לעבוד מלמטה. (היינו מתלמידי חכמים פשוטים ולא מאלה שעומדים בראש העדה, כי שם הדבר נמנע וסגור ואין מה לצפות מהם על בירור הענין).

וא"כ יש לנו כעת עדות מאחד מגדולי ישראל, שהוא בן של אחד מגדולי ישראל הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שמכיר היטב את גדולי ישראל, והוא מעיד שהתכלת לא יתברר

חייבים ומשום יוהרא ליתא וכן כתב מוהר"ם דאין יוהרא מי שנותן מתנות כהונה אף על פי שהמנהג שלא ליתן ולכן טוב לקבוע מזוזות בכל החדרים וכן נוהגים בשאר ארצות ואשרי מי שיקיים מצוה זו כתקנה עכ"ל.

משנה ברורה (סימן סג): ואם מחמיר בפני רבו ורבו מיקל מנדין אותו אפילו עבד לש"ש ואפילו אם אינו פשוט כ"כ להתייר לא יחמיר נגד דברי רבו אם לא שיש לו ראה לסתור דבריו עכ"ל.

וא"כ בענין תכלת יש ראיות ברורות שארגמון קהה קוצים הוא התכלת האמיתי ולא שייך יוהרא.

וע"ע ילקוט יוסף מהרב יצחק יוסף שליט"א (נצי"ת ותפילין הערות סימן ט' ח"ה בגדים חייבים נצי"ת): ומכל מקום מצד חשש ליוהרא, הנה הלוקח ציציות שיש בהם חוט של תכלת, אין לו לחוש ליוהרא, אחר שיש סימוכין דקשוט לנוהגים כן.

(ותמהני שאחיו הרב אברהם יוסף, רבה של חולון, פירסם (בגליון של הידברות תשנ"ד) שיש יוהרא למי שהולך עם תכלת).

וכל מה שטוענים שתכלת אינו מעכב את הלבן, היינו שיוצא במצוות לבן גם בלי תכלת אבל מצוות תכלת אינו יוצא אם אינו הולך בתכלת, וכמו תפילין של ראש אינו מעכב של יד, הכוונה שגם אם אינו לובש של ראש יוצא ידי תפילין של יד, אבל בודאי אינו יוצא תפילין של ראש.

וכבר השיב הרב דב ליאור שליט"א להרב אבינר תשובה על זה, ע' לקמן העתק של המכתב.

(וצריך לדעת שהרב יצחק יוסף שכתב שם שאין חיוב ללכת עם תכלת וכן מה שהאריך הרב שמחה רבינוביץ בספרו פסקי תשובות (ס' ח' 2) שאין חיוב ללכת עם תכלת, הם לא למדו כלל את הסוגיה בעיון, שהרי הם מערבבים את התכלת של רדזין עם התכלת ארגמון קהה קוצים (חלזון הפורפורה, מורקס טרונקולוס) כאילו הכל בחדא מחתא מחתינהו, וכאילו כל אלו שפסלו את התכלת של רדזין יפסלו גם התכלת של ארגמון קהה קוצים.

והרי כל מי שלמד הסוגיה בעיון יודע בבירור, שהדיונון שחידש האדמו"ר מרדזין הוא בודאי אינו תכלת, כי הוא לא חלזון, והצבע לא בא ממנו אלא משחיקת ברזל, וכמו שכבר האריך בזה הרב יצחק אייזיק הרצוג זצ"ל משא"כ ארגמון קהה קוצים הוא בודאי חלזון והצבע בא ממנו

מכח גדולי ישראל.

ובמהלך הזה, יש שאומרים מפורש שלא רוצים דברים חדשים, (הוזכר סברה זו גם בספר פסקי תשובות מהרב שמחה רבינוביץ ס' ה' ז) ויש שלא אומרים זה מפורש אלא בגלל שלא רוצים דברים חדשים ממילא מחפשים סברות רחוקות איזה פסול, אף שטענות כאלו מופרכים מעיקרא, מ"מ מספיק כדי שלא לתמוך בתכלת. וא"כ מתברר כאן שיש כאן הנהגה עליונה שהתכלת לא יתגלה דרך גדולי ישראל, וכתוצאה מכך גם לא יכול לבוא ממי שחושב שמוכרח לבוא מגדולי ישראל, ורק מחפש איזה לימוד זכות, למה לא הולכים בתכלת, ויש לנו מקורת בחז"ל שלפעמים הקב"ה מנהיג את העולם דרך זה, ע' גיטין (טו:) הטענה משיב חכמים אחור ודעתם יסכל.

וכן הובא בספר לולאות תכלת מאמר מהמקובל הגדול רב שמשון אוסטרופולי זצ"ל (נהרג בגזירת ת"ח ות"ט) שכתב, שלפני ביאת המשיח יבוא יהודי אחד שיגלה את התכלת אבל גדולי ישראל שבדורו לא יסכימו אתו במהרה, ועל זה נאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, הזהירו הכתוב שלא תשמעו להם (עייניכם היינו עיני העדה). (הילקוט יוסף שם הביא דברי הרב שמשון אוסטרופולי בשיבוש וגרס שגדולי ישראל יסכימו אתו, אבל לא יתכן כלל גרסא זו אלא הגרסא היא לא יסכימו, וכן ההמשך מוכרח שהגרסא היא לא יסכימו).

וא"כ לא שייך להביא ראיה מגדולי ישראל, וא"כ מכיון שכל המאמר הזה של הרב אבינר בנוי על ההנחה שהתכלת מוכרח לבוא מגדולי ישראל, אבל ההנחה הזו נתברר שאינו נכון, וממילא גם התוצאה שהשיג מזה שאין תכלת היום, אינו נכון.

וממילא כל מה שמצטט התנגדות לתכלת וכל מיני סברות נגד התכלת, הרי הוא הביא כולם מפייהם של גדולי ישראל כמו הרב הגאון הרב אברהם שפירא זצ"ל והרב הגאון הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל, והרי כבר נתברר שלא שייך כלל להביא ראיה מהם, מכיון שהם אלו גדולי ישראל ולא מהם תצא הברירה.

הסיבה שהקב"ה מנהיג את העולם באופן שגילוי התכלת לא בא דרך גדולי ישראל, אף שאין לנו ראיה על סברה, מ"מ ראיתי במאמר אחד שהסביר הדבר, בתור אפשרות, שהקב"ה רוצה שיקיימו המצוה לא כמצוות אנשים מלומדה או כמו שכולם עושים, אלא בגלל שהקב"ה מצווה, ואילו היו גדולי ישראל תומכים בתכלת, אז כבר

כולם הולכים עם זה וא"כ היחיד כבר עושה בכלל כולם ולא בגלל שהקב"ה מצווה, אולם אין נפ"מ אם הסבר זה נכון או לא, העיקר שצריך לקיים מצווה אחר שנתברר האמת, ולא משנה ממי הגיע האמת.

הסיבה למה גדולי ישראל לא רוצים דברים חדשים, הריני מעתיק מה שכתבתי במאמר חוט תכלת דברי הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל בבעיה פוליטית בענין התכלת.

היה הרבה גדולים, שהתנגדו מאוד לכל מי שמחדש דבר חדש, והרבה יותר התנגדות ממחלוקת בשאר הלכה. שבענין "חדש" היו פוסלין את האדם בכללותו עד שלא היה בכוחו לדבר בשום דבר ולא רק בעצם ההלכה שחידש.

והנהגה זו נראה ג"כ ממכתב ששלח הגאון ר' יצחק אלחנן ז"ל מקובנא. להאדמו"ר מרדזין, וז"ל (הועתק בספר התכלת עמוד 191) **אנכי כבר סייעתי הרבה בענין התכלת כי כתבתי לק"ק זאמושטץ דיפעשע שהחייב לקבור בתכלת מי שהלך בתכלת בחייו. וכפלתי וכתבתי להם הדברים במכתב מיוחד על הבי דואר ובוזה הראיתי גילוי דעת מפורש שדעתי מסכמת לקיים המצוה. דאי לא אחזיק התכלת למצוה לא הייתי מכניס עצמי כלל בזה. ורק אני בעצמי יש לי מונעים מבחוץ אשר לא אוכל לקיים המצוה, כי יודע אני שדעת הרבה מההולכים לרוח העת לא יהיה רוחם נוחה ממני בזה ויביטו עלי בפנים נזעמים, ואם כי בדבר מצוה אין להתבייש ולירא מהמתלוצצין, אבל אנכי עוסק כעת בדבר מצוה הנוגע לפיקוח נפש כלל ישראל ולהפיק זממי מוכרח אני להראות פנים שוחקות ומסבירות לכל המפלגות, כדי שיהיו דברי נשמעים אצלם ולא יעמדו לשטן נגדי, ובענין זה שאני עוסק בו לא יעמוד נגדי אפילו חילול שבת וכ"ש ביטול מ"ע. עכ"ל.**

ולכאורה קשה, הרי היו הרבה פסקים שכתב ר' יצחק אלחנן ז"ל שלא הסכימו עמו, כמו כל פוסק שיש חולקים עליו, ובכל זאת לא פחד לומר מה שחשב.

אולם האמת הוא מכיון שזה דבר חדש. ומנהג הרבה גדולים שרודפין כל אחד שמחדש דבר חדש ופוסלים את האדם בכללותו (מפני פחד שיהיו קילקלים ביהדות) ממילא היה לו מניעה לקיים המצוה. וביטל מצוות עשה שלפי דעתו היה צריך לקיימו כדי להציל כלל ישראל.

ולמידים ממכתב זה כמה דברים, א', שמי שהוא במעמד



חנוכה תש"ס אם יש להטיל תכלת בציצית, וענה לי מי שמטיל תכלת אינו עובר עבירה, וגם מי שאינו מטיל לא עובר עבירה כי התכלת אינו מעכב את הלבן, אלא שגדולי הדור אינם לובשים תכלת כי אינם רוצים לחדש הלכה נגד הראשונים שלא לבשו, ובפרט דבר כזה שיש בו מחלוקות ואינם רוצים להתקוטט על חינוך כי יפריע להם לפסוק לכלל-ישראל בנושאים אחרים. (ראה לעיל דברי ר' יצחק אלחנן זצ"ל).

גדולי הדור מחכים שיהיה התכלת נפוץ בציבור מעצמו, ואז לא יצטרכו להתקוטט עליו כי כולם ילבשוהו.

ואמר לי שלכלל-ישראל יש כח של פסיקה יותר ממאה רבנים ואפי' יותר מאלף רבנים, והרבנים מחכים שכלל-ישראל יפסוק בזה, אבל וודאי מי שלובש תכלת אינו עובר עבירה. (עידו רוט)

עכ"ל הרב צפניה דרורי.

וא"כ יש לנו כאן עדות מפי שני גדולי ישראל, אחד מציבור החרדי ואחד מציבור הדתי, שמעידים על כללות גדולי ישראל שהם לא באים לחדש מצוות שלא היו נהוגין מקודם אלא זה צריך לבוא מלמטה, היינו מכלל ישראל שהם לא בגדר גדולי ישראל.

וא"כ כל מי שבא לכתוב נגד התכלת, אם בא מכח גדולי ישראל, שכיון שהם לא לובשים ראייה שזה לא התכלת, אין בדבריו ממש, ואפילו אם מביא איזה סברה נגד, אבל רוצה להביא סמך מזה שגדולי ישראל לא הולכים בתכלת, הכל אין בו ממש, מכיון שגדולי ישראל עצמם העידו שלא יבוא התכלת מכוחם, אלא מלמטה.

### רדיפות נגד חסידי רדזין

ועד זכרוננו מה שאמר לי דר. ישראל זיידרמן, שאחרי שבירר אמיתות התכלת ארגמון קהה קוצים, הלך להגאון ר' ש"ז אויערבך זצ"ל לבקש ממנו הסכמה, ואמר לו שני סיבות שלא יכול לתת הסכמה, אחד משום שצריך אנשים יותר צעירים ממנו (וזה כמו שהזכיר גם הרב צפניה דרורי). שנית, משום שיגידו עליו שיש כאן עוד רדזינר, והוא זוכר איך שזרקו חסידי רדזין מן המקוה.

הרדיפות נגד לובשי תכלת ע' בספר התכלת של הרב מנחם בורשטיין (עמוד 183) שהרב הלל משה מעשיל געלבשטיין פסק שמי שלובש תכלת של רדזין צריך לקרוע מעליו את

של גדול הדור, לפעמים אינו יכול להרשות לעצמו לעשות דברים חדשים. כי יפסלו אותו בכללות, ויפסיד השפעתו על הציבור בדברים שנוגעים לכל כלל ישראל. ונמצא שהנהגה זו גורמת לבטל מצוה.

ב', דבר זה אינו פוטר את היחיד מלאחוז בדבר חדש, ואף אם יפסלו אותו. מ"מ הרבה פעמים הפסול לא בא מצד ביאור הלכה רק מצד שמתנגדים לדבר חדש. וכן אין לסלק אותו ממה שפלוגי גדול אינו נוהג כך. שהרי הגדול כיון שהוא גדול אינו יכול לנהוג משא"כ הקטן. היינו מי שאין אחריות כלל ישראל עליו שאין זקוק להראות פנים שוחקות לכל המפלגות ולכל המתנגדים למושג "חדש". ועליו נאמר לא יבוש מפני בני"א המלעיגים עליו בעבודת הבורא (אף שכונת המלעיגים הוא לשם שמים, מחמת איסור "חדש").

יסוד זה שגדולי ישראל לא מחדשים דברים חדשים ואחד מן הדברים הוא לענין תכלת, מצאנו גם ממה שכתב הרב צפניה דרורי שליט"א רבה של קרית שמונה, כששאל בענין תכלת להגאונים הרב ש"ז אויערבך והרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל ואני מעתיק את דבריו, הובא בחוברת מאורות אמונה, בערך שנת תשס"א. וזה לא כמו שהבין הרב אבינר דברי הרב אברהם שפירא:

**דברים מפי מרנן ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל ויבדל"א ר' אברהם א. א. כהנא שפירא שליט"א**

א. באחד הימים לקחנו את כל אשר כתבנו בנושא את החלוצנות השונים ואת מוצרי הצבע שהופקו מהם (ארגמון קהה קוצים) ועלינו לפוסק הגדול מרן הגרש"ז אויערבך על מנת לבקשו להנחותנו מה לעשות. ראשית, שטחנו בפניו את דבר מעשינו בספר ואת דברינו הנ"ל ושאלנו האם יש עוד משהו שעלינו לאסוף ולחקור על מנת שיוכלו לפסוק בנושא התכלת. משנענינו שנראה שהכל ערוך ומוכן שאלנו את כבוד הרב – "אז מה מעכבו?" הרב נעץ בנו מבט אבהי כאב המסתכל על בנו הצעיר ואמר – "צריך להיות יותר צעירים". משהמשכתי לתמוה על תשובתו אמר, "הרי הינך עוסק בנושא כל כך חשוב ומכיר אתה את הפסקים ואת הדיונים ההלכתיים הרבים ואת מלחמתה של תורה בעקבותם. גם נושא זה מלבד התשובה ההלכתית צריך את הכח לעמוד איתן בקבלת הכרעתו". (הרב מנחם בורשטיין).

ב. שאלתי ממרן הרב הראשי הרב אא"כ שפירא לפני

על זה, אלמא שאז היה הדבר נעלם.

וכן הביא בעל המאמר דברי הרב י"ש אלישיב זצ"ל (ע' דף בקובץ תשובות של הגר"ש אלישיב זצ"ל ס' ב', י"ט אייר תשנ"ז) שכבר שני פעמים בטלו התכלת וא"כ אולי מחר יבואו לבטל זה, טענה זו צע"ג, שאף פעם לא ביטלו חלזון שהוציאו ממנו תכלת. והרי בתוספתא (מנחות ט ו') כתוב שתכלת אינו כשר אלא מן החלזון ולא הזכר איזה חלזון ולא נפסל רק קלא אילן שבא מן הצמח, ומה שטען האדמו"ר מרדזין על הדיונון, הוא בכלל אין עליו שם חלזון, כי הוא לא שבלול, ואין לו קונכיה, וחוף מזה כל הצבע לא בא כלל מן הדיונון אלא מברזל שמוסיפים כמו שטען הרב הרצוג. ומה שרצה הרב הרצוג לומר ה"נטינה", הוא בעצמו לא הצליח להוציא תכלת מזה, (וגם כבר י"ב שנים מי שמנסה לצבוע בזה ולא מצליח, ובכלל אין שם כלל חומר של צבע) והראשון שהוציאו תכלת ממה שבאמת חלזון, הוא הארגמון קהה קוצים. וחוף מזה לארגמון יש ראייה מן הראבי"ה ועוד אחרונים שכתבו שזה הפורפורה רק שלא ידעו איך לצבוע, משא"כ לשאר מינים, ואין סיבה לחשוב שיתבטל המסורה.

וחוף מזה אם יש טענה כזו שאפשר לפסול איזה פסק אף אם אין לפנינו פירכא וקושיה, ורק בגלל שפסק אחר הפריכו ע"י פירכא וקושיה, וממילא מדמים שגם פסק זה אולי מחר יפריכו אותו, א"כ לפי מהלך זה יש אפשרות לבטל כל השו"ע וכל השו"תים, שהרי היו כמה פסקים שהפריכו אותם מראיות, וא"כ גם כן אנו נאמר שגם מה שאין לנו מה להפריך, אין להתחשב אתו, כי אולי מחר יפריכו אותו, וא"כ אין עוד שום פסק. אלא ודאי שטענה זו לא שייך רק במקום שבאמת יש קושיה.

וכן יש הרבה פעמים גמרא שאומרת תיובתא דאמורא פלוני תיובתא, ועם כל זה ממשיכה הגמרא, ומביא מימרות אחרות גם מאותו אמורא, וכן מאמוראים אחרים, ולכאורה יש כאן הטענה, אחרי שכבר הפרכנו מימרא של אמורא אחד, א"כ היו צריכים לסגור את כל הגמרא ולומר מכיון שהפריכו פעם מימרא של אמורא א"כ אולי גם זה נפריך אף שזה מימרא אחרת, ונתבטל כל הגמרא, אלא ודאי שמה שלא נפריך לא נפריך ולא חוששין שאולי יפריכו גם זה, ואין לדיין אלא מה שענינו רואות.

עוד הביא נוסח אחר בשם הרב יוסף דוב סולוביצ'יק בשם סבו הבית הלוי "מאחר שנפסק המסורת בדבר זיהוי חלזון, שהרי כמה דורות שאין אנו ידועים הי ניהו דג החלזון, אפילו הצלחנו לשחזר ידיעה זו ע"י הוכחות

הטלית, והוא פסול לעדות ולדין ולהרות איסור והיתר, והמקואות שנעשו ע"פ הוראותיו הם פסולין (אולם בספר פתיל תכלת (המוצא בספר אור לישרים ח"ב מהרב הג"ל דף כ') מבואר שלא התנגד עקרוני נגד חידוש התכלת אלא טען שהתכלת של רדזין אינו התכלת של התורה).

וא"כ למדים מהגאון רש"ז אויערבך, שפחד מרדיפות שירדפו אותו כמו שרדפו את חסידי רדזין, וכמובן שטענה זו שייך רק לגדולי הדור שאם רודפים אותם יכול למעט השפעה על הציבור, משא"כ אדם פשוט לא צריך לפחד מרדיפות, ועל זה כתב שולחן ערוך (אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א סעיף א) **ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת.**

וזה טעם נוסף שלא שייך כלל להביא ראייה מגדולי ישראל שלא הולכים עם תכלת, כי הרי אחד מגדולי הדור העיד על עצמו שמפחד מרדיפות ואין ללמוד ממנו על עצם זיהוי התכלת.

ולמעשה לאט לאט מתפשט התכלת, והרבה הולכים בצנעה והרבה בפרהסיא, והרבה שחשבו שיהא להם רדיפות אבל למעשה אף אחד לא אמר להם שום דבר.

## וכעת לגופו של ענין, ארגמון קהה קוצים

הטענה הראשונה שהובא בשם הגאון ר' אברהם שפירא, לפקפק על ארגמון קהה קוצים, הוא טענה של הרב יוסף דוב מבריסק בעל בית הלוי, שכתב נגד תכלת של רדזין שאם היה ידוע וגם אופן הפקת הצבע היה ידוע ולא הטילו אותו בציצית זה ראייה כאילו יש לנו מסורת שזה לא התכלת.

הנה טענה זו לא שייך כלל בענין ארגמון קהה קוצים, שהרי לא ידעו עד הדור האחרון שניתן להפיק מפורפורה צבע תכלת והרי חשבו שניתן להפיק רק צבע סגול, והרי גם הרב הגאון רב י"א הרצוג זצ"ל שהביא הרבה ראיות על ארגמון קהה קוצים מן המקורות, רק הטיל הדבר בספק בגלל שלא ידע שניתן להפיק ממנו תכלת, אלמא שאז עדיין לא נתגלה הדבר עד שפרופסור אחד נתן בקבוק הצבע בשמש ונעשה תכלת, כידוע הסיפור, ואז נתגלה שניתן לעשות גם צבע תכלת שהוא כחול.

וכן האדמו"ר מרדזין שחיפש בכל כוחו את החלזון לא ידע כלל מן החלזון הזה ולא ידע גם את האחרונים שדברו

הנה אילו הפירוש בספרי שמכישין סממיות את החלזון, ג"כ אינו טענה, שהרי גם החלזון אוכלים אלו את אלו ואחד עולה על השני ועושה חור בלשון שלו בתוך הקונכיה של השני.

וחוץ מזה הפירוש בספרי שם שהסממיות מכישין את מי שצד החלזון ולא את החלזון. ספרי (דברים פרשת ואלת הברכה פיסקא ט"ז): **ואין לך אדם שהולך לשם שאין סממיות מכישות אותו ומת ונימק במקומו.**

**אות ו'** הצבע היוצא הוא שקוף ולא שחור (הרמב"ם כתב שצבעו שחור כדיו).

טענה זו אין בו ממש, כי באמת אין מקור בחז"ל לדברי הרמב"ם אלו, רק כנראה לקח הרמב"ם מקור לזה מאריסטו, שביאר זה על ארגמון קהה קוצים, וניתן לפרש אחר שנתייבש, וכן ניתן לפרש לפני שמוציאים את הדם, יש שם פס שחור במקום בלוטות התכלת.

**אות ז'** כתב, הוא לא כחול אלא לבן (ע"פ הגמרא (מנחות מד.) גופו שדומה לים).

הנה הברייתא ניתן לפרש דומה לים היינו קרקעית הים ששם עולה על החלזון כל מה שנמצא בתוך הים ולפעמים נקראה קרקעית הים בשם ים, כמו כמים לים מכסים.

וכן ניתן לפרש לא על הצבע אלא על הגלים. תלמוד ירושלמי (מסכת סוטה פ"ק ח' דף כ"ב ט"ז): **חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דיקדוקיה ואותותיה ממולאים בתרשיש כימא רבא, רבי שמעון בן לקיש כד הוה מטי להדין קרייא הוה אמר יפה לימדני חנניה בן אחי רבי יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבר ודבר דיקדוקיה ואותותיה של תורה.** והנה בחלזון הזה רואים בחוש גלים גדולים ובין גל לגל גלים קטנים.

אח"כ הביא בשם האר"י ז"ל שאחרי חורבן בית המקדש אין לנו כח לשים תכלת. (פע"ח ח"א ט' ציצית פ"ד-ה).

טענה זו מופרכת לגמרי, שאין זה כוונת האר"י להלכה שאינו נוהג רק בזמן בית המקדש, שהרי היה תכלת עד סוף זמן האמוראים שזה לכל הפחות כארבע מאות שנה אחרי החורבן (מנחות ל"ט. מ"א: מ"ב: מ"ג. סנהדרין י"ב. חולין כ"ה): וא"כ אין תכלת כפוף לבית המקדש. וכוונת האר"י ז"ל שנתמעט כח התכלת אבל אין זה ענין לדינא. ומה שטוענים שכבר נסתר מן השמים, זה רק כל זמן שלא נתגלה אבל כשזה

טבעיות מדעיות ומופתים ברורים, מ"מ לא תוכל ידיעה זו לכנס עוד בכלל המסורת ואי אפשר לפסוק בזה לדינא על פי ידיעה זו בלי מסורת הלכתית".

הנה טענה זו מופרכת, שהרי הר"ף והרא"ש שלא הביאו כלל דיני קרבנות בפסקיהם משום שזה בכלל הלכתא דמשיחא, מ"מ הביאו כל דיני תכלת, אף שהם בעצמם כבר לא היה להם תכלת, אלמא שא"צ מסורת רצופה, וכן במהרי"ל (החדשות סימן ה') כתב שאם ימצאו זיהוי החלזון יחזור מצוות תכלת.

## עוד טענות שכתב שם נגד התכלת

**אות ב',** כתב שמן החלזון צריך להפיק הצבע מיד (שבת ע"ה). ואילו מהארגמון קהה קוצים אפשר ליבש ומחזיק הרבה זמן.

הנה טענה זו אין בו ממש, שהרי בגמרא כתוב שצריך להוציא את הצבע מן החלזון לפני שמת כי אח"כ מתקלקל, אבל אחר שכבר הוציאו אותו, לא כתוב שצריך לצבוע את הצמר מיד, כי אז כבר לא מתקלקל וזה גם המציאות של ארגמון קהה קוצים.

**באות ג'** כתב שאינו עולה מן הים ובגמרא כתוב (מנחות מ"ג.) שעולה אחת לשבעים שנה.

טענה זו אין בו ממש, שהרי לא כתוב בגמרא שרק כשעולה אפשר לעשות ממנו תכלת אלא נמצא כל הזמן וצדין אותו, (שבת כ"ו. ע"ד: ע"ה.) ורק אחת לשבעים שנה עולה מעצמו, וכבר כתב הרדב"ז (ח"ב ס' תרפ"ה) שאחר חורבן בית ראשון נפסק הענין, ובעיקר, הרמב"ם השמיט לגמרי תנאי זה.

**באות ד'** כתב שאינו דומה לדג, ואילו בברייתא (מנחות מד.) כתוב שברייתו דומה לדג.

טענה זו ראייה להיפוך, שכל מי שרואה את הקונכיה כשהנקב למטה רואה בזה צורת דג, ורואים הראש והגוף והזנב וכן ניכרים הסנפירים, וע' נדה (כ"ה.) **סנדל דומה לדג של ים,** ופ' הערוך (ע' ל"א) **שהוא רחב, ודק וחד כלפי ראשו,** וזה נתקיים בדיוק כאן.

**באות ה'** כתב שקונכיתו קשה וסממניות אין יכולים לפצחו אלא צריך פטיש (ע"פ ספרי (ואלת הברכה) שסממיות מכישות אותו).

נתגלה זה כבר לא נסתר מן השמים.

אח"כ מביא בשם החיד"א שצריך להסתכל בציצית כאילו יש בו תכלת.

הנה זה שייך בזמן שאין תכלת אז מסתכלים כאילו יש תכלת, אבל בזמן שיש תכלת, לא שייך להסתפק לראיית הלבן כאילו יש תכלת אלא צריך לעשות תכלת ממש.

וכן מה שהביא מן הערוך השולחן (או"ח ט' י"ז) שכתב שאין לנו תכלת עד שיבוא גואל צדק, אם הכוונה בעיקר נגד תכלת של רדזין ניחא, ואם הכוונה גם כשיש ראיות ברורות, אז דבריו צע"ג ומופרכים מן הרי"ף והרא"ש. וכן שאר המקורות שהביא, זה רק אלו שחושבים שתכלת כפוף לגדולי ישראל, וכבר הארכנו על ביטול טענה זו. וכן הספר "בין תכלת וארגמן", בונה על סברה זו, רק מנסה למצוא פסול, וכבר הפריכו כל טענותיו בספר חותם של זהב.

וכן מה שהביא בשם פסקי תשובות (ס' ח' 2, הרב שמואל רבינוביץ), שאין חיוב ללכת עם תכלת, שם הביא בעיקר אלו שחלקו על האדמו"ר מרדזין וגם הביא מגדולי ישראל של דורינו שגם טענו נגד תכלת ארגמן קהה קוצים, ולא הזכיר מפורש ארגמן קהה קוצים (ולא מחלק כלל בין טענות אמיתיות נגד הדיונון ובין הטענות שלא אמיתיות נגד ארגמן קהה קוצים רק מערבב כולם בכולם, ומי שרואה שם, יכול לחשוב כאילו גם החז"א שהתנגד לתכלת של רדזין ממילא מתנגד גם לזה, ואין הדבר כן) אבל שוב, אלו גדולי ישראל של היום שכבר נתבאר שלא רוצים דברים חדשים ולא מקבלים שום ראיה, וכן הזכיר שם בספר סברה זו שלא רוצים שום דבר חדש, ובפרט אלו שהזכירו את האר"י ז"ל ואת הבית הלוי, אז כבר הסירו מעצמם כל בירור לאמיתת התכלת, ולא שייך שהם ידונו על ראיות, שהרי לא מוכנים לשמוע ראיות, ורק ניחא להו אם יש מי שיש לו קושיות על התכלת ולא בודקים כלל אם זה באמת קושיה.

הנה לא הבאנו במאמר זה את עצם הראיות מן חכמי ישראל ראשונים ואחרונים וחכמי אומות העולם בתקופת בית שני ומציאות מיליוני קונכיות ארגמן קהה קוצים בצור וצידון במקום שחז"ל אמרו שצדו את התכלת, וזה נכתב ע"י הרבה ספרים, (ספר התכלת מהרב מנחם בורשטיין; כליל תכלת מהרב אליהו טבגר; התכלת וחיזושו מהרב שמואל אריאל; לולאות תכלת מהרב שלמה טייטלבוים; חידוש התכלת מהרב יהודה ראק;

**חותם של זהב** מהרב בנימין זאב הורביץ; **מצוות תכלת בזמננו** מהרב יהושע יצחק ינקלביץ; וכן כתבנו כמה מאמרים על זה: **חוט תכלת**; **הכר נא למי החותמת והפתילים**; **בכנף איש יהודי** רק באנו כאן לבאר שכל טענות של הרב אבינר אין בהם לדחות את זיהוי הודאי של התכלת ארגמן קהה קוצים.

מי שבא לחזק התנגדות לתכלת ושאר דברים חדשים בגלל האימרא של החתם סופר "חדש אסור מן התורה בכל מקום" הוא פשוט מוציא לעז על אותו צדיק, שח"ו לא כיון לבטל מצוה מן התורה, והרי הח"ס כתב בתשובה (יו"ד ס' כ"ז) לחזק הקרבת קרבנות בזמן הזה אף שאין יוחסי כהונה, ולא חש כלל שזה דבר חדש.

נכתב ע"י מורנו שליט"א, כ"ב אלול תשע"ג (תוקן כ"ו תשרי תשע"ד).

## ויגבה לבו בדרכי ה'

ירמיהו (פרק ט כג - כג) כֹּה אָמַר יְקֹנָק אֵל יִתְהַלֵּל חֲכָם בְּחֻמָּתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֶשְׂרוֹ:

כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁפֶל וְיִדְעֵ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְקֹנָק עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ כִּי בְּאֵלָה חִפְצָתִי נֶאֱמַר יְקֹנָק:

דברי הימים (ב פרק יז ה - ו) וַיֵּן יְקֹנָק אֶת הַמִּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיִּתְּנוּ כָּל יְהוּדָה מִנְּחָה לַיהוֹשֻׁפָּט וַיְהִי לוֹ עֹשֶׂר וְכָבוֹד לָרֹב:

ויגבה לבו בדרכי יקנאק ועוד הסיר את הממות ואת האשרים מיהודה:

מדרש תנחומא (בוכר פרשת שופטים ב): ואף יהושפט כיון שהוחזק במלכות, לא נתעסק בעסקי מלכות, ולא בכבוד, אלא בעסקי הדין, שנאמר [וימלוך יהושפט וגו'] ויתחזק על ישראל (דברי הימים ב' יז ט), מהו [ויתחזק], שנתחזק ומינה את הדיינים, ואומר ויגבה לבו בדרכי ה' ועוד הסיר את הבמות ואת האשרים מיהודה (ס"ו ט), וכי גסות הרוח היתה בו, שהוא אומר ויגבה לבו, אלא שמינה עליהם את הדיינים היודעים ללכת בדרכי ה', ושמרו דרך ה'.

תלמוד בבלי (מסכת סנהדרין דף לו עמוד א): ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד - כולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקדוש



חכמה, מתי ישתרר נגדם בדבר מצוה, כי פעמים אינו שווה שיעמוד נגדם, שאם יעזי פניו נגדם עבור מצוה אחת, יפסיד אותם מאה מצוות. לכך צריך החכם להתבונן לפי השעה והענין, ולפי זה יסדר מעשיו, כי יש דבר שצריך לעזוב בשבילם, ויש דבר שלא יניח בשבילם בשום ענין, וצריך בגופו ובמאודו לעמוד נגדם, ולא ייכנע להם. וכל זה בדבר מצוה, אבל בענין משא ומתן ייכנע לפניהם, ויעשה עמהם לפנים משורת הדין בכל דבר. וזוהי מצוה גדולה.

## דוגמאות שלא להתבייש מפני המלעיגים

### לאנשים:

- שלא לגלח את הזקן.

אעתיק שני מכתבים מן החז"א זצ"ל באגרותיו (ח"א קל"ז קל"ח) שיש בעיה רצינית מבחינה אחרת לגילוח.

השאלה הייתה בענין סם המשיר שערות הזקן:

ע"ד הסם, אם אינו סם.... אינו גם סם חיים, ומאוד קשה עלי הדבר שאינו ממידת הצניעות ואין זה לבוש ישראל רק למדו מהגויים בגולה, ושוללים בזה קדושה, אבל כשישארו שערות קצרות אין קפידה וזה דרך הישרה. ולכן קשה לי להשיב בדין זה.

ואחתום בברכת השנים לשנת חיים שיש בהם אהבת תורה וי"ש ולעלות מעלה מעלה, הדוש"ת, אי"ש

השאלה הייתה בענין מכונת גילוח מסוימת:

מעולם אין דעתי נוחה מגילוח זקן כעין תער, בהיותי מורגל באיסורו בדור הקודם, והיה הדבר חמור מאוד כמו גילוי ראש בחוצות, והיה הדבר נחשב כשינוי מלבושיהם לבוש הישראלי (ע' רמב"ם פ"א מהל' ע"ז הל' א) ואף שפשטה המחלה גם בין התורנים יחיו, לא נשתנה הדבר בשביל זהו לכן נפשי סולדת בענין זה.

....והדרך הישרה שיבור לו האדם הוא לשייר שערות קצרות ניכרות היטב עד שנקרא זקנו מגודל וילעיגו עליו ולא יחוש מפני המלעיגים ואז יעיד ששלחנו גדול משלחנו. ואחתום שלו' דו"ש,

אי"ש.

ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון - ואין אחד מהן דומה לחבירו. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר: בשבילי נברא העולם.

משנה מסכת אבות (פרק ז'): רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה.

רמב"ן (שמות פרק לב ו'): וטעם וישב העם לאכול ושתו. שישבו כולם כאחד לאכול לשבעה ושתה לשכרה, כאשר יעשו בחגים ובמועדים, ואחרי כן קמו לצחק בעצביהם ולשמחה, וספר זה בעבור מה שאמר קול ענות אנכי שומע (נפסוק יח), כי משה מצאן משחקין לפניו, ויגבה לבו בדרכי ה' לקחת אותו מלפניהם ולשרפו לעיניהם, וישק אותו להם.

אברבנאל (שמות פרק לה'): לכן אמר על שניהם אם על החכמים ויבואו כל איש אשר נשאו לבו לקרב אל המלאכה ר"ל שלא היה בהם מי שלמד המלאכות ההמה ממלמדו בהרגל אלא מי שמצא בטבעו הוא ידע לעשות כן ויגבה לבו בדרכי ה' לבוא לפני משה ולומר לו אני אעשה כך וכך ממה שדברת.

ספר חובות הלבבות (שער ה שער יחוד המעשה פרק א'): אבל מה הוא יחוד המעשה לא-להים? הוא הכונה בנראה ובנסתר במעשה עבודת הא-להים לשמו להגיע אל רצונו בלבד מבלתי רצון הברואים.

ספר אורחות צדיקים (שער הגאולה): "מודה אני לפניך שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות", וכמו: "אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו". ועל זה נאמר (דברי הימים ב ז'): "ויגבה לבו בדרכי ה'", כי יהיה אדם יקר רוח וגבה לב בעניני העולם הבא, שלא יספיק לו במה שיזדמן לו, ולא יאמר די במה שתמצא ידו מהם, אלא ימעט בעיניו כל מעשהו, ותגבה נפשו למעלה תמיד, ויתרעם בנפשו כמו שמקצר מעבודת הבורא, ברוך הוא. וזאת הגאווה אינה מזקת לענוה, אך מסייעת וגורמת לו לשמוח במעלות הטובות, ולשמוח בכבוד חביריו, ולחוס על כבודם.

והגאווה נגד הרשעים היא משובחת מאד, להוכיחם ולהכלים אותם, ולא ייכנע להם, ויצוה על הטוב, ויזהיר מהרע כפי יכולתו, אף על פי שזה דומה בעיני העולם כמשתרר וכמתגאה אחרי שלבו לשם שמים - הרי זה משובח. ולא ייכנע לרשעים, כמו מרדכי שלא נכנע להמן. ובכל מקום שיש מצוה עליו לעשות, לא ייכנע כלל לרשעים לעזוב הטוב מפני השפלתו לפניהם. וזה צריך

מה. אברכי הישיבות שהם מעדות המזרח, לא ישנו ממנהג אבותיהם ורבותיהם הקדמונים להוציא את הציציות החוצה, אלא יהיו מתחת למדיהם. וכן דעת מורינו הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, ואמר שבן ספרד שמוציא את ציציותיו נחשב כעין מוציא לעז על הראשונים.

מו. בני ישיבות צעירים מעדות המזרח הרוצים להוציא את הציציות מחוץ לבגדיהם, וחשים בזה חיזוק ביראת שמים במקום מגוריהם, בכך שהם מתבדלים משכניהם שאינם הולכים בדרך התורה והמצוות, ומשייכים את עצמם למחנה בני התורה, רשאים לעשות כן, אך כאשר יינשאו ויתחזקו בתורה ויראת שמים, יחזרו למנהג אבותינו ורבותינו הספרדים, שלא היו מוציאים את הציציות מחוץ לבגדיהם.

מו. וכן בעלי תשובה המתחזקים בשמירת התורה והמצוות, הרוצים להוציא את הציציות מחוץ לבגדיהם כדי להיבדל מהסביבה החילונית בה הם נמצאים, רשאים לעשות כן. אבל אחר שיתחזקו בתורה ובמצוות, או אחר שיעברו להתגורר בסביבה של אנשים יראי שמים, יחזרו למנהג רבותינו הספרדים ויכניסו את הציציות מתחת לבגדיהם.

מח. בני ישיבות ספרדים הלומדים בישיבה שרובם הם יוצאי אשכנז הנוהגים להוציא את הציציות מחוץ לבגדיהם, אף על פי כן לא ישנו ממנהג רבותינו ז"ל, וטוב ונכון שלא יוציאו את הציציות מחוץ לבגדים מסיבה זו בלבד. ובדברים כגון אלה אין לחוש בזה משום איסור "לא תתגודדו". ולפיכך מן הראוי שרבני הישיבות הקדושות לא ידרשו מתלמידיהם הספרדים לשנות את מנהגם המבוסס על פי גדולי הדורות הספרדיים. ורק אם יתברר לרבני הישיבה שהוצאת הציציות מחוץ לבגדים לאותו בחור, תוסיף לו חיזוק בתורה ויראת שמים, בהיותו מתגורר בשכונה חילונית, וכדומה, רשאים להנהיגו לכתחלה להוציא ציציות בחוץ עד החתונה.

הערות על הילקוט יוסף בענין להוציא הציציות לחוץ:

איני נכנס כאן בעצם הנושא מה מנהג הספרדים, ובדאי לא היה כאן מנהג כל הספרדים שהרי מרן הב"י כתב להוציא הציציות בחוץ, אולם כאן הרי גם הילקוט יוסף מודה שמשום להתרחק מן החילונים יש כאן שמירה גדולה שלא לגרור אחריהם, ומשום זה מיעץ להוציא

• להניח פאות.

• ללבוש תכלת.

• להוציא הציצית בחוץ.

• אם נמצא בחוץ בתחנת רכבת וכדומה והגיע זמן תפילה, ויש שם הרבה גוים, לא יתבייש מהם להתפלל, וזה כולל בשחרית ללבוש טלית ותפילין.

## לנשים:

להתלבש בצניעות, בגדים ארוכים ולא צמודים, ולנשואה מטפחת בחוץ לביתה, ולא פאה נכרית.

## חילוקי מנהג חלק של ספרדים ואשכנזים בענין ציצית בחוץ

לגבי ציצית בחוץ, המחבר פסק שצריך ללבוש ע"ג בגדיו (סימן ח סעיף יא), והמ"א (ס"ק י"ג) הביא בשם האר"י שהטלית קטן צריך תחת המלבושים, אולם הוסיף המ"א, שעכ"פ הציצית יהיו בחוץ, וכ"כ בכף החיים (ס' ח' אות מד), וביביע אומר טוען שמנהג הספרדים להכניס הציצית בפנים.

ילקוט יוסף (לילית ותפילין סימן ח מהלכות לילית סדר עטיפת הלילית):

מב. מנהגינו שגם הציציות מכוסות תחת הבגדים. וכן נהגו גדולי הדורות הספרדים, וכן ראוי להיות על פי הקבלה. ומנהג האשכנזים להוציא הציציות לחוץ. וגם למנהגם ההולך בין הגוים וירא שילעיגו עליו, אינו צריך להוציאם מחוץ לבגדיו.

מג. אף שהציציות נוגעות בבשר הירכים וכדומה, אין בזה כל איסור, ואין צריך להחמיר בזה.

מד. מנהג רבים מאחינו האשכנזים לילך עם הציציות בחוץ. ואין לחוש בזה ליוהרא. אולם אם הולכים בבית הקברות, יש להכניס את הציציות מתחת לבגדיהם. ומכל מקום אין להלך ברחובות קריה במשך שעות היום [שלא בזמן תפלת שחרית], עם טלית גדול מעל המעיל, שלעולם לא ישנה אדם ממנהג הבריות.

ציצית בפנים, לא יציל אותו מלהגרר אחרי חילונים ולעזוב את הדת, משא"כ להוציא הציצית בחוץ, וזה עכ"פ חלקית כדעת המחבר, זה שמירה גדולה לו ולכל עם ישראל להנצל מלעזוב את הדת, וגם אם הוא בעצמו לא היה נצרך לזה, מ"מ זכות הרבים תלוי בו שילמדו ממנו.

### הנהגה בצרפת

כשהגענו לגור בצרפת, היה שם הנהגה של היהודים להכניס את הציצות לפנים, ויש שאמרו, שזה חילול השם להוציא הציצית לחוץ מפני הגוים המלעיגים, ואמרתי שאין כאן שום חילול השם ואנו צריכים להתגאות בזה שאנחנו יהודים וזה שמירה גדולה ליהדות, ואז לאט לאט הנהגנו שגם היהודים יוציאו הציציות לחוץ וזה היה שמירה גדולה, והעיקר הוא שלא יתבייש אדם ביהדותו, וזה שייך גם בא"י שלצערנו יש הרבה שאינם שומרים תורה ולא צריך אדם להתבייש ביהדותו ובשמירת המצוות שלו.

### סיכום, גאווה יהודית וציצית בחוץ

גאווה יהודית היינו ויגבה לבו בדרכי ה' הוא יסוד שמירת היהדות, ובכל מקום שרצו לדמות לגוים ולהתלבש כמו גוי נחרב היהדות, וכן כל חוג ביהדות לא מסוגל להחזיק מעמד אלא אם נותנים שם גאווה יהודית.

ובמקום שלא מחנכין על זה, היהדות מתדרדר.

וכי תימא הרי יש כיפה על הראש, אה"נ זה שמירה, אבל לא מספיק, צריך כל מיני שמירה כולל פיאות וזקן וציצית בחוץ, כולי האי ואולי, ועוד כיפה וזקן שייך גם אצל חלק הגוים, משא"כ ציצית הוא אך ורק אצל היהודים.

מסיבה זו, גם מי שאינו מוכן ללכת עם תכלת, אף שיודע שזה התכלת האמיתי, ומ"מ מתבייש ללכת עם תכלת, ולכאורה היה מקום לומר, שכיון שאם הולך בלבן בלי תכלת מבטל מצוות תכלת, ויותר טוב שילך בלי טלית קטן כלל, ואז אינו עובר במצוה, מ"מ פשוט שצריך ללכת בלבן, כי זה כעת יסוד שמירת היהדות וזה מלבוש ישראל, ומי שאינו הולך בגלל זה בציצית, מסיר ממנו את הרגשת מלבוש ישראל, ויכול לסכן את כל היהדות שלו.

הציצית בחוץ, אולם כתב זה רק לבחורים עד שיתחתנו. וגם רק מי שמתגורר בשכונה חילונית.

ואני שואל, האם טעם הזה לא שייך אצל נשואים, האם החשש לגרור אחרי החילונים לא שייך מי שכבר נשוי, צא ולמד לצערנו מה שקורה בעולם כעת.

עוד אני שואל, מה זה "מי שמתגורר בין חילונים", ומשמע שיש מקום שאין חילונים, ואני שואל בזמננו לצערנו איפה יש מקום שאין שם חילונים, הרי בכל עיר ועיר גם הנקרא חרדי, יש לצערנו הרבה שמתקלקלים. ואחד מושך את השני.

ועוד, מכיון שהדבר ברור שלהוציא את הציצית לחוץ מציל במידה מסוימת שלא להגרר אחרי החילונים, א"כ כדי שהבחורים לא יגררו אחרי החילונים וכדי שהם יוציאו הציציות לחוץ, א"כ גם המבוגרים יוציאו הציציות לחוץ שהרי אם הם לא יוציאו לחוץ אז גם מי שכן צריך לזה ג"כ לא יוציא לחוץ.

ותתאר לעצמך, בחור ספרדי שרוצה להוציא ציציותיו לחוץ, אולם מתבייש מפני הגדולים שלא מוציאים לחוץ בטענה שכך מנהג הספרדים, אז מה אפשר לתבוע ממנו שיאמר, אני אדם שיש חשש שאגרר אחרי החילונים וממילא אני אוציא הציצית לחוץ, הוא לא יגיד זה מפני שמתבייש, וא"כ מי אחראי אם ח"ו יתקלקל מפני זה, זה מי שהורה לרבים שלא להוציא הציציות לחוץ.

הנה כיום שאנו רואים לצערנו הרבה מתקלקלים, יותר מן הבחורים אבל גם מן הנשואין, וצריך לעשות כל טעדיק שלא יהיו נגררים אחרי החילונים, וא"כ צריך לדרוש גם לציבור הספרדים להוציא הציציות בחוץ שיהא עכ"פ חלקית שמירה, ואף שזה לבד לא מספיק אבל מ"מ מהני קצת ואין בזה חולק.

ויש אומרים שבדורנו יש יותר בחורים שמתקלקלים מן הספרדים ממה שיש אצל אשכנזים (מה שלא היה כן בתקופת ההשכלה שאז היה הקלקול בעיקר אצל האשכנזים ולא אצל הספרדים שלא שלט שם ההשכלה) ויתכן מאוד שאחד מן הגורמים הוא חסרון הוצאת ציצית בחוץ, שזה חסר לו השמירה והגאווה היהודית שאמור להחזיק את יהדותו. משא"כ בתקופת ההשכלה, שאז הגיע שינוי מלבושים דרך המשכילים אצל האשכנזים ולא אצל הספרדים.

בקיצור, השמירה על מנהג אבותינו הספרדים להניח

בענין: ויגבה ליבו בדרכי ה' ואיסור יוהרא במצוות ציצית לבן ותכלת ❖ יא



המועצה הדתית - חברון

נזות הראשית - חברון

קרית ארבע

ז' אדר א' תשס"ג

לכבוד

הרב שלמה אבינר

השלום והברכה וכט"ס

החדש"ה ביאות

הראו לי את כתבתך בגליון מעיני הישועה לפרשת יתרו תשס"ג, ובו הסתייגות מאותם אנשים שלובשים פתיל תכלת, איני נכנס לעצם טיעוניך בדבר הויחוי אם הוא צודק או לא ביחס לחלזון ארגמון קחה הקוצים, כבר נכתבה ספרות די גדולה בנושא זה, יעוין ספרו של הרב מ. בורשטיין, התכלת וכן מאמרי הרבנים שמואל אריאל ושאל יונתן וינגוט בתחומין כ"א, ברצוני להתעכב על קביעתך שמשום שרוב חכמי ישראל לא משוכנעים ולכן גם למיעוט לפי טענתך אל להם לעשות מעשה משום דמאזי כיהורא, הנה ישנם רבנים שכן משוכנעים שההוכחות הן חותכות וכל לומד תלמודנו יודע שגם בהוכחות מפרשיו אין הוכחות חותכות לגמרי, שאחרת לא היתה מחלוקת משום שכלם חפצים לדעת את האמת עי' הקדמת הרמב"ן לספר המלחמות ולכן אותם הרבנים שהם כן משוכנעים למה יהיה אסור להם לעשות אם הם סבורים שזה הדין ולא רק חומרה בעלמא, ממילא לא שייך לומר שרבותיהם לא לבשו, אז עדיין לא היתה מודעות לכך, אבל עכשיו שזכינו שעל ידי חוקרים אחראים ויראי שמים וזהו מה הוא מקור החלזון, למה לא נעשה ואפילו אם חלילה טעינו בזיהוי, הרי עצם קיום המצוה לא נפגעה כידוע, ולא שייך יהורא כאן כי אין המדובר בחומרה אלא עצם קיומה של מצות ציצית בנסיבות שנוצרו, ביצועות מלכו כותב בתשובה הראשונה שגילוי התכלת יהיה סימן לביאת המשיח בקרוב בימינו.

החותם לכבוד התורה

הרב דוב ליאור

ומצוות תכלת  
לא ניתן כדי  
לקלקל את  
היהדות אלא  
לתקן.

ומקרא מלא  
דיבר הכתוב,  
שהוצאת ציצית  
לחוץ שומר על  
היהדות. במדבר  
(פרק טו לט - מ):  
וְהָיָה לָכֶם  
לְצִיצֵת וּרְאִיתֶם  
אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם  
אֶת כָּל מִצְוֹת  
יְקֹנֶק וְעָשִׂיתֶם  
אֹתָם וְלֹא  
תִתְּנוּ אַחֲרֵי  
לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי  
עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר  
אֹתָם זֵנִים  
אַחֲרֵיהֶם:

למען תזכרו  
וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל  
מִצְוֹתֵי וְהִיִּיתֶם  
קְדוֹשִׁים לֹא-  
לְהִיכֶם:

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, יום ה' פרשת נח, כ"ט תשרי תשע"ד.

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)

ע"ע 'תכלת בזמן הזה' [www.tchelet-net.022.co.il](http://www.tchelet-net.022.co.il)

'מאמרי וכתבי מורנו שליט"א' [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) בערוץ [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) תכלת בזמה"ז.



# בשר המורים בשרם, וזרמת סוסים זרמתם



הקלקול הגדול להכנים  
זרע של גוי לתוך יהודיה





# בריתני יצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

## בקלקול הגדול של הכנסת זרע של גוי לתוך יהודיה (אשת איש או פנויה)

יש רבנים שהתירו לשים זרע של גוי לתוך יהודיה. ואף שיש כאן פגם שהוולד נולד מגוי, טוענים שכיון שאין הוולד מתייחס לאב, אין כאן שום פגם.

זרע של יהודי לא לוקחים מטעם שמא ישא הולד הנוולד את אחותו, ע"י שולחן ערוך (אכן העזר הלכות פניה ורביה סימן ב סעיף יא) "לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת, שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו". על כן בוחרים זרע של גוי שאין בו החשש הזה.

אולם הדבר צע"ג, שבודאי יש כאן פגם עצום בוולד (אף שאינו נאסר בקהל, ויש דעות שגם לכהונה לא נאסר. וע"י אה"ע ד' ה').

לשון הפסוק בשלמות ביחזקאל (פרק כג ט): "וַתַּעֲגֹבָה עַל פִּלְגְּשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשֵׁר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמָת סוּסִים זִרְמָתָם".

מטרת הפסוק הוא לגנות את החיבור של עם ישראל עם הגוים, ומכנה אותם בלשון גנאי חמורים וסוסים.

וחז"ל למדו מן הפסוק הזה הלכה, שזרע של גוי לתוך יהודיה אינו מתייחס אחרי אביו, וכן אם הגוי בא על גויה והיא נתגיירה בשעת העיבור אינו מתייחס אחרי אביו.

כמו שמבואר בגמ' יבמות (דף עמוד א'): "אמר רבא: הא דאמור רבנן אין אב למצרי, לא תימא משום דשטופי בזמה, דלא ידיע, אבל ידיע חיישינן, אלא אפילו ידיע נמי לא חיישינן, דהא שני אחין תאומים, דטפה אחת היה

ונחלקה לשנים, וקתני סיפא: לא חולצין ולא מייבמין, ש"מ אפקורי אפקריה רחמנא לזרעיה, דכתיב: בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם".

ומכאן דין זה הסבירו הראשונים את ההלכה שגוי הבא על בת ישראל אין הוולד ממזר אפילו בא על אשת איש, משום דרחמנא אפקריה לזרעיה, ע"י בזה חידושי הרמב"ן (מסכת יבמות דף מה עמוד ז), ובחידושי הרשב"א וריטב"א באותו כיוון, וכ"כ ביאור הגר"א (אה"ע סי' ד' ס"ק ז').

לשון הגמרא יבמות (דף מה עמוד ז): "א"ר ששת, לדידי אמר לי רב גזא: לא ר' יוסי בר אבין הוה אלא רבי יוסי ברבי זבידא הוה, ואכשר בין בפנויה בין באשת איש. א"ל רב אחא בריה דרבה לרבינא: איקלע אמימר לאתרין, ואכשר בין בפנויה בין באשת איש. והלכתא: עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל - הולד כשר, בין בפנויה בין באשת איש".

וא"כ כל מה שלומדים שאינו מתייחס אחרי האב הוא, משום שרחמנא אפקריה לזרעיה, וביאור הענין שהם כמו חמורים וסוסים בצורת גנאי, וא"כ זה גופא מראה שגנאי גדול יש כאן.

## מה שאינו מתייחס אחרי האב הוא רק מבחינת הלכה, אבל מבחינת הטבע נגרר אחרי

ויקרא (פרק כד ט): "וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵאוּ בְּמִחְנָה בֶן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי: (ו') וַיִּקֶּבּ בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלָל וַיִּבְיֵאוּ אוֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשָׁם אָמַר שְׁלֵמִית בַּת דָּבָרִי לְמַטָּה דָּוִי".

בקלקול הגדול של הכנסת זרע של גוי לתוך יהודיה (אשת איש או פנויה) • מה שאינו מתייחס אחרי האב הוא רק מבחינת הלכה, אבל מבחינת הטבע נגרר אחרי • לא מוכרח שיצאו בנים מקולקלים • בני ט' מידות • למה מותר להתחתן עם גר וגירתה, ולא אמרין שבא משורש פסול • גוירים מפוקפקים = ילדים מפוקפקים • חלק ההלכה דיני הבחנה • זרע גוי לתוך אשת איש • אימוץ ילדים • תשובת החלקת יעקב • דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והקושיות עליו • בענין גזירה חדשה שלא כתובה בש"ס • הוספת קלקול בהכנסת ביצית גויה לרחם של יהודיה • דעת גדולי הפוסקים • בענין זרע של גוי בתוך פנויה • עוד חשש מצד הבחנה לדעת שמואל • קלקול מוסרי בין אדם לחבירו • קושיה מן הגמרא עבודה זרה • בענין גזירת ב"ד של שם • הצטרפות לתהליך הרס המשפחה ע"י העברת חוקים אנטי דתיים ע"י הכנסת • סכנת ערעור על ילדים שנולדים דרך מכונים שעושים דברים כאלה, גם על כשרים גמורים • סיכום • נספח בענין הכשר הפריה מבעל לאשתו

שהיא צרתה", (הר"ן). וא"כ אם רק מחשבה על אשה אחרת (אפילו שהיא אשתו) כבר בכלל בני ט' מידות משום שאינו מתחבר לאשתו במחשבה, כ"ש כשאין כלל חיבור ביניהם, והאב הוא גוי שאין לא מחשבה ולא מעשה ולא שייך כלל להתחבר וכלל לא מתייחס אחריו, שזה ק"ו בן בנו של ק"ו בכלל בני ט' מידות.

וכן בני תמורה, ע"י רש"י לפירוש אחד שהוא ספק בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון. וכ"כ הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ"ק כ"א הלכה יג): "ומי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים והרי הבן ספק, כל אלו הבנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שיסורי הגלות בוררין אותן".

ואם רק בגלל שאין יודעים מי האבא הוא בכלל בני ט' מידות, וכ"ש כשאין אבא כלל.

## למה מותר להתחתן עם גר וגיורת, ולא אמרינן שבא משורש פסול

יש שהקשו, מאי שנא גר וגיורת שאין בעיה להתחתן איתם אף שבאים משורש פסול, ומאי שנא מזרע גוי.

צריך לדעת שיש חילוק ברור, התורה התירה גר וגיורת משום שקבלו מצוות ונכנסו תחת כנפי השכינה, ויש בזה קידוש השם גדול שהכירו את האמת, (ע"י באריכות מדרש רבה [פרשת נשא פרשה ח' אות ב']). ואפילו גר אדומי ומצרי שיש קצת להתרחק מהם, כתבה התורה לא תתעב מצרי, והיינו שלא תאסור לבא בקהל אחרי ב' דורות, והיינו שאילו היינו אוסרים לגר לבוא בקהל היינו מתעבים אותו, והתורה רצתה שיתווספו גרים אמיתיים לכלל ישראל. מה שאין כן כאן שלא עבר הגוי בעל הזרע שום גיור ונשאר בפסולו, ואין שום קידוש השם שיבריחו זרע גוים בדלת אחורנית בלי גיור לתוך כלל ישראל.

## גיורים מפוקפקים = ילדים מפוקפקים

ובאמת גם בגיורת, אם הגיור היה רק בדיעבד יש בזה בעיות. כמו לענין יפת תואר שהתורה התירה, אבל זה רק בשביל "מוטב יעשה בהיתר ולא יעשה באיסור". כמו שאמרו חז"ל (קידושין דף כ"א עמוד ב'): "ת"ר: וְנָאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ - בשעת שביה, אֶשֶׁת - ואפילו אשת איש, וְנָאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ - לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות". ואח"כ הביאה הוא בהיתר, מ"מ יש סכנה שהילדים

דעת זקנים מבעלי התוספות (ס): "והוא בן איש מצרי. הוא גרם לו שברך את השם שדרכן של מצריים לבזות את השם כמו שאמר פרעה לא ידעתי את ה'".

ספורנו (ס): "והוא בן איש מצרי. ובכן העיז פניו לברך את השם, דישראל לא פקירי כולי האי".

ורואים מזה שהתורה מדגישה באופן מיוחד שהוא בן המצרי, כדי להבין שזה מה שגרם לקילקול של ברכת השם.

## לא מוכרח שיצאו בנים מקולקלים

אולם יש לדעת שזה לא מוכרח שיצאו בנים מקולקלים, שהרי יצא גם אמורא בשם רב מרי בר רחל, שאביו היה גוי ואמו בת שמואל האמורא, (האמא נאנסה בשבי ע"י איסור גיורא).

מסכת יבמות (דף מה עמוד ב'): "רבא אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל, ואף על גב דאמר מר: שום תשים עליך מלך, כל משימות שאתה משים - אל יהו אלא מקרב אחיך! האי כיון דאמו מישראל, מקרב אחיך קרינן ביה".

רשב"ם (נכנא בפרקא קמט ע"א): "דאיסור - הוא איסור גיורא שבא על רחל בת מר שמואל קודם שנתגייר ונתעברה הימנו בגיות את רב מרי בר רחל ובתוך כך נתגייר ואח"כ נולד רב מרי והוא ליה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והיא מבנות שמואל שנשבו כדאיתא בכתובות (דף כג)."

אולם בני אדם כאלו יש להם נסיונות קשים מאוד, וצריכים להתגבר על עצמם להכנס לדרך האמת, ואין לנו רשות להוליד פגומים.

## בני ט' מידות

להכניס זרע של גוי בתוך יהודיה הוא הרבה יותר גרוע מבני ט' מדות, שהוזכרו בחז"ל במס' נדרים (דף כ עמוד ב'): "וברותי מכם המורדים והפושעים בי - אמר רבי לוי: אלו בני תשע מדות, בני אסני"ת משגע"ח: בני אימה, בני אנוסה, בני שנואה, בני נידוי, בני תמורה, בני מריבה, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה".

ועיקרו של בני ט' מידות שחסר מחשבה להתחבר עם אשתו. למשל "בני תמורה - שבא על אחת מנשיו וכסבור

יוצאים לא טוב. כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין דף קז עמוד א) בענין דוד המלך שלקח יפת תואר ונולד ממנו אבשלום שמרד בו ורצה להורגו, "אמר: מאי טעמא קנסיבת יפת תואר? - אמר ליה: יפת תואר רחמנא שרייה. - אמר ליה: לא דרשת סמוכין, דסמך ליה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, כל הנושא יפת תואר - יש לו בן סורר ומורה".

וא"כ למדים מזה, מכיון שהגיוור היה רק בדיעבד, (והגם שהתורה התירה בדיעבד ואין כאן ביאת איסור, וגם הוולד הוא יהודי גמור) מ"מ יוצאים בנים לא טובים, בגלל שזה בא משורש של גויה. כ"ש כשאין כלל גיוור, רק מכניסים זה בדרך האחורנית, יש סכנה שהבנים יוצאים לא טובים. וכאן יותר גרוע, שאפילו סברת היתר התורה "מוטב שיאכלו" אין כאן, שזה נאמר רק במלחמה.

## חלק ההלכה בדיני הבחנה, זרע גוי לתוך אשת איש

הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה ח"א אבן העזר סי' ע"א) כתב להתיר לשים זרע של גוי לתוך אשת איש (יש מקורות שהוא חזר קצת מן ההיתר למעשה וכתב שלא להשתמש בזה ועי' אה"ע חלק ד' סי' ל"ב).

אחד מן הקושיות הגדולות על ההיתר, הוא שיש כאן איסור הבחנה, שאם בעל האשה ימות יחשבו שהזרע ממנו ויתירו את אשתו בלי חליצה. כמו דקיי"ל שיש חיוב לאלמנה להמתין ג' חדשים אחרי מות בעלה, ואסור לה להתחתן לפני"כ, כדי שלא יבואו לידי טעות של חסרון ידיעה מי האב (ע"פ הגמרא (יבמות מז ע"א) לטעם של רבא דקיי"ל כוותיה, ע"פ שיטת הבית שמואל (סי' י"ג ס"ק א') שהלכה כרבא).

יש עוד הרבה טענות נגד הפסק שלו מצד שמערב זרע של גוי בתוך יהודים ומקלקל את היהדות בזה, ותכונת האב נכנס לבנו. וכן מייצר יהודים בלי אבא, שזה פגם גדול. ועוד מצד קלקול היחוס. ואם זה לתוך אשת איש יש בזה הפגם של גילוי עריות, אף שאין בזה ממש גילוי עריות. עיי' בזה באריכות בתשובת חלקת יעקב (אה"ע סי' י"ד ובהמשך ע"ס), שו"ת הר צבי (אה"ע סי' ג'), מנחת יצחק (ח"ד סי' ה').

אולם כעת נדבר על הבעיה של הבחנה.

הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל טוען שכל חיוב הבחנה הוא בזמן שהאשה עצמה אינה יודעת שהיא מעוברת, אבל בזמן שהיא יודעת שהיא מעוברת מן הגוי היא לא חשודה

לכסות ולהעלים זה (תשובתו הועתק בתשובת חלקת יעקב (אה"ע סי' יח)).

אולם בגמרא מפורש שהיא כן חשודה לכסות ולהעלים זה, דאמרינן יבמות (מז ע"א) על השאלה למה צריך ג' חדשים, הרי לכאורה מספיק פחות, "ונבדקה בהלוכה! אמר רמי בר חמא: אשה מחפה עצמה, כדי שיירש בנה בנכסי בעלה".

ורואים מזה שהאשה חשודה להעלים שהבן מהבעל השני אף שע"פ אמת היא יודעת שהבן מן הראשון, וכבר טען טענה זו המנחת יצחק (ח"ד סי' ה' אות ח').

וחוץ מזה, אפילו אילו האשה היתה קיימת לא היתה מעלימה, אבל יש חשש שהאשה תמות או שהבעל יגרשנה, והבעל יקח אשה אחרת ואז ימות הבעל, ואז האשה השניה תצא בלי חליצה, שחושבת שהבן הוא מבעלה מאשתו הראשונה, אבל למעשה היא זקוקה ליבום משום שהרי אין לבעלה שום בן, והבן שחי הוא בנו של גוי.

וראיתי מי שטוען שכל החשש הזה הוא רק כשהאשה לבדה יודעת זה אבל בעלה לא יודע זה, אבל כשגם הבעל יודע אז לא חיישינן שהוא יכסה זה.

אולם לפי המציאות גם הבעל יכסה זה כי הוא רוצה לחשבו שזה בנו וירש אותו, ועוד סיבות להעלים זה, כי חושב שזה יהא לתועלת הבן אם יטעה אותו ואת הציבור לומר שהוא בנו, ורוצה שהבן יהא לו הרגשה טובה שיש לו אבא.

וכעת שמעתי שאלו שעושים תרומת זרע הם רושמים צבע השערות והעיניים על התורם כדי שיתנו את התרומה למי שבעלה דומה לו, כדי שהציבור יחשוב שזה בנו, וא"כ יש כאן כוונה להטעות את הציבור, וגם הרבה לא מודיעים כלל להבן שהוא לא בנו של בעל האשה.

וגם אם ימות הבעל הוא כבר לא מודיע שזה בנו, ויתירו את אשתו בלי חליצה.

## אימוץ ילדים

ומה שהביא הג"ר משה פיינשטיין ראייה ממה שמותר לקחת אימוץ לילד בן יומו ולא חיישינן שמא יאמר שהוא בנו, אינו דומה כלל לכאן, ששם יש כבר ילד הנוולד, ולפי המצב שנותנים אותו לאימוץ היינו שאין לו מקום להיות, או משום שההורים מתו או שזרקו אותו מחוץ לבית מאיזה סיבה, ולא יכולים לשמור עליו, וא"כ יש כבר ילד



מזה ויאמרו שהוא בנו ונושא אחותו, ובזה לא רצו לסמוך אקלא כיון דאיכא מראות עין לאיזה אנשים, אבל בני"ד דאין שום אב אחר, וגם בכוונה מסתירים ההורים את כל הענין ודאי דיש לחוש - ועי' חו"מ סו"י מ"ז לענין שטר שנכתב לשון בן, על יתום שגידלו להכשיר בדיעבד, ואינו נקרא שטר מזויף מפני שם משותף של אב שיש לו על היתום שגידלו, אבל פשיטא שזה היתום לכתחילה, ובפרט לענין גיטין וקידושין, צריך להיתקרא בשם אביו הטבעי, מפני חשש יוחסין שלא ישתקע שם יחוסו הטבעי. ובגליוני הש"ס, להגאון מהר"י ענגל לסנהדרין י"ט ב' ציין שו"ת הרשב"א ח"ד ס' קל"ז באשה שנולדה בנרבונה ונתרבתה במרשילא ונכתב בגט פלונתא דאיתילדת במרשילא, וכתב הרשב"א, דזה הוי שינה שם עירה הוא, כיון שהזכיר ולא זהו מקום שנולדה שם, ושתוף שם ילד אינו עניין כאן לגיטין, ואין אנו משתמשים בשמות בגיטי נשים אלא בשם הנחתו הראשונה עכ"ל הרשב"א. וכוונתו, דמה ששם ילד הוא שם משותף גם למגדל, דלפעמים נקרא גם המגדל מוליד, אין זה ענין לגיטין, שאין משתמשים בשמות בגיטין אלא כפי הנחתם הראשונה לא כפי עניני השיתוף אשר בהם, עכ"ל גליוני הש"ס. מבואר באמת גם במגדל יתום דצריכין לדקדק ע"ז שלא ישתקע שם אביו הטבעי, ולענין גיטין יש חשש פסול אף דיעבד. וידוע לנו למדי שהרבנים שבא"י כעת יש להם קשיים גדולים ועקולי ופשוטי בענין אמוץ ילדים השכיח כעת בא"י, בהבדל העקרוני בין דין תוה"ק לחוק החילוני, שלא ישתקע שם יחס משפחתי הטבעי מהילד. וכת"ה תלי תניא בדלא תניא, דבאמת גם במגדל יתום בתוך ביתו, צריכין לדקדק ע"ז שלא ישתכח שם משפחתו הטבעי. ועי' בנובי"ת אה"ע ס' ל"ה במעשה שאירע במשודכת שנתעברה והיא טוענת שמהמשודך נתעברה והוא מכחיש, עי"ש שהאריך בענין מעוברת חבירו שהתירו, וסיים בסוף התשובה וז"ל אמנם צריך לכתוב בספר הזיכרון של הבי"ד המעשה הזה שאם ימות בלי זרע אחר וישאר רק זה הנולד זקוקה היא לחליצה עי"ש, אף שגם התם היא יודעת אם הולד הוא ממנו או לא, הרי דלא סמך על ידיעת האשה לבד אלא הצריך לפרסם שהולד אינו בנו של זה המגדל - ונשנה דברים אלו בשאלה דומה בסיומן ל"ט שהאריך גם כן לפרסם הדבר בספר הזכרון בבי"ד. וכן כתב מפורש ג"כ בחת"ס אה"ע ס' ל"ו שהתיר שם בשה"ד גדול לישא מעוברת חבירו, וסיים שם ג"כ בסוף התשובה וז"ל ויהיו נזהרים שלא יתגדל הילד בחזקת בנו של זה הנושא דלא תיפוק חורבא בכמה אנפ"י שונים. עכ"ל.

כאן וא"א לגזור לאסור אימוץ ושיזרקו אותו לרחוב וממילא לא גזרו על אימוץ, אבל כאן מדובר שכעת אין ילד כלל בעולם רק רוצים להביא ילד, ובזה גזרו שלא לעשות ילד כזה כשיש חשש שיבוא לידי מכשול, וזה בכלל תקנת הבחנה.

## תשובת החלקת יעקב

והריני מעתיק מה שהשיב החלקת יעקב, בהערות על תשובת האגרות משה, על טענה של האג"מ שאין לחשוש שיעלימו את הדבר שהבן הוא לא בנו, והאג"מ מביא סמוכים לזה שהרי מותר לאמץ ילד בן יומו ולא חיישינן שמא יעלימו הדבר ויאמרו שזה הבן שלהם, ועל טענה זו השיב החלקת יעקב.

שו"ת חלקת יעקב (הענות לאנן העזר סימן יח הענה א): "הערת המחבר: ני"ד דמי למגדל יתום בתוך ביתו ולבן חורגו, כעוכלא לדנא, דבני"ד אין לו להולד הנולד מזריקת זרע, שום אב, וגם הבעל וגם אשה מסתירין הענין לגמרי בפני העולם מפני הבושה, והולד כשיהי' זכר יעלה לתורה בשם אביו ויחתום בשם אביו וגם בגט וכתובה מסתמא ג"כ יחתום ויהי' נקרא בשם אביו, זה בעלה של האשה שנזרק בתוכה הזרע, ובאופן זה ודאי יש לחשוש כל הני חששי דרבא שיש בענין הבחנה וכמו שכתבתי בתשובתי דלעיל - לא כן במגדל יתום או בן חורגו שיש לו גם אב טבעי, אף שהמגדל מיקרי ג"כ בשם אב, זה רק שם משותף, ולענין קריאה לתורה או גיטין וקידושין ודאי צריך הבן להיתקרא בשם אביו הטבעי, באופן שלא נשתקע ממנו שם אביו הטבעי, וכן ביאר גם החת"ס אה"ע ח"ב ס' קכ"ח, ואף שכ' דזה נראה לו לדוחק דלאו כ"ע רבנן דפקיעי שמייהו, רק משום דודאי ניכר לכל במעט עיון ההפרש בין אהבת אחים זל"ז, ובזה יודע איפוא כי אינה אחוה ממש, וכ"ז רק לענין מגדל יתום שאינו בושה לההורים לומר האמת, שזה הוא, והוא רק המגדל, ואב משותף, וכן בן חורגו, אבל בני"ד שמתביישים לומר האמת והעובדה הוא שאין לו שום אב חוץ מזה המגדל, ודאי דיש לחוש להנהי' חששי הנאמרים לענין הבחנה. ומה שהביא מהא דסוטה מ"ג דלחד מד"א שם חורגא הגדילה בין האחין אסורים לינשא דלא סמכי' אקלא, מ"מ מותר לגדל חורגא בתוך ביתו ולא חיישינן שיחזיקו אותו לבנו, אין זה כלום, דהרי התם ידוע להרבה אנשים שאינו בנו, דודאי גם לדידי' שם אביו של בן חורגו לא נשתקע, וממילא לא שייך לחשוש בזה חששי דרבא לענין הבחנה, רק דחששו דאולי יהיו איזה אנשים שלא ידעו

## דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל,

### והקושיות עליו

בשו"ת מנחת שלמה (תנינא, ז - ג, סימן קכז) מסתפק באופן כללי בלהכניס זרע של גוי בתוך אשת איש: "וא"כ אפשר דמשום האי טעמא גופא יש לאסור הזרעה מעכו"ם כיון שהכלל כולו יטעה לחשוב עליו שהוא זרע קודש, אך אפשר דגם זה חשיב כגזירה חדשה שלא נזכרה בש"ס ואינה כלולה בדין הבחנה".

אולם הוא טוען שאין לנו לגזור מעצמינו מה שלא כתובה בש"ס, אבל הוא מודה שאילו היו יכולים לגזור היו צריכים לאסור, כמו שכתב באותו תשובה (סז) "עתה נבאר דין הזרעה מלאכותית מנכרי לתוך גופה של ישראלית, ואף שאך למותר הוא להרבות דברים על הכיעור והזוהמה שבדבר זה וכמו"ש החנוך במאה תק"ס "ואין ספק כי טבע האב צפון בבן" וגם אמרו "כי תולדת הרע בבנים התחלתה תהי' מהמוליד", ואפשר שנכון להרחיק מן הכיעור ולא לדון כלל בדבר שיכול ח"ו לגרום להכניס זרע מרעים בכרם ה' בית ישראל, אך היות ובשביל רוב הנשים הבאות לשאול על כך והנכונות לפעולה זו ה"ז ממש שאלת חיים, כיון שאי אפשר לעשות ההזרעה מישראל, כי אף אם לא נאמר כדברינו שהולד ממזר מ"מ אסור לעשות כן בגלל החשש של אח נושא אחותו וכדומה, ולכן חושבני דכל זמן שחכמי הדור לא גזרו איסור ברור על כך שומה עלינו לברר מצד ההלכה אם מותר או אסור".

וא"כ יוצא שכל הספק הוא אם יכולים לגזור, אבל מודה שראוי לגזור.

וחוץ מזה, הרי על הקושיה הגדולה שיש כאן איסור הבחנה שמא יתירו את אמו לשוק בחושבם שהוא בן בעל אמו, כתב הגרש"ז א הסברה של האגרות משה שכל חשש הזה בזמן שהיא לא יודעת אם היא מעוברת מבעלה או מבעל הקודם, אבל כשהיא יודעת שהיא לא מעוברת מבעלה, לא חשודה שתעלים הדבר, וזה כבר כתבנו שבגמרא מפורש שהיא חשודה על זה, וזה כלול בגזירת חז"ל של הבחנה ואין צורך לגזירה חדשה.

אולם גם הסברה זו שאין לנו לגזור צ"ע, ע"י לקמן בשם החזו"א.

## בענין גזירה חדשה שלא כתובה בש"ס

ע"י חזו"א (אה"ע ס"ס י"ג, וכן הוצא בחזו"א לו"ה סי' ס"ז אות כ"ו) שהביא ראיה מן הגמרא, שדבר שיש סברה, צריך כל חכם לאסור: "ומיהו מצינו דאצטריך לאשמעינן דליכא איסורא דרבנן וכדאמר חגיגה י"ט א' סד"א ליגזור דלמא כו' ומשמע דבדבר דבקל לבוא לידי מכשול יש לאסור וא"צ מושב ב"ד לאוסרו אלא על כל דין החובה לאסור".

כוונת החזו"א על הגמ' בחגיגה (סז): "וכי תימא: ביושב ומצפה מאי למימרא - סלקא דעתך אמינא: ליגזור דלמא אתי למיטבל בחרדלית של גשמים, אי נמי נגזור ראשין אטו כיפין, קא משמע לן דלא גזרינן".

ובאמת יסוד זה ניתן ללמוד גם מן הגמרא עירובין (דף כד עמוד ז): "אמר ליה רבא: יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא!".

וכן נלמוד זה מן התוס' (עירובין דף מג עמוד א): "ועוד רצה רשב"ם להתיר ליכנס בקרון בשבת ונכרי מוליכו חוץ לתחום, וחזר בו משום שמא יפגעו בו ליסטים או שמא ישכח וירד ואין לו אלא ארבע אמות". ולא הוזכר גזירה זו בש"ס.

וראיתי כמה מן המחברים שרוצים להביא דברי הרא"ש (מסכת שבת פקד ז) שאין לנו כעת כח לגזור איסורים, אולם אין משם שום ראיה, כמו שיתבאר אי"ה.

### בדעת הרא"ש

ואלו דברי הרא"ש (סז): "וכתב רש"י שמצא בתשובת הגאונים ברייתא פעמים שאדם שרוי בתענית ואין מתפלל תפלת תענית. ופעמים שאין שרוי בתענית ומתפלל. הא כיצד כאן בכניסתו כאן ביציאתו. כלומר ערב תענית אף על פי שעתיד לאכול אחר תפלה מתפלל תפלת תענית. ליל מחרתו אף על פי שעודנו בתעניתו כשמתפלל תפלת ערבית אינו מתפלל תפלת תענית. וסוף דברי הגאונים אבל אין אנו נוהגין לאומרה ערבית אפי' שחרית שמא יארע לו אונס חולי או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו. ומה שרגילים ששליח צבור אומר שחרית היינו לפי שאי אפשר שלא יתענו מקצת בני אדם מן הצבור. ועל מה שחששו הגאונים שמא ימצא שקרן בתפלתו דבריהם תמוהים דא"כ היאך לזה אדם תעניתו ופורע וא"כ יעשה שקרן בתפלתו. ועוד תמיהני היאך יכלו הגאונים לחדש גזירה אחר שסתם רב אשי הש"ס".

שקרה במכון פועה.

ומקודם חשבו שרוב רבנים סוברים שבעלת הרחם היא האימא, אולם לאט לאט נשתנה המצב, והרבה חזרו בהם וסוברים שבעלת הביצית היא האימא, ע"י בזה דעת הגאון ר' יוסף שלום אלישיב זצ"ל והגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל, הבאתי באתר הנ"ל.

ובעיקר אחר שהגאון הרב מאיר ברנדסדורפר זצ"ל הביא ראיה מוכרחת שבעלת הביצית היא האימא ולא בעלת הרחם מן הגמרא, אין עוד מה שהסתפק, ע"י נדה (דף לא עמוד א'): "תנו רבנן: שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו. אביו מזריע הלובן, שממנו עצמות וגידים וצפרנים, ומוח שבראשו, ולובן שבעין. אמו מזרעת אדם, שממנו עור ובשר ושערות, ושחור שבעין. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים, וראיית העין, ושמיעת האוזן, ודבור פה, והלוח רגלים, ובינה והשכל".

והיינו שהגמרא מחשיב לאשה רק החומר גולם שהיא נותנת ולא מחשיב מה שהיא נושאת אותו תשעה חדשים ויולדת אותו, ואילו עיקר האימא היא בעלת הרחם, היה צריך הגמרא לומר ששותפות אימו משום שהיא נושאת אותו תשעה חדשים ויולדת אותו, אלא ודאי שזה לא הסיבה שהיא שותפה באדם, אלא משום שהיא נותנת חומר הגולם וזה הביצית, זהו שעושה אותה לאימא. ואילו מה שהיא נושאת אותו תשעה חדשים זה כמו שנותנת לו לאכול ומלבישה אותו, שזה לא עושה אותה לאימא, (אף שיש דינים מיוחדים גם לענין הלידה, אבל כל זה מדובר כשהיא גם בעלת הביצית, ולא כשזה נטע זר). ושאר הראיות שהובא ע"י כמה רבנים דחינו אותם מכל וכל ע"י במערכת הנ"ל.

ועכשיו ע"י היתר בעל אגרות משה בזמנו להשתמש בזרע של גוי (תשכ"ה), ואז לא היה כלל עדיין את המושג של הפריה חוץ רחמי, ולא עלה בדעת אדם לקחת ביצית של אשה לשים לתוך רחם של אחרת, וכעת שתרומות ביצית כבר חזק מאוד ומשתמשין גם בביצית של גויה לתוך רחם של יהודיה בצירוף זרע של בעל בעלת הרחם, אז יוצא שהולד שיוולד הוא גוי. אבל יש עדיין רבנים שמחשיבים אותו כיהודי שחושבים שבעלת הרחם האימא, ויש שלא רוצים אפילו לעשות גיור לחומרא, וא"כ למעשה מביאים כאן רבים מאוד של גוים בתוך כלל ישראל ומחשיבים אותם כיהודים.

ובאמת אף אם יעשו גיור לוולד, וזה צריך להיות בכללי

אולם אין מן הרא"ש שום ראיה שאין לנו לעשות גזירות בזמננו, שהרא"ש מדבר באופן שאותו מציאות היה כבר בזמן חז"ל ולא גזרו, וממילא אין לנו כיום לגזור נגד הגמרא, אולם בדבר שנשתנה המציאות וכעת יש לנו מציאות אחרת, אז בדבר שקרוב לבוא לידי מכשול צריך כל דיין לאסור, כמו שכתב החזו"א.

וחוץ מזה הרמ"א (הובא לעיל) פסק בדינו של הרא"ש כדעת הגאונים שאין אומרים עננו בתענית אלא במנחה, וא"כ פסק שאפילו דבר שמותר בזמן חז"ל יכולים הגאונים לאסור, וא"כ לא קי"ל כדעת הרא"ש בזה.

וז"ל השו"ע (או"ח הלכות תענית סימן תקס"ה סעיף ג'): "יש אומרים שאין היחיד אומר עננו, כי אם במנחה, שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו. אבל שליח צבור, אומרו גם בתפלת שחרית כשהוא מתפלל בקול רם, שא"א שלא יתענו קצת מהקהל. ובארבע צומות, גם היחיד אומרו בכל תפלותיו, דאפילו יאחזנו בולמוס ויאכל שייך שפיר למימר עננו ביום צום התענית הזה, כיון שתיקנו חכמים להתענות בו. הגה: ונהגו בכל הצומות שלא לאומרו כי אם במנחה, מלכד עליה לזכור שאומר שחרית כשמתפלל בקול רם".

וא"כ במציאות זמנינו של הזרע זרע לתוך אשה אחרת שזה לא היה מציאות בדור של חז"ל [רק במקרים של חסרון ידיעה כגון מתעברה באמבטי (תניינא ט"ז ע"א)] אם הסברה מחייבת שכעת צריך לאסור, אין זה סיבה שלא לאסור ממה שבזמן חז"ל לא אסרו, שמה שלא אסרו מכיון שלא היה להם המציאות הזו. וזה גם לדעת הרא"ש שס"ל שאין לנו לגזור מה שלא גזרו בזמן חז"ל, שכל דברי הרא"ש איירי באופן שנשאר אותו מציאות של זמן חז"ל ולא כשמדובר על מציאות אחרת.

## הוספת קלקול בהכנסת ביצית גויה לרחם של יהודיה

ועוד יש כאן קלקול נוסף שנעשה בדור הזה, שאלו רבנים שסמכו להביא זרע של גוי לתוך רחם של אשה, לבסוף יש שהתירו גם להביא ביצית של גויה לתוך רחם אשה שמתחבר עם זרע בעלה של בעלת הרחם. ובה ביארנו שהולד הוא גוי, שלא כהרבנים שאמרו שהאימא היא בעלת הרחם, אלא האימא היא בעלת הביצית, ע"י באריכות באתר "בריתי יצחק" ערוץ נשים, מערכת פונדקאית במאמר **"לא תהא כהנת כפונדקית"** על מה

גִּיּוֹר, הֵיִינוּ שֶׁהַהוֹרִים שׁוֹמְרֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, וְשִׁיחֲנוּ אוֹתוֹ לְדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת כַּמְבוֹאֵר בַּמַּאֲיָרִי (כְּתוּבוֹת י"א ע"א), וּמִלֵּין וּמִטְבִּילִין ע"ד ב"ד בַּפְּנִי ג' דֵּינִים, אִזְ עכ"פ הוֹלֵד הוּא גַר, אֲבָל לֹא יִהְיֶה מְלִידָה, וְיֵשׁ עַל זֶה הַרְבֵּה הַשְּׁלֻכּוֹת.

אֶחָד, שְׁאִינוּ בְּנוֹ שֶׁל הָאָבָא הַבִּיּוֹלוֹגִי, כִּי נִוְלַד מִבִּיצִית שֶׁל גּוֹיָה שְׁאִינוּ פוֹטֵר אֶשֶׁת אָבִיו מִחֲלִיצָה, וּמִמִּילָא אִם יָמוֹת הָאֵב, אֶשֶׁתוֹ צְרִיכָה חֲלִיצָה, וְאִם הָאֵב כֶּהֱן הֵבֵן אִינוּ כֶּהֱן וְאִינוּ עוֹלָה לְדוֹכֵן, אֲבָל לַמַּעֲשֶׂה הֵם חֲשׂוּדִים לְהַעֲלִים עֵין מִזֶּה, וּבִפְרָט שֶׁהָאֵמֶת הִיא שֶׁמִּצַּד הַבִּיּוֹלוֹגִיָּה הוּא בְּנוֹ רַק מִצַּד הַהֲלָכָה אִינוּ בְּנוֹ, וְהַחֲשָׁשׁ הוּא יוֹתֵר גָּדוֹל שִׁיבּוֹא לְסִמּוּךְ עַל הָרַבָּנִים שְׁטוּעֵנִים שֶׁבַעֲלַת הָרַחֵם הִיא הָאֵימָא, וְיַחֲשׁוּב הָרִי הוּא בָּאֵמֶת בָּא מִזֶּרַע שְׁלִי וְכֵן יֵצֵא מִרַחֵם שֶׁל אֶשֶׁתִּי, וְאִ"כּ הוּא בָּאֵמֶת בְּנִי אֲבָל לַמַּעֲשֶׂה אִינוּ בְּנוֹ, כִּי יֵצֵא מִבִּיצִית שֶׁל גּוֹיָה שׁוֹהַ הַקּוֹבֵעַ הָאֵימָהוּת וּמִמִּילָא גַם הִיָּהוּדוֹת.

וְכֵן אִם הוֹלֵד הִיא נְקִיבָה, אִסּוּרָה לְכַהֵן כִּי הִיא גִּיּוֹרָת, וְיֵשׁ עוֹד הַרְבֵּה נִפְקָא מִיָּנוּת.

כָּל תּוֹצֵאָה זֹאת הִיא תּוֹצֵאָה יִשְׁרָה שֶׁל הִיתֵר הַזֶּרַע מִלֵּאכּוֹתִית לְקַחַת זֶרַע שֶׁל גּוֹי לְתוֹךְ יִהוּדִיָּה. וְאִין צוּרֵךְ לַחֲפֹשׁ חֲשָׁשׁ רַחוּק, אֲלָא זֶה עוֹבְדָא קִיָּמַת גַּם אֲצֵל שׁוֹמְרֵי תוֹרָה, אִינִי יוֹדַע אִם הַמַּסְפֵּר מֵאָה אוֹ אֶלֶף, וְיִתְרַבּוּ בַּמִּשָּׁךְ הַדּוֹרוֹת ח"ו.

וְאֵלּוֹ הָרַבָּנִים שֶׁהִתְנַגְּדוּ בְּתוֹקֵף לְהַזְרִיעַ מִלֵּאכּוֹתִית שֶׁל זֶרַע גּוֹי, מִמִּילָא מִתְנַגְּדִים בְּתוֹקֵף גַּם לְבִיצִית שֶׁל גּוֹיָה (וְזֶה אֵף בְּלִי לְהַכְנִס לְשֵׁאלָה מִי הָאֵימָא, רַק עֲצֵם הָעוֹבְדָא לְקַחַת בִּיצִית שֶׁל גּוֹיָה הוּא כֶּבֶר פֶּגֶם עֲצוּם) וּבַעֲהָ"י בַּמְכוּן בּוֹנֵי עוֹלָם שֶׁכֵּן עוֹשִׂים הַפְּרִיָּה חוּץ רַחֲמֵי, מִתְרַחֲקִים מִזֶּה מְאֹד וְלֹא מִתִּירִים אֲלָא מִבַּעַל לְאֶשְׁתּוֹ.

## דַּעַת גְּדוּלֵי הַפּוֹסְקִים

וְהִרְיֵנִי מִעֲתִיק תְּשׁוּבָה שֶׁל הָרַב מִרְדְּכִי אֵיכֶלֶר וְהָרַב לוֹיִן, עַל הָאִסּוּר הַחֲמוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּזֶרַע אוֹ בִּיצִית שֶׁל גּוֹי אוֹ גּוֹיָה, וְלֹא עוֹשִׂים הַזֶּרַע מִלֵּאכּוֹתִית וְהַפְּרִיָּה חוּץ רַחֲמֵי אֲלָא מִבַּעַל לְאֶשְׁתּוֹ, וְהִבִּיאוּ זֶה מִהַגְר"ש וְוַאֲזַנֵּר שְׁלִיט"א וְהַגְרִי"ש אֶלִישֵׁב זצ"ל.

הַתְּשׁוּבוֹת נִמְצְאוּ בַּפְּסָקִי דִין "בֵּית דִּין יְרוּשָׁלַיִם" י"א תְּשׁוּבַת הַגָּאוֹן הָרַב אֲבֵרָהָם דָּב לוֹיִן שְׁלִיט"א, וְהַגָּאוֹן הָרַב מִרְדְּכִי אֵיכֶלֶר שְׁלִיט"א.

תְּשׁוּבַת הָרַב דָּב לוֹיִן בַּעֲמוּד תַּקִּפ"א, וּמִסְקֵנּוֹ שֶׁהַדְּבַר סֶפֶק וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת בְּכָל צוּרָה שִׁיחָא בֵּין פּוֹנְדְּקָאִית וּבֵין תְּרוּמַת בִּיצִית. וְהוּא הִבִּיא בְּסוּפּוֹ הַרְבֵּה רֵאיוֹת שֶׁהִבְאֵנוּ, וְגַם הִבִּיא דְּבָרֵי הַשְּׁבֵט הַלּוֹי.

פְּסָקִי דִין - יְרוּשָׁלַיִם דִּינֵי מִמוֹנוֹת וּבִירּוּרֵי יוֹחֲסִין (י"א פס"ד כְּעִמּוּד תַּקִּפ"ב): "וְכַשְׁמִפְרָה מִבְּחִנָּה כְּדִי לְהַשְׁתִּילוֹ אֲצֵל פּוֹנְדְּקָאִית, עֵי שׁו"ת שְׁבֵט הַלּוֹי ח"ג ס' קַעָה שֶׁהִבִּיא דְּבָרֵי הַגַּה"ק מֵהַרִּי"ט מִסַּטְמֵעַר שְׁאִסֵּר הַזֶּרַע מִלֵּאכּוֹתִית בְּאִסּוּר מוֹחֲלֵט וְשִׁישׁ בֶּה גָּדַר אִסּוּר כְּרַת שֶׁל עֲרִיּוֹת, דַּעִיקָר הָאִסּוּר הוּא הַזֶּרַע גַּם בְּלֹא בִיָּאָה, וּמִקּוּרוֹ מִנִּימוּקֵי הַרַמְבַּ"ן עה"ת, וְהַרַמ"ש כְּסֶפֶר הַחִיטוֹךְ. וְבַעַל שְׁבֵט הַלּוֹי חֲלָק עָלָיו וְכָתַב שְׁאִין הַכְּרַח שְׁחִיב עָלֶיהָ מִיתָה וְכָרַת, מ"מ אִסּוּר בְּאִסּוּר עֲשֵׂה שֶׁל וּדְבָק בְּאֶשְׁתּוֹ וְלֹא בְּאֶשֶׁת חֲבִירוֹ הָאִמּוֹר בְּסִנְהֶדְרִין נח א, וְכָתְבוּ הַתּוֹס' כְּקוּשָׁן יג ב, אִוְר"י דְּאִיכָא עֲשֵׂה בְּאֶשֶׁת אִישׁ כְּגוֹן וּדְבָק בְּאֶשְׁתּוֹ, וּבִמְקָרָא זֶה מְפּוֹרֵשׁ וּדְבָק בְּאֶשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד, וְקָאִי עַל הוֹלֵד הַנוֹצֵר מִשְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַש"י כְּסִנְהֶדְרִין טס ד"ה מִי, וְז"ל: שְׁזַרַע יוֹצֵא מֵהֶם שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּשָׂר הָאֵב וְהָאֵם אֶחָד בּוֹ. עכ"ל. וְאִי ס"ד דְּמוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה כְּמַעֲשֶׂה הַנְּבִלָה הַזֹּאת, הָרִי אֲפֻשָּׁר לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּאֶשְׁתּוֹ וְלִהְיוֹת לְבָשָׂר אֶחָד עִם אֶשֶׁת חֲבִירוֹ בּוֹלֵד הַנוֹצֵר מִשְׁנִיָּה, וְהָרִי הַתּוֹרָה קְבַעָה כֹּאֵן תְּנָאִי הָרֵאשׁוֹן שֶׁל אִישׁוֹת דְּאוֹרִיָּתָא שִׁיחָהּ בְּנִשְׁוֹאִיָּהּ וּדְבוּקָתָן זֶה בְּזֶה זֶרַע יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם לְהִיּוֹת הָאֵב וְהָאֵם אֶחָד בּוֹלֵד הַנוֹצֵר ע"י מִי שֶׁקְּבַעָה לוֹ תוֹרָה הַדִּין שֶׁל וּדְבָק בְּאֶשְׁתּוֹ וְלֹא בְּאֶשֶׁת חֲבִירוֹ. עכ"ל.

"וּבִמְכַתֵּב שֶׁל בַּעַל הַשְּׁבֵט הַלּוֹי מִיּוֹם כִּג אֵייר תַּשְׁס"ה הִשִּׁיב לְשׁוֹאֵל בַּעֲנִין אֵלּוֹ שֶׁלֹּא זָכוּ עַדִּין לְהַבְנוֹת בַּמִּצְוֹת פ"ו, הָאֵם אֲפֻשָּׁר לְסִמּוּךְ עַל הַמִּקְלִין לְהַתִּיר לְקַחַת בִּיצִית שֶׁל אִשָּׁה נִכְרִיָּה וְלַהֲכַנִּיסָה לְרַחֵם הָעִקְרָה כְּדִי שֶׁתִּקְלוֹט זֶרַע הַבַּעַל. וְהִשִּׁיב: כְּבֵר גִּילִיתִי דַּעֲתִי הָעֵנִיָּה שְׁדַּבֵּר זֶה מַעֲשֶׂה תוֹעֵבָה לְקַלְקֵל יָחוּס עִמּוֹ הַק' ע"י תַּעֲרֻבַת זֶרַע אַחֵר, וְהוֹלֵד הַנוֹלֵד מִקְּבֵל תְּכֻנַּת זֶרַע הַזֶּה, אֲב"א זֶרַע נִכְרִי לְאִשָּׁה ע"י שֶׁהַבַּעַל עָקַר, וְאֲב"א בִּיצִית נִכְרִיָּה כְּדִי שִׁיתְקַשֵּׁר עִם זֶרַע הַבַּעַל. וְדַבֵּר פְּשׁוּט בַּעֲנִי שְׁדַּבֵּר זֶה אִסּוּר גּוֹרֵם גַּם קְלִקּוּלִים בְּדִינֵי הוֹלֵד, וְיִצְאוּ שְׂכָרִם בַּהֲפָסִידִם הַגָּדוֹל. וְאִם לְצַעֲרֵנוּ חֲלָק מִהֲמוּרִים רָצוּ לְהַקֵּל עָלֶיהָ, אֵל יֵהִי חֲלָקֵנוּ עִמָּהֶם. עכ"ל. וּבִיּוֹם ט' אֶלּוֹל תַּשְׁס"ה הָרֵאָה חֲבֵר בֵּית הַדִּין הַגְּר"נ אֵיִיזֶנְשְׁטֵיין שְׁלִיט"א מִכְּתָב זֶה לְמֶרֶץ הַגְּרִי"ש אֶלִישֵׁב שְׁלִיט"א, וְאָמַר לְהוֹסִיף בְּשֵׁמוֹ עַל הַמְּכַתֵּב הַנִּזְכָּר: "שִׁזָּה אִסּוּר גָּמוּר וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה". וְעֵי שׁו"ת חֲלָק יַעֲקֹב חֲלָק אֶה"ע ס' יד, וְשׁו"ת שְׁרִידֵי אֶשׁ ח"ג ס' ה, וְשׁו"ת צִיץ אֶלִיעֶזֶר ח"ג ס' כז, וְ"נִשְׁמַת אֲבֵרָה" ח"ד אֶבְרָהָם ס' ה ס"ק ג בִּשְׁם



מנחת יצחק (ח"ד סי' ה') דאף בפנויה אסור.

שו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סימן לו): "ובהמשך אריכות דברי בספרי שם פרטתי והסברתי את התועבה הגדולה והאיסורים החמורים שישנם והכרוכים בביצוע הזרעה - מלאכותית ברחמה של אשה אפילו פנויה ועל אחת כמה וכמה בלהזריע כזאת ברחמה של אשת איש משכבת זרע של גבר זר הן של ישראל והן של נכרי".

## עוד חשש מצד הבחנה לדעת שמואל

בגמרא (יבמות מב ע"א) בחיוב הבחנה, יש שני דעות, דעת שמואל משום הפסוק "להיות לך לא-לקים ולזרעך אחרך", ולדעת רבא משום כמה גזירות.

**דעת שמואל:** "אמר רב נחמן אמר שמואל, משום דאמר קרא: להיות לך לא-להים ולזרעך אחרך, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני". רש"י: "ולזרעך אחרך - שאין השכינה שורה אלא על הוודאים שזרעו מיוחס אחריו והכי נמי קיימא לן בנדרים (דף כ ע"ב) וברותי מכם המורדים והפושעים בי אלו בני ערבוביא". וא"כ יש ללמוד מזה, שאם רק ספק מי האב נקרא שאין זרעו מיוחס אחריו, על אף שיודעים מי האימא, א"כ כ"ש כשאין כלל אב.

**"רבא אמר:** גזירה שמא ישא את אחותו מאביו, וייבם אשת אחיו מאמו, ויוציא את אמו לשוק, ויפטור את יבמתו לשוק".

וא"כ לדעת שמואל בודאי אסור בזרע גוי לתוך יהודה אפילו בפנויה, אולם השאלה כמי קיי"ל להלכה, ולכאורה הלכתא כבתרא, היינו כרבא ולא כשמואל. אולם בכסף משנה משמע שהרמב"ם פוסק כשמואל.

רמב"ם (הלכות גירושין פרק יא הלכה יח): "כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה הרי זו לא תנשא ולא תתארס עד שתמתין תשעים יום חוץ מיום שנתגרשה או שמת בעלה בו וחוץ מיום שנתארסה בו, כדי שיודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני".

כסף משנה (ספ): "כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה וכו' ה"ז לא תנשא וכו' להבחין בין זרעו של ראשון וכו'. בפרק החולץ (דף מ"ב) בגמ' יהיב טעמא משום דכתיב להיות לך לא-להים ולזרעך אחרך, ופי' רש"י שאין השכינה שורה אלא על הוודאים שזרעו מיוחס אחריו" ולא הביא טעם

כמה מפוסקי דורנו, שהדבר אסור מחשש לאנדרלמוסיא בעולם וערבוב יוחסין, וגם משום שמא ישא אח את אחותו. ועי' תשובות והנהגות [עמוד תקע] ח"ג סי' תז". עכ"ל ה"פסקי דין".

תשובת הגאון ר' מרדכי אייכלר שליט"א באריכות (עמוד תקפ"ו) והמסקנא (ספ עמוד תקפ"ה): "וידועה תשובת הגר"ש ווזנר שליט"א אשר אסור זאת בכל גווני, וכן שמעתי מהגר"נ אייזנשטיין שליט"א מבאי ביתו של הגר"ש אלישיב שליט"א כי כאשר הראו את המכתב של הגר"ש ווזנר להגר"ש אלישיב שאוסר תרומת ביצית, אמר שכל מילה ומילה היא אמת. והרי לן פסקם של גדולי הדור שליט"א האוסרים תרומת ביצית ופונדקאות באופן מוחלט".

## בענין זרע של גוי בתוך פנויה

להכניס זרע לתוך פנויה אם הזרע של יהודי, בודאי אסור משום שלא יבואו להתחתן עם אח ואחות שאותו איש הזרע במקום אחר.

יבמות (דף לו עמוד ב): "ר' אליעזר בן יעקב אומר: הרי שבא על נשים הרבה ואין יודע על איזהו מהן בא, וכן היא שבאו עליה אנשים הרבה ואינה יודעת מאיזה מהן קבלה, נמצא אב נושא את בתו ואח נושא את אחותו, ונתמלא כל העולם כולו ממזרין, ועל זה נאמר: ומלאה הארץ זמה".

שולחן ערוך (אבן העזר סימן כ סעיף יא): "לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת, שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו".

אולם בלהזריע זרע של גוי אין חשש כזה, אולם מצד סיבות אחרות יש לאסור.

עי' תשובת הג"ר שמואל הלוי וואזנר המובא לעיל בתוך תשובת הרב לוין, ומבואר שגם לתוך פנויה אסור להכניס זרע של גוי שפוגם יחוס של כלל ישראל.

וכן עי' בזה חלקת יעקב (אה"ע סי' י"ה) שנשמע שאוסר גם בפנויה: "א"כ הגע בעצמך, איך נייעץ לאשה ישראלית לקבל זרע מעכו"ם בכדי שתלד ממנו ולד, האם אין זה פגם היותר גדול לחלל עם קדוש ישראל בזרע מרעים, בני כנען וחם וכדומה".

שו"ת הר צבי (אה"ע סי' ג') שמבואר מזה שגם בפנויה אסור.

של רבא, וא"כ נראה שס"ל שדעת הרמב"ם לפסוק כמו שמואל.

ובאמת כך משמע ברמב"ם, שהרי לרבא זה גזירה, ולא הזכיר הרמב"ם גזירה, ורק אח"כ (ס"ס הלכה ט) הזכיר גזירה: "וגזירת חכמים היא שאפילו אשה שאינה ראויה לולד ואפילו נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין צריכה להמתין תשעים יום, אפילו קטנה או זקנה או עקרה או אילונית ואפילו בעלה במדינת הים או חולה או חבוש בבית האסורין ואפילו בתולה מן האירוסין צריכות להמתין תשעים יום". ומשמע שעיקר הדין לא מטעם גזירה, ורק במקום שאין חשש של טעות אז זה רק גזירה.

מכל זה נשמע עכ"פ לדעת הרמב"ם שהלכה כשמואל, וא"כ לדעת שמואל יש כאן איסור להוליד ולד שאינו מיוחס לאביו.

והטעם שהרמב"ם פסק כדעת שמואל ולא כרבא, נראה משום שהגמרא מתקשה בדעת רבא מן הברייתא ומיישבו בדוחק, וס"ל להרמב"ם שלא סמכין אשנויי וסמכין על הדעה שמתיישב בלי דוחק.

יבמות (דף מז עמוד א'): "מתלב רב חנניה: בכולן אני קורא בהן משום תקנת ערוה, וכאן משום תקנת ולד; ואם איתא, כולו משום תקנת ערוה! האי משום תקנת ולד, דלא לפגע בהו ערוה".

ואילו הקושיה שהקשה רבא על שמואל מן הדין של גר וגירות, מתיישב בלי שום דוחק, וממילא פסק הרמב"ם כדעת שמואל שאין כאן דוחק.

או שפסק כשמואל משום שהם בכלל בני ט' מידות כמו שכתב בה' איסורי ביאה (פ"ב הל' י"ג): "ומי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים והרי הבן ספק, כל אלו הבנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שיסורי הגלות בוררין אותן".

וכבר הובא בפתחי תשובה (אה"ע סי' י"ג) דעת הרדב"ז (ח"א סי' כס"ד) שהרמב"ם פסק כשמואל.

בשו"ע הביא לשון הרמב"ם, ונשמע שהשו"ע פסק כדעת שמואל, או כדעת שניהם.

בר"י וברא"ש הזכירו שני הדעות ולא כתבו כמי ההלכה, ובדרך כלל אם הרא"ש פוסק כותב וקיי"ל כדעה זו, וכאן לא כתב. ולכאורה ס"ל שקיי"ל כשני הדעות. וכ"כ המהש"ל (ניס של שלמה, פ"ג סי' כ"ב) בשם חכם אחד שהלכה

כשניהם, ואף המהרש"ל לא חלק עליו בענין זה. וא"כ כאן אסור גם מצד חיוב ולזרעך אחריד.

וזה דלא כדעת הבית שמואל (סי' י"ג ס"ק א') שכתב שהלכה במחלט כדעת רבא.

וא"כ אסור להכניס זרע של גוי לתוך יהודיה גם פנויה מצד חיוב ולזרעך אחריד.

וכבר כתבנו לעיל שבודאי הוא בכלל בני ט' מידות שיסורי הגלות בוררין אותן.

## קלקול מוסרי בין אדם לחבירו

מצ"ב מאמר מהרב שלמה אבינר בקלקול ההרגש של הוולד ועושים אותו אומלל, ואסור לקלקל אדם אחר כדי לתקן את עצמו, וממילא הבעיה של הרגש של האימא שאין לה ילד, אינה מתיר להוליד בן שהוא אומלל:

"שאלה: מה צריכה לעשות בחורה מבוגרת שלא התחתנה, והשעון הביולוגי מתקתק? האם לקבל תרומת זרע?

"תשובה: השאלה מתחלקת לשני חלקים: הצד ההלכתי והצד המוסרי.

## מבחינה הלכתית

"ודאי אסור לקבל זרע ישראל, הרי כבר נאמר במפורש בגמרא יבמות (ל' ב) שאסור לאדם להוליד משתי נשים בשתי מקומות שונים, שאין ידוע ומפורסם אבי הילדים, כדי שלא יבוא אח לשאת אחותו. וכן נפסק בשולחן ערוך (אה"ע ז יא). וכדומה, אסור לייבם בתוך שלושה חודשים (יבמות מ"א א. ד"ף אה"ע יג סק"א) מחשש תקלות בעתיד. אלא כל זה לגבי תרומה מזרע ישראל אבל לא מזרע גוי (שו"ת אגרות משה אה"ע א' י, ע"א. ד י"א. ד ל"א אות ה). אמנם הגרמ"פ רק מתיר שם לנשואה).

"וכל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו נקרא שתוקי (משנה קידושין ס"ט א'), ונמנה ברשימת פסולי החיתון (ע"ין שו"ת שרידי אש א' ע"א). אמנם בשו"ת יביע אומר (י אה"ע י), הגר"ע יוסף כתב להתיר ילד כזה לבוא בקהל (אמנם כל זה בדיעבד ולא לכתחילה, אך הוא מעיקר הדין). לכן יתכן שהקשיים ההלכתיים ניתנים לפתרון.

## מבחינה מוסרית

"אבל יש לפסול את האפשרות מכל וכל, מבחינה מוסרית, וזה בעצמו איסור הלכתי מן היותר חמורים.

"ודאי רואים בתורה שרצון האישה ללדת הוא עניין קיומי, וחייה אינם חיים כשלא תלד, כמו שאמרה רחל אמנו: "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" (בראשית ל א). וכן בשו"ת אגרות משה (אה"ע א י), הגרמ"פ משתמש בנימוק זה: "ידוע גם מהאמהות הקדושות שרצו להוליד וכל נשי דעלמא כן". אבל הבעיה המוסרית לא פתירה: זה לא מוסרי כלפי הילד. ילד צריך אבא ואמא. כך ברא הקדוש ברוך-הוא את עולמו. אנחנו יודעים שיש אלמנות, ויש גם גרושות – אבל זו באמת טרגדיה. אך בודאי אין זה לכתחילה. יש גם חד-הוריות שילדו מחוץ לנישואים, אך גם זה מצב נתון. אבל ילד צריך אבא ואמא אוהבים זה את זה.

"ומה לגבי מצוקתה של הרווקה המבוגרת? אנחנו מבינים שהבחורה רוצה להתחתן, וצמאה להעניק אהבה ליצור קטן וחמוד – אבל למה מראש לייצר ילד למשפחה חד-הורית? הוא יהיה מסכן, זה לפעמים גרוע מאב שמת, כי לאותו ילד יש לפחות דמות אב. הרי קוראים לילד "יתום" אפילו כשרק אחד מהוריו איננו. כך גם בגירושין – האבא נמצא בעולם. אך לילד מתרומת זרע – אין כלום. ילדים שנולדו מתרומת זרע מתעוררים לפעמים בלילה, ובוכים: אבא, אבא.

"וכבר כתבו גדולי ישראל בעניין: כלל גדול בדינו שאין מטיבים לאחד תוך גרימת רע לשני". עכ"ל.

## קושייה מן הגמרא עבודה זרה בענין גזירת בי"ד של שם

ויש שהקשו מן הגמרא (ועבודה זרה דף לו עמוד ב) שגוי הבא על בת ישראל לא נאסר רק משם גזירה של בי"ד של שם, והטעם שמא תגרור אחרי הגוי: "אלא, דאורייתא עובד כוכבים הבא על בת ישראל, דמשכה בתריה", [הכוונה דאורייתא, בי"ד של שם, עיי' חזו"א (אה"ע ס"ד י"א ס"ק י)] וזה לא שייך אם לוקחת רק זרע ממנו, וא"כ משמע לכאורה שבלי ביאה רק לקחת זרע ממנו לא נאסר.

ונראה לומר שאין מזה קושייה, שהרי יש שם קושייה אחרת, דשם אמרינן, שישראל הבא על הגויה בדרך זנות

נאסר בב"ד של חשמונאים, ולכאורה היה אפשר לדייק, שלפני גזירת החשמונאים לא היה שום איסור לבוא בזנות על גויה בצנעה, ואילו ברמב"ם מפורש לא כך, עיי' רמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק יב הלכה ז) בענין חומר הבא על הגויה: "ועון זה אף על פי שאין בו מיתת בי"ד אל יהי קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב אף על פי שהוא ממזר והבן מן הכותית אינו בנו שנאמר כי יסיר את בנך מאחרי מסיר אותו מלהיות אחרי יי".

שו"ע (אבן העזר סימן טז): "הגה: ועון זה יש בו הפסד שאין בכל העריות, שבנו הבא מן השפחה ומן הכותית אינו בנו, משא"כ בשאר עריות (טור בשם הרמב"ם).

ואף שבמקור כאן של הרמב"ם "כי יסיר" תלוי בשני מהלכים בסוגיה קידושין (ע"ה ע"ב) עיי' שם רש"י ותוס', והרמב"ם ס"ל כתוס', ואילו לרש"י אין מקור לזה. אבל יש מקור אחר כמו שכתוב בביאור הגר"א (שם ס"ק ח) "ועון זה כו'. יבמות ק' ב' התם מאי קמזהר כו'", והכוונה שביבמות (שם) אמרינן "גבי אברהם דכתיב: להיות לך לא-להים ולזרעך אחרך, התם מאי קא מזהר ליה רחמנא? הכי קאמר ליה: לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה, דלא ליזיל זרעך בתרה".

וא"כ קשה, דכאן מוכח שהאיסור לישראל לבא על גויה ולהוליד ממנה בן כבר נאסר מזמן אברהם אבינו, ואיך הגמרא אומרת שרק מזמן החשמונאים נאסר.

אלא נוכל לתרץ, שרק דרך זנות באופן שסתם זונה מתהפכת ולא מולידה כדאיתא ביבמות (ל"ה ע"א), וזה לא נאסר מזמן אברהם אבינו אלא מזמן החשמונאים, ובאו בי"ד של חשמונאים וגזרו גם זה מצד איסור ביאה, אבל כשהיא מולידה, אז בודאי אסור מצד שמוליד בן מעכו"ם, ומצד סברה זו אסור בודאי גם אם ייתן זרע לתוך גויה בלי ביאה.

וא"כ גם באיסור גוי הבא על בת ישראל, מה שנאמר שגזרו בב"ד של שם על גוי שבא על בת ישראל דרך זנות מצד שמא תגרור אחרי הגוי, זה מדובר גם באופן שאינה מתעברת אלא מתהפכת, אבל כשמתעברת ממנו יש בו פגם גם בלי ביאה, ואף שאין כאן החומר כמו ישראל הבא על הגויה שהבן הוא גוי, שהרי כאן הוולד הוא יהודי, אבל מ"מ יש בו פגם מצד שילדה מגוי.

## הצטרפות לתהליך הרס המשפחה ע"י העברת חוקים אנטי דתיים ע"י הכנסת

יש כיום בכנסת במדינת ישראל רשימה ארוכה של חוקים אנטי דתיים, ובתוכם חוקים להכשיר אישות של משכב זכר ולסביות. ע"י מתן אפשרות להוליד ילדים בשעה שאין משפחה של איש ואשה, אלא איש ואיש, או אשה ואשה. ומי שבא להתיר להביא זרע של גוי לתוך יהודיה זה אחד מתהליכי חורבן המשפחה שהולך ומתפתח לצערנו בכל העולם ונעשה גם כאן בא"י, השם ישמרנו, יש עוד הרבה חוקים כאן שנעשו לאט לאט להרוס המשפחה, ולייצר לכתחילה ילדים חד הוריות.

ואם תאמר מה הבעיה, הרי יש ילדים חד הוריות ע"י יתומים כמו שמת האב או האם או שניהם, וא"כ מאי שנא זה, יהא כאן עוד ילד חד הורית. אבל באמת אם קורה באונס ילד חד הורית, זה באמת צרה, והקב"ה ירחם עליהם וצריך לטפל בזה, אבל אין רשות להוביל זה לכתחילה, וכ"ש כאן שזה יותר גרוע שאין כאן כלל אב.

וא"כ היתר זה לשים זרע של גוי לתוך פנויה וכ"ש לתוך אשת איש, יתפשט במהרה ע"י נתינת היתר רק פעם אחת, וע"י זה יתפשט חורבן מושג של משפחה וזה הרס של כל היהדות, ח"ו.

וא"כ צריך לאסור בכל מכל כל הזרעה של גוי לתוך יהודיה אפילו בפנויה וכ"ש באשת איש, שזה הרבה יותר חמור, וכן לאסור להביא ביצית של גויה לתוך רחם של יהודיה שהוולד הוא גוי, וגם אחרי שיגייירו אותו, אינו בן של אביו היהודי.

## סכנת ערעור על ילדים שנולדים דרך מכונים שעושים דברים כאלה, גם על כשרים גמורים

ידוע שבזמן האחרון מתרבים הזרעה מלאכותית בדרך היתר וכן הפריה חוץ רחמי בדרך היתר, היינו מבעל לאשתו. ואז אין בעיה של יחוס, כי נפסק להלכה שהבן מתייחס אחרי אביו ואמו והכל בסדר, כך פסקו הגר"ש הלוי וואזנר שליט"א, והגר"ש אלישיב והמנחת יצחק זצ"ל, ועוד הרבה גדולי ישראל, ע"י במכתב המועתק לקמן בנספח, וכ"כ הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (תניינא 3 - 2) סימן קכז) ואין עוד מי שמפקפק בזה.

אולם כל זה אם נעשה בהשגחה צמודה ע"י מכון שידוע

שאינו מכניס זרע או ביצית של גוים בתוך הרחם, אלא מאיש לאשתו, אבל מכון שמכניס זרע או ביצית של גוים לתוך הרחם, אז יהיו בני אדם שיחששו להתחתן עם הולדות שנולדים מהשגחת המכון, אף אם באמת נעשה הכל בכשרות מבעל לאשתו, מכיון שלא יודעים מה הכניסו בתוך הרחם, וזה יהא ח"ו קלקול גדול גם לאלו שכשרים גמורים, וחבל שמערערים בזה יחוס כלל ישראל גם לאלו שבאמת אין בהם שום חשש.

וכל זה כשיש רק ידיעה סתמית שנעשה ע"י מכון שמכניס גם גוים. אבל אם מעידים מפורש שהיה השגחה שבא מזרע הבעל לאשתו ע"י ביצית של אשתו, אפשר לסמוך עליהם.

## סיכום

### לענין פנויה

אסור להכניס זרע של גוי לתוך יהודיה. אם זה לתוך פנויה, יש בזה פגם עצום לוולד מצד שהוא זרעו של גוי שלא עבר גיור. וכן הוא בכלל בני ט' מידות שיסורי הגלות מבררין אותו. וכן לדעת הרמב"ם ועוד הרבה ראשונים שפסקו כשמואל או גם כשמואל, הוא בכלל חסרון של ולזרעך אחר, שאסור להוליד בן שאינו מיוחס אחרי אביו. וכן יש כאן איסור מוסרי שהילד הוא אומלל שאין לו כלל אב ויותר גורע מיתום, ואסור להוליד ילדים אומללים כדי להציל את האימא מחסרון ילדים. וכן מצטרפים למגמת המדינה להרוס את היסוד של "משפחה" שבנוי על אב ואם, שהוא עיקר שמירת הדת, ורוצים להרבות כל מה שאפשר ילדים חד הוריות.

### לענין אשת איש

ואם זה בתוך אשת איש ניתוספו עוד איסורים, של חיוב הבחנה, שיעלימו את זה ויחשבו שהוא בנו של הבעל. ואם ימות, יתירו אשתו בלי חליצה, ומפורש בגמרא שאשה חשודה להעלים זה שהולד אינו מבעלה. וכן יש בו אבק גילוי עריות להכניס זרע של אחר לתוך אשת איש, אף שאין זה ממש גילוי עריות (כ"כ כמה אחרונים). וכן הדבר מביא לעשות גם הכנסת ביצית של גויה לתוך רחם יהודיה, ושם הרבה יותר חמור, שהבן הוא גוי ויבוא להכשיר אותו בתור יהודי. וגם אם יגייירו אותו אינו בנו של האב, ויבוא להתיר אשתו בלי חליצה. ובתו פסולה לכהן, ואם האב כהן הבן אינו כהן, ועוד הרבה קלקולים.



בי"ח, כ"ג באב תש"ע לפ"ק

### דעת תורה

הריני בזה לגלות דעתינו דעת תורה שאלו שלא זכו להפקד בזש"ק בדרך הרגיל, וע"פ הוראת רב עשו טיפול הנקרא חזקת זרע או הפריה חוץ גופית מזרע הבעל וביצית אשתו באופן שיש השגחה על זה, וזכו ע"י להפקד בזש"ק, על פי התורה יחוס הילדים הנ"ל לתוריהם כבנו ובתו לכל דבר, ומקיימים בזה מצות פיו, וכן מלך אותם ביום השמיני ביום השבת כמ"ש בשבט הלוי (חייט סי' ר"ט), וכ"כ הגאון בעל מנחת יצחק (ח"א סי' נ) ושאר גדולי האחרונים, וח"ו להוציא לנו עליהם, ואנו תפילה שתקב"ה יפקוד את כל עמינו בדבר ישועה ורחמים ולגאולה קרובה אמן.

וע"ז באתי עה"ח

א"ס ב' ר' יצחק

Chaim Brand

דעת תורה - חזקת זרע

הנני מפרסם דעתינו דעת תורה שאלו שלא זכו להפקד בזש"ק בדרך הרגיל, וע"פ הוראת רב עשו טיפול הנקרא חזקת זרע או הפריה חוץ גופית מזרע הבעל וביצית אשתו באופן שיש השגחה על זה, וזכו ע"י להפקד בזש"ק, על פי התורה יחוס הילדים הנ"ל לתוריהם כבנו ובתו לכל דבר, ומקיימים בזה מצות פיו, וכן מלך אותם ביום השמיני ביום השבת כמ"ש בשבט הלוי (חייט סי' ר"ט), וכ"כ הגאון בעל מנחת יצחק (ח"א סי' נ) ושאר גדולי האחרונים, וח"ו להוציא לנו עליהם, ואנו תפילה שתקב"ה יפקוד את כל עמינו בדבר ישועה ורחמים ולגאולה קרובה אמן.

קלקול נוסף, שכל מכון שמתעסק בזרע וביציות של גוים, יכול ח"ו לערער הכשר של מכון גם אלו שהם כשר גמור מבעל לאשתו, כי לא ידעו מי באמת כשר ומי לא.

### זרע של ישראל

לא דברנו כאן בהכנסת זרע של ישראל לאשה שאינו בעלה. כי אם זה לתוך פנויה (רוקה), יש איסור שמא יתן עוד זרע לאשה אחרת וישאו הבן את אחותה. ואם זה לתוך אשת איש, ניתוסף בעיה חמורה של ממזרות, שיש דעות באחרונים שהולד ממזר. וע"י מה שכתבנו בזה במאמר "בענין הזרעה מלאכותית לתוך אשת איש אם הולד ממזר".

### נספח בענין הכשר הפריה מבעל לאשתו

והריני מעתיק פסק של הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א, והגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, בהכשר הפריה חוץ רחמית, והזרעה מלאכותית כשנעשו בין איש לאשתו.

(אולם בענין מילה בשבת דעת הגאון ר' ש"ז אויערבך זצ"ל בהפריה מלאכותית שאינו נימול בשבת, וע"י מה שכתבנו באתר שלנו "בריתי יצחק" ערוץ הלכות שבת במאמר "הפריה מלאכותית ופונדקאית שילדה זכר אם נימול בשבת", וכ"ש בהפריה חוץ רחמי, אולם זה לא סוגיה לעניננו).

נכתב בעה"ת ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, ט"ז טבת תשע"ה

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)

## RABBI MOSHE SHOUL KLEIN

Dayan in Beth Din of Hagaon Harav Wozner Shelita  
and Rabbi of "Or Hachayim" area Bnei Brak

## משה שאול קליין

דומ"צ בבית דין דמור הגר"ש ואזנר שליט"א  
ורב שכונת "אור החיים" בני ברק

ב"ה, יום תמוז תשס"ט לפ"ק

### אישור

הריני לאשר בזה שהארגון החשוב הנקרא "בוני עולם" אשר זכה לעזור להרבה משפחות חשובות בישראל לזכות לזרע של קיימא, וממשיכים בפועלם הטוב ביתר שאת וביתר עוז, וידוע שכל פעולה רפואית עולה לסך רב ועושים מאמצים כבירים להשיג תרומות של מליוני דולרים כדי לשלם הוצאות אלו.

והנה כבוד הרה"ח מו"ה שלמה בוכנער שליט"א המקים את הארגון החשוב הנ"ל שם לו למטרה, שכל ענייני הארגון יהיו ע"פ התורה וההוראה המסורה מדור דור, ובא לפני מרן רבינו פוסק הדור הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א, ומרן שליט"א מסר לו הוראות של הנהגה בדרך התורה, ואמר לו להעמיד אחד מבית ההוראה שלו לרב ופוסק כדי שיהיו כל ענייני ההנהגה ע"פ התורה, וביקש ממני שאקבל את התפקיד להיות לרב לארגון, וזה כמה שנים אשר כל ענייני הארגון "בוני עולם" בארץ ישראל מתנהל ע"פ ההוראות שקבלתי ממרן שליט"א.

ועתה הוסיפו עוד לעשות השגחה מעולה על ענייני ההפריה, ונתתי הוראות מדויקות על ענייני השגחה והפיקוח על זה, כדי שיהיה שמירה מעולה על יחס קדושת ישראל, ומשקיעים בזה הרבה דמים וכחות, והכשירו משגיחות יראות ה' שתהיינה מתאימות לעבודת קודש זו.

והריני בזה לברכם שיזכו לראות ברכה בעמלם להרבות צבאות ה' ע"פ התורה וההוראה המסורה מדור דור, ונזכה לביאת אורו של משיח בבי"א.

וע"ז באתי עה"ח

משה שאול קליין



ב"ה  
א' אב ה'תשס"ט  
לשם יציאת הנשמה לאלהים  
יחזיק נפש יצאנה ידו אף להגיד ידו  
אולם אצלו ואס"ף יתקיים חז' אצור אצור  
אשר משה

# תפילה להצלת יהודה

## ושומרון

ריבונו של עולם, אתה בחרתנו מכל העמים, ונתת לנו תורתך הקדושה, והבטחת לאבותינו אברהם יצחק ויעקב לתת את ארצך הקדושה להם ולבניהם אחריהם, וכעת נתת חלק גדול מארץ ישראל לעם ישראל, ובשעת מלחמת ששת הימים כשבאו כל האויבים מסביבותינו להשמידנו, עזרת לעם ישראל לגרש אותם, בנסים גדולים ועצומים אשר קצרה יריעה מהכיל לספר כל הנסים שהיו שם, ונתת לנו את מזרח ירושלים וכל יהודה ושומרון וחבל עזה והגולן, והכל ברחמך הרבים ובחסדיך הגדולים לקיים השבועה שנשבעת לאבותינו לתת לנו את הארץ הזאת.

וכן כתבת בתורתך (ויקרא כ כד - כו) **וְאָמַר לָכֶם אֲתֶם תִּירְשׁוּ אֶת אֲדֹמְתֶם וְאֲנִי אֶתְנֶנָּה לָכֶם לְרֶשֶׁת אֶתֶּה אֶרֶץ זְבֹת חֶלֶב וְדִבְשׁ אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים: וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטְּהוֹר וְלֹא תִשְׁקְצוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לַטְּמֵא: וְהָיִיתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' וְאַבְדַּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי:**

וכעת ביהודה ושומרון בנו עמך ישראל יישובים הרבה ובתי כנסיות ובתי מדרשות ישיבות וכוללים, אשר מתפללים בהם כל יום וקול התורה נשמע יומם ולילה, ומוסרים נפשם על ישוב ארץ ישראל, והכל כדי לגלות שבחרת בנו מכל העמים ולקיים השבועה שנשבעת לאבותינו לתת לנו את הארץ וצוית אותנו לירש אותה כמו שנאמר אתם תרשו את אדמתם, וכן הרבה פעמים בתורה, וצויתנו לשמור התורה ולהרבות ישיבות ובתי חינוך לבנים ולבנות ולהיות נזהרים

מאכילת מאכלות אסורות ולהיות שומרי שבת להיות נבדלים מן העמים.

וכעת עתה מתכנן ראש הממשלה והבג"ץ להחריב חלק של הארץ מן השומרון ובנימין ויהודה, ולגרש יהודים מאדמתם להחריב הבתים ובתי כנסיות ובתי מדרשות, ולהפוך אותם לעיירות של מוסלמים ורוצחים ולבנין מסגדים שקוראים שם להשמיד את עם ישראל, ולמקור של שילוח טילים ולקדם להחריב את ירושלים עיר הקודש וכל ארץ ישראל.

וכל זה בתמיכת רשעי אומות העולם כולל הערבים ושאר המוסלמים אשר רוצים להשמידנו ובתמיכת ממשלות אומות העולם כמו אמריקה ואירופה, אשר לא סובלים שארץ ישראל שייכת לעם ישראל בלעדי, וכן בתמיכת רשעי עמנו אשר לא סובלים שבחרת בנו מכל העמים ונתת לנו את תורתך ורצונם לבטל הבדלת עם ישראל מכל העמים כדי שנהיה ח"ו ככל הגוים.

וכשהוכיח משה רבינו את דור המדבר על אשר בגדו בברית האבות ולא רצו את ארץ ישראל ופחדו מן הגוים, אמר להם, (דברים טו כט - לג) **וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרָצוּן וְלֹא תִירָאוּן מֵהֶם: ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲתָכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף ה' אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְתֶּם עַד בְּאֶכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה: וּבַדֶּבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מְאֵמִינִם בִּה' אֱלֹהֵיכֶם: הֵהָלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מִקּוֹם לַחֲנוּתְכֶם בָּאֵשׁ לִילָה לִרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ וּבַעֲנֵן יוֹמָם:**

וכעת אנשי יהודה והשומרון אינם כדור המדבר אלא בהיפוך, הם באמת מאמינים בד' ורואים כל הנסים אשר אתה עושה להם, וכן



כתוב (במהלים פרק קו פסוק ז) **אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם לֹא הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתַיִךְ לֹא זָכְרוּ אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף, וְנֹאמַר (שם כד) וַיִּמָּאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֲמָדָה לֹא הֶאֱמִינוּ לְדִבְרֹךְ.**

ועכשיו אנשי יהודה והשומרון כן זוכרים נפלאותיך וכן מאמינים לדברך ולא מואסים בארץ חמדה.

וכעת נבא לראות מה יקרה ח"ו וח"ו אם ראש הממשלה יצליח במזימתו ויחריב בתים מיהודה ושומרון.

הערבים והמוסלמים יאמרו שדת האיסלאם הוא הדת האמיתי והקב"ה עזב את עם ישראל.

הנוצרים יגידו שהנצרות הוא האמת ועם ישראל כבר לא עם הנבחר.

החילונים יגידו שהחילוניות נצח ואין חיוב לשמור התורה ונשברו כל אלו אשר דוגלים בשם ה' ובברית האבות, ומדינת ישראל הולכת להיות מדינת כל אזרחיה וארץ ישראל שייכת לכל האומות ויאמרו שאין הבדל בין ישראל לגוי. והרי מחרפים אותנו כבר כעת על אמונתנו, ומה יהא אחר כך.

וכן יאמרו, שאתה עזבת את אלו שהאמינו בך ותמכת באלו שכפרו בך, וישאלו שאלות קשות, מי היה צודק בדור המדבר, האם באמת משה רבינו שהוכיח אותם בטענה למה לא האמנתם אחרי שראיתם את כל הנסים, או אולי אנשי דור המדבר שלא האמינו ולא התרשמו מן הניסים.

רבש"ע, אם עווננו ענו בנו ולא זכינו לישועה בצדקתנו, אבל מה תעשה לשמך הגדול שח"ו יתחלל בגוים וביהודים שאינם מאמינים ויחלוש

האמונה גם במאמינים. ומה תעשה עם מה שנאמר (וימיהו פרק יז פסוק ז)  
**בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בֶּה' יְהִי ה' מְבִטָּחוֹ.**

ומה תעשה עם בריתך שכרת עם אבותינו לתת לנו את הארץ והראית  
על ידי כל הנסים שעשית, שאתה עומד כעת לקיים את הברית.

על כן באנו לפניך להתפלל לפניך שתעשה למען שמך הגדול שלא  
יתחלל בין הגוים ובין היהודים, ולמען בריתך שכרת עם אבותינו  
אברהם יצחק ויעקב, שתבטל מעלינו כל גזירות קשות, ולא יחריבו  
שום בית מיהודה והשומרון וכן לא יחריבו שום התנחלות ושום מאחז  
ועיר בארץ ישראל ולא יגעו בהם רעה, ויתגלה האמת בעולם שאתה  
בחרתנו מכל העמים ונתת לנו את תורתך הקדושה ונתת לנו את ארץ  
ישראל כדי לגלות שאנו עם הנבחר וכדי שנקיים מצוותיך, ותעביר  
ממשלת זדון מן הארץ.

**לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ כִּי לִשְׁמֹךְ תָּנוּ כְּבוֹד עַל חֲסִידֶיךָ עַל אֲמִתְּךָ.** (תהלים פרק קטו  
לז).

**זָכוֹר אֶ-דָּנִי חֲרִפַּת עֲבָדֶיךָ שְׂאֵתִי בְּחִיקִי כָּל רַבִּים עַמִּים: אֲשֶׁר חֲרָפוּ  
אוֹיְבֶיךָ ה' אֲשֶׁר חֲרָפוּ עֲקֵבוֹת מְשִׁיחֶךָ.** (תהלים פרק פט נא - נב).

וזכור עבדיך המוכים והעצורים והנרדפים ע"י הממשלה והמשטרה  
והשופטים והתקשורת בגלל שמוסרים נפשם על א"י.

ותקים מלכות בית דוד עבדך ותזכנו לבנין בית המקדש ולגאולה  
שלימה בקרוב, (תהלים פרק פט נג) **בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.**

נכתב בעהי"ת ב' סיון תשע"ב ע"י מורנו הגאון **רבי יצחק ברנד**  
שליט"א, בית המדרש תעה בשדה בפאתי שכם ת"ו

# כריכות תכלת אם כולו תכלת או להחלפה בין לבן לתכלת

(דף לט עמוד א): רב ורבה בר בר חנה הוו יתבי, הוה קא חליף ואזיל ההוא גברא דמיכסי גלימא דכולה תכלתא, ורמי ליה תכלתא, וגדילא מיגדיל, אמר רב: יאי גלימא ולא יאי תכלתא, רבה בר בר חנה אמר: יאי גלימא ויאי תכלתא. במאי קא מיפלגי? רבה בר בר חנה סבר: כתיב (דברים כ"ב) גדיל וכתוב (במדבר ט"ו) פתיל, או גדיל או פתיל; ורב סבר: לעולם פתיל בעינן, וההיא גדילים למניינא הוא דאתא, גדיל - שנים, גדילים - ארבעה, עשה גדיל ופותליהו מתוכו.

הנה רש"י מפרש, שההוא גברא לא עשה כלל ענף אלא עשה כריכות לכל אורך הטלית, ועל זה מבאר הגמרא שרבב"ח ס"ל או גדיל או פתיל, דהיינו שצריך או גדיל בלי ענף או ענף בלי גדיל (או עכ"פ בלי הכל גדיל רק חלקית) ורב חולק ומצריך בין גדיל ובין ענף.

והמשכנות יעקב (ס' י"ג) מכח הרבה קושיות מפרש שבדאי עשה ענף, כמו שכתוב בגמרא (מב). לשון ציצית כמו שערות הרא"ש, אלא שבמקום הכריכות עשה קליעה שזה לשון גדיל, ועל זה פליגא אם גם זה נחשב לגדיל הכתוב בתורה או שצריך דוקא כריכות, שרבב"ח מפרש או גדיל דהיינו קליעה או פתיל דהיינו כריכות, ורב חולק על זה וס"ל שצריך דוקא כריכה.

ולפ"ז הוכיח המשכנ"י מכאן שכיון שלמדים כריכה מלשון פתיל תכלת, וא"כ צריך שהכריכה עיקרו בתכלת, וזה הפירוש פתליהו מתוכו, ומכאן זה ס"ל כהרמב"ם שכמעט כל הכריכות הם מתכלת.

הנה הפירוש של המשכנ"י (בסוגיה לט): בענין ההוא מעשה מגדל גדילן, שגם לרבב"ח היה ענף רק הוא לא כרך החוטין רק גדלה אותן, ורב ס"ל שצריך דוקא כריכה ולא גידול, הוא פירוש שמתישבות הרבה קושיות, ובעיקר מן הגמרא שכבר לשון ציצית משמע חוטין נפרדים וכן הוא בספרי, וא"כ אין עוד צורך בלשון פתיל לחיוב ענף, וא"כ מה סברת רבב"ח שהכשיר את הציצית, וכבר נתקשה בתוס' בזה (בד"ה או גדיל) ולא תירץ כלום, משא"כ לפי המשכנ"י מיושב זה.

אולם לכאורה גם פירוש המשכנ"י הוא קשה, שאיך לשון פתיל מורה על ענין של כריכה, הרי בלשון פתיל שנאמר גבי ציץ וגבי חיבור חושן ואפוד, שם אין הפירוש לשון כריכה סביב, אלא חיבור בין שני דברים, וא"כ איך הגמרא סותמת פתיל היינו כריכה, בו בזמן שעדיין אין לנו שום גילוי שלשון פתיל כאן הוא שונה ממה שנאמר בשאר חלקי תורה.

אולם אפשר ליישב זה, שכאן יש לנו הוכחה שזה לשון כריכה, שנאמר על ציצית הכנף פתיל תכלת, אנו אומרים שהוא כורך על שאר החוטין, כ"כ הנצי"ב בפירוש החומש על שלח לך.

פליגא בזה הראשונים, דעת התוס' (לט). והרא"ש ורב עמרם גאון (גאוניקא 2 עמוד 33) והסמ"ג (מצוה כ"ו) שמחליפים את הצבע אחר כל חוליא, (וכ"פ הגר"א בזוהר פ' פנחס) ודעת רב נטרונאי גאון שהובא בראב"ד (פ"א הלי ז') שמחליפים את הצבע אחר כל כריכה.

ודעת הרמב"ם שעושים כמעט כל החוליות של תכלת ורק הכריכה הראשונה והאחרונה הוא של לבן וכך נראה דעת הערוך (ערך תכלת) והחינוך והמאירי (יבמות ה.).

מקודם נביא ראיות לדעת המחליפים כל פעם הצבע. (ואף שבדוחק אפשר לדחות אבל מ"מ זה בדוחק ונשאר מספיק הוכחות לדעת רע"ג).

**א',** הגמרא (לח): בדעת רמי בר חמי שבגד שכולו תכלת מתחיל בכריכות תכלת, משום שכל הטעם שמתחילים בלבן משום שנאמר הכנף מין כנף, וכאן שהבגד כולו תכלת, אז גם מין כנף הוא תכלת, ומשמע שרק מתחיל, אבל ממשיך אח"כ גם בלבן, ואילו כל דין כריכה לבן הוא רק מצד הכנף מין כנף, א"כ כאן שבגד כולו תכלת אין כלל ענין לעשות כריכה של לבן.

**ב',** לפי הגרסא (לט). המתחיל מתחיל בלבן שנאמר הכנף מין כנף, משמע שגם בלי חידוש של הכנף מין כנף יש ענין התחלה והיינו שיש גם ענין המשכה בצבע אחר, אף בלי שהתחיל בלבן וזה מראה שיש להחליף כל פעם הצבע אף לא רק בסמוך לכנף, אולם הרמב"ם היה לו גרסת הרי"ף מתחיל בלבן ולא כתוב אצלו שני פעמים מילת "מתחיל".

**ג',** ספק הגמרא (לח): אם צריך לקשור אחר כל חוליא, ולפי הצד שלא קושרים א"כ איך ניכר בין חוליא לחוליא, וצריך לדחוק בזה שיש היכר אחר, אבל לפי רע"ג מיושב היטב, שבה שמחליפים את הצבע אחר כל חוליא ניכר היטב חילוק החוליות.

**ד',** ראייה של הראב"ד, ע' רמב"ם (הלכות ציצית פרק א הלכה ז) ולוקח חוט אחד מן הלבן וכו' עד בארבע הכנפות. כתב הראב"ד ז"ל זה הסדר אין לו שרש ולא ענף ולמה יותר בתכלת מבלבן שהוא מין כנף וממנו מתחיל ובו מסיים ובכריכותיו הוא ממעט אין זה כי אם שגיון גדול.

כוונת הראב"ד, כיון שבגמרא אמרינן שמעלין בקודש ולא מורידין ובגלל זה צריך לעשות הלבן גם בסוף, ואילו היה עושה לבן רק בהתחלה ובסוף ולא באמצע ועיקר הכריכות הם מתכלת, לא נתקיים בזה מעלין בקודש, כי אדרבה העיקר בתכלת, ואין לך הורדה גדולה מזו כלפי הלבן, אלא מוכרח לעשות לכל הפחות כריכות מלבן כמו בתכלת, וכן לגמור בלבן, והראב"ד מחשיב את דעת הנגדי כ"שגיון גדול". וא"כ ניתן בפשטות לומר שזה אחד מראיות רע"ג.

כעת נביא ראיה לדעת הרמב"ם. בביאור הסוגיא דההוא גברא שלבש בגד שכולו תכלת, תלמוד בבלי מסכת מנחות

## כריכות תכלת אם כולו תכלת או להחלפה בין לבן לתכלת

שעצם לכרוך כן מעכב. (בפרט זה הארכנו לקמן בד"ה "בביאור הסוגיה" ביותר אריכות).

והרי גם להרמב"ם דודאי ס"ל שהכריכה למדים מלשון פתיל, אז כשאין לו תכלת עושה כריכה מלבן, ולכאורה קשה, אם אין לו תכלת מאיפה מגיע חיוב כריכה הרי חיוב כריכה נאמר רק בתכלת, אלא מאי, שמלשון פתיל למדים שצריך לכרוך וגם שצריך לכרוך בתכלת, ואם אין לו תכלת אז נשאר עכ"פ הלימוד שצריך לכרוך וזה כן מעכב, וממילא ניתן לומר עכ"פ לדעת שאר הראשונים שס"ל שחוליא ראשונה כולה לבן, שאם יש לו תכלת ועושה הכריכה רק מלבן, אז יוצא בזה גם מצוות תכלת וגם לרבי שס"ל שלבן ותכלת מעכבים זה את זה, מהני, רק שחסר לו מצוה של לכרוך בתכלת, וזה כמו שהקדים תכלת ללבן שחסר לו בהקדמה ומ"מ יוצא בשניהם.

אולם להרמב"ם עצמו אין ראייה להכשיר בזה ולומר שאם כרך רק בלבן שקיים גם מצוות תכלת, שהרי ס"ל שחוליא ראשונה היא כריכה אחת של לבן ושני כריכות של תכלת וא"כ כשהגמרא אומרת שאפילו כרך רק חוליא אחת כשרה, זה מדובר שיש גם תכלת, וא"כ אין לנו ראייה להכשיר שיוצא מצוות תכלת בכרך רק בלבן, אבל לרע"ג מוכרח שיוצא בכריכה בלבן לבד גם מצוות תכלת.

בקיצור, מהלך פירוש הסוגיה במעשה של רבב"ח, ע"פ המשכנ"י, ניתן לפרש גם אם סוברים כדעת רע"ג שכריכות תכלת ולבן מחליפים אחרי כל חוליא הצבע. וחוליא ראשונה כולה לבן, ובזה מרוחים גם סוגיה זו את"ל שהמשכנ"י צודק, וגם הסוגיות שמשמע שכל החוליא הראשונה של לבן, שכך הוא פשוט הדברים שהוזכר שם מספר חוליות משבע ועד י"ג וכן איתא שם מתחיל בלבן והיינו בחוליות, דכריכות מאן דכר שמיא, (וזה דלא כהרמב"ם שס"ל שרק כריכה הראשונה של לבן וכן דלא הראב"ד בשם רב נטרונאי גאון שרק כריכה הראשונה הוא לבן ואח"כ מחליפים אחר כל כריכה).

### ביאור הסוגיה דההוא גברא לפי רע"ג

#### ודעימיה אם נפרש כפירוש המשכנ"י יעקב

כעת אני בא לבאר את הסוגיה אליבא דרע"ג את"ל שמפרש הגמרא כמו המשכנ"י, (יש בו קצת כפל על מה שנאמר בתחילה).

תלמוד בבלי מסכת מנחות (דף לט עמוד ב) **רב ורבה בר חנה הוו יתבי, הוה קא חליף ואזיל ההוא גברא דמיכסי גלימא דכולה תכלתא, ורמי ליה תכלתא, וגדילא מיגדיל, אמר רב: יאי גלימא ולא יאי תכלתא, רבה בר בר חנה אמר: יאי גלימא ויאי תכלתא. במאי קא מיפלגי? רבה בר בר חנה סבר: כתיב (דברים כ"ב) גדיל וכתוב (במדבר ט"ו) פתיל, או גדיל או פתיל; ורב סבר: לעולם**

וכן ניתן לפרש לשון על ציצית היינו שנותנים את התכלת אחרי הלבן וכמו דאמרין בגמרא (דף לט עמוד א) **תנא: כשהוא מתחיל - מתחיל בלבן, הכנף - מין כנף; וכשהוא מסיים - מסיים בלבן, מעלין בקודש ולא מורידין.** וכתב רש"י **מין כנף - תחילה ואח"כ פתיל תכלת.**

וזה כבר ג"כ מחייב שכורכים, שאם לא כורכים אז לא שייך לתת תכלת אחרי לבן, וממילא נשמע גם שיש כריכה, כי אילו היה זה בדרך של קליעה לא שייך קדימת לבן לתכלת כי הכל בבת אחת, ומה שהוזכר בגמרא לשון פתיל משום שע"י ההוכחה שהלבן לפני התכלת נשמע שיש כאן כריכה ועי"ז מבינים שלשון פתיל מתפרש ג"כ על ענין כריכה מלשון פתלתול, וא"כ לשון פתיל שהוא לשון פתלתול משמשין לשני אנפין, אחד ששזורים אותו כמבואר בספרי, שנית שכורכים סביב החוטין.

ובזה ניתן לומר שגם להפירוש של המשכנ"י, שמפרש במעשה דההוא גברא, ששיטת רב שצריך דוקא פתיל היינו כריכה, לא מחייב שכל הכריכות הם מתכלת, אלא העיקר שאחרי כריכה של לבן עושים כריכה של תכלת, וממילא ניתן פירוש זה לומר גם לשיטת רע"ג ודעימיה, שמחליפים הצבע אחר כל חוליא, מכיון שלימוד של כריכה הוא לא רק ממילת פתיל לבד אלא מן הצירוף של על ציצית הכנף, וזה כולל גם כריכת לבן.

וכעת ניתן להוסיף שבדיעבד מספיק רק בכריכה של לבן, היינו שגם להראשונים והגאונים כמו רב עמרם גאון, שס"ל שכורך חוליא לבן וחוליא תכלת, וכן הלאה בהתחלפות, ניתן לפרש שהכריכה לא רק בתכלת, אלא גם בלבן, ומה שנאמר פתיל בענין תכלת שהיינו הכריכה, לומר שהתורה מפרש לשון פתיל ללמוד שצריך כריכה, והם מפרשים כמו הגמרא (סוף לט.) שלשון **על** ציצית הכנף היינו שהתכלת מאוחר מן הלבן, וממילא מבואר שגם הלבן כורכים, (ולא מלשון **על** היינו סביב הלבן).

ולפי דבריהם אפשר להוסיף לומר שבדיעבד אפשר לעשות זה רק ע"י הלבן, רק שלכתחילה צריך לעשות גם ע"י תכלת, ודבר זה אפשר להוכיח מן הראשונים כמו רע"ג שס"ל שחוליא הראשונה היא כולה לבן, ומ"מ הרי כתוב בגמרא שאם עשה רק חוליא אחת כשרה, והיינו אף שעשה רק הלבן שהיא הראשונה כשרה והיינו שיוצא גם מצוות תכלת, ולמידים שמקודם כריכה של לבן מלשון על ציצית הכנף וציצית הכנף היינו מין כנף, דמשמע שלבן קודם, שגם בלבן צריך לכרוך, ובדיעבד אם כרך רק חוליא אחת כשרה והיינו גם אם עשה זה רק בלבן או רק בתכלת, דלענין לעיכובא סגי שיהא נכרך באיזה צורה שיהא. שכמו שהסדר אינו מעכב כדאמרין ריש פירקין לפירוש השיטה שדין הקדמה היינו לענין סדר הכריכות (ולא כרש"י דמפרש לענין סדר תחיבת החוטין לחור), וע"ש בתוס' (ד"ה ואם) שזה אפילו אם נאמר שבתורה כתוב סדר מ"מ אינו מעכב, אז גם עצם הכריכה שיהא בתכלת לא מעכב. ויוצא בדיעבד גם מצוות תכלת, אף



## כריכות תכלת אם כולו תכלת או להחלפה בין לבן לתכלת

וזה נאמר בתכלת אבל לא מחויב לעשות דוקא בתכלת שהרי בכלל אינו מחויב לכרוך כי הרי יש לו את האפשרות לעשות הגדיל ע"י קליעה בלי שום כריכה, ואז בודאי שאין שום עדיפות בתכלת, וכל זה בדעת רבב"ח.

ועל זה חולק רב וס"ל שהגדיל צריך דוקא ע"י כריכה ולא ע"י קליעה, אולם אינו חולק על רבב"ח שאפשר לעשות הכריכה גם ע"י לבן, שהרי לא על נקודה זו חולק רב על רבב"ח אלא חולק רק על הנקודה של אפשרות ע"י קליעה, שבוזה מסיר רב אפשרות הוזה, וס"ל שצריך דוקא כריכה, אולם עכ"פ מה שנאמרה בתורה הכריכה בתכלת, זה לא מחייב שצריך דוקא בתכלת, שהרי לרבב"ח בודאי אם עושה כריכה לא מחויב לעשות דוקא בתכלת, כי זה שני דברים נפרדים, שדין אחד שצריך תכלת ודין שני שצריך כריכה אבל הכריכה אין יחוד דוקא בתכלת, וזה מה שאמר רבב"ח או גדיל או פתיל ורב השיב לעולם פתיל בעינן. ולא הוסיף יותר שצריך שיהא דוקא בתכלת כי זה לא אמר.

ומ"מ לכתחילה צריך לכרוך בין בתכלת ובין בלבן, וזה למדים לשון על ציצית הכנף שיש להקדים כריכות של לבן ואח"כ כריכות של תכלת.

וממילא אל תתמה איך יתכן שהתורה מדברת לכרוך בתכלת ואנו אומרים שנקודה זו לאו דוקא, כי הרי לרבב"ח הכל עוד יותר לאו דוקא, שהרי לפי דבריו אף שמסכים שלשון פתיל היינו כריכה, מ"מ אינו מחויב לעשות כך אלא יש לו את האפשרות לעשות בצורה אחרת ע"י קליעה, וממילא גם לרב אף שבקודה שצריך לכרוך ולא לקלוע הוא בדוקא, אבל על הנקודה לעשות בתכלת מודה שזה לאו דוקא.

ושיטה זו יותר נוח משיטת הרמב"ם, שהרי לפי הרמב"ם יוצא שיש כאן מחלוקת בין רבב"ח לרב שהוא מחלוקת מרחיק לכת, שהרי לרבב"ח מטרה של תכלת ולבן שויין ושניהם בין לחוטין ובין לכריכה ואין כאן שני מהותי מצוה, ואילו לרב יש כאן מהפכה בכל מצוות ציצית, שענין לבן הוא בגלל עיקר ענין חוטין ומצוות תכלת הוא ענין של כריכה וכמו שהאריך הרמב"ם (בתחילת הלי ציצית), וא"כ המחלוקת הוזה בין רבב"ח לרב הוא מעל ומעבר למה שהזכיר הגמרא, ואיך מכניסים במילים ספורות של הגמרא מחלוקת מרחיק לכת כזו בכל מהות מצוות ציצית, אולם לפי רע"ג המחלוקת בין רב לרבב"ח הוא מצומצם רק במה שנכתב בגמרא ולא מעבר לכך, דהיינו רק אם ניתן לעשות קליעה או לא ניתן לעשות, והחילוק הוזה הרי הוזכר בגמרא לפירוש הוזה, אבל אין מחלוקת נוספת במהות מצוות לבן ותכלת.

ומה שאמר ופותריהו מתוכו, היינו, שהפתיל שכורכים בו הוא מאחד מחוטי הגדיל, היינו שעולה למספר חוטין. (ומה שהוזכר כאן זה בדברי רב ולא בדבר רבב"ח, משום שהרי לרבב"ח צריך לעיין מאיפה לומד מספר חוטין, וצ"ל שלומד כמו הספרי שגדיל הוא שלש וכמו שס"ל לב"ה ולא דרש גדילים, (ע' לקמן מא: תוס' ד"ה בש"א),

**פתיל בעינן, וההיא גדילים למניינא הוא דאתא, גדיל - שנים, גדילים - ארבעה, עשה גדיל ופותריהו מתוכו.**

הנה לפי רש"י המעשה היה שההוא גברא כך כל הציצית ולא הניח ענף, ועל זה מקשין תוס' קושיה הרי חיוב ענף מבואר בגמרא (מב.) מן המילה ציצית וכן בספרי, וא"כ איך יתכן שלא עשה ענף, ולא תירץ. ע' תוספות מסכת מנחות (דף לט עמוד ב) **מיהו קשה דפתיל מציצית נפקא דדרשינן לקמן (דף מב.) אין ציצית אלא ענף ויש לומר דאיצטריך ציצית לאשמועינן דלאחר עשייתן צריך לפרוד כדאיתא לקמן ובספרי דריש ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה גדילים ת"ל ציצית הא כיצד כדי שתהא גדיל יוצאת מן הכנף וציצית מן הגדיל והא ברייתא קשיא לרבה בר בר חנה וקשה נמי לרב דדריש ליה הכא מפתיל והתם דריש ליה מציצית. וכן בתוס' (ד"ה ההוא) דחקו הרבה.**

ועל כן מפרש המשכנ"י (ס' י"ג) שההוא גברא בודאי הניח ענף, אלא מה החידוש שלו היה שחלק הגדיל שעשה לא היה עושה דרך כריכה אלא דרך גידול דהיינו קליעה, ובוזה רבב"ח הכשיר ורב פסל, ומבאר הגמרא שדעת רבב"ח הוא, שיש לנו שני פסוקים על אפשרות לעשות הגדיל, אחד קליעה, שני, פתיל וזה דרך כריכה, והתורה נותנת האפשרות לעשות או כאפשרות הראשון או כאפשרות השני, ורב חולק וס"ל שיש רק אפשרות אחת והיינו דרך כריכה שלמידים מלשון פתיל, ומה שנאמר גדילים זה זה לא בשביל צורת קליעה אלא בשביל מספר החוטין, שאף שהמספר לקוח מלשון גדיל היינו קליעה מ"מ אין עושים בפועל קליעה אלא צריך מספר חוטין שיש אפשרות לעשות קליעה אבל למעשה כדי לעשות הגדיל צריך לעשות דוקא כריכה.

הנה המשכנ"י מוכיח מכאן זה מסקנא שניה, שכיון שלדעת רב, נלמד הכריכה מלשון פתיל, והרי זה נאמר בתכלת, ממילא יוצא שעיקר הכריכה צריך דוקא מתכלת, וזה מקור של שיטת הרמב"ם שס"ל שמטרת תכלת בעיקרו לשם כריכה.

הנה היה כאן מקום לומר, שעצם הפירוש על המעשה והויכוח בין רבב"ח לרב נקבל כמו המשכנ"י, אולם המסקנה השניה שעיקר הכריכה מתכלת, לא מחוייבים לקבל, מכיון שיש כמה ראיות שמחליפים הצבע אחרי כל חוליא או כריכה כמו שהובא לעיל.

והטעם בזה למה את החידוש השני שעיקר הכריכות מתכלת לא מוכרח, שהרי בדעת רבב"ח שס"ל או גדיל או פתיל דהיינו שיש שני אפשרויות לעשות הגדיל, או ע"י קליעה או ע"י כריכה, וא"כ אם עושה הגדיל ע"י קליעה, א"כ אין שום עדיפות בתכלת על לבן, אלא הכל ביחד, וממילא פשוט שגם אם עושה הגדיל ע"י כריכה, אין שום עדיפות אם עושה ע"י לבן או ע"י תכלת, שאף שכעת משתמש בלשון הפסוק של פתיל שנאמר בתכלת, אבל התורה לא קובעת שצריך הכריכה דוקא ע"י תכלת, אלא בפרשת ציצית נאמרה אפשרות כזה של גדיל ע"י כריכה

## כריכות תכלת אם כולו תכלת או להחלפה בין לבן לתכלת

הנה הרמב"ם ס"ל שלהלכה קיי"ל שא"צ שזירה, ורק אם רוצה יכול לעשות, ועל הספרי טוען הרמב"ם בתשובה לחכמי לונלי שהובא בב"י, שהספרי דעת רבי שמעון ואין הלכה כמותו.

וכתב המשכנות יעקב שהמקור של הרמב"ם הוא שבגלל שהגמרא (דף לט) לומדת ענין של כריכה מלשון פתיל, ממילא חולק כאן הגמרא על הדרש של הספרי.

אולם נראה שזה מצד עצמו לא מחייב לדחות דברי הספרי, וע' בהמספיק לעובדי השם לרבנו אברהם בן הרמב"ם שדעתו בענין חיוב כריכות כהרמב"ם, שכורכים כל החוליות בתכלת (ע' עמוד 273) ובכל זאת כתב שצריך שזירה.

**וז"ל לוקחים את אותה הטווייה שנטויתה לשם ציצת ופותלים אותה פעמיים עד שתהא חוט ארוך פתול היטב משני חוטים, באופן שיהיה בבחינת חוט אחד עבה, כפי שנאמר על חוט התכלת "פתיל תכלת".** וא"כ מבואר מכאן שאפשר לדרוש שני הדרשות.

וניתן לבאר, שהמשמעות הפשוטה של פתיל הוא עם שזירה, ומ"מ לענין תכלת למדים שזה גם כריכה, משום שנאמר לשון על ציצית, והיינו או על סביב, או לשון על היינו מאוחר, וממילא נשמע שזה לשון כריכה שבלי זה לא שייך מוקדם ומאוחר.

וראיתי בענין שזירה בדברות משה (מהגאון ר' משה פינשטיין זצ"ל, על שבת ס' נ"א ענף ד') שכתב על הרמב"ם, שכל מה שאמר הרמב"ם שלא ידע מקור לשזירה הוא בגלל שהיה לו הגרסא בספרי שלמדים שזירה ממשכן, ואז מתקשה הרמב"ם שא"כ צריך ששה חוטים לשזירה ולא שמענו זה מעולם, שהרי ה[שטות] אף אם נאמר שצריך שזירה היינו שני חוטים יחד, אבל לפי הגרסא שמובא בהגה' מ"י שלמדים שזירה מלשון פתיל, ואז צריך רק שני חוטים ובה יש מקור מן הגמרא עירובין, ואז לא היה אומר הרמב"ם שאין שום מקור ועל כן צריך לפסוק במוחלט שצריך שזירה.

## אם צריך שזירה בחוט תכלת של הציץ ושל חיבור חושן ואפוד

לפי הספרי שדורש לשון פתיל היינו שזירה, א"כ פשוט שגם בחוט תכלת שנאמר בציץ צריך שזירה, וכן בחיבור החושן והאפוד, אולם לפי הרמב"ם שס"ל שבציצית א"צ שזירה א"כ גם בחוט תכלת של הציץ ושל חיבור חושן ואפוד א"צ שזירה.

וכ"כ הדברות משה שם, והוא פסק במוחלט שצריך שזירה כנ"ל בין בציצית ובין בציץ וחיבור חושן ואפוד.

נכתב בעה"ת כ"א אדר תשע"ב

וס"ל להספרי בדעת ב"ש שגדיל הוא שלש והתכלת הוא חוט נוסף, וא"כ חוט התכלת לא נחשב "מתוכו", שהרי הוא לא במספר של גדיל שהוא שלש אלא חוט רביעי, אבל לרב שגדיל שנים גדילים ארבע, וא"כ כשפותלים באחד מן החוטים הוא "בתוכו" היינו הוא ממספר ארבע (חוטי).

## האם כריכה של כמעט כל החוליות בתכלת מחייב לעשות רק חצי חוט תכלת

וצריך כאן להוסיף, ששני חידושים של הרמב"ם, אחד שעושים כמעט כל הכריכות של תכלת, שנית, שעושים רק חצי חוט של תכלת, הדין הראשון אינו מחייב את השני, דהיינו אף אם נסבור שכמעט כל הכריכות של תכלת ועיקר מטרת התכלת הוא לכריכה מ"מ ניתן לומר שעושים חוט שלם של תכלת, והרי דעת הערוך (ערך תכלת) שעושים חוט שלם של תכלת ומ"מ משמעות דבריו שעושים כמעט כל הכריכות של תכלת, וכן מפורש במאירי (יבמות ה:) בחלק עשית הציצית, והיינו אף שהרמב"ם לומד הדין השני מן הראשון מ"מ שאר הראשונים אינם לומדים זה מזה, כי לומר חצי חוט הוא מילתא דתמיה, משא"כ לומר שכמעט כל הכריכות של תכלת יש לו יחסית יותר מקום בגמרא אף שיש גם מקורות להחולקים.

ואין לטעון שהרי נאמר פתיל תכלת וא"כ יש לעשות רק החלק שכורך ולא צד השני, אולם הרי גם להרמב"ם זה לא מדוקדק, שהרי הוא מודה שגם חצי חוט הזה יש בו ענף שאינו כורך וא"כ כבר אפשר לומר שצד השני של החוט הוא ג"כ תכלת אף שאינו כורך.

## בענין חיוב שזירה בחוטי תכלת

דעת רוב ראשונים שיש חיוב שזירה וזה ע"פ הספרי (במדבר פרשת שלח פיסקא קטו): **ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת [למה נאמר לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה צמר כמות שהוא ת"ל ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת] טווי ושזור אין לי אלא תכלת טווי ושזור לבן מנין הרי אתה דן הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור:**

(גרסת הראב"ד בספרי שלמדים ממשכן, ומה שהובא כאן הוא לפי ההג' מ"י וכן הגר"א בש"ע וכן הוא בכל ספרי הספרי שלנו).

ועוד מביאם ראייה מן הגמרא (בעירובין צו:) שמוקמינן לענין תכלת דאיירי בשזורין, אולם לכאורה אין ראייה ברורה משם דאפשר לומר שכך עשו אבל לא מצד החיוב.





חמץ שבמכר



נכתב בעזרה"ת ע"י  
מורנו הרב שליט"א

ה' אייר תשס"ו

ניתן להשיג את הגליונות גם באתר  
'בריתי יצחק' וכן בדואר אלקטרוני  
talmidim2@gmail.com

# בריתנו יצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

## חמץ שנמכר

חמץ שנמכר במכירה הנהוגה למי שס"ל שהמכירה לא חל אם נאסר אחרי פסח • דברי הגר"א במעשה רב • חמץ שעבר עליו הפסח נאסר גם באונס • שוגג כולל גם הוראת טעות • חילוק בין טעות שנתגלה לטעות שנמשך • קצת מן הבעיות החמורות במכירה הנהוגה • תיקון קרבן פסח ותשובה של כלל ישראל יגיע רק ע"י שאוסרים חמץ שעבר עליו הפסח • בספק אם החימוץ נעשה לפני פסח או לאחר הפסח יש להתיר • הנהגה להחמיר כדי להקל

החמץ. (ובאמת גם לגירסת רש"י שהולכים אחרי החנות אינו חולק בפרט זה, רק שס"ל שתולין בחנות, אבל אילו היו יודעים שנפל מן הפועל יהודי היה נאסר אף שהיה אנוס, ע"י בזה במ"ב שם שכתב שבאמת אין מחלוקת לדינא בין רש"י והר"ח, רק שרש"י איירי שמוכרים בחנות לחם, והר"ח איירי שמוכרים שאר דברים ולא לחם).

וכן הביא הרמב"ן ראייה מגזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך (נ"ב ט ע"ב), והרי הקנס לא משום הגזלן שהרי באמת הוא לא הפסיד שהרי אומר לנגזל הרי שלך לפניך, אלא הקנס לנגזל והוא היה אנוס. [הבה"ל וס"י תמ"ח סעי' ד"ה חמץ של ישראל] כתב שאם הגוי גזל לא נאסר, וזה צע"ג, שברמב"ן מבואר שהקנס הוא משום הנגזל ולא משום הגזלן, וא"כ אין נפ"מ מי גזל. אולם ע"י במהר"ם חלואה שכתב שיתכן שמשום קנס הגנב אסרו וממילא אין ראיה מכאן שגם באונס גזרו ורק הביא מדין פועלים שגם באונס גזרו].

## שוגג כולל גם הוראת טעות

הנה בכל מקום שנאסר גם בשוגג, בפשטות ממילא נאסר גם כשעשה ע"פ הוראת חכם אם החכם טעה, או מי שחולק על החכם, נאסר בשבילו.

וקודם לכל נביא ראיה שהוראת חכם אינו יותר משוגג ולא נחשב כאנוס, שהרי קיי"ל שבי"ד שהורו וטעו מביאים פר העלם דבר של ציבור, ואם לא נתקיים אחד

## דברי הגר"א במעשה רב

מבואר במעשה רב של הגר"א שחמץ הנמכר במכירה הנהוגה אסור גם בדיעבד, וז"ל (ס"י קע"ז): "אחרי פסח אין ליקח מן השוק מה שאופין מקמח של ישראל ומשמרים ויין שרף ושכר של ישראל, כי המכירה גרועה ע"כ לא יקנה רק משל נכרי או הקמח של ישראל אם אינה לתותה וי"ש ושכר של ישראל לא ישתה עד שיעשה מחדש". עכ"ל.

## חמץ שעבר עליו הפסח נאסר גם באונס

הנה מפני שיש רבנים שבאו לערער על חומרא זו, באנו כאן לפרש שזה מעיקר הדין.

הנה קיי"ל שחמץ שעבר עליו הפסח אסור אפילו בשוגג ואפילו באונס (רמב"ם פ"א הל' ד', וס"ע ס"י תמ"ח סעי' ג') וז"ל: "חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנייה לעולם. ודבר זה קנס הוא מדברי סופרים מפני שעבר על בל יראה ובל ימצא אסרוהו. ואפילו הניחו בשגגה או באונס, כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה אחר הפסח". עכ"ל.

וכן כתב הרמב"ן (דף לא ע"ב) שגם באונס גמור נאסר. והוכיח זה מברייתא דחנות של גוי ופועלים של ישראל, דלגירסת הר"ח שהולכים אחרי הפועלים, אם הפועלים ישראל נאסר, אף שהישראל אינו יכול לעשות שום דבר לבער



ודעת רבי יהודה שגם בשוגג (ב"ק דף ע"א ע"א). וכן הראשונים פליגי איך הלכה, שדעת הר"ף והרמב"ם שהלכה כרבי יהודה, ודעת התוס' שהלכה כר"מ.

ועי' במלחמות (פ"ג דשבת, דפי הכי"ף יז ע"א) שהביא רביה מכמה גמרות שגם בשוגג אסור, שבת (דף קט ע"א) לענין שריקי טוויא, "דביתהו דזעירי עבדא ליה לחייא בר אשי ולא אכיל, אמרה ליה לרבך עבדי ליה ואכל, ואת לא אכלת", וכעין זה בחרדל שלשו (דף קמ ע"א). [עי' בחזו"א (אור"ח סי' ל"ז ס"ק כד ד"ה ואמנס) בביאור הרמב"ן שם].

ועכשיו את"ל שכל מי שעשה ע"פ הוראת חכם לא נאסר בדיעבד, הרי כל אלו עשו ע"פ הוראת חכם, ולמה לא אכלו, אלא ודאי שגם ע"פ הוראת חכם נאסר אם סוברים שגם בשוגג נאסר.

ועי' בגר"א (סי' ק"ח סעי' א') שדחה ראיית הרמב"ן, ששם איירי באיסור דרבנן שגם לדעת רבי מאיר נאסר בשוגג ע"פ הגמרא (גיטין נג ע"ב). [ועי' בחזו"א (סי' ל"ז ס"ק כג וכו') איך שמפרש דברי הרמב"ן שס"ל שדרבנן שאין לו שם בפני עצמו דינו כדאורייתא לענין זה]. ועכ"פ נשמע מכל זה מה שנעשה ע"פ הוראת חכם דינו כשוגג ולא יותר קל מזה, וכ"ש שבחמץ בפסח שגם באונס נאסר, גם דבר שנעשה ע"פ הוראת חכם ייאסר למאן דלא ס"ל דברי החכם.

ועוד יש להביא ראייה שהעושה ע"פ הוראת חכם לענין דיעבד תלוי אם סוברים שבשוגג מותר, שהגר"א שם הביא ראייה שבשוגג מותר, מן הירושלמי (בבב"א פ"ב ה"ח) [בענין המחלוקת אם מותר לטחון פלפלין ברחיים שלהם, שר' אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרין] שבבית ר"ג היו שוחקים את הפלפלין ברחיים שלהם, א"ר אלעזר ב"ר צדוק פעם אחת אכל אבא אצל ר"ג והביאו לפניו אינגירין ובתוכן פלפלין שחוקין, כיון שטעמן משך ידו מהן, אמר לו אל תחוש להם מערב י"ט הן שחוקין, (ומקשה הירושלמי:) ויעשה רבי צדוק כשוגג אצל ר"ג ויאכל? (ומתוך:) אלא שלא להתיר מלאכה על ידי ר"ג. (עי' פני משה שביאר, דלכבודו דר"ג לא אכל, שלא יאמרו עיי' ר"ג הותר המלאכה ביו"ט).

הנה הרמב"ן שם הביא הירושלמי שלכאורה משמע שבשוגג מותר, ודחה שהבבלי חולק עליו בזה מכח הגמרא שזעירי לא אכל. והגר"א מפרש דברי הרמב"ן, כיון שבבבלי בכל אלו מעשים שלא אכלו, לא שואלים הרי זה בשוגג, רביה שגם בשוגג אסור. אולם הגר"א בעצמו כתב שא"א לחלוק על הירושלמי, ועל כן יש ראייה מכאן שבשוגג מותר. ועל הבבלי שלא שאלו על האמוראים שאסרו למה אסרו הרי זה בשוגג, כתב הגר"א בתירוץ וגם י"ל, שזה כמו שכתוב בגמ' שבת (דף ל"ה ע"א) דבשהייה

מן התנאים שמביאים פר העלם דבר, כגון שהיה אחד מן הסנהדרין חולק, או שלא עשו כל ישראל על פיהן (עי' בזה רמב"ם פ"ג מהל' שגגות), אז כל יחיד ויחיד מביא חטאת, ולא אמרינן הרי עשו ע"פ ביי"ד ודינן כאונס, אלא אמרינן שזה כשוגג.

## תוס' לחד תירוץ שישוגג בהוראת טעות יותר קל

אולם יש תוספות (מסכת סנהדרין דף ל"ג ע"א) דכתב לענין מערב ומבטל תרומה טמאה בטוהרה ע"פ הוראת חכם, שלחד תירוץ נתבטל ולא קנסו, אף שקנסו שוגג אטו מזיד, וז"ל: "י"ל כיון דעל פי חכם עביד, לא קניס האי שוגג. אי נמי לענין דינא דגרמי מוקי לה כר' מאיר כפ' עד כמה (קס דף כה ע"ב) ולא כוותיה לכל מילי". עכ"ל.

אולם אין להתיר כאן, חדא, דתוס' יש לו עוד תירוץ, וכן בחידושי הר"ן לא הביא כלל תירוץ זה, וכן בתוס' הרא"ש הביא כל קושית בתוס' בצורה הפוכה ולדידיה מה שנעשה בהוראת חכם יותר חמור משאר שוגג.

ועוד כאן יותר חמור שגם באונס נאסר כמבואר ברמב"ם וברמב"ן, ולא איירי תוס' רק במקום שהקנס הוא רק בשוגג ולא באונס.

## חילוק בין טעות שנתגלה ובין טעות שנמשך

ועוד יש לחלק, אפילו במקום שנאסר רק בשוגג ולא באונס, שתוס' איירי שהדיין לא ידע שיש חולקים, ואח"כ נתברר שטעה, וממילא מכאן ולהבא יאסור, אבל במקום שכל אחד יודע שההיתר מונח בעירעור, ולא נתחדש אחר כך שום דבר, בודאי האי שוגג אינו יותר קל משאר שוגג, ויש חשש שימשיך להתיר, והרי שם איירי שלא היה ידוע שהחכם טעה בשעה שעירב עם הפירות, רק אח"כ נודע, וא"כ אין חשש שימשיך להתיר, אבל אם ידוע כבר מקודם שהחכם טעה, וגם אח"כ לא חזר בו וימשיך להתיר, עי"ז לא דברו תוס', ונאסר למי שידוע שטעה, כדי שלא ימשיכו להתיר. ולקמן נביא ראיות שמוכרחים לומר חילוק זה.

ועוד רביה יותר ישר לענינינו, שהוראת חכם אינו יותר קל משאר שוגג לנוגע לאסור בדיעבד, שהרי מי שעשה מלאכה בשבת נאסר גם בדיעבד, ופליגי התנאים אם זה גם בשוגג או רק במזיד, שדעת רבי מאיר שרק במזיד

לאסור בדיעבד גם למי שאינו ס"ל למכירה, ואין הדבר כן, אלא נאסר גם לאחר הפסח.

## קצת מן הבעיות החמורות במכירה

### הנהגה

הנה מכירה זו הנהגה היא צע"ג מכל הבחינות, הארכנו הרבה בחיבור 'ביום הראשון תשבינו', וכן תמצית הדברים בחיבור 'עורמה במכירת חמץ ובשבת', והוא הערמה מוכחת ואין כלל גמירות דעת לגוי להתחייב לשלם, ובודאי אינו מקבל אחריות אונסא וזולא על החמץ ונשאר בבעלות ישראל.

וזה אפילו אילו היינו מסכימים באופן המכירה שכתב בשו"ע (סי' תמ"ח סעי' ג') שמוכרים בדבר מועט, ששם אין בעיה מצד גמירות דעת של הגוי, שהגוי אינו מתחייב יותר ממה ששילם, ומצד הישראל יש גמירות דעת שכדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא גומר ומקנה. משא"כ היום ששינוי המכירה כמבואר בבה"ל (ד"ה נדבר מועט), שהגוי משלם רק דמי קדימה והשאר מתחייב לשלם, וכל אחד יודע שאינו מתחייב באמת, ממילא אין כאן גמירות דעת מצד הגוי. וכ"ש במכירה של כל העיר, שהגוי כלל אינו יודע כמה קונה וכמה מתחייב.

ושינוי זה עשו לטובת הישראל, שהגוי לא יוכל לקחת את החמץ בדבר מועט, אלא אם ירצה לקחת צריך לשלם הכל, וקלקלו הרבה את המכירה בשינוי זה, שעכשיו אין גמירות דעת מצד הגוי לשלם אם יתבעו ממנו. שמה שבשאר מכירות רגילות יכול אדם לשלם דמי קדימה ולהתחייב על השאר, זה בסחורה שמעוניין בו, אבל כאן שאינו מעוניין בזה כלל, וכל מה שעושה זה משום שיודע בבירור שלא יתבעו ממנו הכסף, והוא בלבו ובלב כל אדם כאילו אמר זה מפורש (ברמ"א (תור"ם סי' ר"ז סעי' ד') וכן בשו"ע (סי' ל"ט סעי' ז').

וכבר הקשו קושיה זו בתבואת שור ובמחצית השקל ועוד, ולא נאמר תירוץ הגון על זה.

וכן לפי מה שהביא הב"י דברי רבינו ירוחם בשם הבה"ג שבמכירת חמץ שמוכרים לגוי וחוזרים וקונים ממנו המבואר בתוספתא (פ"ג) ומובא בכל הראשונים ושו"ע, יש כלל "ובלבד שלא יערים", והביאור הכי מקיל הוא ביאור הב"י שכתב שלא יעשה תנאי במכירה, והרי כאן כאילו עשו תנאי שהישראל מוכרח לקבל בחזרה את החמץ אם הגוי רוצה, ותנאי זה הוא אסור כמבואר בחיי אדם ובנשמת אדם וזה בכלל "שלא יערים" גם לביאור הכי מקיל של הב"י.

אוסרים גם בשוגג משום דאתי לאיערומי, וכוונתו, שכל אלו המעשים שהאמורא האוסר לא אכל, ומה שהתירו ע"פ חכם, דעת האמורה שזה שלא כדין, לא היה האמורא רשאי לאכול מצד היתר שוגג, כיון שלפי דעתו אלו שהתירו היו בודאי חשודים להתיר, וא"כ צריך לקנוס אפילו בשוגג. ולפי"ז אין לגר"א עוד צורך לתרץ שמעשיהם של זעירי היה בגלל שזה דרבנן וגם ר"מ מודה שקנסו, אלא אף אם סוברים שבין בדאורייתא ובין דרבנן לא גזרו בשוגג מ"מ כאן גזרו. (והירושלמי חולק בסברה זו, וס"ל שהוראת חכם דינו כשאר שוגג ותלוי אם בשוגג נאסר או לא, ואולי הגר"א מפרש שזה גופא מסקנת הירושלמי דקאמר 'שלא להתיר מלאכה ע"י ר"ג' שכדי שלא יאמרו שהותר המלאכה לא אכל).

הנה אילו היינו אומרים שכל מה שנעשה ע"פ הוראת חכם, אז בדיעבד לא נאסר אף אם בשאר שוגג אוסרין, א"כ מה הביא ראה הגר"א מן הירושלמי שבשוגג מותר, הרי שם היה ע"פ חכם, ואיך מביא ראה משם לשאר שוגג, אלא ודאי שמה שנעשה ע"פ הוראת חכם דינו שלענין בדיעבד תלוי אם סוברים שבשאר שוגג מותר ואין כאן קולא מיוחדת בגלל שנעשה ע"פ הוראת חכם. ויותר מזה לפי מה שכתב ב"י וגם י"ל" יוצא בהיפוך, שלפי הבבלי שמה שנעשה ע"פ חכם להתיר יותר חמור למי שס"ל שאסור, משום שזה נחשב לדעתו שחשודים, וממילא נאסר אף במקום שבשוגג לא גזרו, וכנראה שזה כוונת החזו"א (סי' ל"ז ס"ק כ"ד ד"ה עוד בסוף דבריו) שכתב שכך נראה כוונת הגר"א (נסי' ט"ח).

וממילא כדי שלא תקשו על התוס' (סנהדרין דף לג ע"א) שהובא לעיל מן הגמרות בבבלי שזעירי לא אכל ממה שהכינו לו, אף שנעשה ע"פ הוראת היתר, צריך לחלק: כל שנעשה ע"פ הוראת חכם ולא היה ידוע מקודם שיש חולקים, ואח"כ נתברר שטעו ולא יחזרו על הטעות, אז כתבו תוס' לחד תירוץ שאינו נאסר בשוגג. אבל כל שהמחלוקת כבר היה ידוע מקודם וגם אח"כ לא נשתנה, ומי שהתיר ימשיך להתיר, אז נאסר למי שס"ל שאסור הדבר אף במקום שבשוגג מותר.

וא"כ כאן לענין חמץ שעבר עליו הפסח אסור גם בדיעבד למי שאינו מסכים עם ההיתר. אף אילו היה הדין שבשוגג מותר, וכ"ש כאן שהדין הוא שבשוגג אסור, אולם אי"צ לכל הפילפול הזה כיון שכאן גם באונס אסור.

וזה דלא כמו ששמעתי מכמה רבנים שליט"א שמה שמחמירים הרבה שלא לאכול מחמץ הנמכר במכירה הנהוגה, הוא חומרא בלי טעם, משום שאף שמי שלא ס"ל למכירה, הרי אלו שמכרו עשו ע"פ הוראת חכם, ואין

למכור לגוי ואסור להפקיע שביעית. וכן מה שנשתלשל מכח זה אח"כ להתיר מכוונות גרמא בשבת, שבאמת חייב חטאת על זה, וזה כבר תהליך עקירת השבת, ובסופו של דבר עקירת כל התורה כולה. והכל התחיל בהערמה של מכירת חמץ, שתחת הכותרת שנאמר במכירת חמץ "ובלבד שלא יערים", ובכל זאת עושים הערמה שאין גרוע מזה, למדו ממכירת חמץ מקור ויסוד שבכל התורה אפשר לעשות הערמות, עד שבסופו של דבר ח"ו לא ישאר הרבה מן התורה.

## תיקון קרבן פסח ותשובה של כלל ישראל יגיע רק ע"י שאוסרים חמץ שעבר עליו הפסח

וכבר ביארנו שם שדבר זה מעכב הגאולה, שאם ממשיכים מכירה הנהוגה, א"א להקריב קרבן פסח משום איסור "לא תשחט על חמץ דם זבחי". ולמעשה התקווה היחידה שבמשך הזמן יתעורר הציבור שלא לעשות מכירה זו, הוא ע"י שהרבה מן הציבור לא יאכלו חמץ הנמכר, וזה בכלל כוונת חז"ל לקנוס את חמץ שעבר עליו הפסח, שע"י הקנס יפסיקו להשהות חמץ בבית. וזה כולל גם שהרבנים שליט"א לא יעשו מכירות תמוהות ע"י לחץ הציבור ולחץ הרבנים.

והרי במקום שחשודים על האיסור קנסו יותר, כמבואר בגיטין (נג ע"ג) ושבת (לח ע"א), וכן כל מה שהרבנים עושים זה מפני שתולין שלא יאסרו בדיעבד, ואילו באמת כולם לא היו אוכלים - היו מפסיקים לעשות המכירה, וא"כ יש יותר חיוב לאסור. וכן מבואר בלשון הרמב"ם הנ"ל: "כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה אחר הפסח".

וכן א"א לומר שיש כאן שוגג גמור, שהרי כולם יודעים שיש עירעור גדול על המכירה, וידוע דעת הגר"א שכבר טען זה, שהכל רק ערמה בעלמא, אולם כדי לאסור א"צ זה, כיון שכאן גם באונס אסור.

וע"י שהרבה אינם משתמשים בחמץ הנמכר, יגיע הזמן שלחץ הציבור שאינו אוכל חמץ הנמכר יתגבר עד שיפסיקו למכור חמץ המכירה הנהוגה.

וכן ישתדלו שלא לייצר חמץ מיותר שא"א להשתמש בו לפני פסח, וכן יעשו מוצרים שניתן לייצר בלי חמשת מיני דגן.

אבל יותר מזה, גם מכירת השו"ע צע"ג להמשיך, אחרי שנתגלה תשובת רב עמרם גאון, שהובא בהרבה ראשונים שלא היו לפני הב"י, שמבאר דברי הבה"ג שכתב על המכירה של התוספתא "ובלבד שלא יערים", שכל המכירה שמוכרים לגוי וחוזרים וקונים ממנו המבואר בתוספתא, הוא רק בפעם אחת, ובלבד שלא יעשה בשנה הבאה, שאז זה כבר הערמה, ואם עשה כך נאסר גם בדיעבד לאחר הפסח. (וכנראה מקור ר"ע גאון הוא מן המשנה (בכורות דף לה ע"א) בענין גוי שעושה מום בבכור, שבפעם ראשון לא ידע הגוי שזה יתיר הבכור, ומש"ה מותר, ובפעם שניה כבר ידע הגוי ומש"ה הבכור אסור). וזה לא היה ידוע להב"י, שאף שהב"י הביא דברי רבינו ירוחם בשם הבה"ג שכתב "ובלבד שלא יערים", אבל הביאור מה זה ערמה לא ידע, ולא ראה דברי רב עמרם גאון בזה, ועל כן מנסה לפרש "ובלבד שלא יערים" היינו שלא יעשה תנאי במכירה. ובודאי אילו ראה תשובת ר"ע גאון לא היה מתיר מה שהתיר.

ותשובה זו הובאה בהרבה ראשונים שלא היו ידועים להב"י, כמו תש"י גאוני מזרח ומערב (סי' ק"ו), המאירי (דף ו'), מהר"ם חלואה (דף ל ע"ג), אהל מועד לר"ש ירדוני (שער הפסח דרך י"ב ריש נתיב ט'), חידושי הריטב"א (דף כא ע"א), ונמוקי יוסף (דף ו ע"א).

וכעת נתגלה תשובת רב עמרם גאון המקורית (גיליוניקא ב' עמוד 326 שנתכב זיכחי כלה קס"ט דשטרות) שמבואר שם כל מה שנאמר בשמו, ואין שום פיקפוק על אמיתיות התשובה. וע"י בזה בשו"ע (חור"מ סי' כ"ה סעי' ב' בסוף ההג"ה) וברא"ש (סנהדרין פ"ד סי' ו') שאם נמצא תשובת גאוני שלא ראו מקודם ונראה בעיניו צריך לחזור בו, ורק אם רואה שהגאון אינו צודק יש לו רשות לחלוק, וכאן לא ראינו מי שאומר שראה דברי ר"ע גאון וחלק עליו).

וא"כ בודאי כל הרבנים היו צריכים להפסיק מכירת חמץ הנהוגה, שאחרי הב"י נתדרדר הרבה הרבה. והלכתי לכמה גדולי ישראל זקני הדור, ואין אחד שיכול לתרץ הקושיות, וכל אחד עם נוסח השתמטות שלו, ע"י בחיבור 'עורמה במכירת חמץ ובשבת'. רק שנראה מדבריהם שקשה לבטל דבר שכבר נכנס לכלל ישראל, ויש כאן לחץ הציבור ולחץ הרבנים.

אולם מטרת מאמר זה שלא להאריך בזה, כי לזה צריך חיבור מיוחד, איך הלכו כל ההשתלשלות במשך הדורות והתדרדרות של המכירה. ואיך נתגלגל אח"כ למכירת ארץ ישראל להפקיעה שביעית, ושם כבר אין גמירות דעת גם מצד הישראל לתת לגוי, וכן שאר בעיות שאסור

נעשה ע"י לתינתא מועטת שאינו נאסר להשהות [ע"י מ"ב  
(ס"י תג ס"ק כז) וחזו"א (ס"י קכ"א ס"ק כד ד"ה כתב עוד)].

## הנהגה להחמיר כדי להקל

ושמעתי מרבנים שליט"א, שטוענים שא"א לסמוך על זה  
להתיר בספק וצריך להחמיר, ולא שבאמת סוברים  
שצריך להחמיר, אלא מנצלים חומרא זו כדי להכריח  
שא"א לעמוד בזה, וממילא מחויבים לסמוך על המכירה,  
ומוכרחים לקבל שמה שנמכר אין לאסור, וכולל בחמץ  
שבדאי נתחמץ לפני פסח.

הנה הם באים כאן להחמיר כדי להקל, אבל כל הנהגה זו  
צע"ג. ובטוח אני, שאם באמת לא היו מוכרים החמץ כלל,  
כבר היו מביאים את הפוסקים שאפשר להתיר החמץ  
לאחר הפסח מכח ספק, רק מכיון שרצונם להתיר כל חמץ  
הנמכר במכירה הנהוגה אפילו ודאי נתחמץ לפני פסח,  
ממילא מחפשים חומרות שלא לדון כלל על שאר צדדים  
שבאמת יש צדדים להתיר.

אולם אין לנו לאסור יותר מן הדין, ורק מכירה הנהוגה  
הוא קשה ומופרד, וא"א לסמוך עליו כלל וכלל כמו  
שביארנו.

## בספק אם החימוץ נעשה לפני פסח או לאחר הפסח יש להתיר

אולם כל זה אם באמת היה ודאי נתחמץ לפני פסח, אבל  
במקום שגם בלי מכירה היינו מתירין את החמץ לאחר  
פסח, כגון שיתכן שמה שהחמיצו היה לאחר פסח, וכ"ש  
כשיש עוד ספק אם בכלל הוא חמץ, אין צורך להחמיר  
בזה.

וא"כ בחמץ שכתוב עליו שנטחן לאחר פסח, אף שיש  
חשש שלא כתבו אמת, מ"מ שמעתי שבדרך כלל  
בהכשרים רצינים הוא אמת, ועכ"פ יש ספק, ולכן אפשר  
להתיר אף אם לא נמכר כלל. וע"י במ"ב (ס"י תמ"ט ס"ק ה')  
שדעת רוב האחרונים שחמץ שספק שעבר עליו הפסח  
מותר באכילה, וכ"ש במקום שיש עוד צדדים להתיר.

ומה שאסר הגר"א ליקח מקמח לתותה, ושם איירי  
שידוע שהיו שורין הרבה וכמו שהביא המ"ב (ס"י תג ס"ק כז),  
אבל אם כתבו שנטחן אחרי פסח, יש חזקה שאכן כן  
הדבר ובדאי מידי ספיקא לא נפקא, וספק דרבנן לקולא.

## הג"ה בשנת תשס"ח:

כעת פירסם המשגיח הרב יוסף זריצקי, שקמח בא"י



# גוי שרוצה להתגייר אם מותר לשמור שבת ואם מותר ללמדו תורה

עוד אלא שעושים הנער כבחור והבחור כזקן ואין להם ריוח במלאכתם, אם יהיה עבד לאדם שאין לו קצבה במלאכתו אינו מת, א"ל הן. א"ל משה אלו עבדיך אם אין אתה נותן להם ריוח במלאכתם הם מתים, א"ל פרעה כבר מניתיך על מלאכת שלי, לך עשה להם כשאתה רואה. הלך משה ובא לו אצל ישראל וישב וחשב מששת ימי בראשית אימתי יהיה שבת והתקין את השבת ואמר לנוגשים כן צוה המלך שיהא ריוח במלאכתן יום אחד בשבוע, יעשו מלאכה ו' ימים וינוחו בשבת. ומנין שבמצרים נתן להם את השבת, שנאמר כי ה' נתן לכם (את) השבת (שמות ט"ז כ"ט) נותן אין כתיב כאן אלא כבר נתן לכם במצרים.

וראיתי אחרונים שעושים פלפולים ארוכים איך להיות שומר שבת וגם מחלל שבת כדי לצאת שני אפשריות, למשל שילבוש טלית עם ציצית ויוצא לרשות הרבים ואם הוא יהודי אז אינו מחלל שבת ואם הוא גוי אז הציצית הם משאוי ומוציא מרשות לרשות, אולם גם עצה זו צע"ג כיון שאין דעתו להשלים אינו הוצאה כמ"ש הגרע"א (או"ח סי' י"ג) ע"פ תשובת הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל ב סימן ט): ומאי שנא מדרב הונא דאמר: היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה לר"ה חייב ציצית? לגבי טלית חשיבי ולא בטלי, הני לא חשיבי ובטלי. ופר"י ז"ל: האי דציצית חשיבי ולא בטלה, כי דעתו לתקן שאר הציציות שנפסקו ולצרפן לזו שהיא כשרה, הלכך לא בטלה; הני כסכין, בטלי לגבי כילה. ומתוך כך פסק ר"י ז"ל שמותר לצאת ברצועות הקשורות באבנט, אעפ"י שאינו קושר בהן בתי שוקים או מנעלים, משום דבטלי גבי אבנט. וכן נמי טליתות שלנו, שיש להם ד' ציציות, אפי' אי חשבת להו אינן מצויצות כהלכתן, בטלי לגבי טלית. וכ"כ החז"א (ס' ג' ס"ק כ"ח).

והפנים יפות כתב שדין שבת של תורה מתחיל וגומר בערב ודין איסור שביתת גוי מתחיל וגומר בבוקר, וממילא לא עבר אברהם אבינו על איסור גוי ששבת.

ע' בזה בפנים יפות פרשת נח (בראשית פרק ח כב): יום ולילה לא ישבותו. אמרו רבותינו ז"ל (בסנהדרין דף נ"ח ע"ב), גוי ששבת חייב מיתה, אמר רב הונא אפילו בשני בשבת, הקשה המהרש"א דהל"ל אפילו באחד בשבת. ונראה דהנה הקשו המפורשים, דמה שאחז"ל [יומא כח ב] קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, וכי איך שמר שבת שלא נצטוו עליו, ודחה לאו דיום ולילה לא ישבותו שנצטוו עליו מימי נח. ונראה דלא קשה, כי קודם מ"ת היה הלילה נמשך אחר היום, כמ"ש לקמן (בפ' בא ובפי' יתרו ובכמה מקומות), עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא מערב עד ערב תשבותו שבתכם [ויקרא כג, לב], וכן הוא אומר כאן יום ולילה לא ישבותו, היינו שלא ישבותו יום

תלמוד בבלי (מסכת סנהדרין דף נח עמוד ב): ואמר ריש לקיש: נכרי ששבת - חייב מיתה, שנאמר ויום ולילה לא ישבתו. ואמר מר: אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא: אפילו שני בשבת. - וליחשבה גבי שבע מצות! - כי קא חשיב - שב ואל תעשה, קום עשה - לא קא חשיב. והא דינין קום עשה הוא, וקא חשיב! - קום עשה ושב אל תעשה נינהו.

ואמר רבי יוחנן: נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם. - וליחשבה גבי שבע מצות! מאן דאמר מורשה - מיגזל קא גזיל לה, מאן דאמר מאורסה - דינו כנערה המאורסה, דבסקילה.

רש"י (שם): אמר רבינא אפילו שני בשבת - לא תימא שביתה דקאמר ריש לקיש לשום חובה קאמר, דלא לכוון לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה לישראל או אחד בשבת ששובתין בו [השמטת הצנזורה: הנוצרים], אלא מנוחה בעלמא קא אסר להו, שלא יבטלו ממלאכה ואפילו יום שאינו בר שביתה, שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שביתה נקט, והוא הדין דהוה מצי למינקט שלישי ורביעי.

רמב"ם (הלכות מלכים פרק י הלכה ט): עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג.

וע' פנים יפות שהקשה על אברהם אבינו ששמר שבת כמו שאמרו חז"ל, תלמוד בבלי (מסכת יומא דף כח עמוד ב): קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר תורתי - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה.

ואותו קושיה יש להקשות על בני ישראל במצרים ששמרו שבת (בראשית רבתי פרשת בראשית עמוד 13): ומשה בן פ' שנה בעמדו, צא מהם עשרים שנה שנתנה שבת לישראל קודם יציאת מצרים הרי ש"פ כמנין רקיע. ומנין שקדמה שבת ליציאת מצרים עשרים שנה שנאמר ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם (שמות ב' י"א), מה ראה, ראה להם תקנה לשעבודם כדי שינפשו ופרש להם הלכות שבת לנוח ולהנפש. כיצד עשה נכנס אצל פרעה אמר לו אני רואה מלאכת שלך עתידה להבטל, א"ל המלך כיצד, א"ל לפי שאין קצבה לעבודתם, ולא

וזה משמעות הפסוק לשבות ולנוח אף לא ככל פרטי דינים של הלכות שבת, וממילא אף אם עושה איזה מלאכה בשבת לא נפקע הדין של עכו"ם ששבת.

ומצד שני נראה שלשני טעמים לא שייך האיסור לא באברהם אבינו ולא בישראל במצרים ולא בגר שבא להתגייר.

דנראה שעיקר הקושיה מאברהם אבינו ליתא, שכל שמכין עצמו לשם יהודי אינו בכלל עכו"ם ששבת וכיון שאברהם אבינו כבר התחיל לשמור התורה אז זה לא בכלל עכו"ם ששבת וכן עם ישראל במצרים כבר התחיל תהליך של יהודי אף שעדיין לא נצטוו במתן תורה.

וכן לענין גוי שבא להתגייר, מכיון שמכין עצמו להיות יהודי אינו בכלל עכו"ם ששבת שזה בכלל לימוד והכנה ליהדות, ולהרמב"ם, מכיון שאינו עושה דת לעצמו אלא מכין עצמו להיות יהודי, זה לא דת עצמי אלא הכנה ליהדות.

וכן מי שהוא ספק יהודי וספק גוי, צריך לשמור שבת ולא שייך בכלל עכו"ם ששבת אף אולי הוא גוי מכיון שעושה בגלל חשש שהוא יהודי אינו בכלל האיסור, שזה לא דת לעצמו אלא לחשש של יהודי אף את"ל שכלפי שמיא גליא הוא גוי, ואפילו אם תינוק שרוב גוי ומיעוט יהודי שמעיקר הדין מותר לחלל שבת אבל הוא מחמיר לשמור שבת אינו בכלל האיסור מכיון שעושה מחמת צד חשש יהודי, זה לא נחשב כדת לעצמו, אלא בגלל היהדות.

וכעין זה של הכנה ליהדות מצאנו לענין לימוד במאירי ובמהרש"א. וע' במאירי לענין לימוד התורה (בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף נט עמוד א): **בן נח שראינוהו מתחסד וקובע לעצמו ימי מנוחה שבת או יום טוב ראוי ליענש אף על פי שאינו נהרג ולא סוף דבר בשקובע את עצמו על שלנו, והוא הרמוז כאן בגוי ששבת שעונשין אותו ואומרין לו או שיקבל עליו עול מצות או לא יחדש בנמוסיו משלנו, אלא אף בשקבע לעצמו ימים אחרים כמו שאמרו כאן אף בשני בשבת שאין מניחין אותו לחדש בו ולקבוע יום חג לעצמו לשבות בו מתורת חג שזה נראה כמי שהוא מבני עמנו וילמדו אחרים הימנו אבל שאר מצות אין מונעין הימנו שהרי אמרו לקבל קרבנותיו וצדקותיו, וכן הדין אם עסק בתורה שלא לכוונת קיום עיקרי מצוותיה אלא שלבו חפץ לירד לידעת תורתנו ותלמודינו ראוי ליענש מפני שבני אדם סבורים עליו שהוא משלנו מתוך שרואין אותו יודע ויבואו לטעות אחריו, ומ"מ כל שהוא עוסק בעיקרי שבע מצות ובפרטיהם ובמה שיוצא מהם אף על פי שרוב גופי תורה נכללים בהם מכבדין אותו אפילו ככהן גדול שאין כאן חשש לטעות אחריו שהרי אף בשלו הוא עוסק וכל שכן אם חקירתו על דעת לבא עד תכלית שלימות תורתנו עד שאם ימצאנה שלימה יחזור ויתגייר וכל שכן אם עוסק ומקיים עיקרי מצותיה לשמה אף בשאר חלקים שבה שלא משבע מצות.**

ואח"כ לילה, ואינו חייב מיתה אלא אם שבת עד סוף הלילה, כ"א עשה מלאכה בסוף הלילה לא עבר על הלאו של יום ולילה לא ישבותו, שהוא שביתת כל היום וכל הלילה שלאחריו אבל שמירת שבת של אברהם אבינו, היה כמו שיהיה אחר מתן תורה דהיינו שהיום הולך אחר הלילה.

נמצא קיים שתיהן שעשה מלאכה בששי ביום ועשה מלאכה במוצאי שבת, הרי שלא שבת יום ולילה, וכן הוא לדורות בבני נח אינם חייבים כששבת בא' בשבת, אלא שאם שבת בלילה שלאחריו עד גמר הלילה, וכיון שעיקר החיוב הוא בגמר הלילה, והוא אצלינו שני בשבת, היינו דאמר ר"ה אפילו בשני בשבת. כוונתו באמת על יום א', אלא קמ"ל שעיקר החיוב הוא בלילה שלאחריו שהוא אצלינו שני בשבת, ויבואר עוד במקומות רבים מענין זה.

ויש חולקים על תירוץ זה וס"ל שגם אם עושה מתחילת הלילה עד הלילה נחשב עכו"ם ששבת.

ויש אומרים כל מיני פטנטים אחרים איך לעשות שניהם גם לשבות שבת וגם לחלל שבת.

ובעקבות זה גם מדברים על גוי שבא להתגייר ועדיין לא התגייר שצריך שיעשה איזה מלאכה בכל שבת, (ע' תשו' רע"א ס' קכ"א בהשמטות) וכן מתקשים למי שהוא ספק יהודי וספק גוי איך יעשה, ומחפשים כל מיני פטנטים.

אולם נראה שלא הקושיה נכון ולא התירוץ, שום פטנט לא מהני במקום שבאמת יש דין שעכו"ם ששבת חייב מיתה, וכן אין לזה צורך בגר שרוצה להתגייר, וכן אברהם אבינו ששמר שבת לא הוצרך לשום פטנט אלא שמר שבת הכל כהלכתו, וכן לא בני ישראל הוצרכו לפטנט.

הנה יש כאן מחלוקת בין רש"י ורמב"ם על איסור שביתה של גוי, לרש"י מנוחה בעלמא אסור, ואף שלא לשם חובה ולהרמב"ם אסור לעשות דת לעצמו.

נראה דבמקום שבאמת זה אסור, לא מהני אם יעשה איזה חילול שבת וכן לא מהני כל מיני פטנטים, מכיון שבעיקרון הוא שובת.

דבפשטות מה שנאסר לעכו"ם לשבות הוא גם אם אינו שובת ככל דיני התורה, שהרי גם ביום שני אסור, אלא מנוחה בעלמא אסור כמו שכתב רש"י וזה אין נפ"מ מתי הוא מתחיל היום ומתי גומר היום, וכן להרמב"ם שהטעם הוא משום שעושה דת לעצמו, אין נפקא מינה מתי מתחיל ומתי גומר וגם אם אוסר לעצמו רק ל"ח מלאכות ולא ל"ט הרי הוא בכלל האיסור של שביתה, שאין כאן הדקדוקי הלכות שקובעים, אלא עשיית דת לעצמו, וא"כ בין לרש"י ובין להרמב"ם לא מהני עיצות האלו.

עד אחר שילמוד עמו ויתברר דכוונתו לשם שמים אלא ודאי דאסור ללמוד מקודם, ויש לדחות קצת עכ"פ אזדא ראית המהרש"א, ואין בכחי להתיר. חותנך אוהבך. עקיבא.

ולענין לימוד התורה חולק מפורש על המאירי ע' לעיל, וכן המהרש"א (חידושי אגדות מסכת שבת דף לא עמוד א): ואין להקשות דא"כ היאך למדו תורה קודם שנתגייר הא אמרינן בפרק ארבע מיתות דעובד כוכבים הלומד תורה חייב מיתה ד"ל דהכא כיון שבא לגייר שרי ללמוד תורה.

ולענין לימוד התורה פסק המנחת יצחק שניתן ללמוד תורה לפני הגירות וכך נהגו בכל מקום, שו"ת מנחת יצחק (חלק א סימן לו ו): מה שהביא כת"ה מהמרש"א (שבת פ"ב) גבי מעשה דהלל, דמוכח מדבריו דכיון שבא לגייר מותר ללמוד עמו קודם הגירות. הנה באמת כבר העיר בזה בת' רעק"א (סי' מ"א), והוא הוכיח מתוס' יבמות (כ"ד ודף ק"ט) דלא ס"ל כד' המהרש"א עיין שם. ובאמת ראיתי שהקשו על רעק"א דגם הדינים שאומרים לו להגר מקודם ג"כ ד"ת הם, אך בנוגע ללמוד סדר התפילות, כתבו דאינו בכלל איסור ללמוד תורה לנכרי, וגם כתב בת' מהרי"א אסאד (או"ח סי' ד') להוכיח דתורה שבכתב ל"ה בכלל האיסור, ועי' תוס' סוטה (ל"ה) וגמ' סנהדרין (נ"ט), וגיטין (דף ס' בתוס'), וממילא במה שנוגע ללימוד הגר להכין אותו בכל הצריך להתנהג בתור יהודי, בודאי שרי.

ויותר נראה שגם מה שנוהגין כיום ע"פ הגרע"א שגר שעומד להתגייר שומר שבת ועושה מלאכה, אין לזה שום צורך ואת"ל שהיה בזה צורך, לא מהני מה שעושה איזה מלאכה.

וכן דומה ליהודים במצרים שמשה רבינו הנהיג שבת, כיון שדעתם להיות בכלל ישראל שיש מושג של שבת אינו בכלל גוי ששבת.

ורק שיש קצת לחלק ששם כבר היו בכלל זרע אברהם משא"כ כאן, מ"מ דימיון יש, שכיון שכבר מכין מעצמו לגירות, נפק מתורת גוי ששבת. והוא עכשיו בהכנה ליהדות. וכ"ש לדעת הרמב"ם שכל איסור גוי ששבת חייב מיתה משום שעושה דת לעצמו וזה לא שייך כשעושה בגלל הכנה ליהדות.

וכ"ש בגר שמל ולא טבל, בודאי מותר לשמור שבת והוא לגמרי דומה ליהודים במצרים כיון שכבר התחיל תהליך של גיור. ובענין זה כתוב כבר בבנין ציון (סי' צ"א) שאחרי המילה מותר לשמור שבת והביא ראיה ממרה, שעדיין לא טבלו ונתחייבו בשמירת שבת, וכותב שם שזה הסכמת כל גדולי ישראל אשכנזים וספרדים בעה"ק ירושלים וכן המנהג בכל מקום, ויש גם אמרו שמחויב לשמור שבת אחרי קבלת מצוות, אבל באמת ממה שבני ישראל שמרו שבת כבר במצרים וזה היה לפני שמלו שהרי רוב בני ישראל נמולו רק לפני יציאת מצרים, כמבואר ברמב"ם

ונראה שסברת המאירי שבמכוון לגיור מותר ללמוד תורה, שייך גם לענין שמירת שבת שאם דעתו להתגייר רק שרוצה להתרגל לשמירת מצוות, מכיון שעושה כדי להתרגל ליהדות אינו בכלל עכו"ם ששבת.

וכן מצאנו מעין זה לענין כישוף, תלמוד בבלי (מסכת ראש השנה דף כד עמוד ב): ואיבעית אימא: להתלמד עבד, וכתוב לא תלמד לעשות - אבל אתה למד להבין ולהורות. והיינו שהתורה אוסרת כישוף, אבל כדי להתלמד איך עושים כישוף, ולהעניש את העוברים אינו בכלל וא"כ מצאנו שדבר שהוא להתלמד אינו אסור וא"כ גר שבא להתלמד ולהתרגל להיות יהודי, אינו בכלל גוי ששבת.

והרע"א חולק על כל זה וטוען שאם גר בא להתגייר אסור ללמוד תורה, ואסור לשמור שבת וצריך לעשות איזה מלאכה שו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן קכא): ודרך גררא אעורר במה דלא יפה עושים שמחזיקין משרתת נכרית שמחזקת עצמה להתגייר ונוהגת בכל דבר כישראלית ממש, דמצוה זו עבירה היא, דשובתת בשבת לשם שבת, והיא אסורה לעשות כן דבן נח ששבת חייב מיתה, וראוי למחות בזה, או שתטבול לשם גירות, או שתעשה איזה מלאכה בשבת, [מהשמטות]: א"ז רב נדפס מהגאון רבי פנחס זצ"ל ספר פנים יפות על התורה כתב בפ' נח דאזהרה דיום ולילה לא ישובתו היא רק שלא יהיו שובתים כל היום ולילה שלאחריו, והא דכתבו תוס' סנהדרין הא דהלאו דהיום ולילה לא ישובתו אינו בכלל דנאמרה ולא נשנית דלישראל נאמרה, דהרי נצטוו ישראל לשבות, אף דאפשר לקיים בדרך הנ"ל, מ"מ מכמה דרשות מקראי מוכח דאפשר שיחולו שבת ויה"כ סמוכים זה לזה וצריך לשבות יום ולילה שלאחריו עיין שם, ולפ"ז י"ל דא"צ למחות לשפחות שלנו מלשבות בשבת כיון דעושין מלאכה בע"ש ובמ"ש, ואולם לענ"ד אין קיום לדברי הגאון הנ"ל, דא"כ עדיין יקשה לר"ל דס"ל חצי שיעור מותר מה"ת [עי' במ"ל רפ"ח מה' שבת דידן אם לר"י במלאכת שבת ג"כ ח"ש מה"ת, אבל עכ"פ לר"ל בודאי מותר] א"כ אף ביה"כ ושבת סמוכים להדדי אפשר לקצור ביום השבת כחצי גרוגרות, ובליילה שלאחריו בליל יה"כ חצי גרוגרות, דלגבי כל א' הוי ח"ש, דשבת ויה"כ אין מצטרפין כדאיתא במתני' דכריתות, ומצד אזהרה דיום ולילה לא ישובתו מצטרפים להקצירות לכגרוגרות, ולא שבתו יום ולילה שלאחריו מבלי עשות מלאכה בהם. ידידו דו"ש. עקיבא במ"ו הרב ר' משה גינז.

שו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא קמא סימן מא): על שאלתך בערל שבא להתגייר ולמולו, ואין רצונך למולו היותו נגד חוקי הרעגירונג [הממשלה] ואך הוא מבקש עכ"פ ללמוד מקרא וסדר תפילה יום יום שזהו אינו נגד דת המלך, ואח"כ ילך למקום שמותר להתגייר, ושאלת אם מותר לעשות כן, ואם אינו בכלל מלמד עם נכרי תורה, כיון שלומד ע"מ להתגייר. ע' באריכות, והמסקנה: מ"מ היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על בטחונו שבסופו יהיה לש"ש אמאי לא המתין לגייריה

גוי שרוצה להתגייר אם מותר לשמור שבת, ואם מותר ללמדו תורה

וא"כ יוצא שכאן כתוב מפורש שזה אף שלא לשם חובה, ומשמע שאילו שובת ביום ראשון כדעת הנוצרים בודאי עובר משום שביתה בשבת משום שזה כמו דת לעצמו רק רש"י מסביר בגמרא שהוזכר יום שני משום שגם ביום שני שזה אינו בגדר דת לעצמו מ"מ הוא בכלל מנוחה שאוסר לו.

ואילו בפנים יפות כתב שמשום זה הוזכר יום שני משום שבגוי הולך הלילה אחרי היום וממילא אם שובת ביום ראשון כולל זה גם ליל שני. אולם דבריו צ"ע שאין שום נפקא מינה מתי מתחיל וגומר היום שהוא עושה לעצמו.

(הלי איסורי ביאה ריש פרק י"ג), ובכל זאת שמרו שבת, יש ראייה שגם לפני המילה ניתן לשמור שבת.

### **למה הוזכר באיסור שביתה לגוי, יום שני ולא יום ראשון**

הנה רש"י לפי גרסא המתוקנת או אחד בשבת ששובתין בו [השמטת הצנזורה : הנוצרים].

נכתב ע"י מורינו הג"ר יצחק ברנד שליט"א

בעה"י י"ג מרחשון תשע"ד עה"ק עמנואל



# בריתני יצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנרד שליט"א

בענין:  
מלכות בית  
דוד ומהותו

- היה משבח את הקב"ה, ורוב ספר תהלים הוא כתב.
- היה תובע בנין בית המקדש.
- היה בוטח בהקב"ה.
- הקים עולה של תשובה.
- היה יודע לשיר ולנגן.
- היה בעל מלחמה.

הרחבה בענין יודע לנגן ותלמיד חכם גדול בתורה

שמואל (א' פס' טז יח): וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה כָאִתִּי בֶן לְיִשִּׁי בֵּית הַלְחָמִי יָדַע נָגֵן וְגִבּוֹר חֵזֶל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנָבוֹן דָּבָר

וְאִישׁ תֵּאֵר נְה' עָמוֹ:

סנהדרין (דף כג עמוד ב): ואמר רב יהודה אמר רב: כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע: ידע נגן - שיועד לישאל, גבור - שיועד להשיב, איש מלחמה - שיועד לישא וליתן במלחמתה של תורה, ונבון דבר - שמבין דבר מתוך דבר איש תואר - שמראה פנים בהלכה. וה' עמו - שהלכה כמותו בכל מקום. בכולהו אמר להו: יהונתן בני כמוהו. כיון דאמר ליה וה' עמו מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה - חלש דעתיה, ואיקניא ביה.

לשון הגמרא ידע לנגן, שיועד לשאול, הוא דרך דרוש, אבל הפשט הוא שיועד לנגן בכלי שיר, וזה מוכח בכל הפסוקים, שהרי מה ששאל לקח אותו אצלו, זה משום שניגן אצלו כפשוטו, ולא משום שיועד לשאול שאלות, ולכן גם מה שפרשו חז"ל איש מלחמה היינו מלחמתו של תורה, זה דרך דרש, כי בודאי הפשט הוא מלחמה כפשוטו כמו שמבואר בכל אורך הדרך.

בעקבות נסיון למסירת קבר דוד לנוצרים ח"ו, נכתב מאמר זה, כדי לחזק ענין של מלכות בית דוד • דוד המלך בעצמו, הדרגות שלו • מה שלא היה • בענין צאצאי דוד • הבעיות במלכות בית דוד • המעלות שצריך להיות במלך המשיח, ומה שלא צריך להיות • מדרגת מלך המשיח יכול להיות גם במדרגה שפלה, וזה נלמד מכח הפסוקים ביחזקאל • תנאי של מלך המשיח שלא יתגאה • למה בגאולת בעיתה יהא הגואל בדרגא נמוכה • איך ניתן לחזק את הבקשה למלכות בית דוד

מטרת המאמר להוכיח שמלך המשיח שאנו מצפים שיבוא, יכול להיות בדרגא גבוהה כשזוכים בגאולת אחישנה, אבל גם יכול להיות בדרגא נמוכה בבחינת עני ורוכב על חמור כשלא זכו, וזה בגאולת בעתה. וידוע שהגר"א אמר שאנו כבר בגאולה בעתה וא"כ צריך להיות מוכנים גם למשיח בדרגא נמוכה. ולא יבזו אם הוא לא יהא מתאים לדרגא גבוהה. ואף שיש מאמרי חז"ל רבים על מדרגא גבוהה של משיח, אבל זה לא מחויב להתקיים בגאולת בעתה. ובזמן האחרון יצאו כמה שמועות, שמשיח כבר בפתח, זה ג"כ מחייב לדון על הנושא ולהבין, שא"צ לעשות תנאי במשיח בעל מופת ודרגות גבוהות אלא מספיק גם בדרגא נמוכה.

סנהדרין (דף כז עמוד א): אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב בעתה, וכתיב, אחישנה! זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה. אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה, וכתיב עני ורכב על חמור! - זכו - עם ענני שמיא, לא זכו - עני ורוכב על חמור.

מלכות בית דוד צריך להבין בשני מישרים, אחד דוד המלך עצמו, שנית, הצאצאים שלו שזוכים להיות מלכים בזכות דוד.

## דוד המלך בעצמו, הדרגות שלו

- היה תלמיד חכם גדול. ע' רמב"ם (בהקדמה ליד החזקה): ודוד קיבל משמואל ובית דינו. {השגת הראב"ד: ואחיה השילוני וכו'. א"א אין זה נכון אלא שהיה אחיה השילוני מבית דינו של דוד}. ואחיה השילוני מיוצאי מצרים היה ולוי היה ושמע ממשה והיה קטן בימי משה והוא קיבל מדוד ובית דינו.

## בקשה לבנין בית המקדש

שמואל (ב פרק 1 ז): וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אֲנִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְאֶרֶץ הָאֱ-לֹהִים יֹשֵׁב בֵּיתוֹ הִירֵיעָה.

ובאמת רואים מתוך הפסוקים, שלא נתמנה דוד המלך למלכות לדורות אלא אחר שביקש את בנין בית המקדש.

שמואל (ס 13): כִּי יִמְלָאוּ יָמַיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבִיתֶיךָ וְהִקִּימְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ וְהִכִּינְתִּי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: (14) הוּא יִבְנֶה בֵּית לְשִׁמִּי וְכִנְנְתִּי אֶת כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַד עוֹלָם: (15) אֲנִי אֶהְיֶה לוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לִּי לְבֶן אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ וְהִכְחַתִּיו בְּשֹׁבֶט אֲנָשִׁים וּבְנָגְעֵי בְנֵי אָדָם: (16) וְחִסְדִּי לֹא יִסּוּר מִמֶּנּוּ כֹּאֲשֶׁר הִסְרֹתִי מֵעַם שָׂאוּל אֲשֶׁר הִסְרֹתִי מִלְּפָנַי: (17) וְנֶאֱמַן בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם לְפָנַי כִּסֵּאֲךָ יִהְיֶה נֶכּוֹן עַד עוֹלָם.

## עולה של תשובה

מועד קטן (דף 72 עמוד ב): אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על - נאם דוד בן ישי, שהקים עולה של תשובה.

## מה שלא היה

לא מצאנו שדוד המלך היה בעל מופתים גלויים, רק היה לו השגחה עליונה בנסים מלובשים בטבע.

לא היה מובדל לגמרי מן החטא אף שעמד ברוב נסיונות.

גם היה לו טעויות בהלכה, וכל הלכה היה צריך לעמוד בו. ע' לקמן.

לא היה בדרגא של נביא שהקב"ה דיבר אתו ישיר אלא בדרגא של רוח הקודש, ולפעמים נקרא גם זה נביא אבל לא נביא ממש. והנביאים דברו איתו ויש שהוכיחו אותו, כמו שמואל הנביא ונתן וגד הנביא.

שמואל (ב פרק 23): רוּחַ ה' דָּבַר בִּי וּמַלְתּוֹ עַל לְשׁוֹנִי: (24) אָמַר אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דָבָר צוּר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בָּאָדָם צָדִיק מוֹשֵׁל יִרְאֵת אֱ-לֹהִים.

וע' בזה במורה נבוכים (ח"ב פרק מ"ה): בעשר דרגות של נבואה, שמדרגת נבואת דוד המלך היה בדרגא שניה של נבואה ואילו שאר הנביאים היו בדרגות יותר גבוהות.

גדלות בתורה רואים ממאמר חז"ל זה, אבל גם הצמצום

מסכת ברכות (דף 7 עמוד א): רבונו של עולם, לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה. ולא עוד: אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי, ואומר לו: מפיבשת רבי! יפה דנתי, יפה חייבתי? יפה זכיתי? יפה טהרתי? יפה טמאתי? ולא בושתי. אמר רבי יהושע בריה דרב אידי: מאי קרא - ואדברה בעדתיך נגד מלכים ולא אבוש. תנא: לא מפיבשת שמו אלא איש בשת שמו, ולמה נקרא שמו מפיבשת? - שהיה מבייש פני דוד בהלכה. לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב. ואמר רבי יוחנן: לא כלאב שמו אלא דניאל שמו, ולמה נקרא שמו כלאב - שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה, ועליו אמר שלמה בחכמתו: בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ואומר: חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר.

ולכאורה קשה איך טעה הרי אמרין לעיל שהלכה כמותו בכל מקום, אולם שם איירי לפני שנתיעץ עם מפיבשת רבו, אז היה יכול לטעות אולם אחרי שהחליט שכך הדין, אמרין שהלכה כמותו בכל מקום.

אולם בכל זאת טעה לפעמים, שטעה בדין לענין הולכת הארון ע"י כתף ע' סוטה (דף 16 עמוד א): דרש רבא: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר: זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, אמר לו הקדוש ברוך הוא: ד"ת שכתוב בהן התעייף עיניך בו ואיננו, אתה קורא אותן זמירות? הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב: ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו', ואיהו אתייה בעגלתא.

וכן לענין ספירה, ע' ברכות (דף 33 עמוד ב): אם ה' הסיתך בי ירח מנחה אמר רבי אלעזר: אמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד מסית קרית לי? הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו וגו'. מיד ויעמד שטן על ישראל, וכתוב ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל.

## בענין צאצאי דוד

לפעמים היו מלכים צדיקים ולפעמים לא, אבל תמיד זה נחשב מלכות בית דוד.

גדלות התורה בירבעם רואים מכאן, סנהדרין (דף קב עמוד א): בשלמה חדשה? אמר רב נחמן: כשלמה חדשה, מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי. דבר אחר: שלמה חדשה - שחידשו דברים שלא שמעה און מעולם. מאי ושניהם לבדם בשדה? אמר רב יהודה אמר רב: שכל תלמידי חכמים דומין לפנייהם כעשבי השדה. ואיכא דאמר: שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה.

## הבעיות במלכות בית דוד

מלכים (א פרק יא לא): וַיֹּאמֶר לִירְבֵּעַם קַח לָךְ עֶשְׂרֵה קָרְעִים כִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי קָרַע אֶת הַמַּמְלָכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה וְנָתַתִּי לָךְ אֶת עֶשְׂרֵה הַשְּׁבָטִים: (ב) וְהַשְּׁבָט הָאֶחָד יִהְיֶה לּוֹ לְמַעַן עֲבָדִי דָּוִד וְלְמַעַן יְרוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי בָּהּ מִכָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל: (ג) יַעַן אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַעֲשֻׁתֹתַי אֱלֹהֵי צִדְנִין לְכַמּוֹשׁ אֱלֹהֵי מוֹאָב וְלַמַּלְכִם אֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן וְלֹא הָלְכוּ בְּדַרְכֵי לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי וְחֻקְתִּי וּמִשְׁפָּטֵי דָּוִד אָבִיו: (ד) וְלֹא אָקַח אֶת כָּל הַמַּמְלָכָה מִיָּדוֹ כִּי נָשִׂיא אֲשֶׁתָּנוּ כָּל יְמֵי חַיָּו לְמַעַן דָּוִד עֲבָדִי אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי אֹתוֹ אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֹתֵי וְחֻקְתֵּי: (ה) וְלִקְחֹתִי הַמְּלוּכָה מִיָּד בְּנוֹ וְנָתַתִּיהָ לָךְ אֶת עֶשְׂרֵת הַשְּׁבָטִים: (ו) וּלְבָנוּ אֶתֶּן שְׁבֶט אֶחָד לְמַעַן הִיּוֹת נִיר לְדָוִיד עֲבָדִי כָּל הַיָּמִים לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי לִי לְשׁוֹם שְׁמִי שָׁם.

ורואים מזה כנראה שעיקר הנקודה היתה גם במצב שפלות של מלכות בית דוד, שמלכי בית דוד תמכו בבית המקדש משא"כ מלכי ישראל.

דברי הימים (ב פרק יא ט): וַיֵּשֶׁב רַחֲבֵעַם בִּירוּשָׁלַם וַיִּבֶן עָרִים לְמַצוֹר בִּיהוּדָה: (א) וַיִּבֶן אֶת בֵּית לַחֵם וְאֶת עֵיטָם וְאֶת תְּקוּעָה: (ב) וְאֶת בֵּית צוּר וְאֶת שׁוֹכֹ וְאֶת עֲדָלָם: (ג) וְאֶת גֹּת וְאֶת מְרֹשָׁה וְאֶת זִיף: (ד) וְאֶת אֲדוּרִים וְאֶת לָכִישׁ וְאֶת עֲזָקָה: (ה) וְאֶת צֶרְעָה וְאֶת אֵילָן וְאֶת חֲבֵרוֹן אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִן עָרֵי מְצֻרוֹת: (ו) וַיַּחֲזֵק אֶת הַמְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן בָּהֶם נִגִּידִים וְאֲצֻרוֹת מְאֹכֵל וְשֹׁמֵן וַיִּזֶן: (ז) וּבְכָל עִיר וָעִיר צִנּוֹת וּרְמָחִים וַיַּחֲזֵקם לְהִרְבֶּה מְאֹד וַיְהִי לוֹ יְהוּדָה וּבִנְיָמִן.

(ח) וְהַפְּהָנִים וְהַלּוּיִם אֲשֶׁר בְּכָל יִשְׂרָאֵל הִתְיַצְּבוּ עָלָיו מִכָּל גְּבוּלָם: (ט) כִּי עָזְבוּ הַלּוּיִם אֶת מִגְרָשֵׁיהֶם וְאֶחְזָתָם וַיָּלְכוּ לַיהוּדָה וּלְיִירוּשָׁלַם כִּי הִזְנִיחָם יִרְבֵּעַם וּבְנֵיו מִכַּהֵן לֵה': (י) וַיַּעֲמֵד לוֹ כֹּהֲנִים לְבָמוֹת וּלְשַׁעֲרֵי־רִים וּלְעִגְלִים אֲשֶׁר עָשָׂה: (יא) וְאַחֲרֵיהֶם מִכָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל הִנְתָּנִים אֶת לְבָבָם

ילקוט שמעוני (שמואל א רמז קו) וכן במדרש שמואל (פרשה י"ג): בשלשה דברים עתידים למאוס, "במלכות שמים", "ובמלכות בית דוד", "ובבנין בית המקדש". אימתי מאסו שלשתם? בימי ירבעם, הדא הוא דכתיב ויען איש ישראל ויאמרו אין לנו חלק בדוד זו מלכות שמים; ולא נחלה בנן ישי זו מלכות בית דוד; איש לאהליו ישראל ולא לבית המקדש אל תקרי לאהליו אלא לא-להיו.

א"ר סימון בר מנסיא אין ישראל רואין סימן גאולה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתם, הדא הוא דכתיב אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' א-להיהם זו מלכות שמים; ואת דוד מלכם זו מלכות בית דוד; ופחדו אל ה' ואל טובו זה בית המקדש.

מאמר זה קשה לכאורה, והרי פסוק שמביא אין לנו חלק בדוד לא נאמר בימי ירבעם אלא בימי שבע בן בכרי. שמואל (ב פרק כ א): וְשָׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעַל וְשִׁמּוֹ שְׁבַע בֶּן בְּכָרִי אִישׁ יְמִינִי וַיִּתְקַע בְּשֹׁפָר וַיֹּאמֶר אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחְלָה לָנוּ בְּבֶן יִשִּׁי אִישׁ לֹאֲהֲלִיו יִשְׂרָאֵל.

וצ"ל שיש ט"ס במדרש וצ"ל הפסוק הזה שהוא דומה לו וזה כן נאמר בימי ירבעם.

מלכים (א פרק יב טז): וַיֵּרָא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם וַיָּשִׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחְלָה בְּבֶן יִשִּׁי לֹאֲהֲלִיךְ יִשְׂרָאֵל עֲתָה רָאָה בֵּיתְךָ דָּוִד וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹאֲהֲלִיו.

דברי הימים (ב פרק י טז): וְכָל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ לָהֶם וַיָּשִׁיבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחְלָה בְּבֶן יִשִּׁי אִישׁ לֹאֲהֲלִיךְ יִשְׂרָאֵל עֲתָה רָאָה בֵּיתְךָ דָּוִד וַיֵּלֶךְ כָּל יִשְׂרָאֵל לֹאֲהֲלִיו: [כעת ראיתי שהמגיחים תיקנו זה במדרש שמואל (פרשה י"ג)].

מן הדמיון כמעט מוחלט מצורת הדיבור במרד של שבע בן בכרי ובמרד של ירבעם, נראה ששורש המרד היה כבר בזמן דוד עצמו ע"י שבע בן בכרי, רק שאז מן השמים גלגלו שנדחה המרד ונתפרץ למעשה בזמן ירבעם. ויש מדרש על זה בסיבת הדחיה משום שעדיין לא נבנה בית המקדש.

ויש לעיין מה היה מאפיין את מלכות בית דוד באותו תקופה, הרי מי שהיה מלך שם מבית דוד היה רחבעם, והוא לא היה כ"כ צדיק, ומאידך ירבעם היה תלמיד חכם עצום, ומה היה כ"כ עונש על מה שמאסו במלכות בית דוד.

ואפיקורוס. {השגת הראב"ד: אל יעלה על דעתך וכו', א"א והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו}.

אף ששיטת הראב"ד הוא דעה אחת בגמרא סנהדרין, מ"מ דעת הרמב"ם ששם הוא רק דעה אחת ורב אלכסנדר חולק על זה ואילו בירושלמי ובאיכה רבתי מבואר שלא חכמי ישראל הרגו אותו.

מקורו של הראב"ד, ע' סנהדרין (דף כג עמוד ב): משיח - דכתיב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' וגו', וכתיב והריחו ביראת ה'. אמר רבי אלכסנדר: מלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחיים. רבא אמר: דמורח ודאין דכתיב ולא למראה עיניו ישפוט ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ. בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא, אמר להו לרבנן: אנא משיח. אמרו ליה: במשיח כתיב דמורח ודאין, נחזי אנן אי מורח ודאין, כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין - קטלוהו.

ואילו בירושלמי (תענית פ"ד) ובמדרש (איכה) כתוב שבגלל עוונות נהרג, ושם כתוב בפשטות שנהרג ע"י נחש, ואילו בכסף משנה (הל' מלכים פ' י"א הל' א') כתב שגם כוונת המדרש שנהרג ע"י גוים.

איכה רבה (פרק ב'): מיד גרמו עונות ונלכדה ביתר ונהרג בן כוזיבא ואיתיאו רישיה לגבי אדריאנוס אמר מאן קטליה לדין, אמר ליה חד גונתאי אנא קטלתיה לדין א"ל זיל ואייתיה לי, אזל ואייתיה ואשכח עכנא כריכא על צואריה א"ל אילו לא א-להיה קטליה לדין מאן הוה יכיל ליה וקרא עלוי (דברים ל"ב) אם לא כי צורם מכרם.

וכן הוא בילקוט שמעוני (פרשת האזינו רמז תתקמו ו).

וסמך הרמב"ם יותר על הירושלמי מן הבבלי מכיון שזה ענין של מעשה שהיה ובירושלמי מבואר באריכות כל המעשה ואילו בבבלי מקצר מאוד. וגם במדרש רבה מבואר הסיפור כמו הירושלמי, וכן בבבלי יש רק דעה אחת, ומה שבאופן כללי פוסקים כהבבלי זה כשיש מחלוקת בהלכה ולא כשיש מחלוקת במעשה.

הלכה ד: ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל

לבקש את ה' א-להי ישראל באו ירושלים לזבוח לה' א-להי אבותיהם: (י"ח) ויחזקו את מלכות יהודה ויאמצו את רחבעם בן שלמה לשנים שלוש פי הלכו בדרך דויד ושלמה לשנים שלוש.

(י"ח) ויקח לו רחבעם אשה את מחלת בן בת ירימות בן דויד אביהיל בת אליאב בן ישי: (י"ט) ותלד לו בנים את יעוש ואת שמריה ואת זם: (כ) ואחריה לקח את מעכה בת אבשלום ותלד לו את אביה ואת עתי ואת זיזא ואת שלמית: (כ"א) ויאהב רחבעם את מעכה בת אבשלום מפל נשיו ופילגשו פי נשים שמונה עשרה נשא ופילגשים ששים ויולד עשרים ושמונה בנים וששים בנות: (כ"ב) ויעמד לראש רחבעם את אביה בן מעכה לנגיד באחיו פי להמליכו: (כ"ג) ויבן ויפרץ מפל בניו לכל ארצות יהודה ובנימן לכל ערי המצרות ויתן להם המזון לרב וישאל המון נשים.

ואח"כ יש סיפור על רחבעם מה שעשה טוב ומה שקלקל ומה שחזר בתשובה אבל לא היה הכל טוב.

ועכ"פ עיקר הנקודה בתחילת המלכות של רחבעם, הוא שתמך בבית המקדש ועבודת הקרבנות, וגם בנה הרבה עיירות לבני ישראל.

ואח"כ הציפייה למלכות בית דוד מתבטא בעיקרו שרוצים את בית המקדש.

## המעלות שצריך להיות במלך המשיח, ומה שלא צריך להיות

ברמב"ם כותב כמה נקודות שצריך להיות במלך המשיח אולם כתב גם הנקודות שלא צריך להיות (הלכות מלכים פרק י"א הלכה ג): ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות, כיון שנהרג נודע להם שאינו, ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת. ועיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, וכל המוסיף או גורע או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן הרי זה בודאי רשע



מלכים (א' פרק טו יא): וַיַּעַשׂ אֶסָא הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי ה' כְּדוֹד אָבִיו.

מלכים (ב' פרק טז ב): בֵּן עֶשְׂרִים שָׁנָה אָחֻז בְּמַלְכוֹ וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְלֹא עָשָׂה הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי ה' אֶל-לֵהֲיוֹ כְּדוֹד אָבִיו.

אולם הדבר פשוט שא"צ לדעת לחבר מזמורי תהילים, כי לזה צריך כשרון מיוחד, ולא זה התנאי. אולם נשמע מן הגמרא שחזקיה מלך יהודה היה אמור להיות משיח ונדחה בגלל שלא אמר שירה, ובדאי שאין הכוונה שלא היה מסוגל לחבר שירה אלא שלא אמר שירה והיינו שלא החשיב את ניסי הקב"ה של הצלה מסנחריב לומר שירה ואילו הבעיה היה שלא היה לו הכישרון לחבר שירה, אז היה יכול לומר שירה שכבר נתחבר ע"י דוד המלך, והיה מתאים לנס שקרא, אבל הבעיה היה שלא היה מחשיב המצב לומר שירה.

סנהדרין (קד' עמוד א'): אמר רבי תנחום, דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ס שבאמצע תיבה פתוח, וזה סתום? ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח? לכך נסתתם.

וא"כ רואים שאחד מן הדברים החשובים שיש תנאי במלך המשיח שאומר שירה על הנסים והישועות שהקב"ה עושה לכלל ישראל, ואין זה משנה אם מחבר בעצמו שיר או שאומר שיר שחיבר דוד המלך וכיו"ב.

מקור של הרמב"ם שמלך המשיח יחזק בדקה היינו שיחזיר המצוות שנשתכחו או שטעו בהלכה, ויקבץ נדחי ישראל (היינו אלו שעדיין לא באו, כי הרי עיקר קיבוץ גלויות יכול להיות לפני מלך המשיח כמבואר בסדר הברכות של שמונה עשרה שקיבוץ גלויות לפני את צמח דוד, ע' מגילה (י"ז ע"ג), אפשר ללמוד מן המדרש:

בראשית רבה (פרשת ויחי פרשה כט): רבי נחמיה אמר אסרי לגפן עירה מאוסרי לגפן עירה העיר אשר בחרתי בה, ולשורקה בני אתונו בניס האתנים ראויים לעמוד ממנו. ורבנן אמרי אני נאסר לגפן ולשורקה, עירו והאתונו לכשיבא אותו שכתו' בו עני ורוכב על חמור [ועל עיר בן אתנות] (זכריה ט ט), כבס ביין לבושו שהוא מחוור להן דברי תורה, ובדם ענבים סותה שהוא מחוור להם טעיותיהן. אמ' ר' חנין אין ישראל צריכין לתלמודו של מלך המשיח

האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד.

והיינו, מלחמות נגד האויבים צריך מלחמה כפשוטה בנשק נגד האויבים, כמו הדמיון למלחמות דוד, ולא מדובר במלחמה רוחנית נגד פורצי הדת כי זה מדבר לפני זה. וכן הוא בתהלים שמשיח יעשה מלחמה כפשוטו.

תהלים (פרק כ א): וְאֲנִי נִסְכָּתִי מִלְכִּי עַל צִיּוֹן הִר קִדְשִׁי: (א)  
אֶסְפְּרָה אֶל חֶק ה' אֲמַר אֱלִי בְּנִי אֶתָּה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתִיךָ:  
(ב)  
שָׁאֵל מִמֶּנִּי וְאֶתָּנָה גוֹיִם נִחַלְתָּךְ וְאֶחָזְתָּךְ אֶפְסִי אֶרְצִי: (ט)  
תִּרְעַם בְּשֹׁבֵט בִּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תִּנְפָצִים.

וכן שיתנהג כדוד אביו, היינו שמירת התורה באופן כללי, בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ולחזק בדקה, היינו שחלקי תורה שנשכחו או נתבטלו בין בשוגג ובין במזיד יחזיר אותם לקדמותם, וכן לבנות בית המקדש. אבל א"צ להיות בעל מופתים, שהרי דוד בעצמו לא היה בעל מופתים, וכן הביא ראיה מההוה אמינא של רבי עקיבא שבר כוויבא שהיה יכול להיות משיח אף שלא היה בעל מופתים.

וענין של יודע לנגן ג"כ אין צריך כי לא היה זה עיקר ענין של דוד, אלא שמירת התורה.

וענין כדוד אביו שהוזכר ברמב"ם, מבואר בנביא הרבה פעמים שהנביא משתמש להגדיר אם המלך היה צדיק או לא, בענין כדוד אביו או לא:

מלכים (א' פרק יא א): וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי ה' וְלֹא מָלָא אַחֲרֵי ה' כְּדוֹד אָבִיו.

מלכים (ס' כג): וְהַשֹּׁבֵט הָאֶחָד יִהְיֶה לוֹ לְמַעַן עֲבָדִי דָוִד וְלְמַעַן יְרוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי בָּהּ מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל:  
(ג)  
יַעַן אֲשֶׁר עָזְבוּנִי וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַעֲשֻׁתֶּיךָ אֱלֹהֵי צִדְדִין לְכַמוֹשׁ אֱלֹהֵי מוֹאָב וְלְמַלְכָם אֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן וְלֹא הָלְכוּ בְּדַרְכֵי לַעֲשׂוֹת הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי וְחֻקֵּי וּמִשְׁפָּטֵי כְּדוֹד אָבִיו:  
(ד)  
וְלֹא אָקַח אֶת כָּל הַמִּמְלָכָה מִיָּדוֹ כִּי נָשִׂיא אֲשַׁתְּנוּ כָּל יְמֵי חַיָּו לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי אֹתוֹ אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֹתַי וְחֻקֵּי.

לסילוק שכינה, ועל כן כדי שזה לא יקרה בבית שלישי, יעשה הר הבית גדול מאוד כדי שבית המלך לא יהא סמוך לבית המקדש ולא יגרמו חטאי המלכים לסילוק שכינה, וכן כדי שקברי המלכים יתרחקו מבית המקדש ע"י גודל הר הבית.

יחזקאל (פרק מג טו): וְכָלֵה אֶת מְדוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהוֹצִיאֲנִי דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנִיו דֶּרֶךְ הַקְּדִים וּמִדְּדוּ סָבִיב סָבִיב: (טז) מִדְּדוּ רוּחַ הַקְּדִים בְּקֵנָה הַמֶּדָּה חֲמֵשׁ אַמּוֹת מֵאוֹת קָנִים בְּקֵנָה הַמֶּדָּה סָבִיב: (יז) מִדְּדוּ רוּחַ הַצָּפוֹן חֲמֵשׁ אַמּוֹת קָנִים בְּקֵנָה הַמֶּדָּה סָבִיב: (יח) אֶת רוּחַ הַדָּרוֹם מִדְּדוּ חֲמֵשׁ אַמּוֹת קָנִים בְּקֵנָה הַמֶּדָּה: (יט) סָבִב אֶל רוּחַ הַיָּם מִדְּדוּ חֲמֵשׁ אַמּוֹת קָנִים בְּקֵנָה הַמֶּדָּה: (כ) לְאַרְבַּע רוּחוֹת מִדְּדוּ חוֹמָה לֹו סָבִיב אֶרֶךְ חֲמֵשׁ אַמּוֹת וְרֹחֵב חֲמֵשׁ אַמּוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ לַחֹל.

יחזקאל (פרק מג טז): וַיֹּלְכֵנִי אֶל הַשַּׁעַר שֶׁעַר פָּנָה דֶּרֶךְ הַקְּדִים: (כ) וְהִנֵּה כְבוֹד אֱ-לֹהִי יִשְׂרָאֵל בָּא מִדֶּרֶךְ הַקְּדִים וְקוֹלוֹ בְּקוֹל מַיִם רַבִּים וְהָאֶרֶץ הָאִירָה מִכְבֹּדוֹ: (כא) וּכְמִרְאָה הַמִּרְאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי כְּמִרְאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבֹאִי לְשַׁחַת אֶת הָעִיר וּמִרְאֹת כְּמִרְאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֶל נֶהָר כְּבֹר וְאֶפֶל אֶל פָּנָי: (כב) וְכָבוֹד ה' בָּא אֶל הַבַּיִת דֶּרֶךְ שֶׁעַר אֲשֶׁר פָּנִיו דֶּרֶךְ הַקְּדִים.

(כג) וַתֵּשְׂאֵנִי רוּחַ וַתְּבִיאֵנִי אֶל הַחֹצֵר הַפְּנִימִי וְהִנֵּה מֵלֵא כְבוֹד ה' הַבַּיִת: (כד) וְאֶשְׁמַע מִדְּבַר אֱלֹהִים מִהַבַּיִת וְאִישׁ הָיָה עֹמֵד אֶצְלִי: (כה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן אָדָם אֶת מְקוֹם כְּסֵאִי וְאֶת מְקוֹם כְּפֹת רַגְלֵי אֲשֶׁר אֶשְׁכֵּן שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בַּיִת יִשְׂרָאֵל שֵׁם קֹדֶשׁ הַמָּה וּמַלְכֵיהֶם בְּזוֹתָם וּבְפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם בְּמוֹתָם: (כו) בְּתַתָּם סָפֹס אֶת סָפִי וּמִזּוֹתָם אֶצֶל מִזּוֹתָי וְהָקִיר בִּינִי וּבִינֵיהֶם וּטְמְאוּ אֶת שֵׁם קֹדֶשׁ בְּתוֹעֵבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְאֶכֶל אֶתָּם בְּאִפִּי: (כז) עֲתָה יִרְחֲקוּ אֶת זִנְוֹתָם וּפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם מִמֶּנִּי וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם.

רש"י (ספ' פרק מג פסוק ט): עתה - על כרחם ירחקו את זנותם שהבדלתי לי היקף גבול גדול סביב.

מלבי"ם (ספ' ח): בתתם ספס. ר"ל שעד עתה היה בית המלכים קרוב לבית ה', וספ' ביתם קרוב אל ספ' ביתי, ורק קיר המקדש היה מפסיק ביני וביניהם ובזה טמאו את שם קדשי בתועבותם אשר עשו, כי לפי ערך קדושת המקום יגדל החטא והטומאה שטומאה קלה אשר לא תטמא במקום החול תטמא במקום הקדש, כמו שהשלישי פוסל את התרומה והרביעי פוסל את הקדש

לעתיד לבוא שנאמר אליו גוים ידרשו (ישעיה יא י) לא ישראל, אם כן למה מלך המשיח בא, ומה הוא בא לעשות, לכנס גליותיהן של ישראל וליתן להם שלשים מצות הה"ד ואמר אליהם אם טוב בעיניכם וגו' [וישקלו את שכרי שלשים כסף] (זכריה יא יב). רב אמר אלו שלשים גבורים. רבי יוחנן אמר אלו שלשים מצות. אמרי ליה לר' יוחנן לא שמיעא לרב שאינו מדבר אלא באומות העולם, [על דע' דרב ואומר להן לישראל, על דע' דר' יוחנן ואומר להן לאומות העולם] על דעתיה דרב בשעה שישראל זוכין רובן [בארץ ישראל ומעוטן בבבל, ובשעה שאין ישראל זוכין רובן] בבבל ומעוטן בארץ ישראל).

ואחד מן הדברים שזה תפקיד של משיח לחזק בדקה שמענו מפי הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שדבר הראשון שיעשה משיח הוא לבטל היתר של פאה נכרית ברשות הרבים, כך העיד בנו הגאון ר' שמואל אויערבך שליט"א מפי אביו (ע' במאמר שביארנו גודל הטעות של היתר זה, שבכל מקום שהוזכר פ"נ הוא בשימוש שער במקום שאין איסור גילוי שער, ולא בשימוש כיסוי שער ע' נזיר (כח ע"ב) וערוך (ענין פאה) ואכמ"ל).

וכן צריך להחזיר בני ישראל בתשובה, כמו שעשה דוד המלך שהקים עולה של תשובה, ורק הרמב"ם כתב שיעשה זה בכפיה, ולכאורה יותר טוב אם אפשר שיעשה זה באופן שמדעתם יחזרו בתשובה, ורק כאן מדובר למי שזה בלתי אפשרי.

וכן בנין בית המקדש יכול להיות גם לפני ביאת המשיח כמבואר בסדר התפילה שברכת ירושלים היינו גם בית המקדש הוא לפני את צמח דוד וכן הוא בירושלמי (מעשר שני פ"ה הל' ב'). תלמוד ירושלמי (מסכת מעשר שני פרק ה הלכה ב): אמר רבי אחא זאת אומרת שבית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד דכתיב [דברים לב יד] ודם ענב תשתה חמר.

## מדרגת מלך המשיח יכול להיות גם במדרגה שפלה, וזה נלמד מכח הפסוקים ביחזקאל

בפסוקים ביחזקאל מבואר, שהר הבית יהא הרבה יותר גדול מזמן בית שני, היינו שלש אלף אמה על שלש אלף אמה, והטעם בזה, משום שבזמן בית ראשון היו חטאים במלכים והם דרו סמוך לבית המקדש, ועל כן גרמו

לפניך - תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. והיינו דרבי יהושע בן לוי; דאמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב: הנה לשלום מר לי מר? - אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא שלום - מר הוא לו.

דברי הימים (ב פרק לב כז): בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה יְחִזְקִיָּהוּ עַד לְמוֹת וַיִּתְּפֹל אֶל ה' וַיֹּאמֶר לוֹ וּמִוֹפֶת נָתַן לוֹ: (כה) וְלֹא כִגְמַל עָלָיו הָשִׁיב יְחִזְקִיָּהוּ כִּי גָבַהּ לְבוֹ וַיְהִי עָלָיו קֶצֶף וְעַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: (כו) וַיִּפְנֶעַ יְחִזְקִיָּהוּ בְּגִבָּהּ לְבוֹ הוּא וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם וְלֹא בָא עֲלֵיהֶם קֶצֶף ה' בְּיָמֵי יְחִזְקִיָּהוּ.

רש"י (ספ פסוק כה): וְלֹא כִגְמַל עָלָיו הָשִׁיב - לא כמו שגמל הקדוש ברוך הוא על יחזקיהו שרפאוהו השיב לו יחזקיהו כי גבה לבו שהראה את כל בית נכותו וגו' עד ובכל ממשלתו: וַיְהִי עָלָיו קֶצֶף וְעַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם - על זאת והכותב הספר הזה קצרו כאן לפי שכתוב במלכים ובישעיה.

אליהו רבה (א"ש ש"ס, פרשה ט): ויש אומרים, לא נהג חזקיה כבוד באביו שבשמים, לפיכך אמר לו, הנה ימים באים נאם ה' ונשא כל אשר בביתך וגו' [ואשר אצרו אבותיך עד היום הנה בבבל לא יותר דבר] (מלכים ב' כ' י"ז). מיכן אמרו, לא יתגאה אדם בדברי תורה (ויתגאה) [ויתגרה] עליהו, שמא עוקרין אותו מהן, שכך מצינו בפלוגי (=חזקיה) שניתגאה בדברי תורה והיתגרה עליהו וביקש לעוקרו מן העולם, אלא (יהא) א-להים שבשמים יודע שבשכר (חט) מה אות פי ירפא ה' לי (ספ טו), שינו לו מעשי שמים, ובשכר ששינו לו מעשה שמים גבהה דעתו עליו, ובשכר שגבהה דעתו עליו אכל עם הגוי על השולחן, ובשכר שאכל עם הגוי על השולחן הראה לו ארון וגילה להן סוד העליונים, ובשכר שהראה לו ארון וגילה להן סוד העליונים נתנו לו מנשה בנו.

הטענה על חזקיה שלא אמר שירה המבואר בגמרא והטענה שנתגאה, ראיתי במפרשים שזה אותו שורש שחזקיה חשב שהישועה על כלל ישראל היה בזכותו ולכן לא אמר שירה וזה יסוד הגאווה שהביא לביטול המשיחיות שלו. ומעין זה במלבי"ם (ושעיהו פרק לט): ולכן אמרו חז"ל בסנהדרין (כד טו) שבקש ה' לעשות חזקיה משיח רק שחטא על שלא אמר שירה על מפלת סנחריב, ר"ל שהיה אז הקיבוץ הכללי, אם לא היה חזקיהו מקטין נס סנחריב ושר שיר הנס לעצמו לא על הכלל, ובזה סר הפחד ממלכי אשור ובבל כנזכר (וע"ש במלבי"ם באריכות וכאן קצרת).

הגם שאין מטמאין את החולין, וכן יפגום החטא הקטן הנעשה קרוב אל המקדש, ועל ידי כן ואכל אותם באפי, ולכן יתרחק מושב הזרים מן המקדש וישבו סביב לו הכהנים והלוים, כמו שהיה במשכן שבמדבר שחנו הלויים סביב למשכן והזר הקרב יומת, וז"ש.

וגם מבואר מכאן שמשיח ימות שהרי אחד מטעמי הרחקת היקף הר הבית כדי שקבורת המלך יהא מרוחק מבית המקדש, וכן כתב הרמב"ם שמשיח ימות וימלוך בנו תחתיו.

**עוד מקום ביחזקאל שהנשיא היינו מלך המשיח הוא בן אדם עם חולשות**

שנאמר שהנשיא יקבל חלק גדול בא"י כדי שלא יונה את הציבור ויקח מהם את קרקעותים, ונשמע מזה שלא יהא התיקון ע"י שיהא כ"כ צדיק שלא יקח אלא משום שיהא לו אחוזה גדולה מאוד.

יחזקאל (פרק מה ו): וְאַחֲזֵת הָעִיר תִּתְּנוּ חֲמִשָּׁת אֲלָפִים רֹחֵב וְאַרְבַּע חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לַעֲמַת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה: (ו) וְלִנְשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לַתְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלִאֲחֲזֵת הָעִיר אֶל פְּנֵי תְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְאֶל פְּנֵי אֲחֲזֵת הָעִיר מִפָּאֵת יָם יָמָה וּמִפָּאֵת קִדְמָה קִדְמָה וְאַרְבַּע לַעֲמֻת אֶחָד הַחֲלָקִים מִגְּבוּל יָם אֶל גְּבוּל קִדְמָה: (ז) לְאַרְבַּע יִהְיֶה לוֹ לִאֲחֲזָה בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא יִוָּנוּ עוֹד נְשִׂאֵי אֶת עַמִּי וְהָאָרֶץ יִתְּנוּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהֶם.

## תנאי של מלך המשיח שלא יתגאה

יסוד של מלכות הוא שלא יתגאה כמו שנאמר (פסוק שופטים ט): לְבִלְתִּי רוּם לָבֹוּ מֵאֲחֵיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל.

והטענה על חזקיה מלך יהודה שהתגאה ואסור להתגאות בין בדברי תורה ובין כשעושים לו מופתים ע' ברכות (קד י עמוד ג): אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא: כל התולה בזכות עצמו - תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך - תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית; חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: זכר נא את אשר התהלכתי

## למה בגאולת בעיתה יהא הגואל בדרגא נמוכה

ניתן לפרש אפשרות כזו, שאם יהא בדרגא גבוהה, אז יש חשש שיעשו ממנו ע"ז, שהרי אנו רואים כעת שכל מי שיש לו דרגא של בעל מופת או דרגא גבוהה אחרת, כבר מהללים אותו מעל ומעבר מה שראוי לעשות מאדם וא"כ כל עיקר התיקון של מלכות בית דוד הוא שיתבטלו ע"ז מן העולם, ואם יהא משיח זה שיעשו ממנו ע"ז או קרוב לזה או שהוא בעצמו יתלה דברים בגלל צדקתו, ויחשיב עצמו שהוא הוא בעל המופת, ולא יתלה זה בהקב"ה, א"כ מה הועיל שיבטל ע"ז מן העולם הרי הוא בעצמו נעשה ע"ז, על כן להסיר חשש זה יותר טוב במשיח בדרגא נמוכה ולא בעל מופתים וכדו'.

## איך ניתן לחזק את הבקשה למלכות בית דוד

מקודם צריך לכוון בכל תפילה הרגילה בברכת אבות במילים "ומביא גואל" ובמקום שמבקשים למלכות בית דוד, וזה בתפילת שמונה עשרה בברכת את צמח דוד, ובברכת המזון בברכת ירושלים.

וכן להתייחס לדוד המלך בכל מזמורי תהלים שאומרים בכל יום כמו בברוך שאמר, ובאשרי ג' פעמים ביום שאומרים תהילה לדוד, ובקטע של ויברך דויד, ובפרק למנצח מזמור לדוד יענק, ובברכת הפטרה מגן דוד.

וכעת שיש גזירה למסור קבר דוד המלך לנוצרים, צריך לבקר שם הרבה פעמים, ולבקש שם על החזרת מלכות בית דוד.

וכן לבקש על בנין בית המקדש ולעשות השתדלות לזה כמו עליה להר הבית וכדומה, [הארכנו בזה במ"א](#).

בר כוזיבא נענש בגלל שאמר להקב"ה לא תעזור ולא תפריע, תלמוד ירושלמי (סוף תענית פ"ק ז): **וכד דהוה נפק לקרבא הוה אמר ריבוניה דעלמא לא תסעוד ולא תכסוף**, והיינו שרצה שאחרי הנצחון יאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

וא"כ למדנו, ששני אישים גדולים היו אמורים להיות משיח, חזקיה מלך יהודה ובר כוזיבא, ושניהם נכשלו בחטא של גאווה, חזקיה על שחשב בחינת בצדקתי הביאני ה' לרשת את הארץ הזאת, ובר כוזיבא שחשב כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ושניהם אסורים, כמו שנאמר בפרשת עקב (י"ז): **וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כִּי יַעֲצֵם יְדֵי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה: (י"ח) וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנִּיתָ לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל לְמַעַן הָקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיוֹם הַזֶּה.**

פרשת עקב (ז') **אֶל תֹּאמַר בְּלִבְּךָ בְּהַדָּף ה' אֱ-לֹהֶיךָ אֶתֶם מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר בְּצַדִּיקְתִּי הֵבִיאֵנִי ה' לְרִשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ: (ט) לֹא בְּצַדִּיקְתֶּךָ וּבִישׁוֹר לִבְּךָ אַתָּה בָּא לְרִשְׁתָּ אֶת אֲרָצָם כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' אֱ-לֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב.**

ועל אף שאדם צריך לעשות השתדלות לפרנסה וכן לעשות מלחמה, מ"מ אחרי הנצחון לא יתלה הדבר רק בכח השתדלות אלא יתלה הדבר שהכל בא מהקב"ה והוא רק שליח שלו, והקב"ה עזר למען כבוד שמו ובזכות הברית עם האבות. וכן על אף שאדם צריך לקיים מצוות ולימוד התורה ולהרביץ תורה כמו שעשה חזקיה, וזה עוזר לישועה למלחמה ולהנצל מן האויבים, מ"מ אחרי הנצחון, יתלה הכל בישועת הקב"ה ובזכות ברית האבות, ולא יתלה רק בעצמו ובזכותו.

נכתב בעה"י ע"י מורנו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א, כ"ב אייר תשע"ד

גליונות 'בריתי יצחק' גם באתר: [www.rabbibrand.022.co.il](http://www.rabbibrand.022.co.il) ובדוא"ל: [talmidim2@gmail.com](mailto:talmidim2@gmail.com)



# א'יחוד פאמני התורה





# בריתנו וצדק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

## ייסוד אגודת ישראל

לפני כמאה שנה בשנת תרע"ב נתעוררו רבים מיהדות שומרי תורה להתאחד ולהקים את "אגודת ישראל" כדי ללחום נגד כל מיני מהרסי דת, כמו המשכילים והרפורמים הקונסרבטיבים ועוד ועוד חוגים שמסכנים את קיום היהדות.

ואחד מן הבעיות הגדולות שהיה לפניה, הוא שהציבור שומרי תורה גופא היו מחולקים ומפורדים ביניהם, ולעשות חבור ביניהם היה קשה מאוד,

ולדוגמא, היו מצד אחד היעקעס מגרמניה, תלמידי הרב שמשון רפאל הירש, ומצד שני היו האדמו"רים ותלמידיהם בפולין והונגריה שהוא כיוון אחר לגמרי, ומצד שלישי, הליטאים מתלמידי הגר"א, וכן עוד הרבה קבוצות.

החיבור היה מוכרח משום מהרסי דת מכל הכיוונים אולם איך מאחדים השורות?

אחד מן היסודות באיחוד זה היה שאיחוד זה לא אחידות, היינו שלא מחייבים כעת שכל הקבוצות יתנהגו כעת לכל הנושאים באותו דרך, אלא כל אחד אחד ימשיך בדרך משלו ורק בנושאים העיקרים הולכים ביחד.

אולם למעשה התגלה במשך הזמן, שהיה צריך להיות אחד מושפע מן השני, ולמעשה התגלה שלאורך הדרך לא היה כלל אפשרות שכל קבוצה לחוד יכולה להתקיים, ולא רק מצד מהרסי הדת מבחוץ אלא גם מצד שכל קבוצה לבד לא היתה לה את האפשרות להתקיים לבד משום שחסר לה אחד או יותר מבסיסי קיום של היהדות, ורק האיחוד ביניהם היה נותן את האפשרות להחזיק מעמד ולקיים הרבה מחלקי התורה.

## סיוע האיחוד כלפי פנים

ואסביר הדבר בתור דוגמא ממה שאני חוויתי בילדותי ובבחרותי. ומזה ניתן להבין שאותו יסוד היה בהרבה

מקומות כולל בארץ ישראל.

אני נולדתי בעיר ציריך שבשווייץ, אחרי מלחמת העולם השנייה, והיה שם בעיקרון שתי קהילות חרדיות, אחת קהילת יוצאי פולין ואחת קהילת יוצאי גרמניה ושווייצרים ותיקים, הנקראים יעקעס.

ומקודם לפני שהגעתי לגיל בית ספר לא היה שם בית ספר יהודי, אלא הילדים הלכו לבית ספר גוי ולמדו אחר כך בערב בתלמוד תורה.

ואז באו עסקנים מקהילת היעקעס והקימו בית ספר יהודי תחת מאבקים גדולים מכל הכיוונים, כמובן בתור ילד לא הבנתי את כל מה שמונח מאחורי הענין הזה, אבל אח"כ נתברר, שלא היה אפשרי שהקהילה של פולין תקים את הבית ספר ורק מן הקהילה של היעקעס, ממשיכי דרך הרב שמשון רפאל הירש, יכלו לעשות זאת, ואז שלחו הרבה מן הקהילה של פולין לבית ספר הזה.

ובאותו זמן היה צורך להקים ישיבה בשביל הילדים שגמרו את בית ספר היסודי, ואז קמו עסקנים מן הקהילה הפולנית והקימו ישיבה בלוצרן (כשעה נסיעה מציריך) והביאו ראש ישיבה מיוצאי ליטא (הגאון ר' משה סולוביצק זצ"ל ואחר שהוכרח לצאת משם מסיבה מסוימת, הביאו לראשות הישיבה את הרב יצחק קופלמן זצ"ל, תלמיד של הגאון ר' שמעון שקופ זצ"ל בישיבת גרודנא).

ונתברר, שלא היה אפשרות להקים ישיבה ע"י עסקני היעקעס, ורק הפולנים יכלו לעשות את זה, ואילו ראש ישיבה היה צריכים להביא מיוצאי ליטא, ואז גם מן היעקעס שלחו בחורים לאותה ישיבה.

אחר שכבר נתערבו הכוחות, הדברים נשתנו וכל הכוחות כבר עוברים מציבור לציבור, ואנו מדברים על ראשית הדרך.

ויוצא לפי זה, שאילו היה רק קהילה אחת, היהדות לא היתה יכול להמשיך ולהתקיים, כי אי אפשר להמשיך לקיים

איחוד נאמני התורה וארץ ישראל  
היום, דומה לאיחוד אגודת ישראל  
לפני כמאה שנה, רק באופן אחר •  
ייסוד אגודת ישראל • סיוע האיחוד  
כלפי פנים • האיחוד הציל את  
כללות החינוך • המאבק על ארץ  
ישראל • המפנה שקרה כיום  
בציבור הדתי ובציבור החרדי •  
התיקון המתבקש כיום של חיבור  
נאמני התורה והמצוות • בנוגע  
לבחירות כיום



## המאבק על ארץ ישראל

בחלק גדול של הציבור החרדי יש עמדה, שכל ענין המאבק על ארץ ישראל שייך לחילונים ולאנשים שאין להם חלק בתורה, ואילו מצד אנשי התורה היו שאמרו שזה לא ענין שלנו, החילונים בנו את המדינה והם יסתדרו איך שיתדרו, והעמדה שלנו בנושא זה הוא בעיקרון רק במה שנוגע לישיבות. ואם יש ויכוח בנוגע לא"י, אם להחריב יישובים או לא, מה שקובע בעיקרון הוא באיזה צד עוזרים יותר לישיבות ולשאר חלקי התורה, זה מה שמכריע כל ענין של א"י, ואין לנו צד ברור בנושא זה (אין כלל שאין בו יוצא מן הכלל לשני הכיוונים).

הנה בתחילת הקמת מדינת ישראל, היו העומדים בראש המדינה חילונים שלחמו למען א"י, ולא היה כל שאלה שעמדה על הפרק אם להחזיק שטחים או לא ועכ"פ זה לא היה עיקר המאבק, ומצד שני היו מראשי המדינה שלחמו נגד הדת בכל מיני גזירות, בהעברה על הדת של אלפי ורבבות ילדים ובכל מיני גזירות, ואחד מן הגזירות הגדולות היה גזירת גיוס בנות ושרות לאומי, ואחד מן הפסקים של גדולי ישראל אז היה שזה בכלל ייהרג ואל יעבור.

הציבור הדתי היה עומד מן הצד בנושא הזה ובעקבות שלחמו בצבא והצטרפו לממשלה, הגיעו להרבה וויתורים בנוגע לדת, וזה יצר קרע עמוק בין הציבור החרדי והציבור הדתי.

הצבא עצמו מיוסד על שני יסודות סותרים זה לזה, אחד טוב ואחד רע, חלק הטוב שלוחמים למען הצלת עם ישראל מן הגוים, חלק הרע, כור היתוך להעביר על הדת את החיילים ולקלקל אותם ובעיקר ע"י גיוס בנות, שהבנות מקלקלות החיילים וכ"ש שהבנות עצמם מתקלקלות.

כל זה המצב באופן כללי עד מלחמת יום כיפור בשנת תשל"ד.

אחרי מלחמה זו שבתחילתה היה כמעט שלוש אלף הרוגים, ורק אח"כ היה ניצחון גדול, לאט לאט התחיל להיות רפיון אצל החילונים בעצם הענין של אחיזתנו כאן בא"י, ואז התחילו מצד אחד חלק מהציבור הדתי הנקראים גוש אמונים, להיאבק על בנין יישובים בשטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. ומצד שני דנו בצד החילוני לוותר על חלקי א"י.

ומצאנו דבר כזה שעל אף הנצחון, העם מפחד ובורח, ע"י מלכים (ב' ח' כ"א).

יהדות אם אין בית ספר יהודי ואם אין ישיבה, והיה צריך כל הכוחות ביחד להקים יהדות חזקה שיש בה בית ספר יהודי וישיבה וכו'.

## האיחוד הציל את כללות החינוך

מזה אני ממשיך לכתוב על התקופה שבין המלחמות, מה שקרה בפולין בגרמניה ובליטא.

הישיבות החזקות היו בעיקר בליטא, אף שגם בפולין והונגריה היו ישיבות.

אולם בית יעקב לא היה בליטא, והיתה ירידה גדולה אצל הבנות שם, ואילו בפולין הקימה האשה הדגולה שרה שנירר ע"ה רשת גדולה של בית יעקב.

אולם שורש המפעל הזה הביאה כשהגיעה מחמת מצב בריאותה לעיר וינא, ושם למדה את היסוד בהתרשמות גדולה מרב המקום שהיה ממשיכי דרך הרב שמשון רפאל הירש. והיא התאימה את זה באופן שיתאים עם דרך החסידות של פולין.

אחרי חורבן אירופה במלחמת עולם השניה, כשהיהודים הגיעו לא"י, היו בונים מחדש חדרים ישיבות ובתי יעקב, אבל עיקר הישיבות היו מיוצאי ליטא וגם הרבה מן הישיבות החסידיות הביאו מגידי שיעור מן הליטאים, ואילו בית יעקב בעיקר הקימו אנשי גרמניה היעקעס כמו לדוגמא הרב אברהם וולף זצ"ל, וכן הרבה חדרים כולל הליטאים הביאו מנהלים מן היעקעס כי אלו היו יותר מומחים בנושא זה. ואילו מלמדים הביאו בעיקר מן החסידים, כי אלו יותר מומחים בנושא זה, גם בחדרים ליטאים.

ויוצא שהבנים הקטנים חינוכו החסידים, והגדולים הליטאים, והבנות היעקעס.

(הכל באופן כללי ואין כלל שאין יוצא מן הכלל, והכל מדובר בשלב הראשון ואח"כ הכל נתערב ומושפע אחד מן השני).

כאן דברנו בעיקר מן הציבור החרדי האשכנזי.

וצריך חיבור מיוחד להסביר את ההשפעה של הציבור הספרדי על כללות הציבור וכן הציבור הדתי לאומי שהשפיעו על כלל ישראל.

שמוכנים לוותר על חלקי א"י ולהחריב יישובים שלמים וישיבות ומוסדות תורה ולגרש את התושבים, וכן לסכן ע"ז את כל א"י ע"י התגברות של הערבים וזריקת טילים על כל א"י.

וזה מחייב שמוכרחים לראות כיוון התאחדות חלקית עם הציבור הדתי לאומי, אבל בתנאי שאלו שומרים על כל חלקי התורה, ולא מוכנים לוותר על חלקים שלמים של התורה.

## התיקון המתבקש כיום של חיבור נאמני התורה והמצוות

הציפיה הגדולה לתיקון דבר הזה, הוא ללכת בעקבות הגישה שהיה לפני כמאה שנה בהקמת אגודת ישראל, שאלו החרדים שמבינים שיש צורך לדאוג למען א"י, וזה גם חלק חשוב של התורה, יתחברו עם חלק הדתיים שהבינו שאסור לוותר על חלקי תורה, והבינו את הקלקולים העצומים מה שגרם להתחברות יתר עם החילונים.

ואף אם אין התחברות גמורה, וכמו שאמרנו בתחילת המאמר, איחוד זה לא אחידות, אבל ניתן להתחבר על שורשי הדת, כמו שהיה ביצירת אגודת ישראל בראשית דרכו, שהתחברו כמה ציבורים וקבוצות שהיה בהרבה דברים ניגודים ביניהם ואז אחד ישפיע לטובה על השני.

וגם שם היה התנגדות גדולה מצד הרבה חרדים לאיגוד הזה, אבל סוף סוף האיגוד הזה הוא שהציל בזמנו את כלל יהדות התורה.

וכן כעת, בוודאי יש התנגדות גדולה לחיבור הזה מכל מיני כיוונים כולל מכיוון חלק של ציבור החרדי וחלק של ציבור הדתי, אבל למעשה, החיבור הזה הוא כעת מה שנראה באופן בשלב זה, ההצלה של כלל ישראל בכל חלקי התורה.

לא ביררנו כעת מה שנוגע לצורך הגדול של חיבור של ספרדים ואשכנזים, כי זה צריך חיבור נפרד. ונסתפק כעת במה שכתבנו עד כאן.

## בנוגע לבחירות כיום

זה לא המקום לומר למי להצביע, אולם כל מי שמתבונן ומדקדק במאמר הזה, יכול להבין למה הדברים מכוונים.

הציבור החרדי עמדו מן הצד בענין זה והרבה גם צעקו שאסור ליישב את השטחים בגלל שזה התגרות באומות ולא הכירו שזה חלק מהשבועה של הקב"ה לתת לנו את הארץ, על אף שנכבש ע"י חילונים, ע"י במאמר "למען תדעון כי א-ל חי בקרבכם" (הגמאל באתר שלנו במדור "ארכיון הקודש").

ורק כשהגיעו מים עד נפש במצוקת הדיור, הסכימו לבנות עיירות חרדיות בשטחים, בעמנואל מתוך התנגדות גדולה מצד כמה ראשי הציבור החרדי, ואח"כ בביתר עילית ובקרית ספר שנעשה אח"כ לעיר גדולה שנקרא כעת מודיעין עילית, וגם לזה היה קצת התנגדות, אלא שאח"כ מחמת הכרת ההכרח של בניית ערים האלו הפסיקה ההתנגדות, אולם ההתעלמות מחיזוק בא"י מה שנוגע מחוץ לעיירות החרדיות, עדיין קיים אצל חלק גדול של ציבור ומנהיגי היהדות החרדית.

הדברים מתבררים יותר ויותר, שבלי אדיקות בתורה אין אפשרות להחזיק את ארץ ישראל, והכוונה אדיקות בתורה כולל בירור הלכה בכל מה שנגע לעניני א"י מה שהיה בתקופת השופטים והמלכים והחשמונאים בבית שני ולא המשך של מה שהיה בתקופת גלות אירופה (הנפקא מינה היה, שבגלות אירופה כשהגוי התקיף את היהודים, היה אחד משלשה אפשרויות, או שברחו או שהשתדלו אצל הפרץ או שנהרגו, ובתקופת השופטים והמלכים, כשהגוי התקיף, לחמו נגד הגוים בצירוף של תפילות).

הציבור הדתי בגלל ההתחברות ע"י הצבא ועוד דברים לציבור החילוני, הוצרכו או חשבו עכ"פ שהוצרכו, לוותר על כל מיני דברים ונכנסו לפרצות דחוקות מאוד בכמה חלקי תורה (דוגמא אחד, תמיכה בחוק הגיור שפותח פתח למאות אלפי גוים להיכנס בשקר בתור יהודים ע"י גיור פיקטיבי).

## המפנה שקרה כיום בציבור הדתי ובעיבור החרדי

הנה חלק מהציבור הדתי הבינו, שההתחברות עם החילונים עבר כל גבולות, והפרצות בדת מתרבים עד שמוכרחים לראות דרך איחוד לכיוון הציבור החרדי, אולם בתנאי שאלו שומרים על א"י. ולא שייך להתחבר עם מי שמוכן לוותר על חלקי א"י ולהחריב יישובים.

ומאידך, בציבור החרדי, הבינו חלק מהם, שעברו את כל הגבולות של התעלמות בנושא א"י עד שהגיע ההתדרדרות





היחס בין

# יציאת מצרים לקיבוץ גלויות



הגאון רבי חיים חורי, מגדולי רבני תוניסיה, בעת שעלה לארץ ישראל בשנת תשט"ו || קרדיט: יד ביד Location



נכתב בעזרה"ת ע"י  
מורנו הרב שליט"א

ט' ניסן תשע"ה

ניתן להשיג את הגליונות גם באתר  
'ברית יצחק' וכן בדואר אלקטרוני  
talmidim2@gmail.com

# ברית יצחק

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנר שליט"א

## היחס בין יציאת מצרים לקיבוץ גלויות בזמננו

המקור בחז"ל • דברי המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין בביאור מלחמת ששת הימים • זכירת יציאת מצרים ושיעבוד מלכויות לעתיד לבוא • האם צריך ניסים גלויים כמו ביציאת מצרים • בנוגע למלחמת ששת הימים • לא מצוות חדשות, ללמוד מהעבר • הנס שילדים וילדות משחקים בירושלים • הדיון הוא עם מי שמכיר בניסי הקב"ה • האם כבר עכשיו יש לומר חי' ה' אשר העלה מכל הארצות • האם בשביל לומר צריך: קיבוץ גלויות של כל עם ישראל; בית המקדש; שלטון שומר תוצ"צ; משיח? • כשיש ספק אם הגיע הזמן • כמה ספיקות במצווה: האם החיוב מדאורייתא; כל יום; בלילה? • האם המצוה לעלות לארץ ישראל כפוף לביאת המשיח • הפסק של הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א • דעת מרן החזון איש בענין עליה לא"י • מרן החזו"א: מקום שגרים יהודים הוא כשר, מקום שלא הוא טרף

### המקור בחז"ל

ברכות (דף יב עמוד ב) במשנה: "מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר: למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך - הימים, כל ימי חייך - הלילות; וחכמים אומרים: ימי חייך - העולם הזה, כל - להביא לימות המשיח".

ובגמרא (סז): "תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי' ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי' ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! - אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו".

הפסוקים בשלמות בירמיהו (פרק כג פסוק ז): "לִכְן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נָא ה' וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ח) כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחַתִּים שָׁם וַיָּשֻׁבוּ עַל אֲדָמָתָם".

### התחלה של הדיון:

## דברי המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין בביאור מלחמת ששת הימים

כדי לנסות לפשוט את השאלה, האם אנו כעת במצב של

ימות המשיח בנושא זה, על אף שמשיח עצמו לא הגיע. נביא קודם דברי המשגיח הרב יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שאמר אחרי מלחמת ששת הימים, שאינו יודע מה יותר גדול האם נסי מלחמת ששת ימים, או נסי יציאת מצרים. (ועי' בדבריו באריכות ובביאור בספר **"בזאת תדעון כי א-ל חי בקרבכם"**).

### ביאור דבריו

ונשאלתי על זה, הרי בוודאי נסי יציאת מצרים יותר גדולים, שהם היו ניסים גלויים, משא"כ נסי ששת הימים היו ניסים נסתרים?

וחוץ מזה, הרי בעקבות נסי יציאת מצרים אנו מקיימים הרבה מצוות, משא"כ בעקבות נסי מלחמת ששת ימים לא נתנו לנו מצוות.

ועל זה השבתי: הגדרת ענין 'מה יותר גדול מן השני', לפעמים הוא לא חד משמעי, ויכול להתפרש שבבחינה אחת הראשון גדול מן השני, ובבחינה אחרת השני גדול מן הראשון.

ואקח דוגמה, אדם שואל מה יותר חמור, חילול שבת או שפיכת דמים, והתשובה היא שבבחינה אחת חילול שבת יותר חמור, ומבחינה אחרת ש"ד יותר חמור.

דהנה בענין עונש - חילול שבת יותר חמור, שחילול שבת בסקילה וש"ד בהרג. ואילו לגבי ייהרג ואל יעבור - ש"ד יותר חמור, שש"ד בכלל ייהרג ואל יעבור, וחילול שבת לא. וכן לענין 'ניתן להצילו בנפשו', שחילול שבת לא ניתן, וש"ד כן ניתן (סנהדרין דף עג ע"ב).

מצרים, מ"מ לענין ההכרה שהקב"ה נמצא אתנו, ביטול שיעבוד מלכויות וקיבוץ גלויות מכל הארצות הוא יותר גדול.

### האם צריך ניסים גלויים כמו ביציאת מצרים

וצריך לדון, האם גדלות ביטול שיעבוד מלכויות מוכרח לבוא דוקא דרך ניסים גלויים בשינוי הטבע, או גם דרך ניסים שלא בשינוי הטבע.

הנה בפשטות הפסוק משמע, שמה שביטול שיעבוד מלכויות הוא יותר גדול מיציאת מצרים, זה לא מחמת גודל שינוי הטבע, שהרי לא זה הוזכר בפסוק, אלא מחמת שינוי איכות היציאה, והיינו שביציאת מצרים יצאו בני ישראל רק ממצרים ולא משאר ארצות, ואילו בביטול שיעבוד מלכויות יצאו מכל הארצות, וזה עושה שהוא יותר גדול.

איך שהוא אנו מוכרחים לומר, שבענין גדלות יציאת מצרים וגדלות ביטול שיעבוד מלכויות, מה יותר גדול, יש בזה שני בחינות, מבחינה אחת יציאת מצרים יותר גדול, ומבחינה אחרת, ביטול שיעבוד מלכויות יותר גדול. ולכן, הפשטות הוא שבאכילת מצה בליל פסח שיש חיוב לספר ביציאת מצרים, אז מספרים בעיקר יציאת מצרים שהרי על זה מראה מצות מצה ומרור ופסח. אולם בכל ימות השנה שמזכירים יציאת מצרים, אז לדעת רבנן מזכירים ביטול שיעבוד מלכויות, ובתור טפל מזכירים גם יציאת מצרים. ודעת בן זומא שמזכירים רק ביטול שיעבוד מלכויות.

וכל זה בימות המשיח.

### בנוגע למלחמת ששת הימים

כעת צריך לדון בנוגע למלחמת ששת הימים. הנה כעת המצב שחלק גדול של בני ישראל יצאו משאר ארצות, אבל לא כולם, ומבחינה אחת זה יותר גדול מיציאת מצרים, משום שהגיעו מהרבה ארצות, ולא רק ממצרים. אולם מאידך הרי שם הגיעו כולם, וכאן רק חלק.

ועכשיו ניסים של ששת הימים שהוא אחד מתהליכים הגדולים של קיבוץ גלויות, שעל ידי זה נתאפשר להרבה יותר יהודים להגיע לא"י, ולהוסיף שטחים ובעיקר ירושלים, ונעשו ע"י הרבה ניסים, בנצחון גדול נגד שבע אומות שרצו להשמיד כל עם ישראל כאן, אף שאינו בדרגת ניסים של שינוי טבע כמו יציאת מצרים, מ"מ מבחינת ההיקף של ידיעה שהקב"ה נמצא איתנו, מי שרוצה לראות את זה, יכול לדון מה יותר גדול, אף

## זכירת יציאת מצרים ושיעבוד מלכויות לעתיד לבוא

הנה לעתיד לבוא כשתהיה גאולה שלימה, לא תשתנה שום מצוה מן התורה, כמו שכתב הרמב"ם (פר' י"א מהל' מלכים ה"ג ג') וע"ש בגרס' רמב"ם פרנקל דברים חריפים מאוד, וזה יסוד הדת, וכל יסוד המצות אנו מחויבים לשמור בגלל הניסים של יציאת מצרים, ולא בגלל הניסים של קיבוץ גלויות.

ואולם בכל זאת נאמר בירמיהו (פרק כג פסוק ז): "לֵכֶן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאֵם ה' וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חִי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ח) כִּי אִם חִי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחַתִּים שָׁם וַיָּשֻׁבוּ עַל אֲדָמָתָם". פסוק דומה לזה נאמר גם בירמיה טז יד.

ובביאור הפסוק הזה פליגי להלכה בן זומא ורבנן (נדרות יב ע"ב), דעת בן זומא שבימות המשיח לא יזכירו עוד יציאת מצרים. וחכמים אומרים מכח ריבוי הפסוק "כֹּל יָמֵי חַיֶּיךָ" שגם אז יזכירו יציאת מצרים, אולם שיעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו, והכוונה טפל לו שהניסים והישועות של ביטול שיעבוד מלכויות הם יותר גדולים מן הניסים והישועות של יציאת מצרים.

והנה בפשטות גם בן זומא מודה שבלייל פסח צריך להזכיר סיפור יציאת מצרים, שהרי מצות מצה מיוסדת על יציאת מצרים ולא על ביטול שיעבוד מלכויות, אלא כוונת בן זומא על המצוה שבכל יום צריך להזכיר יציאת מצרים, שלמדים מן הפסוק "לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יָמֵי חַיֶּיךָ", זה לא יאמרו בימות המשיח.

ולכאורה קשה הרי לא ישתנה שום מצוה בימות המשיח, וא"כ איך לדעת בן זומא יתבטל מצוה זו, וכן למה לרבנן צריך ריבוי מיוחד למצוה זו. אלא מאי, מכיון שעיקר הזכרת יציאת מצרים כל יום הוא כדי שאנו נדע שהקב"ה נמצא אתנו ועזר לנו, וזה בימות המשיח אפשר לדעת יותר ע"י ביטול שיעבוד מלכויות ממה שאפשר לדעת ע"י יציאת מצרים, ממילא מתקיים המצוה של הזכרת יציאת מצרים כל יום, דרך הזכרת הניסים של ביטול שיעבוד מלכויות.

ודעת רבנן שצריך לעשות ביטול שיעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים לטפל.

ולכל הדעות מבואר שביטול שיעבוד מלכויות והיינו קיבוץ גלויות מכל הארצות הוא יותר גדול מיציאת מצרים. ועל אף שבענין לחייב כללות המצוות, העיקר הוא יציאת

בְּעֵינֵי שְׁאֲרִית הָעָם הָזֶה בְּיָמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינֵי יִפְלָא נָאֻם  
ה' צָב-אֲוֹת".

והיינו שזה פלא גם בעיני הקב"ה, ובכל זאת יתקיים,  
וא"כ היום שכבר נתקיים נבואה זו אנו במצב של ניסים  
יותר גדולים מלידת יצחק אבינו.

### הדיון הוא רק עם מי שמכיר בניסי הקב"ה

(אולם כל זה שייך רק למי שמכיר שהקב"ה עוזר כאן  
למען כבוד שמו להוסיף שטחים ולקיים הברית שכרת עם  
אבותינו לתת לנו את א"י. אולם מי שטוען שכל הוספת  
שטחים הוא באיסור של התגרות באומות, ואנו עדיין  
במצב של ג' שבועות ולא במצב של עד שתחפץ, וצריך  
להחזיר השטחים ואסור לדור שם, ולדעת האדמו"ר  
מסטמר אסור גם ללכת לכותל, וכן ראוי לתת את כל  
העיר העתיקה לערבים כדי שיהודים לא יעלו להר הבית,  
ואין כאן לא גאולה ולא אתחלתא דגאולה אלא העתק  
מגלות פולין לגלות הציונים ודברים כיו"ב - אז בודאי לא  
שייך לדון מה יותר גדול האם ניסים של מלחמת ששת  
הימים או ניסים של יציאת מצרים).

### המשך הנידון (תשע"ה)

## האם כבר עכשיו יש חיוב לומר חי' ה' אשר העלה מכל הארצות

צריך לדון מה הגדר שמחייב לומר הפסוק "חי' ה' אשר  
העלה", האם כפוף לבית המקדש, או לקיבוץ גלויות כללי  
של כל עם ישראל, או שמספיק קיבוץ גלויות חלקי, אף  
שנשארו חלק מהיהודים בארצות חו"ל, רק שלמעשה  
מכל הארצות הגיעו חלק מהיהודים (שאנו מכירים שהם  
יהודים).

## האם בשביל לומר הפסוק צריך קיבוץ גלויות כללי של כל עם ישראל

לכאורה נראה להביא ראיה מן הרמב"ן (שמות פרק יב) שכבר  
הגיע הזמן, על אף שעדיין אין לנו קיבוץ גלויות בשלמות,  
אלא רק חלקי. וז"ל: "וטעם 'החדש הזה לכם ראש  
חדשים', שימנו אותו ישראל חדש הראשון, וממנו ימנו כל  
החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש,  
כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנוכיר  
החדשים יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחדשים שם בתורה,  
אלא יאמר 'בחדש השלישי' (לחג יט א), ואומר 'ויהי בשנה  
השנית בחדש השני נעלה הענן' (במדבר י יא), 'ובחדש השביעי

שמבחינת שינוי הטבע יותר קטן. וכן אינו בכלל לחייב  
מצות, אלא בכלל ידיעה שהקב"ה נמצא אתנו ונתן לנו  
את א"י. ואף שעדיין לא הגענו לסוף הדרך, מ"מ תחילת  
הדרך יש כבר. וא"כ מי שטוען שהניסים היו יותר גדולים  
מיציאת מצרים אין זה סותר יסודי הדת. והיינו בבחינה  
שגם חז"ל מתייחסים למצב שיהיו דברים יותר גדולים  
מיציאת מצרים, וכאן הוא התחלה של המצב.

## לא מצוות חדשות, אלא ללמוד מהעבר

ולא מבחינה של לחייב מצוות חדשות, היינו מצוה שלא  
נצטוונו אף פעם, שזה לא שייך ע"י ניסים של ביטול  
שיעבוד מלכויות, ואין מצוה חדשה בתורה.

אולם מצוה שכבר יש, כמו כיבוש א"י ודיני מלחמה,  
שלענין זה צריך חיזוק בכל פעם לעשות את המלחמה [עי'  
ברכות (לג ע"ג) ת"ר ארבעה צריכין חזוק... וברש"י שם],  
ובענין זה כן אפשר להתפעל וללמוד ע"י ניצחונות  
הקודמים שהקב"ה עוזר במלחמה.

וכמו שלמדנו מאסא מלך יהודה בספר דברי הימים (ב פק'  
טז ז), שבגלל שלא למד מהניצחונות הקודמים, ולא לחם  
בעצמו אלא סמך על הגוי, נענש:

"וּבַעֲתָהּ הָיָא בָּא חֲנָנִי הָרָאָה אֶל אֶסָּא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר  
אֵלָיו בְּהִשָּׁעֲנֶךָ עַל מֶלֶךְ אֲרָם וְלֹא נִשְׁעַנְתָּ עַל ה' אֱלֹהֶיךָ עַל  
כֵּן נִמְלַט חֵיל מֶלֶךְ אֲרָם מִיָּדְךָ: (ח) הֲלֹא הַפּוֹשִׁים וְהַלּוֹבִים  
הָיוּ לַחֵיל לְרֹב לְרָכֵב וּלְפָרָשִׁים לְהַרְבֵּה מְאֹד וּבְהִשָּׁעֲנֶךָ עַל  
ה' נִתְּנָם בְּיָדְךָ: (ט) כִּי ה' עֵינָיו מִשְׁטָטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ  
לְהִתְחַזֵּק עִם לְבָבָם שְׁלֹם אֵלָיו נִסְכַּלְתָּ עַל זֹאת כִּי מַעֲתָה  
יֵשׁ עִמָּךְ מִלְחָמוֹת".

(עי' עוד בזה במאמר למען תדעו כי א-ל חי בקרבכם,  
ובמאמר תקיפה באיראן, שיש להתקיף את איראן ולא  
לסמוך על ארה"ב).

## הנס שילדים וילדות משחקים בירושלים

ומצאנו בלשון הפסוק שהנס שילדים וילדות משחקים  
ברחובות ירושלים הוא נס יותר גדול מלידת יצחק אבינו  
ע"י שרה אמנו בגיל תשעים. שהרי בשרה אמנו כשלא  
האמינה את הנס נאמר בבראשית (פרק יח יז) "הֲיִפְלֹא מֵה'  
דָּבָר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַתְּ חַיָּה וְלִשְׂרָה בִן". והיינו בעיני  
הקב"ה זה לא פלא, רק בעיני בני אדם.

ואילו כשילדים משחקים ברחובות ירושלים נאמר  
בזכריה (פרק ח ה) "וְרַחֲבֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יִלְדִים וְיִלְדוֹת  
מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ". (ו) כֹּה אָמַר ה' צָב-אֲוֹת כִּי יִפְלֹא



באחד לחודש' וגו' (ס' כט א), וכן כלם.

הפסוק בשלימות שכולל מכל הארצות.

### בית המקדש

ובענין בית המקדש, משמע בפשטות שזה לא לעיכובא שהרי בפסוק לא הוזכר כלל בית המקדש, רק קיבוץ גלויות.

### שלטון חילוני

ומה שהשלטון חילוני, זה לא מעכב, שהרי לא הוזכר כאן באיזה שלטון. והרי בגאולה 'בעתה' יעשה קיבוץ גלויות ע"י אנשים המכונים אנשי סדום כמבואר ביחזקאל (ט"ז מפסוק כ"ג ואילך), וכבר הארכנו בכמה מאמרים שהשלטון היום לא יותר גרוע מאנשי סדום, ועי"ש הסיבה לכך, ועי' בזה במאמר **"ושבתי את שבות סדום ובנותיה"**.

ויש להוסיף, שניתן להבין הנהגת הקב"ה שהנהיג שהחילונים שולטים ולא שומרי תורה. שהרי ראינו לצערינו הנהגת שומרי תורה, שכל אחד דואג בעיקר לעצמו ומוכן להרוס את השני. ולמשל, אם החרדים קרובים לשלטון, מוכנים להרוס ולהחריב את הציבור הדתי, ולהחריב יישובים שלמים. ואם הציבור הדתי קרובים לשלטון, מוכנים להרוס את הישיבות החרדיות ולעשות קיצוצים משונים. ואם מישוהו מקים מפלגה שמצדף את כולם, כמו שקרה כעת בבחירות, אז נרדפים משני הכיוונים, ועושים הכל לשבור אותם. וכנראה שהקב"ה בחר החילונים בראש שאז איך שהוא כולם יקבלו מה שצריכים לקבל, פעם יותר אלו ופעם יותר אלו. ועי' במאמר **"איחוד נאמני התורה"**.

ומה שיש עדיין צרות מן האומות, זה היה גם בתקופת עזרא, וזה לא מעכב בנוגע לעניננו.

### קושיה על הסברה שכבר הגיע הזמן

ויש להקשות על מה שכתבנו שכבר עכשיו יש מקום לומר שיש חיוב לומר 'חי ה' אשר העלה', שהרי בפסוק שלפני פסוקים אלו כתוב במשיח ממש.

ירמיהו (פרק כג פסוק ה): **"הִנֵּה יָמִים בָּאִים בָּאִים ה' וְהִקְמֹתִי לְדָוִד צִמְח צִדִּיק וּמֶלֶךְ מֶלֶךְ וְהִשְׁפִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בָּאָרֶץ: (ו) בְּיָמָיו תִּנָּשֵׁעַ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לְבֶטֶח וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ ה' צִדְקָנִי"**.

וא"כ לכאורה הפסוק הבא אחריו **"לִכְן הִנֵּה יָמִים בָּאִים בָּאִים ה' וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חַי ה'"**, מדבר במשיח ממש ולא רק בקיבוץ גלויות.

"וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, כאשר אפרש (להלן כ ט), כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש השני והשלישי לגאולתינו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחלת שנותינו מתשרי, דכתיב (להלן לז כג) 'וחג האסיף תקופת השנה', וכתיב (ס' כג טז) 'בצאת השנה', אם כן כשנקרא לחדש ניסן ראשון ולתשרי שביעי, פתרונו ראשון לגאולה ושביעי אליה. וזה טעם 'ראשון הוא לכם', שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לכם, שנקרא לו לזכרון גאולתינו.

"וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו שמות חדשים עלו עמנו מבבל (ויקרא ר"ה א ב, ב"ר מה ט), כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והסבה בזה, כי מתחלה היה מניינם זכר ליציאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמיה טז יד - טו) 'ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון', חזרנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י. כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים, ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל (זכריה א ז, עזרא ו טו, נחמיה א א) ובמגילת אסתר (ג ז). ולכן אמר הכתוב 'בחדש הראשון הוא חדש ניסן', כמו 'הפיל פור הוא הגורל' (ס'). ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי כך הם קוראים אותם ניסן ותשרי וכלם כמונו. והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית כאשר עשינו עד הנה בראשונה". עכ"ל.

הנה הרמב"ן הזכיר רק חלק של הפסוק מארץ צפון, והכוונה מארץ בבל שהוא יחסית צפון של א"י, ומשום זה כבר נתבטל מצוות 'החודש הזה לכם' להזכיר תמיד ניסן בתור ראש חודש ראשון ולא בשמות החדשים, אלא אנו אומרים שמות החדשים ניסן אייר כדי להזכיר גאולת עזרא.

ואף ע"ג שגם בגאולה מבבל הגיעו רק חלק, שהרי רובם נשארו בבבל, כולל שתי הישיבות, ונשארו שם מסלתה ומשמנה של עם ישראל ושולשלת ריש גלותא. מ"מ החלק שהגיעו מבבל שהם עשרה יוחסין, כבר מספיק לבטל מצוות עשה דאורייתא, ולהחליפו בהזכרת שמות של חדשים.

וא"כ כיום שנתקיים המשך הפסוק 'מכל הארצות', ממילא על אף שגם מכל הארצות הגיעו רק חלקית, ויש עדיין הרבה יהודים שומרי תורה ומצוות וחילונים בחו"ל, מ"מ מכיון שכבר הגיעו הרבה יהודים מכל הארצות, (רוב ארצות נחשב ככל ארצות) נחשב זה כבר לחיוב לומר

במאמר "תפילין בחול המועד", שהעיקר לדינא שחייבים בתפילין).

### כמה ספיקות במצווה

צריך לדון האם כשהגיע הזמן לומר 'חי ה' אשר העלה', האם זה חיוב מדאורייתא, או מדברי הנביאים.

ועוד צריך לדון האם זה חיוב לומר כל יום. וכן אם החיוב רק ביום, או גם בלילה.

#### האם החיוב מדאורייתא

הנה כשיגיע הזמן בפשטות זה חיוב מדאורייתא, ולא רק מדברי נביאים, על אף שהפסוק הזה נאמר בדברי נביאים.

וראיה לזה שהרי לדעת בן זומא, כשיגיע הזמן שצריך לומר זה, מתבטל מצוות עשה דאורייתא של זכירת יציאת מצרים כל יום, ואומרים רק הפסוק הזה, וזה בא במקום זכירת יציאת מצרים כל יום. ואם החיוב הזה היה רק מדרבנן איך יכול לבטל מצות עשה דאורייתא של זכירת יציאת מצרים? אלא ודאי שהחיוב הוא מדאורייתא.

וא"כ גם לדעת חכמים דקיי"ל כוותיהו, שלא יתבטל לגמרי חיוב הזכרת יציאת מצרים רק שהוא נטפל להזכרת חי אשר העלה, מ"מ נשמע שהזכרת פסוק חי ה' הוא מדאורייתא.

#### האם החיוב כל יום

וכן נשמע מזה שהחיוב הוא כל יום, שהרי כמו שחיוב הזכרת יציאת מצרים הוא כל יום, ה"ה הזכרת חי ה' אשר העלה.

#### האם החיוב גם בלילה

אם יש חיוב גם בלילה, מדאורייתא או רק מדרבנן, לכאורה תלוי האם יש חיוב להזכיר יציאת מצרים בלילה מדאורייתא או מדרבנן.

ולכאורה מכיון שפוסקים כדעת רבנן שהריבוי של כל ימי חיך נאמר לענין ימות המשיח, אין לנו מקור לחייב בלילה, והמשנה שכותב שיש חיוב בלילה, זה רק מדרבנן.

אולם הרמב"ם (הלכות קריאת שמע פ"ה ה' הלכה ג) פוסק שגם בלילה חייב מדאורייתא, וז"ל: "אף על פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים, ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום

אולם יש לומר, שזה לא מחייב, שאף שהפסוק שלפני זה מדבר במשיח ממש, אולם הפסוק של חי ה' מדבר בקיבוץ גלויות, שהרי לא הוזכר שם הודאה על משיח אלא על קיבוץ גלויות.

והרי מבואר בגמרא מגילה (דף י' ע"ב) ע"פ סדר ברכות שמונה עשרה שתחילת ברכות גאולה כללית הוא קיבוץ גלויות, ואח"כ תיקון המשפט, ואח"כ ביעור הרשעים, ואח"כ הרמת קרני צדיקים, ואח"כ בנין ירושלים, ואח"כ מלכות בית דוד. וא"כ רואים שיש בגאולה כמה שלבים, וא"כ כעת שהתחיל חלק גדול של שלב ראשון היינו קיבוץ גלויות ויש כבר כשש מיליון וחצי יהודים בא"י, ועי' רש"י שם (ד"ה אמתלפא דגאולה) שקיבוץ גלויות הוא כבר גאולה מן הגלות, על אף שעדיין לא הגיע משיח ולא בית המקדש ועדיין הרשעים שולטים, וממילא בפשטות ניתן לקיים כעת הפסוק של "אשר העלה מכל הארצות".

### כשיש ספק אם הגיע הזמן

ונראה לומר, שאם יש ספק אם כבר הגיע הזמן לומר 'חי ה' אשר העלה', ניתן לאומרו מספק, היינו לומר שני הפסוקים האלה ולכוון, שאם הגיע הזמן לומר, יהא לשם הודאה להקב"ה על זה, ואם לא הגיע הזמן שיהא כקורא פסוקים בעלמא.

רק שלכאורה צריך לעיין מה יכול להזיק אם אומרים בתור ודאי על אף שטעו, הרי זה רק הודאה להקב"ה, ואין כאן נוסח של ברכה.

אולם יש מקום לומר שמכיון שההודאה מטרתו למעט הזכרת יציאת מצרים ולעשות קיבוץ גלויות העיקר, וממילא כשעדיין לא הגיע הזמן יש כאן חשש של זלזול בהזכרת יציאת מצרים.

אולם אם עושים תנאי אין חשש, וכמו שכתבו הפוסקים לענין הנחת תפילין בחול המועד, שאם יש ספק אם מצוה להניח או שאסור, ניתן לעשות תנאי, שאם מחויבים זה יהא לשם מצוה, ואם לא מחויבים זה יהא שלא לשם מצוה.

עי' משנה ברורה (סימן לא ס"ק ח') וז"ל: "גם קודם ההנחה יחשוב בדעתו: אם אני מחויב אני מניח לשם מצוה, ואם לאו אין אני מניח לשם מצוה. ובזה יצא ידי כו"ע, דאף להסוברים דחובה"מ אינו זמן תפילין אינו עובר על כל תוסף כיון שאינו מכיון בהנחתם לשם מצוה ודאי, וכ"ש שאין לחוש בזה לאיסור זלזול של אות חובה"מ דזה ג"כ אינו אלא במתכוין לשם מצוה כנ"ל".

(בעצם הנושא של תפילין בחול המועד, עי' במה שכתבנו

הרמב"ם זה חיוב מדאורייתא, ולדעת הראב"ד זה חיוב מדרבנן. וכעת אם מסתפקים בדבר ניתן לעשות תנאי.

## האם המצוה לעלות לארץ ישראל כפוף לביאת המשיח

הדברים פשוטים שאין לזה קשר, כמבואר במשנה (כתובות קי ע"ג) 'הכל מעלים לארץ ישראל'.

וכן פסק הרמב"ם (הלכות אישות פ"ק יג הלכה יח) וז"ל: "וכשמוציאה ממדינה למדינה או מכפר לכפר באותה הארץ, אינו מוציאה מנוה היפה לנוה הרע, ולא מרע ליפה מפני שהיא צריכה להטפל ולבדוק עצמה יפה בנה היפה כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה. וכן לא יוציאה ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים, ובכל מקום מוציאין ממקום שרובו גוים למקום שרובו ישראל."

"במה דברים אמורים מחוצה לארץ לחוצה לארץ, או מארץ ישראל לארץ ישראל. אבל מחוצה לארץ לארץ ישראל כופין לעלות, אפילו מנוה היפה לנוה הרע, ואפילו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים מעלין. ואין מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ ואפילו מנוה הרע שרובו גוים לנוה היפה שרובו ישראל". עכ"ל.

וכן הובא בשו"ע (אה"ע סימן עה סעיף ז): "אמר האיש לעלות לא"י, והיא אינה רוצה, תצא בלא כתובה".

שולחן ערוך (יורה דעה הלכות עבדים סימן רפז סעיף פז): "עבד שאמר לעלות לארץ ישראל, כופין את רבו לעלות עמו, או ימכור אותו למי שיעלהו שם. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ, אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה. ודין זה בכל זמן, אפילו בזמן הזה שהארץ ביד עובדי כוכבים".

## הפסק של הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א

וכן בא אלי בשבוע שעבר יהודי חרדי מבורו פארק בנוי יורק, שהוא רוצה לעלות לא"י ואשתו מתנגדת, כי יש לה שם פרנסה מרווחת ועוד דברים, ושאל את הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א מה לעשות, והשיב לו, שהוא יעלה לבד ואח"כ אשתו ובניו ילכו אחריו.

וכן הגר"ח קניבסקי שליט"א התלוצץ על אלו שאומרים שכדי לעלות לא"י צריך לחכות על ביאת המשיח.

ובלילה, שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך".

וכתב המשנה ברורה (סימן סז ס"ק ג'): "ופשוט בגמ' דגם בלילה צריך להזכיר יציאת מצרים, ועיין בפמ"ג דמסתפק אם הוא דאורייתא או דרבנן, ונ"מ לענין ספיקא ע"ש, ובשאגת ארי' סי' ח' כתב בהדיא שהוא דאורייתא. וחייב להזכיר בזמן שהוא לילה ודאי ולא קודם, וע"כ אם הזכיר בין השמשות כגון שהתפלל קודם צאת הכוכבים לא יצא ידי חובתו דבין השמשות ספיקא הוא וספיקא דאורייתא לחומרא, וכן משמע מרמב"ם פ"ק א' מהלכות ק"ט דהוא דאורייתא וכמו שכתב הפמ"ג בעצמו".

על הקושיה שהרמב"ם פסק כבן זומא ולא כרבנן, וזה לכאורה קושיה חזקה, ראיתי במפרשי הרמב"ם שהרמב"ם ס"ל שגם בלילה וגם בימות המשיח יש חיוב להזכיר יציאת מצרים.

שארית נתן (הלכות קריאת שמע פ"ק א' הלכה ג) וז"ל: "ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה וכו'. כבן זומא וחכמים מודים לו, רק מוסיפים להביא לימות המשיח, אבל בן זומא פליג אחכמים ולא ס"ל לחייב להזכיר יצי"מ בימות המשיח כמבואר בברכות י"ג ע"ג בברייתא. וכן סתמא דגמ' דף י"ד ע"ג דחייבים להזכיר יצי"מ בלילה. (א"ה) בא ליישב מ"ש הרבה אחרונים ע"ד הרמב"ם למה פסק כבן זומא ולא כחכמים, והרי זה סתם ואח"כ מחלוקת דבהא אין הלכה כסתם. ועי' מיישב דבהא כו"ע לא פליגי. וכע"ז אי' בצ"ח לנדרות ס' ומוכיח גם מפיהמ"ש דהרמב"ם מפרש "ולא זכיתי" לא זכיתי לידע הרמז מהכתוב, ולא מלשון ניצוח כפי' הרע"ב", עכ"ל.

אולם הרשב"א בשם הראב"ד כתב (מסכת נדרות דף יב עמוד ב) שחיוב להזכיר יציאת מצרים בלילה לדעת חכמים הוא רק מדרבנן.

וז"ל: "מתני' 'אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא'. כתב הראב"ד ז"ל תמה אני בתחלה שלא היו מזכירים יציאת מצרים בלילות, נמצא שלא היו אומרים לא פרשת ציצית ולא אמת ואמונה, אם כן שתיים לאחריה היכא משכחת לה. ונראה לי כי מה שאמר 'ולא זכיתי שתאמר' - מן התורה קאמר, ולעולם היו קורים פרשת ציצית ואמת ואמונה מדברי חכמים ע"כ". עכ"ל.

ונלמד מכל זה כשיגיע הזמן לומר הפסוק 'חי ה' אשר העלה', אז יש חיוב מדאורייתא לומר זה כל יום.

לסיכום, ביום יש חיוב מדאורייתא, ובלילה לדעת